

Participace mladé generace na rodinném podnikání

Disertační práce

Studijní program: P6208 – Ekonomika a management
Studijní obor: 6208V097 – Řízení a ekonomika podniku
Autor práce: **Ing. Zuzana Horčíčková**
Vedoucí práce: prof. Ing. Ivan Jáč, CSc.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou disertační práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé disertační práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li disertační práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Disertační práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé disertační práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Participace mladé generace na rodinném podnikání

Rodinné podnikání je považováno za důležitou součást ekonomiky každé země. Představuje tradici a stabilitu. Jeho základní charakteristikou a zároveň největším úskalím je předání tohoto typu podnikání další generaci. Otázka nástupnictví je současné době v České republice intenzivně řešena, protože se v mnoha případech jedná o první generační výměnu (první generace předává rodinné podnikání generaci druhé). Výzkumy zaměřené na nástupnictví v rodinných podnicích poukazují na převažující neochotu mladé generace rodinné podnikání převzít. Tato neochota může způsobit zánik rodinnosti v podnikání a s ní spojených výhod, jako je například nabytí tacitních znalostí, které tak nebudou předány další generaci ani nebudou dále prohlubovány.

Při zkoumání aspektů podnikatelských subjektů (bez ohledu na rodinnost v podnikání) je nutno zohlednit i místo působení podnikatele/podnikatelky. Disertační práce se zaměřuje na diferenciaci podnikání z tohoto pohledu, tj. jestli podnikatel/podnikatelka působí v obcích venkovského či městského typu. Na základě hodnocení současného stavu v oblasti výzkumu rodinného podnikání včetně otázky nástupnictví byl stanoven hlavní cíl disertační práce, a to *vytvořit model participace mladých lidí v rodinném podnikání v kontextu obce se zaměřením na ochotu k nástupnictví*.

Výzkum byl zaměřen na studenty/studentky posledních ročníků učilišť, středních škol, vyšších odborných škol a dodatečně i veřejné vysoké školy v Libereckém kraji. Disertační práce se věnuje komplexnímu rozhodovacímu procesu mladých lidí vedoucímu k převzetí rodinného podnikání. Na základě výsledků analýz byl vytvořen základní model participace mladých lidí v rodinném podnikání v Libereckém kraji. Jsou zde zjištěny a shrnuty faktory, které jednotlivé fáze rozhodovacího procesu ovlivňují, přičemž je brán zřetel na typ obce, ve které je rodinné podnikání provozováno. Dále je zohledňován i typ rodinného podnikání, tj. zda se jedná o rodinnou obchodní korporaci či o rodinné podnikání fyzických osob.

Klíčová slova: rodinné podnikání, mladá generace, student, participace v rodinném podnikání, rozhodovací proces, nástupnictví, obec, venkov, Liberecký kraj.

Annotation

Participation of the young generation in family-owned businesses

Family-owned businesses are considered a significant part of every country's economy. They represent tradition and stability. Passing this type of business over to the next generation is one of its greatest and most fundamental traits, as well as its greatest potential pitfall. Nowadays in the Czech Republic, the issue of succession is at the forefront of many people's minds, as, in many cases, this is the first intergenerational transfer (the first generation to pass on the family business to the next). Studies focusing on succession in family businesses have revealed a prevalent unwillingness of the young generation to take over their family businesses. This unwillingness may bring about the disappearance of the family element of entrepreneurship and the advantages linked to it, such as acquiring tacit knowledge which will not be passed on by the existing generation to the next, thus preventing it from being further enhanced.

Examining the aspects of business entities (regardless of their family aspect) requires considering the place of business of the entrepreneur. The present doctoral thesis is focused on the differentiation of businesses from this perspective, i.e. on whether an entrepreneur is engaged in business in rural or urban areas. Based on an evaluation of the current state of research in respect of family businesses, including the issue of succession, the principal objective of the doctoral thesis was determined, i.e. *developing a model of the participation of young people in family businesses within an area, focusing on their willingness to take over the business.*

The research focused on students in the last year of their studies at secondary vocational schools, high schools, vocational colleges, and, subsequently, at public universities within the Liberec Region. The doctoral thesis covers young people's complex decision-making processes leading up to taking over the family business. A core model of young people's participation in family businesses in the Liberec Region was developed using the results of the analyses. It identifies and summarizes those factors that influence each particular stage of the decision-making process, taking into consideration the type of area in which the family business is being run. Furthermore,

the type of family business is considered, distinguishing between family business corporations and family businesses run by individuals.

Key Words: Family Business, Young Generation, Student, Participation in Family Business, Decision Process, Succession, Municipality, Countryside, Liberec Region.

Obsah

Seznam použitých symbolů a zkratk	8
Seznam tabulek	10
Seznam ilustrací	13
Úvod	15
1 Cíle disertační práce	18
2 Vymezení základních pojmů	21
2.1 Rodinné podnikání	21
2.2 Mladý člověk.....	26
2.3 Venkov a venkovská obec	27
3 Charakteristika rodinného podnikání	30
3.1 Nástupnictví.....	31
3.2 Faktory participace	35
3.2.1 Důvody pro zapojení	35
3.2.2 Důvody proti zapojení	37
4 Venkov	40
4.1 Rodinné podnikání v kontextu potenciálu rozvoje obce	44
5 Liberecký kraj	47
6 Kritické zhodnocení dosavadních teoretických poznatků a identifikace mezer pro další poznání	53
7 Metodika a popis řešení	55
7.1 Metody sběru dat.....	56
7.2 Strategie výběru vzorku respondentů a sběr dat.....	58
7.3 Koncepce dotazníku	62
7.4 Použité statistické metody	63
8 Výsledky výzkumu	68

8.1	Charakteristiky subjektů dotazníkového šetření.....	68
8.1.1	Charakteristika respondentů dotazníkového šetření.....	68
8.1.2	Charakteristika rodinných podnikání v dotazníkovém šetření	73
8.1.3	Shrnutí výsledků: charakteristiky subjektů dotazníkového šetření	80
8.2	Fáze participace	83
8.2.1	Zapojení do rodinného podnikání při studiu	84
8.2.2	Práce v rodinném podnikání po dokončení studia.....	89
8.2.3	Vůle převzít rodinné podnikání.....	95
8.2.4	Diskuse o nástupnictví.....	101
8.2.5	Fáze participace - souhrnně.....	106
8.2.6	Shrnutí výsledků: fáze participace	108
8.3	Faktory participace	115
8.3.1	Plná participace	118
8.3.2	Nulová participace.....	124
8.3.3	ZMĚNA rozhodnutí o (ne)převzetí RP	133
8.3.4	Shrnutí výsledků: faktory participace.....	137
9	Shrnutí výsledků a diskuse	145
9.1	Přínosy výzkumu pro teorii	148
9.2	Přínosy výzkumu pro praxi	150
Závěr	152
Vlastní publikační činnost	155
Seznam použité literatury	157
Seznam příloh	167

Seznam použitých symbolů a zkratek

AMSP ČR	Asociace malých a středních podniků a živnostníků České republiky
ANOVA	analýza rozptylu (Analysis of Variance)
ČL	Česká Lípa
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DC	dílčí cíl
EF TUL	Ekonomická fakulta Technické univerzity v Liberci
EFA	explorační faktorová analýza
F	faktor
FA	faktorová analýza
FO	fyzická osoba
GUESSS	celosvětový průzkum podnikatelského ducha u vysokoškolských studentů (Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey)
H	hypotéza
HPR	hospodářsky problémový region
JBC	Jablonec nad Nisou
K-W test	Kruskal-Wallisův test
KMO	Kaiser-Meyer-Olkinova míra
LAU	místní správní jednotka (Local Administrative Unit)
LBC	Liberec
LBK	Liberecký kraj
M	maturitní obor
MMR ČR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MPO ČR	Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
NUTS	nomenklatura územních statistických jednotek
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OPOÚ	obec s pověřeným obecním úřadem
ORP	obec s rozšířenou působností
PO	právnícká osoba

ROK	rodinná obchodní korporace
RP	rodinné podnikání
RP FO	rodinné podnikání fyzických osob
RS	rodinné seskupení
RZ	rodinný závod
S	spolupráce obou pohlaví
SE	Semily
SEW	socio-emocionální bohatství (sociomemotinal wealth)
SO OPOÚ	správní obvod obce s pověřeným obecním úřadem
SO ORP	správní obvod obce s rozšířenou působností
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
SŠ	střední škola
TA ČR	Technologická agentura České republiky
TUL	Technická univerzita v Liberci
U	obor s výučním listem bez maturity
VOŠ	vyšší odborná škola
VŠ	vysoká škola/vysokoškolský obor

Seznam tabulek

Tabulka 1: Matice participace	19
Tabulka 2: Zájem o předání podnikání v rámci rodiny	34
Tabulka 3: Faktory významnosti rozvoje obce.....	43
Tabulka 4: Venkovský prostor Libereckého kraje	50
Tabulka 5: Struktura respondentů: věk a pohlaví.....	69
Tabulka 6: Struktura respondentů: vzdělání.....	70
Tabulka 7: Struktura respondentů: vzdělání úprava	70
Tabulka 8: Struktura respondentů: vzdělání-ambice	70
Tabulka 9: Podíl RP na celkovém počtu respondentů: dle okresů	71
Tabulka 10: Podíl RP na celkovém počtu respondentů: dle SO ORP	71
Tabulka 11: Struktura respondentů: SO ORP.....	72
Tabulka 12: Struktura respondentů: okresy vč. typu obce	72
Tabulka 13: Charakteristika RP: přímá linie dle SO ORP	74
Tabulka 14: Charakteristika RP: pohlaví hlavního provozovatele RP	75
Tabulka 15: Charakteristika RP: okresy RP vč. typu obce RP.....	76
Tabulka 16: Charakteristika RP: SO ORP.....	76
Tabulka 17: Charakteristika RP: SO ORP dle shodnosti lokalit	77
Tabulka 18: Charakteristika RP: typy rodinných podnikání	78
Tabulka 19: Typ RP dle typu obce	79
Tabulka 20: Hlavní důvod studia: charakteristiky respondenta a RP.....	80
Tabulka 21: Zapojení v RP: charakteristiky respondenta a RP	84
Tabulka 22: Zapojení v RP – ANO: popisná statistika	88
Tabulka 23: Zapojení v RP – NE: popisná statistika.....	88
Tabulka 24: Práce v RP: charakteristiky respondenta a RP	90
Tabulka 25: Práce v RP – ANO: popisná statistika.....	93
Tabulka 26: Práce v RP – NE: popisná statistika	94
Tabulka 27: Převzetí RP: dle charakteristik respondenta a RP	96
Tabulka 28: Převzetí RP – ANO: popisná statistika.....	98
Tabulka 29: Převzetí RP – NE: popisná statistika.....	99
Tabulka 30: Převzetí RP – změna názoru: popisná statistika.....	100
Tabulka 31: Diskuse o nástupnictví: hypotézy nezávislosti.....	103

Tabulka 32: Test nezávislosti kategoriální proměnných: fáze participace.....	107
Tabulka 33: Rozdělení respondentů dle participace.....	107
Tabulka 34: Plná/nulová participace: charakteristiky respondenta a RP	108
Tabulka 35: Tvrzení dle matice participace: zapojení při studiu.....	115
Tabulka 36: Tvrzení dle matice participace: práce.....	116
Tabulka 37: Tvrzení dle matice participace: převzetí	117
Tabulka 38: Plná participace: výsledky faktorové analýzy	118
Tabulka 39: Plná participace: metoda hlavních komponent.....	119
Tabulka 40: Plná participace: matice varimax	120
Tabulka 41: Plná participace: faktory - charakteristiky respondenta a RP.....	122
Tabulka 42: Plná participace: faktory - typ obce, typ RP dle charakteristik.....	123
Tabulka 43: Nulová participace: výsledky faktorové analýzy	125
Tabulka 44: Nulová participace: metoda hlavních komponent.....	125
Tabulka 45: Nulová participace: matice varimax.....	127
Tabulka 46: Nulová participace: faktory - charakteristiky respondenta a RP.....	129
Tabulka 47: Nulová participace: faktory - typ obce, typ RP dle charakteristik	131
Tabulka 48: Změna názoru na převzetí: výsledky faktorové analýzy.....	133
Tabulka 49: Změna názoru na převzetí: metoda hlavních komponent.....	134
Tabulka 50: Změna názoru na převzetí: matice varimax	134
Tabulka 51: Nulová participace - změna názoru: faktory - charakteristiky	135
Tabulka 52: Nulová participace - změna názoru: faktory - typ obce, typ RP	135
Tabulka 53: Nulová participace - regresní analýza: averze ke změně rozhodnutí	137
Tabulka C.1: Plná participace: závislost v kontextu typu obce a RP	180
Tabulka D.1: Nulová participace: závislost v kontextu typu obce a RP	184
Tabulka D.2: Nulová participace: Převzetí změna: závislost v kontextu typu obce a RP	185
Tabulka E.1: Nulová participace: Zapojení - NE: popisná statistika	186
Tabulka E.2: Nulová participace: Práce - NE: popisná statistika.....	186
Tabulka E.3: Nulová participace: Převzetí - NE: popisná statistika	187
Tabulka E.4: Nulová participace: Převzetí změna: popisná statistika.....	187
Tabulka F.1: ANO-NE-NE: Zapojení - ANO: popisná statistika.....	188
Tabulka F.2: ANO-NE-NE: Práce - NE: popisná statistika	188
Tabulka F.3: ANO-NE-NE: Převzetí - NE: popisná statistika	189
Tabulka F.4: ANO-NE-NE: Převzetí - změna: popisná statistika	189

Tabulka G.1: Plná participace: Zapojení - ANO: popisná statistika	190
Tabulka G.2: Plná participace: Práce - ANO: popisná statistika.....	190
Tabulka G.3: Plná participace: Převzetí - ANO: popisná statistika	190
Tabulka H.1: NE-ANO-ANO: Zapojení - NE: popisná statistika	192
Tabulka H.2: NE-ANO-ANO: Práce - ANO: popisná statistika	192
Tabulka H.3: NE-ANO-ANO: Převzetí - ANO: popisná statistika.....	192
Tabulka I.1: ANO-ANO-NE: Zapojení - ANO: popisná statistika	194
Tabulka I.2: ANO-ANO-NE: Práce - ANO: popisná statistika.....	194
Tabulka I.3: ANO-ANO-NE: Převzetí - NE: popisná statistika.....	195
Tabulka I.4: ANO-ANO-NE: Převzetí - změna: popisná statistika.....	195
Tabulka J.1: NE-NE-ANO: Zapojení - NE: popisná statistika.....	196
Tabulka J.2: NE-NE-ANO: Práce - NE: popisná statistika	196
Tabulka J.3: NE-NE-ANO: Převzetí - ANO: popisná statistika	197
Tabulka K.1: ANO-NE-ANO: Zapojení - ANO: popisná statistika.....	198
Tabulka K.2: ANO-NE-ANO: Práce - NE: popisná statistika	198
Tabulka K.3: ANO-NE-ANO: Převzetí - ANO: popisná statistika.....	199
Tabulka L.1: NE-ANO-NE: Zapojení - NE: popisná statistika.....	200
Tabulka L.2: NE-ANO-NE: Práce - ANO: popisná statistika.....	200
Tabulka L.3: NE-ANO-NE: Převzetí - NE: popisná statistika.....	200
Tabulka L.4: NE-ANO-NE: Převzetí - změna: popisná statistika.....	201

Seznam ilustrací

Obrázek 1: Model tří kruhů	30
Obrázek 2: Okresy (vlevo) a správní obvody ORP (vpravo) Libereckého kraje	47
Obrázek 3: Postup výzkumu.....	56
Obrázek 4: Struktura respondentů dle pohlaví	69
Obrázek 5: Charakteristika RP: příbuzenský vztah.....	74
Obrázek 6: Charakteristika RP: hlavní provozovatel RP	75
Obrázek 7: Charakteristika RP: Shodnost lokalit.....	77
Obrázek 8: Charakteristika RP: typy rodinných podnikání.....	78
Obrázek 9: Hlavní důvod studia	79
Obrázek 10: Zapojení v RP	84
Obrázek 11: Závislost zapojení do RP na pohlaví.....	85
Obrázek 12: Závislost zapojení do RP na příbuzenském vztahu	86
Obrázek 13: Závislost zapojení do RP na pohlaví provozovatele RP	86
Obrázek 14: Závislost zapojení do RP na typu obce RP	87
Obrázek 15: Práce v RP.....	89
Obrázek 16: Závislost práce v RP na pohlaví.....	90
Obrázek 17: Závislost práce v RP na vzdělání-ambice	91
Obrázek 18: Závislost práce v RP na okresu-RP.....	92
Obrázek 19: Závislost práce v RP na příbuzenském vztahu	92
Obrázek 20: Závislost práce v RP na typu oblasti/obce RP	93
Obrázek 21: Převzetí RP.....	95
Obrázek 22: Závislost převzetí RP na typu RP	97
Obrázek 23: Závislost převzetí RP: důvod studia	98
Obrázek 24: Převzetí RP – změna názoru: síla averze ke změně.....	101
Obrázek 25: Diskuse v rodině o nástupnictví.....	102
Obrázek 26: Diskuse o nástupnictví: vůle převzít RP	102
Obrázek 27: Diskuse o nástupnictví: typ RP	104
Obrázek 28: Diskuse o nástupnictví: příbuzenská linie	104
Obrázek 29: Diskuse o nástupnictví: pohlaví provozovatele RP	105
Obrázek 30: Diskuse o nástupnictví: oblast RP	105
Obrázek 31: Diskuse o nástupnictví: okres-bydliště/RP	106

Obrázek 32: Diskuse o nástupnictví: výběr studia	106
Obrázek 33: Základní model participace.....	114

Úvod

Rodinné podnikání je mnoha autory i organizacemi považováno za důležitou formu podnikatelských subjektů, které přispívají národnímu hospodářství (Evropský hospodářský a sociální výbor, 2016; Zellweger, 2017; AMSP ČR, 2018a). V Evropské unii například tvoří 85 % všech soukromých firem, kde zajišťují 40 - 50 % všech pracovních míst, přičemž největší podíl mezi rodinnými podniky mají mikropodniky, malé a střední firmy (AMSP ČR, 2018a).

Většina firem v České republice jsou drobné, malé a střední podniky či živnostníci (99,80 % v roce 2017) (MPO ČR, 2017). Rodinné firmy pak dle expertních odhadů tvoří nemalou část všech podnikatelských subjektů: 70 - 80 % mikropodniků (tj. podniků do 10 zaměstnanců), 30 - 40 % malých podniků (11 - 49 zaměstnanců) a 20 - 30 % středních podniků (50 - 250 zaměstnanců) (Bínek et al., 2011).

Rok 2018 byl Asociací malých a středních podniků a živnostníků České republiky (dále AMSP ČR) vyhlášen jako *Rok rodinného podnikání*, což svědčí o aktuálnosti tématu. V České republice (ČR) se obzvláště jedná o aktuální problematiku, jelikož zde byl rozvoj podnikatelského prostředí po druhé světové válce utlumen socialistickým režimem a jeho obnovení nastalo až po sametové revoluci, která vedla k pádu tohoto režimu (Koráb, 2008; Odehnalová, 2011). Otázka rodinného podnikání je problematická od samotné definice pojmu jako takového - každá ekonomika má totiž svá specifika (Mandl, 2008). Důležitým faktem je, že i v jedné ekonomice se v rámci výzkumů tohoto typu podnikání přistupuje k vymezení pojmu odlišně, a to například z důvodu (ne)dostupnosti dat (Machek, 2017).

Obecným specifikem rodinného podnikání je, mimo jiné, tzv. transgenerační předávání podniku (napříč generacemi) v rámci rodiny z jedné (starší) generace na generaci druhou (mladší) (Zellweger, 2017). Předání rodinného podnikání se však podaří v odhadu pouze u 30 % firem v případě prvního generačního předání (tj. zakládající generace předává podnikání generaci druhé). Úspěšnost pak klesá na 10 % v případě předávání z druhé generace na generaci třetí (KPMG, 2011; Ward a McClure, 2019).

V České republice již nastalo období předávání podniků zejména z první generace na druhou (Bednařík a Mikulka, 2014). Důležitou otázkou je, zdali další generace bude ochotna podnikání převzít a vést jej dál. Vůle podnik převzít je totiž prvotním (ne však jediným) předpokladem úspěšného procesu nástupnictví (Zellweger, 2017).

Výzkum, který je předmětem této disertační práce, se zabývá participací mladé generace (mladých lidí) v rodinném podnikání, a jakým způsobem vůle účastnit se rodinného podnikání ovlivňuje vůli toto podnikání převzít. To vše je zasazeno do kontextu obcí Libereckého kraje (dále LBK), konkrétně s ohledem na typ obce (městského či venkovského typu). Čím je obec menší, tím více je rodinné podnikání považováno za klíčového zaměstnavatele, a tudíž má potenciál rozvíjet hospodářské a sociální prostředí obce, například zvyšováním životní úrovně obyvatel obcí či omezit vysídlování venkovských oblastí (Rydvalová et al., 2015).

Disertační práce je členěna do devíti základních kapitol. První kapitola představuje hlavní cíl i dílčí cíle výzkumu a vyslovené hypotézy. Druhá kapitola se zabývá vymezením relevantních základních pojmů. Ve třetí kapitole jsou představena specifika rodinného podnikání (RP) s důrazem na nástupnictví a ochotu mladých lidí k nástupnictví v rodinném podnikání. Jsou zde také uvedeny faktory ovlivňující zapojení mladých lidí do rodinného podnikání. Čtvrtá kapitola nastiňuje problematiku venkova v České republice, a také se zabývá rodinným podnikáním v kontextu obce. Je zde uveden význam tohoto typu podnikání pro obec a proč se jím vůbec zabývat. Jelikož je výzkum zaměřen na Liberecký kraj, pátá kapitola představuje tento region, jeho charakteristiky na základě ekonomických a demografických ukazatelů, a také jeho členění z pohledu typu obcí, respektive správních obvodů obcí s rozšířenou působností (dále SO ORP). V šesté kapitole je stručně představen kritický pohled na zkoumanou problematiku.

Kapitola sedm je zaměřena na metodiku a postup řešení výzkumu, přičemž je zde popsán postup dotazníkového šetření, které bylo pro splnění hlavního cíle uskutečněno. Dotazník je uveden v příloze A - Vzor dotazníku. Osmá kapitola se zabývá samotnými výsledky vyplývajícími z analýz, které jsou následně stručně shrnuty v kapitole devět. V této kapitole jsou na závěr popsány přínosy realizovaného výzkumu, a to jak z pohledu teorie, tak i z pohledu praxe. Hlavní výstup, základní model participace, je

uveden na obrázku 33 (str. 114). V kompletní, mírně rozšířené podobě, je pak zobrazen v příloze B - Základní model participace. Na tuto přílohu navazující přílohy, které představují vytvořené sestavy faktorů plné participace (příloha C) a faktorů nulové participace včetně změny názoru na převzetí rodinného podnikání (příloha D). Závěrečné přílohy E až L zobrazují kompletní výsledky popisné statistiky vztahující se k důvodům pro účast či neúčast mladých lidí (studentů¹) v rodinném podnikání skrze všechny fáze rozhodovacího procesu. Tyto výsledky jsou zde seřazeny dle důležitosti, jakou dotazovaní přiřazovali jednotlivým tvrzením, která byla v dotazníku uvedena.

¹ V disertační práci je používán pojem **STUDENT** jako generalizující maskulinum, tj. pro muže i ženu.

1 Cíle disertační práce

Rodinné podnikání je považováno za důležitou součást ekonomiky každé země. Jeho základní charakteristikou a zároveň největším úskalím je předání podnikání ze starší generace na generaci mladší. Podnikání se však liší z hlediska obce působení, tj. jestli je toto podnikání uskutečňováno v obcích venkovského či městského typu (Backman a Palmberg, 2015). Na základě hodnocení současného stavu v oblasti výzkumu rodinného podnikání včetně otázky nástupnictví byl stanoven hlavní cíl disertační práce a šest dílčích cílů. Hlavní cíl disertační práce byl splněn na základě dotazníkového šetření v Libereckém kraji, a byl stanoven následovně:

vytvořit model participace mladých lidí v rodinném podnikání v kontextu obce se zaměřením na ochotu k nástupnictví.

Jelikož neexistuje pevná definice rodinného podnikání a pojem venkov je rovněž v odborných kruzích diskutován, byl stanoven dílčí cíl **DC 1) vymežit pojmy rodinné podnikání a venkov**. Tento cíl byl splněn na základě literární rešerše s ohledem na jejich charakteristiky v České republice.

Dále byl stanoven **DC 2) identifikovat venkovské oblasti v Libereckém kraji**. Tento dílčí cíl byl naplněn vymezením pojmu a zpracováním dat Českého statistického úřadu (ČSÚ), více viz kapitola 5 Liberecký kraj.

Bylo také nutné **identifikovat možné způsoby/období účasti mladých lidí v rodinném podnikání**, což je považováno za třetí dílčí cíl (**DC 3**). Odborná literatura se věnuje různým obdobím zapojení mladého člověka-nástupce do rodinného podnikání. DC 3 byl splněn na základě shrnutí poznatků získaných z této literatury, a byl definován rozhodovací proces týkající se účasti mladého člověka v rodinném podnikání, který je rozdělen do tří fází.

První fáze se týká zapojení mladých lidí do rodinného podnikání již při studiu. **Druhou fází** je práce mladých lidí v rodinném podnikání po dokončení studia. **Třetí fáze**

zahrnuje převzetí rodinného podnikání. Na základě těchto možností účasti mladého člověka v rodinném podnikání, bylo stanoveno osm rozhodovacích procesů participace, viz tabulka 1.

Tabulka 1: Matice participace

Fáze zapojení	Zapojení v RP při studiu	Práce v RP po studiu	Převzetí RP
Rozhodovací proces	ANO	ANO	ANO
	ANO	ANO	NE
	ANO	NE	ANO
	ANO	NE	NE
	NE	ANO	ANO
	NE	ANO	NE
	NE	NE	ANO
	NE	NE	NE

Zdroj: vlastní zpracování

První možnost, „ANO-ANO-ANO“, značí, že mladý člověk je v rodinném podnikání zapojen při studiu, chce být v tomto podnikání zapojen i po dokončení studia a plánuje jej i jednou převzít. Tento rozhodovací proces je nazván jako *plná participace*.

Poslední možnost, „NE-NE-NE“, poukazuje na mladého člověka, který se do rodinného podnikání při studiu nezapojoval, v daném rodinném podnikání nechce pracovat, a který ani neuvažuje o jeho převzetí. Takovýto rozhodovací proces byl označen jako *nulová participace*.

V textu dále bude používáno označení jednotlivých rozhodovacích procesů účasti v rodinném podnikání dle této matice.

Ke splnění hlavního cíle bylo nutné zjistit, zdali na sebe jednotlivé fáze mají vliv, a jaké faktory ovlivňují účast mladých lidí v rodinném podnikání. Na základě jednotlivých způsobů zapojení mladého člověka v rodinném podnikání byly stanoveny dílčí cíle:

DC 4) Zjistit charakteristiky mladých lidí s podnikáním v rodinném zázemí včetně charakteristik těchto podnikání.

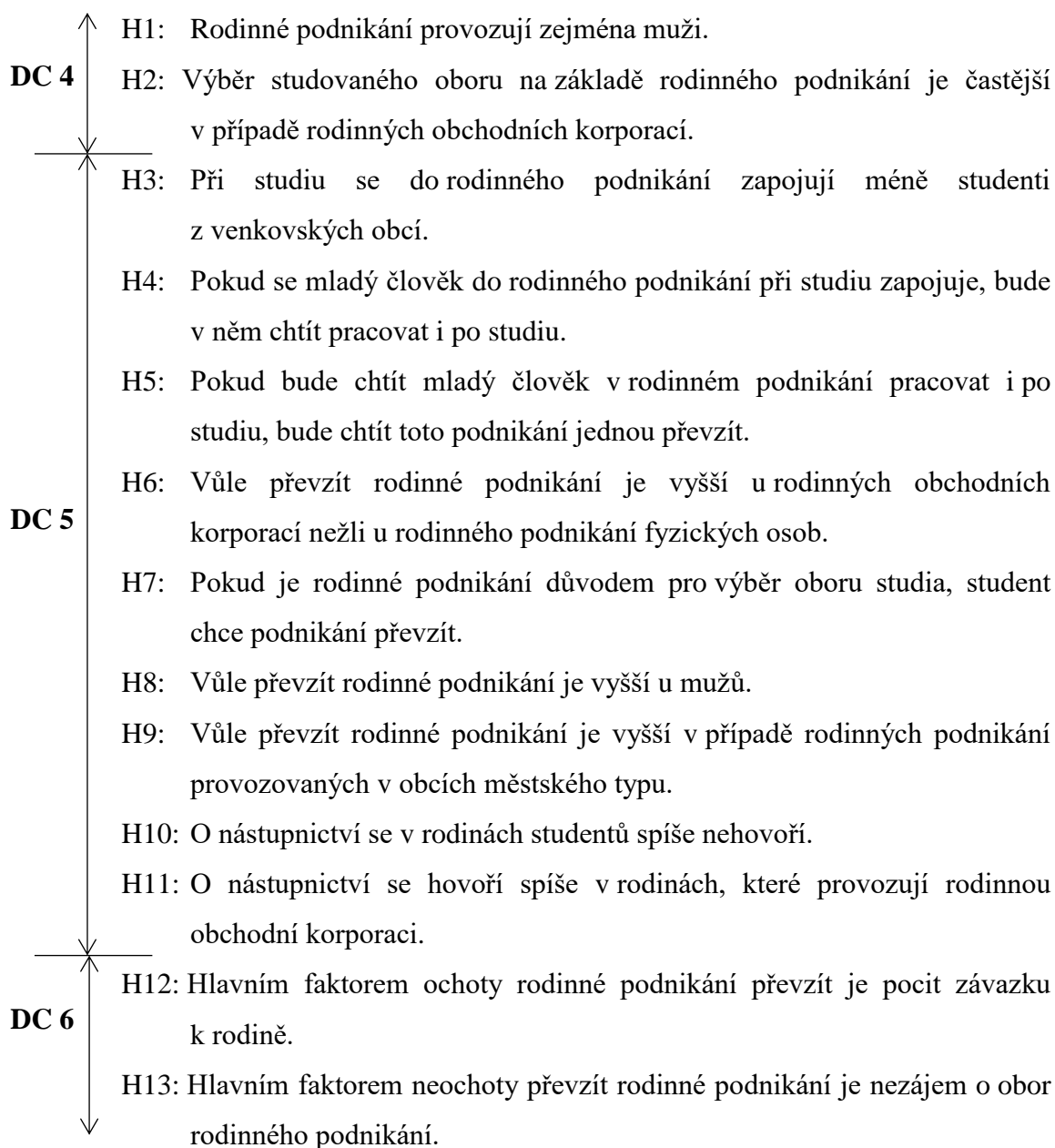
DC 5) Fáze participace:

- a) zjistit charakteristiky studentů a RP dle fází participace;
- b) identifikovat nejběžnější fáze z pohledu matice participace;
- c) zjistit, jestli zapojení do RP vede k ochotě jej převzít;
- d) sestavit základní model participace.

DC 6) Zjistit, jaké faktory ovlivňují účast mladých lidí na rodinném podnikání:

- a) vytvořit sestavu faktorů plné a nulové participace;
- b) zjistit odlišnosti v kontextu typu obce;
- c) zjistit odlišnosti v kontextu typu rodinného podnikání.

Na základě rešerše, statistických údajů, odborné a vědecké literatury bylo stanoveno, s ohledem na zkoumanou problematiku, **třináct výzkumných hypotéz**. Hypotézy jsou přiřazeny k dílčím cílům, s nimiž souvisí. Jedná se o tyto hypotézy:

2 Vymezení základních pojmů

Disertační práce se zabývá participací mladých lidí Libereckého kraje v rodinném podnikání, a to v kontextu obce. Následující subkapitoly se věnují vymezení základních pojmů, které jsou z hlediska stanovaného cíle této disertační práce relevantní.

2.1 Rodinné podnikání

Z hlediska psychologie Špaňhelová (2010) považuje **rodinu** za společenskou skupinu, která je spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. Sociologický slovník vymezuje rodinu jako formu dlouhodobého solidárního soužití osob, které jsou spojeny příbuzenstvím (minimálně rodiče a děti) (Jandourek, 2001). Možný (2006) naopak uvádí, že dnes neexistuje jednotná sociologická teorie rodiny/jednotná rodina, z důvodu obrovské plurality lidského snubního a reprodukčního chování.

Pojem **příbuzenství** poté definuje Zákon č. 89/2012 Sb. v § 771: „*Příbuzenství je vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením.*“ Tento zákon sice zahrnuje oblast rodinného práva a hovoří se zde o rodině, avšak pojem „rodina“ jako takový zde není vymezen. V rámci Zákona občanského zákoníku (2012, § 655) je ale definován pojem **manželství**, za něj se považuje: „...*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“

Mezi další znaky rodiny patří společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků apod. (Jandourek, 2001). Příbuzenská linie je dle Zákona občanského zákoníku (2012, § 772) dělena na přímou a vedlejší, které jsou popsány následovně:

- **přímá** příbuzenská linie: pochází-li jedna osoba od druhé (dále uváděno také jako *přímá linie*);
- **vedlejší** příbuzenská linie: mají-li osoby společného předka, ale přitom nepocházejí jedna od druhé (dále uváděno také jako *nepřímá linie*).

Rodina a její funkce se v čase mění (Možný, 2006; Špaňhelová, 2010). Z dnešního hlediska se rodina vyznačuje růstem zaměstnanosti mužů i žen ve smyslu většího množství času stráveného v práci, růstem vzdělanosti žen, a také se stírají rozdíly v rolích muže a ženy. Dále dochází k omezení časového prostoru kontaktů rodičů s dětmi. Činnosti, které dříve vykonávala rodina, se posouvají do společenských služeb (např. čistírna, jídelna, mateřské školy) a obyvatelstvo více migruje, zejména z venkova do měst (Špaňhelová, 2010).

Dalším důležitým pojmem je **podnikání**. Tento výraz vymezuje Zákon občanský zákoník (2012, § 420) skrze pojem *podnikatel*. V rámci tohoto zákona je podnikatelem ten: „*Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku...*“ S podnikáním souvisí i výraz **obchodní závod** (dřívější označení *podnik*), který je podle nového občanského zákoníku „*...organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti. Má se za to, že závod tvoří vše, co zpravidla slouží k jeho provozu.*“ (Zákon č. 89/2012 Sb., § 502). U obchodního závodu se tedy předpokládá vklad majetku do podnikání nebo jeho generování v rámci podnikatelské činnosti.

Klíčovou otázkou každého výzkumu, který je zaměřen na rodinné podnikání, je vymezení pojmu **rodinné podnikání**. Rodinné podnikání je rozšířené po celém světě, čelí mnoha definicím a bývá, mimo jiné, odvozováno od kultury dané země. Jednotlivé ekonomiky a výzkumníci využívají svoji vlastní definici (Machek, 2017) a ve většině zemí není rodinné podnikání legislativně ani jiným způsobem jednotně vymezeno.

Příkladem jednoho z vymezení rodinného podnikání je dle Davise (2018), který za rodinný podnik považuje společnost, jejíž vlastnictví je řízeno jednou rodinou, a kde dva nebo více členů rodiny významně ovlivňují směr a politiku podniku prostřednictvím svých řídicích funkcí, vlastnických práv nebo rodinných rolí. Podíl kontroly rodiny nad podnikem je kvantifikován u Leacheho et al. (1990), jež považuje za rodinný podnik společnost, ve které jedna rodina kontroluje více než 50% podíl podniku, a/nebo skupina členů rodiny reálně kontroluje firmu, a/nebo je zde významný podíl senior-manageřů společnosti pocházejících z téže rodiny. Aspekt řízení je definován u McConaughy et al. (1998), který za rodinné korporace považuje ty, jejichž generální

ředitelé jsou buď zakladateli, nebo členy rodiny zakladatele. Německý institut pro výzkum malých a středních podniků naopak úžeji vymezuje tento pojem (stanovením minimálního počtu zapojených osob i vlastnického podílu) v tom smyslu, kdy se na řízení podniku musí přímo podílet alespoň dvě fyzické osoby a tyto osoby dohromady nebo jejich rodiny vlastní minimálně 50% podíl na dotyčném podniku (Koráb, 2008). Se zaměřením na hledisko samotného vlastnictví vymezuje pojem rodinné podnikání Saridakis et al. (2017), který považuje za rodinné společnosti ty, jejichž většinový podíl je vlastněn členy jedné rodiny.

Podle Evropské komise (2018) je podnik rodinnou firmou pokud:

- a) většina hlasovacích práv je ve vlastnictví osob, které firmu založili vložением základního kapitálu, nebo pokud je firma v rukou manželů, rodičů, dětí či jiných přímých dědiců;
- b) rodina disponuje většinou hlasovacích práv (přímo či nepřímo);
- c) alespoň jeden zástupce z řad členů rodiny nebo rodu musí být formálně zapojen do řízení podniku. V případě kótované společnosti se pak za rodinný podnik považuje firma, kde zakládající osoba (či osoba nebo rodina, která firmu získala) vlastní alespoň 25 % rozhodovacích práv.

Z hlediska různých definic jsou, dle Rydvalové et al. (2016) a výše uvedeného, nejčastějšími kritérii pro označení podniku jako rodinného zejména: **vlastnictví** podniku rodinou, strategický **management** firmy v rukách rodiny, **kontrola** podniku rodinou a zaměstnání rodinných příslušníků v podniku.

Vymezení rodinného podnikání v České republice

V Overview of Family Business Relevant Issues (Poledna a Polednová, 2008) je popsána definice rodinného podnikání v České republice takto: *„Rodinný podnik je vlastněn jednou nebo několika rodinami, předáván z generace na generaci. V některých typech společností je částečné vlastnictví a dominantní kontrola řízení. Samostatní podnikatelé jsou považováni za rodinné podniky, jestliže je firma hlavním zdrojem rodinného zaměstnání a materiální existence.“*

V české legislativě je od roku 2014 zaveden pojem **rodinný závod**, který vzniká tam, kde si členové jedné rodiny neformálně (beze smluv) vypomáhají. Ti mají pak jistá

práva a ochranu v případě jakékoliv dispozice s rodinným závodem. Úprava byla převzata z italského občanského zákoníku *Codice Civil*. Předpokladem je velká váha rodiny a práce rodinných příslušníků v dané zemi (Hnátek a Hnátková, 2014; Zákon občanský zákoník, 2012, § 700). Za rodinný závod je považován závod, v němž společně manželé či jeden z manželů a někdo další z rodiny do třetího příbuzenského stupně pracují, a který je ve vlastnictví alespoň některé z těchto osob. Spolupracující osoby také mohou být s manželi sešvagřené, a to až do druhého stupně (Servus, 2018).

AMSP ČR společně se společností Ambruz & Dark Deloitte Legan vytvořily definici rodinného podnikání, kterou se snaží prosadit v české legislativě. Dělí zde rodinné podnikání na základní dvě kategorie, a to rodinnou obchodní korporaci a rodinnou živnost. Dále uvádí, že členy rodiny se rozumí členové v přímé příbuzenské linii, sourozenci nebo manželé (AMSP ČR, 2018b). Rodinné podnikání tedy definují jako:

- 1) *„**Rodinnou obchodní korporací** je obchodní korporace, ve které je nadpoloviční počet neomezeně ručících společníků tvořen členy jedné rodiny a alespoň jeden člen této rodiny je jejím statutárním orgánem nebo obchodní korporace, v níž členové jedné rodiny drží nadpoloviční podíl na základním kapitálu a alespoň jeden člen této rodiny je členem jejího statutárního orgánu. Za rodinnou obchodní korporaci se považuje také obchodní korporace, jejíž podíly z nadpoloviční většiny drží nebo vlastní ve prospěch jedné rodiny fundace nebo svěřenský fond, pokud je současně alespoň jeden člen této rodiny členem statutárního orgánu fundace nebo svěřenským správcem.“;*
- 2) *„**Rodinná živnost** je podnikání, na kterém se svojí prací anebo majetkem podílejí nejméně dva členové rodiny a nejméně jeden z členů rodiny je držitelem živnostenského nebo jiného obdobného oprávnění.“* (AMSP ČR, 2018b).

Kolektiv autorů z Ekonomické fakulty Technické univerzity v Liberci (EF TUL) člení rodinná podnikání (tj. podnikání s předpokladem generační výměny) z hlediska právní formy podnikání a z hlediska předmětu podnikání. V rámci tohoto vymezení se za členy rodiny považují manželé, rodiče, sourozenci, děti, vnuci, švagři a prarodiče, a to ve vztahu k zakladateli či majiteli daného podnikatelského subjektu (Rydvalová et al., 2017).

Z hlediska **právní formy** podnikání se podnikání rozdělují na:

- 1) **Rodinný závod**, kde se jedná o podnikání fyzických osob (FO), a to se spolupracujícími osobami z rodiny bez zaměstnaneckých smluv, bez spolupracujících osob, kde členové rodiny vytvářejí zázemí a příležitostně vypomáhají, anebo na základě vnímání rodinného závodu na základě předání podnikání další generaci z rodiny;
- 2) **Rodinné seskupení**, kde se rovněž jedná o podnikání fyzických osob. Zde může jít o rodinný kvazi závod, kde člen rodiny podniká jako FO a s rodinným příslušníkem je uzavřen pracovně-právní vztah. Další možností je společnost bez právní subjektivity, kde členové rodiny podnikají jakožto FO se vzájemnou spoluprací;
- 3) **Rodinná obchodní korporace**, kde se jedná o podnikání právnických osob a v rámci tohoto podnikání jsou zapojeni alespoň dva členové rodiny. Je zde i několik variant zapojení: **a)** alespoň 1 z členů rodiny je většinovým vlastníkem a alespoň 1 další je v manažerské pozici; **b)** alespoň 2 členové mají většinový podíl vlastnictví, další mohou být v zaměstnanecké pozici; **c)** většinový oddíl v podniku má alespoň 1 člen rodiny po generačním předání; **d)** alespoň 2 členové rodiny jsou většinovými vlastníky bez dalšího zapojení do podnikatelských aktivit (Rydvalová et al., 2017).

V případě zohlednění **předmětu podnikání** jsou rodinná podnikání rozdělena na **rodinnou živnost** (řídí se živnostenským zákonem), **rodinnou farmu** (řídí se zákonem o zemědělství) - je zde převažující podíl zemědělských prací v podnikání, a na ostatní **rodinná svobodná podnikání**, kde se provozovatelé řídí jinými předpisy nežli je zákon živnostenský či o zemědělství (Rydvalová et al., 2017).

Vymezení pojmu „rodinné podnikání“ a jeho typy v rámci tohoto výzkumu vzešly zejména z posledních dvou uvedených vymezení rodinného podnikání, tj. AMSP ČR (2018b) a Rydvalová et al. (2017). Tyto přístupy totiž byly stanoveny na základě výzkumů a diskusí o této problematice v České republice. Charakteristiky rodinného podnikání však byly v dotazníkovém šetření zjednodušeny a upraveny do podoby srozumitelné respondentům.

Klíčové bylo zapojení do podnikání minimálně **dvou členů rodiny**. Za rodinné podnikání je z hlediska tohoto výzkumu považováno/a:

- 1) **Rodinná obchodní korporace:** obchodní korporace, ve které má rodina min. 50% vlastnický podíl, a kde jsou, ať už prací nebo vlastnictvím, zapojeni alespoň 2 členové rodiny;
- 2) **Rodinné podnikání fyzických osob,** kam jsou zařazeny:
 - a) **Rodinný závod:** člen rodiny podniká jako fyzická osoba podle živnostenského nebo jiného zákona a alespoň 1 další člen rodiny mu vypomáhá bez jakýchkoliv smluv/dohod;
 - b) **Rodinné seskupení:**
 - (b1) člen rodiny podniká jako fyzická osoba podle živnostenského nebo jiného zákona a alespoň 1 další člen rodiny mu vypomáhá na základě smlouvy/dohody;
 - (b2) více členů rodiny podniká jako fyzická osoba podle živnostenského nebo jiného zákona a spolupracují spolu.

U rodinné obchodní korporace byl důraz kladen na vlastnický podíl rodiny, který je spojujícím a dominantním prvkem několika definic o rodinném podnikání (Rydvalová et al., 2016; Machek, 2017). Aby nebyly eliminovány rodinné společnosti, které jsou vlastněny například 2 rodinami (s rovným podílem 50 %), jsou do definice zahrnuty korporace, kde rodina vlastní minimálně 50% podíl.

2.2 Mladý člověk

Definice pojmu mladého člověka je rozdílná v čase i místě, a je závislá na sociokulturních, institucionálních, politických a ekonomických podmínkách. Například v Nepálu jsou za mladé považovány osoby od 16 do 40 let, United Nations definují mladého člověka jako osobu od 15 do 24 let, avšak nejčastěji bývá za mladého člověka považována osoba do 29 let (Encyclopedia of religion and society, 1998; Knerr, 2017).

V České republice je za mladého člověka podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále také MŠMT ČR) označována osoba ve věku od 15 do 29 let (MŠMT ČR, 2019a). Tento výzkum se, z důvodů zaměření na Českou republiku, řídí označením mladého člověka dle MŠMT ČR (2019a), tj. osoba ve věku 15 - 29 let.

2.3 Venkov a venkovská obec

Pro vymezení pojmu venkovská obec je nejprve nutné přestavit pojmy týkající se územních celků a územního uspořádání v České republice. V této kapitole je představen pojem region, kraj, okres, obec a posléze pojem venkov a obec venkovského typu. Dále je zde také uvedeno rodinné podnikání v kontextu obce, tj. proč se rodinným podnikáním v tomto ohledu vůbec zabývat.

Pro účely statistik dělí Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky (2019) (dále MMR ČR) územní celky na několik částí, a to na NUTS (nomenklatura územních statistických jednotek):

- NUTS 0 - Česká republika, jakožto administrativní jednotka;
- NUTS 1 - území celé České republiky (neadministrativní jednotka);
- NUTS 2 - zahrnuje sdružené kraje (regiony soudržnosti, které nejsou administrativními jednotkami);
- a NUTS 3 - kam spadají kraje, jakožto administrativní jednotky.

Další nižší jednotky jsou okresy, které jsou označovány jako LAU 1 a na závěr obce (LAU 2). LAU je označení pro místní samosprávné jednotky (Local Administrative Units).

Region je v obecném smyslu slova územní celek, který je na základě jednoho či více znaků vyčlenitelný z širšího území. V České republice je **kraj** nejvyšší samosprávný celek, který vykonává samosprávu včetně části státní správy (GaREP, spol. s r.o, 2018).

Krajem je dle zákona o krajích (129/2000 Sb., § 1): „*územním společenstvím občanů, které má právo na samosprávu*“.

Okres je územně správní jednotka středního stupně, ležící na jednom souvislém území, a je vymezen výčtem obcí a vojenských újezdů (ČSÚ, 2016a). V roce 2002 okresní úřady zanikly a jejich působnost byla přenesena na kraje a obce s rozšířenou působností (pojem „obec“ viz dále) (GaREP, spol. s r.o, 2018).

Obec je dle českého zákona č. 128/2000 Sb. (Zákon o obcích, 2000, § 1) „...*základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen*

hranicí území obce“. Podle rozsahu, v jakém obec vykonává státní správu této přenesené působnosti, zákon rozlišuje:

- obecní úřad obce s rozšířenou působností (205 obcí);
- obec s pověřeným obecním úřadem (393 obcí);
- obec se základním rozsahem přenesené působnosti (6 258 obcí) (MMR ČR, 2019).

Venkov vs. venkovská obec

Dle Perlína (2009) je nutno rozlišovat pojmy **venkovský prostor (venkov)** a **venkovská obec**. Pojem venkov, je stejně jako rodinné podnikání, pojmem neurčitým, jehož vymezení bývá účelové. Jedná se o označení kulturní krajiny se specifickými charakteristikami (GaREP, spol. s r. o., 2018). V rámci venkovské obce jsou klíčové ukazatele, které se vztahují k počtu obyvatel nebo k urbanistické a socioprofesní struktuře obyvatel, kteří v takové obci bydlí (Perlín, 2009). Při jakémkoliv územním definování venkova je třeba si uvědomit, za jakým účelem je tento pojem vymezován, a podle toho přizpůsobit zvolené ukazatele (Svobodová et al., 2011).

V rámci výzkumného projektu pro Ministerstvo pro místní rozvoj ČR GaREP, spol. s r. o. (2018) uvedla v kontextu vymezení venkovského prostoru především tyto přístupy:

- **velikostní kategorie obce** (počet trvale bydlících obyvatel), kde nejčastější hranicí je 2 000 či 3 000 obyvatel;
- **hustota zalidnění** (případně počet obyvatel na zastavěnou plochu), kde se obvykle jedná o 100 nebo 150 obyvatel na km². Tento ukazatel má však svá omezení, a to: a) jsou velice ovlivněny rozlohou katastru obce; b) nezohledňují přechodně bydlící obyvatelstvo či dojíždění obyvatel.

Hustota zalidnění je kritériem pro vymezení venkova i z pohledu OECD. Za venkovskou obec je považována ta, jejíž **hustota zalidnění je nižší než 150 m²** (ČSÚ, 2018b). Venkovský prostor je pak na regionální úrovni členěn na:

- regiony **převážně venkovské**, kde více než 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích;
- regiony **významné venkovské**, kde je podíl obyvatel z venkovských obcí v rozmezí 15-50 % obyvatel regionu;

- regiony **výrazně městské** - zde je méně než 15 % ve venkovských obcích žijících obyvatel v daném regionu (ČSÚ, 2018b).

Perlín (2009) doporučuje vymezit venkovskou obec na základě počtu obyvatel s hranicí 3 000, což je hranice stanovená pro město². Uvádí však, že v české odborné literatuře bývá za venkovskou obec považována obec do 2 000 obyvatel. Ve Strategii rozvoje Libereckého kraje 2006-2020 se rovněž hovoří o venkovské obci v případě, že v níž žije méně než 2 000 obyvatel (ČSÚ, 2008).

Na základě výše uvedeného je za obec venkovského typu považována obec do 2 000 obyvatel.

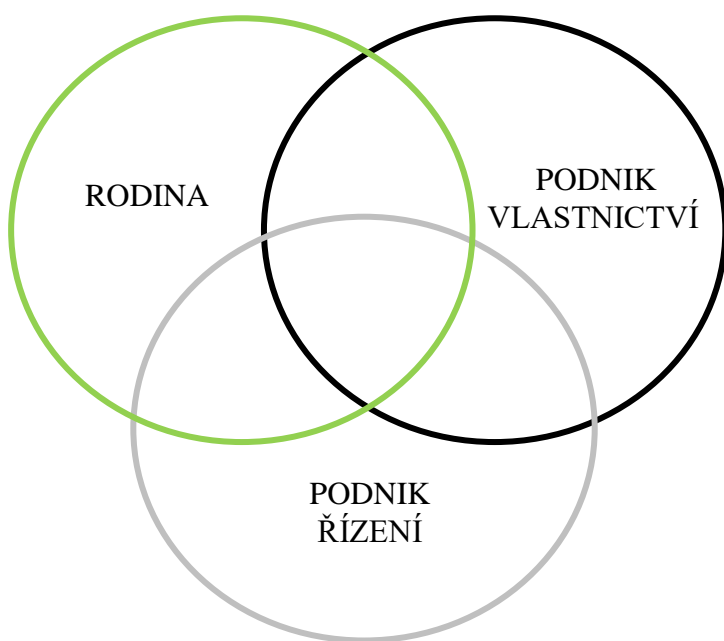
Za venkovský prostor je zde považována oblast, v níž se nachází více než 50 % obyvatel v obcích venkovského typu. Hranice tohoto území jsou stanoveny na nejvyšší řád obce, a to na obec s rozšířenou působností, respektive na její správní obvod.

² Dle Zákona o obcích (2000) § 3 odst. 1 je za město považována obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, a pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.

3 Charakteristika rodinného podnikání

Rodinné podnikání se týká propojení dvou světů: podnikání a rodiny. Na základě propojení těchto dvou systémů byl vytvořen tzv. *dvoukruhový model*, v rámci něhož je možné lépe rozpoznat vzájemný vliv rodiny a podnikání a potřebu přizpůsobit rodinné a podnikatelské cíle či zájmy. Model usnadnil porozumění zmatku, který jednotlivci kvůli protichůdným normám cítili (Davis, 2018).

Přidání třetího kruhu „vlastnictví“, viz obrázek 1, umožnilo věnovat větší pozornost dalším otázkám, které nebyly explicitně rozpoznány v prvních dvou kruzích. Nástupnictví (tj. předání podniku) má souvislost jak s předáním řízení, tak i vlastnictvím. Spojení kruhu rodiny, podniku a vlastnictví tak plně definuje systém rodinného podnikání, který se týká integrace všech tří těchto subsystémů (Davis, 2018).

Obrázek 1: Model tří kruhů

Zdroj: zpracování dle Davise, 2018

Rodinné podnikání má svá specifika, své silné a slabé stránky. Mezi jeho **výhody** lze zařadit rodinné vztahy spojené se sociálními vazbami, pružnější organizační strukturu spojenou s rychlejším rozhodováním, efektivní využívání zdrojové základny (kapitál lidský, finanční, sociální i reputace) a dlouhodobou orientaci propojenou s trpělivým

kapitálem³. Dále také stabilitu spojenou s averzí k riziku a využíváním spíše vlastního kapitálu nežli kapitálu cizího (Koráb, 2008; Zellweger, 2017).

Naopak za **nevýhody** tohoto typu podnikání lze uvést rovněž rodinné vztahy ve spojitosti s konflikty mezi členy rodiny a přenášení těchto konfliktů do pracovního života, nepotismus⁴, omezený přístup ke zdrojům (nevyužití cizího kapitálu), menší míru internacionalizace (upřednostňování známých lokálních trhů), nejasné vymezení rolí v podniku a problémy s nástupnictvím (neochota majitele firmu předat, neochota nástupce podnikání převzít, nevhodnost/nepřipravenost nástupce) (Koráb, 2008; Zellweger, 2017).

To, co rodinné podniky odlišuje od podniků nerodinného typu je tzv. socioemocionální bohatství. Socioemocionální bohatství (SEW = socioemotional wealth) označuje všestranný přístup zahrnující vztah rodinných příslušníků k podniku a jeho okolí, tj. označuje nefinanční cíle rodinných podniků (Zellweger, 2017; Berrone, Cruz a Gomez-Mejia, 2012). Jednou ze čtyř dimenzí SEW je i kontrola nad podnikáním napříč generacemi. Z této dimenze vychází některé přednosti rodinných podnikání jako je například dlouhodobá perspektiva: zaměření se na dlouhodobé cíle, trpělivý kapitál, budování image apod. (Zellweger, 2017).

3.1 Nástupnictví

V rámci otázky nástupnictví je prvotní otázkou ochota nástupníka rodinné podnikání převzít (a ochota majitele rodinné podnikání předat). Předávání rodinného podnikání z generace na generaci je jednou z klíčových výzev tohoto typu podnikání a bývá pro podnikání velice kritickou chvílí (Ward a McClure, 2019).

Transfer rodinné firmy může být proveden v rámci rodiny nebo mimo ni. Nástupnictví uvnitř rodiny je dlouhodobý proces plánování a řízení zahrnující faktory od zapojení dětí do podnikání od jejich relativně mladého věku až po plán převedení majetkových

³ Kapitál vlastníků investovaný v dlouhodobém horizontu. Ve spojení s rodinným podnikáním nemá pouze hmotnou podobu ve smyslu jmění, ale také další aspekty, jako například dědictví, předávání podniku z generace na generaci a lidský kapitál (Kaslow, 2006).

⁴ Upřednostňování zaměstnávání rodinných příslušníků oproti nerodinným, i přestože jsou rodinní příslušníci méně kvalifikovaní.

podílů (Petrů, 2018). Mladí lidé, kteří se do rodinného podnikání zapojují již od malička tak získávají potřebné schopnosti pro to, aby se stali cennými členy rodiny (Murphy a Lambrechts, 2015).

Otázka pohlaví v problematice nástupnictví je v literatuře také řešena. Z průzkumů vyplývá, že muži bývají, častěji nežli ženy, považováni za nástupce rodinných firem (Aldamiz-Echevarría et al., 2017; Campopiano et al., 2017). Machek (2017) provedl rešerši k tématu nástupnictví ve vztahu otec-dcera a dospěl k několika poznatkům. Otcové, kteří na dcery nahlíží jako na dítě, nemusí mít důvěru v jejich manažerské schopnosti. Dalším důvodem, proč dcery nejsou považovány za nástupce je kulturně zakořeněný předpoklad převzetí podnikání (řemesla) mužským potomkem, což se může projevit již na výchově potomků. Jelikož k nástupnictví nejsou ženy vedeny, volí si často obor studia, který nesouvisí s rodinným podnikáním.

Studie Schröder a Schmitt-Rodermud (2013) také hovoří o rozdílech u mužů a u žen, a to ve smyslu, že nástupnictví je důležitější pro syny nežli pro dcery. Tento rozdíl však podle nich není způsoben rozdílnou hodnotou vnímaných podnikatelských kompetencí. Zdá se tedy, že dcery, které vyrůstají v rodinných firmách, se v podnikatelských záležitostech (jako je vedení společnosti) vnímají stejně silně jako synové.

Ženy také mají oproti mužům větší schopnost vypořádat se s osobností zakladatele. Vnímají podnikání jako síť spolupracujících vztahů, takže nevnímají zakladatelovy zásahy do podnikání, i po předání rodinného podnikání, nijak negativně (Machek, 2017).

Houden (2019) tvrdí, že v podnikatelských rodinách je mnoho důvodů ke včasné přípravě další generace, a to například kvůli schopnosti vést, vlastnit, být nezávislý a učit se správcovství. Rozvoj schopností začíná brzy ve velice mladém věku a pokračuje do dospělosti. Pracovní návyky, přístup k podnikání, hodnoty a vztahy, to vše má kořeny v dětství. Je důležité tyto vlastnosti formovat léta, daleko před tím, než začne oficiální rozvoj nástupce. Pokud jsou náctiletí do podnikových operací zapojováni, buduje se u nich nejen hrdost z tohoto zapojení, ale také znalost podniku.

Zapojení nástupců do rodinného podnikání vyzdvihuje i Arnoff a Ward (2011), kteří tvrdí, že nástupce by se měl připravovat na práci, která ještě neexistuje, a to v době, ve které nemůže nikdo nic plně předvídat. Dle Deloitte (2016) neexistuje nic jako „nejlepší čas na to začít“, jelikož příprava na převzetí je dána individuálním osobním rozvojem, nicméně příprava na nástupnictví v předstihu, předem a v klidné atmosféře, snižuje potenciál nečekaných problémů a neshod.

Z průzkumu lídrů rodinných společností, jež jsou z řad vysoce vzdělané nové generace mladých mužů a žen, vyplynulo, že více než třetina z nich byla na vedení podniku připravovaná již od dětství (Deloitte, 2016). Další téměř třetina se na řízení firmy začala připravovat již v počátcích pracovního života. Tato společnost dále uvádí pět nejčastějších faktorů, které rozhodují o tom, kdo bude ve vedení rodinné společnosti. Na prvním místě se jedná o vyjádření zájmu, dále znalosti o rodinném podniku, zkušenosti mimo rodinný podnik, vůdčí rysy a vzdělání. Ward a McClur (2019) zdůrazňuje, že nástupnictví by mělo být představeno jako volba, nikoliv jako povinnost.

Zellweger (2017) uvádí, že členové rodiny nemívají silný zájem rodinné podnikání převzít. Také uvádí, že o převzetí podnikání uvažovalo méně než 23 % potenciálních nástupců z řad respondentů celosvětového průzkumu GUESSS (zkoumající podnikavost studentů vysokých škol). PricewaterhouseCoopers (2012) zmínil, že zásadní otázkou předání je příprava a motivace nástupce. Podle jejich průzkumu se však 53 % majitelů rodinných firem domnívalo, že nástupce nebude připraven či ochoten podnikání převzít.

Mladá generace by měla mít podnikavého ducha, a to nejen z titulu ochoty převzít rodinné podnikání (Zellweger et al., 2011), ale také pro následný úspěšný chod podnikání. Hnátek (2015) totiž poukazuje na podnikatelského ducha jakožto důležitou vlastnost majitele rodinné firmy. Podle něj zakladatelská generace začne nový byznys založený na inovaci, kreativitě, sebe-motivaci, flexibilitě, orientaci k růstu, tvorbě hodnot. Je zaměřena na lidi, nebojí se riskovat a snaží se proměnit svoji vizi v realitu. Tyto hodnoty jsou základními determinanty formování firemní kultury a je nutné je prostřednictvím vlastníka předávat další generaci.

Podle Pabla-Lerchundiho et al. (2015) je profesní dráha mladého člověka ovlivněna povoláním rodičů. V případě, že rodič podniká, má mladý člověk k podnikání pozitivní

vztah. V případě rodičů, kteří jsou zaměstnáni, je tomu naopak. Vyšší podnikavost u mladých lidí s podnikajícími rodiči potvrzuje i Antlová et al. (2017) a Altinay et al. (2012).

Nejen povolání rodičů, ale i samotné rodinné podnikání ovlivňuje profesní dráhu mladých lidí. V některých případech ji dokonce může změnit. Mladá generace často opustí svoji kariérní volbu kvůli potřebám rodinného podnikání (Murphy a Lambrechts, 2015).

Pro úspěšné postoupení firmy další generaci by ale měl mít nástupce s podnikáním již nějaké zkušenosti, jako například znalost výrobků a trhu, poznání klíčových zákazníků, konkurentů, dodavatelů, a v neposlední řadě rozumět financím firmy (PricewaterhouseCoopers, 2015; Kenyon-Rouvinez, 2016; AMSP ČR, 2015). Dle průzkumu PricewaterhouseCoopers (2015), ve střední a východní Evropě, však u pouhých 29 % rodinných firem pracovala v podniku i nástupnická generace. V případě celosvětového průzkumu tomu tak bylo u 55 % firem. Z průzkumu GUESSES, který se v roce 2016 prováděl i v České republice, vyplynulo, že 73 % respondentů (studentů vysokých škol ČR) nepracuje při studiu pro firmu svých rodičů, a že převládá spíše negativní postoj k převzetí rodinného podnikání (Antlová et al., 2017).

Z průzkumu PricewaterhouseCoopers (2015) dále vyplynulo, že 61 % respondentů chtělo předat rodinné podnikání další generaci. U malých a středních firem v ČR lze kolísavý vývoj pozitivních odpovědí v otázce předání firmy v rámci rodiny vyčíst z tabulky 2.

Tabulka 2: Zájem o předání podnikání v rámci rodiny

Rok průzkumu	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Majitelé chtějí předat podnikání členům rodiny.	70 %	66 %	64 %	65 %	70 %	57 %

Zdroj: zpracováno dle AMSP ČR, 2013-2018.

Z jejich průzkumů také vyplynulo, že kolem 50 % rodinných firem zapojuje své děti do podnikání (AMSP ČR, 2015 a 2016). Nejčastějším věkovým rozpětím začátku zapojení do podnikání je 18 až 21 let, a to přibližně u 33 % případů (AMSP ČR, 2015 a 2016). Ideální věk pro zapojení mladé generace do podnikání je podle 25 % z nich

18 - 21 let. Stejně procento respondentů uvedlo věkové rozpětí 15 - 17 let, a 25 % z nich také méně než 15 let (AMSP ČR, 2015).

3.2 Faktory participace

Zapojit se do rodinného podnikání představuje šanci k rozvoji osobnosti a finančnímu zabezpečení. Zároveň to však přináší i míru odpovědnosti (IMD, 2014). Tato subkapitola se věnuje faktorům, které ovlivňují mladého člověka k participaci v rodinném podnikání. Jsou zde uvedeny důvody pro zapojení do rodinného podnikání i důvody proti tomuto zapojení.

3.2.1 Důvody pro zapojení

Jedním z důvodů, proč jsou členové rodiny do podnikání zapojováni, může být perspektiva teorie agenta. Zapojením členů rodiny jsou v podnikání eliminovány náklady zastoupení⁵. Někdy však bývají tyto náklady u rodinných podniků paradoxně vyšší, jelikož členové rodiny nedokáží (kvůli úzkým vazbám) efektivně řešit konflikty mezi vlastníky, vlastníky-manažery a manažery (Poza, 2009). Ve spojení s redukcí nákladů (Zellweger, 2017) mohou být členové zapojováni proto, že jsou s jejich samotnou činností spojeny nižší náklady - odměňují se méně nežli by tomu bylo u nerodinných příslušníků. Naopak zde také může docházet k finančnímu nadhodnocování rodinné pracovní síly oproti výši mezd dané trhem práce. Lze také využít zákonných prostředků snižujících jejich náklady v případě zapojení rodiny. To může nastat například u rodinného závodu (zde není uzavřen pracovně-právní vztah ani společenská či jiná smlouva) (Servus, 2018).

Podle Sunda, Melina a Haaga (2015) má na úspěšný proces nástupnictví vliv (mimo jiné) rodinná kultura, kam řadí harmonii v rodinných vztazích, závazek k firmě, pozitivní přístup rodiny (hlavně stávajícího majitele) k předání podnikání a otevřená komunikace.

Členové rodiny často bývají s firmou úzce spjatí, a pociťují vůči ní (i vůči rodině) závazek (Hatak et al., 2016). Důvěra, dobré rodinné vztahy a pocit závazku jsou

⁵ Náklady zastoupení představují vnitřní náklady způsobené konkurenčními zájmy akcionářů (ředitelů) a manažerů (agentů); jde o náklady spojené s vyřešením tohoto nesouladu a řízením vztahu.

pro úspěch tohoto typu podnikání kritické (Eddleston a Morgan, 2014). Sharma a Irving (2005) definovali čtyři druhy závazků, na jejichž základě chtějí nástupci rodinné podnikání převzít, a to:

- emocionální závazek (na základě vnímané touhy);
- normativní závazek (založený na vnímání smyslu pro povinnost);
- kalkulativní závazek (založený na vnímaných příležitostech);
- a imperativní závazek (založený na vnímané potřebě - dítě cítí nedostatek příležitostí pracovat mimo rodinné podnikání).

K podobným typům závazků dospěly i Schröder a Schmitt-Rodermud (2013), které prověřovaly profesní rozvoj adolescentů se zázemím RP, a to z motivačního hlediska na základě teorie sebeurčení. Z výsledků této studie vyplynulo, že potenciální dědicové jsou motivováni k převzetí hlavně svou vnímanou možností uplatnit svůj talent a splnit si své kariérní zájmy v rodinné firmě. Smysl pro povinnost vůči rodičům nebo nízké náklady ztracené příležitosti podle nich nezvyšuje pravděpodobnost nástupnictví. Rokundo a Cyeze (2015) naopak tvrdí, že ochota nástupce převzít RP je přímo postavena na pocitu závazku k rodině, zralosti nástupce a jeho smyslu pro odpovědnost.

Krošláková (2014) vymezuje aspekty atraktivní pro mladou generaci nástupců rodinného podnikání. Mezi ty faktory, kvůli kterým chtějí mladí lidé v rodinném podnikání pracovat, řadí: stabilní pracovní místo vytvořené „na míru“; snahu a zájem pokračovat v rodinné tradici (kterou lze dále budovat, zodpovídat za zabezpečení budoucnosti i svých potomků); sounáležitost s rodinou; vztah k oboru podnikání (kdy nástupce cíleně studuje podobný obor); motivaci pracovat a zvelebovat něco „vlastního“ (popř. možnost širší seberealizace „nápadů a idejí nástupce“); jistotu rodinného podniku z pohledu finančních prostředků, zkušeností zakladatele, kontaktů a rodinného know-how; neformálnost vztahů na pracovišti spojené s flexibilnější pracovní dobou a svobodou rozhodování; nutnost (v případě, že se jedná o jediné východisko pro absolventy, kteří nemají jinou pracovní nabídku).

3.2.2 Důvody proti zapojení

Aldamiz-Echevarría et al. (2017) uvádí několik faktorů, kvůli kterým nástupci nechtějí v podnikání pracovat. Mezi ně patří existující povolání mimo rodinný byznys, dále touhu rozvíjet vlastní kariéru. Dalším důvodem je, že v rodinném podnikání není dostupná pracovní pozice, a to buď kvůli velikosti rodinného podniku, nebo protokolem, který omezuje počet členů rodiny v podniku. Mezi uvedenými faktory je i neochota převzít odpovědnost, anebo nenaplnění požadavků rodiny pro vstup do podniku (např. vzdělání, zkušenost apod.).

Studie Pabla-Lerchundiho et al. (2015) hovoří o důležitosti finanční odměny, která hraje roli spíše pro mladé lidi, jejichž rodiče jsou podnikatelé. Naopak pro děti zaměstnanců je důležitější volný čas a jistota. Podle Kubíčka a Štamfestové (2017) a AMSP ČR (2018d) děti majitelů mohou být negativně ovlivněni možností vyššího příjmu, který mají ve stávajícím zaměstnání nebo mají možnost u velkých firem mít. Je pak pro ně tedy problém, aby „lukrativnější“ zaměstnání opustili či odmítli a zapojili se do rodinného podnikání.

Někteří mladí lidé dále vidí útrapy a oběti vložené rodiči do rodinného podnikání, což je od podnikání odrazuje (Zellweger et al., 2011). Podle Warda a McClura (2019) může být tento „strach“ z podnikání způsoben tím, že se doma hovoří spíše o těch „špatných“ aspektech podnikání nežli o těch „dobrých“. Podle nich je důležité se snažit o představení vyváženého pohledu na (rodinné) podnikání, který pomůže další generaci lépe porozumět a ocenit aspekty podnikání. Mladí lidé v České republice stále méně touží po životě podnikatele. Podle AMSP ČR je obecně největší překážkou touhy po podnikání v České republice místní složitá administrativa (Hanzlová, 2018).

Rastogi a Agrawal (2017) uvádí obecné faktory ovlivňující zapojení dětí v indických rodinných firmách. Mezi tyto faktory řadí osobní zájem či tlak rodičů a vrstevníků. Dále sebevědomí, kam řadí velikost podnikání (příliš malé podnikání), nevyužití schopností a dovedností a nemožnost rozvoje. Dalším faktorem je i přístup k práci, kde se jedná o časově náročnou práci spojenou také s finančním ohodnocením, či neochota začínat v rodinném podnikání na nižší pozici. Zapojení či nezapojení v rodinném podnikání

také ovlivňuje přístup k riziku, touha po nezávislosti, přístup k sociální odpovědnosti či přístup k vedení a týmové práci.

Krošláková (2014) za neatraktivní aspekty rodinného podnikání, díky nimž se mladí lidé do rodinného podnikání nezapojují, považuje nezájem mladého člověka pracovat pod vedením otce/matky; špatné vztahy a konflikty v rodině spojené s obavou jejich přenosu na pracoviště; těžké rozlišení/oddělení vztahů, které jsou mezi rodinnými příslušníky v práci často profesionální, mimo práci neformální a emocionální; limitovaný potenciál profesionálního růstu; malá velikost podniku (představa potomka o jejím růstu je odlišná); ambicióznost mladých lidí (upřednostňují práci v globálních firmách nebo chtějí expandovat do zahraničí); špatná geografická poloha RP (mladí chtějí zůstat a žít ve městě, kde studovali); zájem mladých po ukončení studia cestovat a získávání zkušeností ze zahraničí (může nastat situace, že zůstanou žít a pracovat v zahraničí); obava z rizika, neschopnost samostatně řídit; obava z nerespektování ostatními zaměstnanci kvůli nedostatku zkušeností potomka.

V rámci pilotní studie na studentech EF TUL bylo zjištěno, že hlavním důvodem, proč studenti nechtějí pracovat v rodinném podnikání je jejich touha pracovat v jiném oboru, a to nejčastěji formou zaměstnání (Horčíčková, 2018). Podle Kubíčka a Štamfestové (2017) však vystudování jiného oboru než je obor RP nemusí znamenat nepřevzetí daného podnikání. Podle jejich studie někteří dotazovaní studovali jiný obor než je obor rodinného podnikání, odcestovali do ciziny, a následně začali v rodinném podnikání pracovat.

Dalším důvodem proč, mladý člověk neuvažuje o nástupnictví je, že existuje jiný nástupce. Zvláště v případě žen, které mají staršího bratra, je obecně jejich zapojení a ochota k nástupnictví nižší (Overbeke, 2013; Campopiano, 2017).

V otázce nástupnictví se také řeší cena převodu, tj. za jakou cenu se podnikání přenechá nástupci. V této problematice se řeší spravedlnost vůči stávajícím majitelům či jiným členům rodiny, například vůči sourozencům. Cena se často odvíjí od toho, kdo je nástupcem. Pokud je to člen z rodiny, bývá z ceny převodu odečtena tzv. rodinná sleva. Ta může být i 100%, tzn. darování podniku členovi rodiny. V případě více nástupců lze spravedlnost vyřešit majetkovým podílem ve firmě. Takovýmto řešením dochází

k roztržiténosti vlastnictví, což muže být pro další generace problém (Zellweger, 2017). Aby nedocházelo k této roztržiténosti, je nutné nastavit vztahy v rodině vztahující se k podnikání, tj. kdo bude podnikání vlastnit, kdo jej bude provozovat, kdo bude mít podíly na zisku apod. Ne všichni vlastníci se musí podílet na provozu rodinného podnikání, stejně tak ne všichni podílející se na provozu podniku musí být vlastníky.

K ujasnění a nastavení vztahů v rodinném podnikání může dopomoci tzv. rodinná ústava. Jedná se o etický kodex rodinného podniku. Kromě majetkových záležitostí zde bývají nastaveny i rodinné vztahy, např. jak se k sobě mají členové rodinného podnikání chovat, jakým způsobem bude oddělován rodinný život od pracovního apod. (Servus, 2018).

4 Venkov

Podnikatelské prostředí (pro podniky rodinného i nerodinného typu) je nutné diferencovat z hlediska oblasti působnosti ekonomických subjektů, tj. jestli firma podniká ve městě či na venkově (Backman a Palmberg, 2015). Charakteristika venkova je na úrovni regionů rozdílná, jelikož se v nich vyvinula často velmi odlišná venkovská osídlení (i z historických důvodů), která mají svůj nezaměnitelný ráz (ČSÚ, 2008a).

Backman a Palmberg (2015) tvrdí, že ve **městech** mají podniky výhodu větší úrovně a širší škály využitelných zdrojů. Další výhodou jsou vyskytující se tzv. knowledge spillovers, kdy dojde k vytvoření prostředí, ve kterém se myšlenky a znalosti rychle šíří mezi jednotlivci. Rozšíření těchto znalostí mezi podniky napříč průmyslovými odvětvími se označuje za *Jakobiniánské externality*. Nevýhodou městského prostředí je naopak vysoká konkurence.

Na rozdíl od městského prostředí je prostředí **venkova** charakteristické omezeností zdrojů podniku (obzvláště kvalitních zdrojů). Dále jsou zde omezeny znalostní externality. Mimo jiné ale mají podniky na venkově vyšší pravděpodobnost přežití i díky nižší konkurenci. Výkonnost malého podniku na venkově závisí na lidském a sociálním kapitálu. Venkovské rodinné podniky vykazují vyšší míru růstu nežli firmy nerodinného typu podnikající na venkově. Rodinné firmy bývají zakořeněny ve venkovských oblastech právě kvůli svým historickým, sociálním i kulturním vazbám k danému místu. Tyto vazby jsou pak jejich konkurenční výhodou, kdy jsou podniky rodinného typu schopny tvorby, rozvoje i alokace hmotných i nehmotných zdrojů (Backman a Palmberg, 2015).

Český venkov s nástupem průmyslové revoluce v 19. století ztratil svoji dominantní zemědělskou funkci. S postupnou industrializací se v zemědělství zvyšovala produktivita. Díky zvyšující se životní úrovni obyvatel docházelo k rychlému růstu obyvatelstva ve městech i na venkově, což vedlo k růstu počtu pracovních sil. Na venkově však tato pracovní síla nemohla najít své příležitosti v zemědělství či příbuzných oborech, a tak začalo docházet k přesunu obyvatel do měst (Perlín, 1998).

V mnoha zemích dochází k vyliďňování venkova, a to kvůli nedostatku pracovních příležitostí a malých možností seberealizace mladých lidí (Žižka et al., 2013). Bednaříková et al. (2016) prováděla výzkum zaměřený na migraci z venkova (v oblasti Sibíře) a uvádí, že migrace je ovlivněna několika faktory, mezi které patří osobní faktory zahrnující pohlaví, věk a vzdělání. Ženy častěji odchází z venkovských obcí do měst, aby unikly venkovskému životu. Nejvyšší míra mobility z venkova do měst byla zaznamenána u mladých lidí (16 až 29 let) a dále u lidí s vyšším vzděláním, kteří bývají kosmopolitní a častěji inklinují k opuštění venkovských komunit, se kterými nemají tak hluboké vazby.

V České republice, na rozdíl od předchozího období, kdy převažovala migrace lidí z venkova do měst, dochází k migraci oběma směry. Přičemž lidé z města, kteří se přestěhují na venkov kvůli zdravějšímu životnímu stylu, jsou pracovníčně stále navázáni na město (Svobodová, 2011).

Jedním ze základních prvků venkova je identita obyvatel, která vede k sounáležitosti napomáhající vzájemné spolupráci subjektů. Venkov je také typický tím, že je zde tradičně silná vazba obyvatel na krajinu. Tyto vazby však mohou postupně ochabovat díky suburbanizaci. Díky té se změnila funkce venkova směrem k posílení rezidenční funkce. Z tohoto titulu se rozlišuje příměstský a periferní venkov. V periferních oblastech zůstávají zachovalé tradiční venkovské vztahy, kdežto v příměstských oblastech nikoliv. Příměstský prostor je charakteristický pro mladé lidi s vyšším sociálním statutem, příjmy i vzděláním. Tito nově přistěhovalí se často nesnaží začlenit do venkovského společenství a obec považují pouze za místo, kde „přespí“. Tím mění tradiční pojetí venkova v otázce vazby na obec a okolní krajinu. Výhodou je naopak jejich vyšší vzdělání, schopnost se rychle zorientovat v legislativě či možnost využít kontakty z předchozího místa působení (Svobodová, 2011).

Rydvalová et al. (2016) tvrdí, že nedostatek pracovních příležitostí ve venkovských obcích (do 2 000 obyvatel) způsobuje, že si tamní rezidenti zakládají vlastní podnikání. Výzkumem bylo totiž zjištěno, že čím menší je obec, tím větší je koncentrace podnikatelských jednotek. V obcích do 2 000 obyvatel dále byla nalezena souvislost mezi počtem podnikatelských jednotek a nezaměstnaností v tom smyslu, že čím více je v obci podnikatelských aktivit, tím menší je podíl nezaměstnanosti.

Efektivní fungování podnikatelských subjektů je základem rozvoje každého regionu, a to bez ohledu na jeho charakter. Tvorba pracovních příležitostí pro místní občany a tvorba finančního kapitálu území je nejdůležitější úlohou těchto podnikatelských subjektů. V menších obcích (ve venkovských oblastech) převládají podniky s menším počtem zaměstnanců než je tomu u obcí městského typu, a to kvůli nedostatku vhodných pracovních sil a horší dopravní dostupnosti, které vedou ke zvýšeným nákladům na provoz podniku (MMR ČR, 2010).

Svobodová (2011) toto doplňuje tvrzením, že ve venkovských oblastech převládá podnikání fyzických osob, a to v oblastech služeb, obchodu a řemesel. Práce v odvětví služeb (jako je gastronomie, ubytovací služby, pekařství, atd.) či v drobném průmyslu a zemědělství (truhlářství, zámečnictví, kovářství) je pro rodinné firmy (rodinné farmy) na venkově typická. Starostové venkovských obcí ČR se rovněž vyjádřili, že znakem rodinného podnikání je jeho zaměření na drobné řemeslo nebo poskytování těchto druhů služeb (Štichhauerová a Pelloneová, 2017). Zatímco dříve bylo zemědělství dominantou produkční funkce venkova, dnes je toto odvětví nahrazeno malými a středními či rodinnými podniky zpracovatelského průmyslu, zvláště pak řemesly. Rekreační funkce venkova (tj. venkov jako místo k trávení volného času) v České republice silně narůstá, přičemž jeho původní, produkční funkce, se snižuje. Cestovní ruch pak hraje významnou roli v této rekreační funkci (Svobodová, 2011).

V rámci podpory regionálního rozvoje, jehož cílem je dle Zákona o podpoře regionálního rozvoje (2000, § 3): „zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů“, je i snaha o rozvoj venkova.

Pro tento rozvoj jsou důležité vztahy mezi obcí a podnikateli, a také spolupráce se zájmovými podnikatelskými institucemi. Mnohdy se podnikatelé podílí na společenských aktivitách obcí (Svobodová, 2011). Toto je zvláště typické pro rodinná podnikání, u kterých se vyskytuje silná vazba s komunitou (Berrone, Cruz a Gomez-Mejia, 2012). V České republice rodinná podnikání pořádají ve venkovských

obcích kulturní a společenské akce a napomáhají rozvoji komunitního života (Štichhauerová a Pelloneová, 2017).

Mezi bariéry rozvoje podnikání na venkově patří nedostatek kapitálu, menší kupní síla a poptávka, tlak obchodních řetězců i nedostatečná občanská a technická infrastruktura. Mezi tyto bariéry se také řadí horší vzdělanostní a věková struktura. Dalším problémem je nedostatečný přístup k informacím o podnikání způsobený neznalostí možností, kde tyto informace získat (Svobodová, 2011).

Svobodová (2011) dále uvádí, že pro venkov, a zvláště pro starší obyvatele, platí nižší stupeň formální vzdělanosti. Vzdělanost se na venkově zvyšuje, avšak je zde stále velký rozdíl oproti městským oblastem. Obyvatelé jsou důležitými aktéry rozvoje venkova, avšak jejich zapojení je komplikováno, mimo jiné, nutností dojíždění do měst za prací (cca 70 % obyvatel venkovských obcí) či do škol. Mladí pak při studiu mohou pobývat ve městech, kde je škola/univerzita, a být ubytováni ve školských ubytovacích zařízeních (domovech mládeže⁶) či na vysokoškolských kolejích.

Hospodářské možnosti rozvoje regionu jsou posuzovány na základě ekonomických, sociálních a demografických dat vztažených k obcím působícím v daném regionu. Potenciál je měřen na základě stanovených faktorů důležitých pro hospodářský rozvoj obce, a potažmo rozvoje celého regionu. Analýza z roku 2011 ukázala 7 faktorů (Žižka et al., 2011). V tabulce 3 jsou tyto faktory seřazeny dle důležitosti v roce 2011. V aktuální době jejich pořadí bude s největší pravděpodobností odlišné. Jednotlivé faktory jsou blíže popsány v následující kapitole.

Tabulka 3: Faktory významnosti rozvoje obce

Označení faktoru	Název faktoru významnosti
F1	Občanská vybavenost
F2	(Ne)zaměstnanost
F3	Ekonomická aktivita
F4	Atraktivita místa bydlení
F5	Potenciál věkové struktury
F6	Struktura ekonomiky
F7	Osídlení

Zdroj: Žižka et al., 2011

⁶ Vyhláška č. 108/2005 Sb., Vyhláška o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních.

4.1 Rodinné podnikání v kontextu potenciálu rozvoje obce

Otázka rodinného podnikání v kombinaci s regionální politikou⁷ bývá často opomíjena. Existují výzkumy týkající se rodinného podnikání jako takového, a výzkumy zaměřené na regionální politiku. Výzkum cílený na průnik těchto dvou témat je ale zanedbán (Stough et al., 2015). Níže je uveden nástin možných vlivů rodinného podnikání na obec z hlediska jejího ekonomického potenciálu rozvoje.

Občanská vybavenost byla v roce 2011 na vrcholu významnosti mezi faktory ovlivňujícími rozvoj obce. Faktor (F1) zahrnuje vybavenost obce zdravotnickými, školskými a ubytovacími zařízeními (Žižka et al., 2011). Rodinné podniky mívají silné sociální vazby s komunitou ve svém okolí (Berrone, Cruz a Gomez-Mejia, 2012). Tato část sociální odpovědnosti přispívá k údržbě či rozvoji potřeb obyvatel v obci.

V článku Rydvalové et al. (2016), který představuje výsledky vstupního šetření uskutečněného v SO ORP Liberec, je uvedeno, že 87 % obcí považuje rodinné podnikání za významný faktor rozvoje obce. Tentýž názor sdílí 77 % respondentů z řad oslovených podniků provozujících podnikání na tomto území. Obce se také vyjádřily, že rodinné podnikání ovlivňuje společenské události obce, ovlivňuje a dotváří image obce, a že rodinné firmy podnikají aktivity, které podporují rozvoj komunity (Štichhauerová a Pelloneová, 2017). Co se týče ubytovacích zařízení, tak například ve Spojeném Království tvořily rodinné podniky v odvětví hotelnictví a pohostinství 89 % všech podniků (Institute for Family Business, 2011). Svobodová (2011) uvádí, že odvětví pohostinství a ubytování na venkově je pro rodinné firmy typické.

Faktor **nezaměstnanosti** (F2) patří mezi další faktory rozvoje obce a obsahuje ukazatele související s nezaměstnaností či volební účastí neboť u obcí s vyšší nezaměstnaností je nižší volební účast (Žižka et al., 2011). Podle Zellwegera (2017) rodinné podniky výrazně přispívají k zaměstnanosti. Rovněž uvádí, že například v USA rodinné podniky zaměstnávají 62 % obyvatelstva, na Středním Východě až 70 %. Mandl (2008) ve svém *Overview of Family Business Relevant Issues* uvádí podíl rodinných firem na zaměstnanosti evropského obyvatelstva mezi 40 % a 50 %. Nezaměstnanost úzce

⁷ Regionální politika je nejednoznačný pojem označující politiku státu, prostřednictvím níž je snaha o rovnováhu mezi ekonomickou efektivností a sociální spravedlností, s cílem zmírňovat regionální rozdíly (Jáč et al., 2010).

souvisí se stabilitou ekonomických subjektů a strukturou regionální politiky, přičemž míra nezaměstnanosti je jedním z hlavních ukazatelů hospodářské problémovosti území (MMR ČR, 2010).

Neméně důležitý faktor (F3), **ekonomická aktivita**, souvisí s podnikatelskou činností obyvatel obce (Žižka et al., 2011). Výzkumy prokázaly, že osoby s podnikatelským zázemím v rodině, mají k podnikání větší tendenci (Antlová et al., 2017; Altinay et al. 2012; Pablo-Lerchundi et al., 2015).

Faktor (F4), **atraktivita místa bydlení**, zahrnuje bytovou výstavbu, přirozený a migrační přírůstek obyvatelstva a průměrný věk obyvatel (Žižka et al., 2011). V rámci projektu TA ČR⁸ byli na otázku rodinného podnikání dotazováni starostové obcí do 2 000 obyvatel. Většina starostů uvedla jako jeden z důvodů, proč je rodinné podnikání důležitým faktorem pro rozvoj obce, potenciál rodinných podnikání udržet mladé lidi v obci (Štichhauerová a Pelloneová, 2017). Toto tvrzení může být podpořeno cíli rodinných podnikání, kam patří například postoupení podniku další generaci, a tudíž zachování kontinuity z pohledu podniku i obyvatel v obci (Zellweger, 2017).

Potenciál věkové struktury (F5) obsahuje ukazatele indexu ekonomického zatížení obyvatelstva (Žižka et al., 2011), který vypovídá o poměru počtu seniorů a dětí k počtu obyvatel v ekonomicky aktivním věku. Čím menší je výsledná hodnota indexu, tím příznivější je poměr mezi ekonomicky neaktivní a aktivní složkou (ČSÚ, 2005). Dalšími ukazateli tohoto faktoru je průměrný věk, přítomnost mateřské školky v obci a průměrnou obytnou plochou jednoho bytu (Žižka et al., 2011). Z hlediska efektu rodinného podnikání lze uvést vliv jako u faktoru 2, 3 a 4.

Faktor **struktury ekonomiky** (F6), odráží zaměření ekonomických subjektů v obci, tj. jakému druhu činnosti se věnují. Konkrétně pak, jestli jsou zapojeny v primárním či terciárním sektoru. Obce, ve kterých je vysoký podíl ekonomických subjektů zapojených v zemědělství, jsou hodnoceny záporně (Žižka et al., 2011). Institute for Family Business (2011) uvádí, že až 89 % ekonomických subjektů v sektoru zemědělství a těžby (tj. primární sektor) byly podniky rodinného typu. Z hlediska tohoto

⁸ TD03000035: *Rodinný podnik – řešení sociálních a ekonomických disparit obcí* (2016-17)

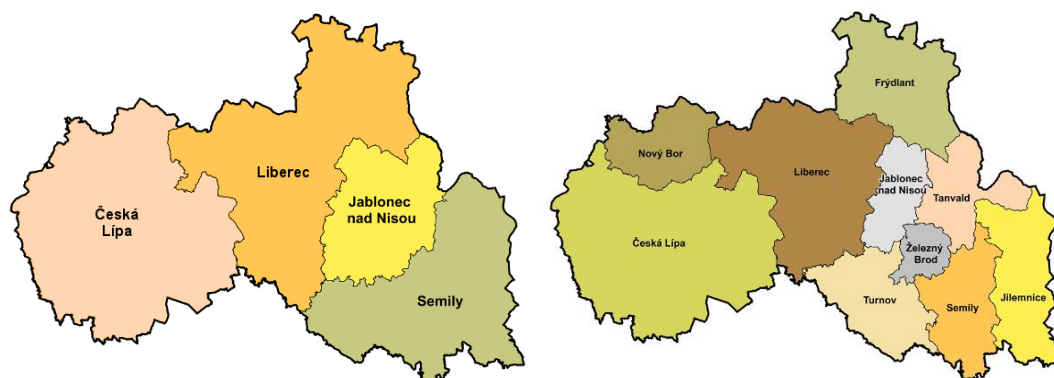
indexu budou rodinná podnikání nejspíše ve velké míře podnikat v obcích, které jsou záporně hodnoceny z hlediska potenciálu rozvoje obce. Stejně tak tomu pravděpodobně bude i u faktoru **osídlení** (F7), který obsahuje ukazatele hustoty zalidnění.

5 Liberecký kraj

V této kapitole je představen Liberecký kraj (LBK) a jeho charakteristiky z pohledu vybraných demografických a ekonomických ukazatelů.

Liberecký kraj, je jedním ze 14 krajů České republiky a leží na severu ČR při hranicích se Spolkovou republikou Německo a Polskem) (Asociace krajů ČR, 2013). Území tohoto regionu představuje 4 % rozlohy České republiky, což kraj řadí na předposlední příčku krajů ČR z pohledu velikosti (ČSÚ, 2018b).

Liberecký region se člení do čtyř okresů: Česká Lípa, Liberec, Jablonec nad Nisou a Semily (viz obrázek 2 vlevo) a skládá se z deseti správních obvodů obcí (viz obrázek 2 vpravo). Krajským městem je Liberec, který je zároveň pátým největším městem ČR z hlediska počtu obyvatel (ČSÚ, 2018b). Správní obvody obcí s rozšířenou působností jsou: Česká Lípa, Nový Bor, Liberec, Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Turnov, Tanvald, Železný Brod, Semily a Jilemnice.

Obrázek 2: Okresy (vlevo) a správní obvody ORP (vpravo) Libereckého kraje
Zdroj: ČSÚ, 2018a

Kraj má stále převážně průmyslový charakter a je zaměřen na automobilový průmysl a produkci plastových a pryžových výrobků (Czech Trade, 2017). Převažuje zde sekundární sektor, jehož podíl na HDP kraje v roce 2016 přesahoval 49 % (ČSÚ, 2017). Kraj byl také proslulý textilním průmyslem a sklářskou a bižuterní výrobou. Sklářský průmysl byl oslaben hospodářskou recesí z konce roku 2008 (Czech Trade, 2017), ale od roku 2008 je opět pomalu na vzestupu (Bartoňová et al., 2014). Sklářství je

pro Liberecký kraj typické, má zde tradici a je v něm vysoké zastoupení úspěšných malých a středních podniků (Bartoňová et al., 2014). Pro ekonomiku kraje je také důležitý cestovní ruch. Zemědělství je jen doplňkovým odvětvím a je zaměřeno zejména na pěstování obilovin a píce, a chová se zde skot (Czech Trade, 2017).

Kraj se skládá celkem z 215 obcí, z nichž 85,12 % je dle uvedené definice (do 2 000 obyvatel) venkovského typu (vlastní zpracování dle ČSÚ, 2018a). Počet obyvatel k prosinci 2017 čítal v tomto kraji 441 300 obyvatel, přičemž ženy z toho tvoří 50,80 % (ČSÚ, 2018a).

Podle ČSÚ (2017) se stárnutí populace promítá i do věkové struktury pracovní síly a ekonomicky neaktivní složky populace⁹. Zatímco v roce 2007 tvořili mladí ve věku 15 až 29 let 20,6 % pracovní síly a 29,0 % ekonomicky neaktivních, podle nejnovějších údajů jsou tyto podíly nižší. Naopak zastoupení osob starších 60 let v případě pracovní síly i ekonomicky neaktivních obyvatel vzrostlo (ČSÚ, 2017).

V rámci kraje se navýšil počet registrovaných podnikatelských subjektů, a to v případě fyzických (na 95 696 FO) i právnických osob. Na zvýšení počtu právnických osob se podílely zejména obchodní společnosti (počet obchodních společností: 12 467) (ČSÚ, 2017). V rámci porovnání počtu obchodních společností a podnikání fyzických osob, druhé zmíněné tvoří 88,47 % těchto právních forem podnikání.

Mezi nezaměstnanými převažovaly ženy (60,5 %). Obecná míra nezaměstnanosti v roce 2017 meziročně poklesla oproti roku 2016 na 3,7 %. Nezaměstnanost obecně klesá díky příznivé situaci na trhu práce, avšak v Libereckém kraji byla druhá nejvyšší v rámci krajů ČR (ČSÚ, 2017).

Z hlediska vzdělání mezi uchazeči o zaměstnání převažovaly osoby se středním vzděláním bez maturity (39,0 % všech uchazečů), 33,6 % nezaměstnaných mělo základní nebo žádné vzdělání a 22,0 % střední vzdělání s maturitou (včetně vyšších odborných škol, dále VOŠ). Uchazeči s akademickým titulem se o zaměstnání ucházeli

⁹ Ekonomicky AKTIVNÍ obyvatelstvo tvořící pracovní sílu, jsou osoby patnáctileté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané a nezaměstnané. Rozdíl mezi celkovým počtem obyvatelstva a ekonomicky aktivním obyvatelstvem činí ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (ČSÚ, 2014).

v 5,4 % případů. Oproti roku 2016 klesl počet uchazečů se středním vzděláním bez maturity, avšak u ostatních stupňů vzdělání tento počet vzrostl (ČSÚ, 2017). Vzdělanost zaměstnaných osob se z dlouhodobého pohledu zvyšuje (klesá podíl osob se základním a středním vzděláním bez maturity a zvyšuje se podíl středoškoláků s maturitou a osob s vysokoškolským titulem).

Snahou Libereckého kraje (v rámci programu rozvoje Libereckého kraje 2014-2020) je, aby byl venkov vnímán jako atraktivní prostředí pro život všech generací obyvatel s vyváženou ekonomickou, sociální a environmentální funkcí, aby zde fungovala vzájemně výhodná kooperace obcí včetně přeshraniční spolupráce. Dále je snaha o to, aby občané na venkově měli dobře dostupné základní služby, které potřebují ke svému každodennímu životu. Liberecký kraj chce, aby venkov maximálně využíval svých zdrojů a možností k rozvoji a díky tomu poskytoval dostatek příležitostí k obživě. Kraj tedy usiluje o to, aby na venkově žili lidé vzdělaní, sebevědomí, se silnými vazbami k místu svého žití, a aby se dařilo udržet typický ráz venkovského prostoru (Liberecký kraj, 2014).

Mezi vybrané aktivity, kterými chce kraj stabilizovat obyvatelstvo na venkově a podporovat rozvoj lokálních ekonomik s využitím místního potenciálu, patří:

- vytváření příznivých podmínek pro rozvoj bydlení na venkově;
- vytváření podmínek pro rozvoj a udržení pracovních a podnikatelských příležitostí na venkově, přičemž je upřednostňováno využití místního potenciálu;
- rozvoj společenského a spolkového života, podpora rodinného života a tradic;
- podpora aktivního občanského života a posilování vztahu obyvatelstva k místu svého žití a zohlednění místních specifik v procesu vzdělávání (Liberecký kraj, 2014).

Na základě definice venkova vymezené v tomto výzkumu bylo zjišťováno, jaké správní obvody obcí s rozšířenou působností lze označit za venkov. Podíl obyvatel žijících ve venkovských obcích je vyšší než 50 % u SO ORP Jilemnice, Turnov a Železný Brod, viz tabulka 4. Jsou zde také uvedeny hospodářsky problémové regiony (dále také HPR) dle vymezení Strategie regionálního rozvoje ČR v období 2014-2020. Za HPR jsou považovány ty regiony, které v rámci republikového srovnání vybraných ekonomických

a sociálních ukazatelů¹⁰ vykazují podstatně nižší úroveň než je průměrná úroveň v ČR. Tyto regiony jsou na úrovni ORP a ze strany státu je snaha je podporovat. V Libereckém kraji se jedná o SO ORP Frýdlant, Nový Bor a Tanvald (MMR ČR, 2013).

Tabulka 4: Venkovský prostor Libereckého kraje

SO ORP	Podíl obyvatel v rámci LBK	Podíl obyvatel v městských obcích	Podíl obyvatel ve venkovských obcích
Česká Lípa	17,41 %	75,47 %	24,53 %
Frýdlant*	5,56 %	68,69 %	31,31 %
Jablonec nad Nisou	12,67 %	86,80 %	13,20 %
Jilemnice**	5,01 %	36,53 %	63,47 %
Liberec	32,65 %	89,85 %	10,15 %
Nový Bor*	5,95 %	76,54 %	23,46 %
Semily	5,83 %	54,35 %	45,65 %
Tanvald*	4,65 %	77,05 %	22,95 %
Turnov**	7,52 %	43,11 %	56,89 %
Železný Brod**	2,76 %	49,89 %	50,11 %
Celkem	100,00 %	75,04 %	24,96 %

Zdroj: vlastní zpracování dle ČSÚ, 2018a

* Hospodářsky problémové regiony

** Venkovské oblasti

Podle stejné metodiky byly ještě zjišťovány venkovské oblasti na úrovni správních obvodů ORP Libereckého kraje a také na úrovni okresů. Z hlediska okresů se za venkovský prostor dá považovat okres Semily. Na úrovni OPOÚ pak správní obvody Český Dub, Jilemnice, Turnov a Železný Brod.

Důležité je zmínit, že hranice okresu není totožná s hranicemi SO ORP (OPOÚ), tj. obce spadající do daného okresu, nespádají vždy zároveň pod ORP (OPOÚ) nacházející se v příslušném okrese. Tyto případy se týkají ORP (OPOÚ) Turnov a ORP (OPOÚ) Tanvald. Obce spadající pod ORP (OPOÚ) Turnov, který se nachází v okrese Semily, spádají na okresní úrovni nejen pod okres Semily, ale také pod okres Liberec a Jablonec nad Nisou. Stejně tomu tak je u SO ORP (OPOÚ) Tanvald. Tanvald leží v okrese Jablonec nad Nisou, ale obce, které spádají do jeho obvodu, jsou nejen z tohoto okresu, ale také z okresu Semily (vlastní zpracování dle ČSÚ, 2018a).

¹⁰ Mezi tyto ukazatele patří: hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti, zadluženost ORP/1 obyvatele, dávky v hmotné nouzi, saldo migrace na 1000 obyvatel (MMR ČR, 2013).

Okres Česká Lípa

V okrese Česká Lípa se ke konci roku 2017 nacházelo 57 obcí (z toho 84 % obcí venkovského typu) a žilo zde 103 094 obyvatel. Z hlediska rozlohy se jedná o největší okres Libereckého kraje (1/3 plochy kraje). Hustota osídlení je však ze všech okresů Libereckého kraje nejnižší a odpovídá hodnotě 96,1 obyvatel/km². Více než polovina obyvatel (50,69 %) je ženského pohlaví. Dochází zde, zvláště u mužů, ke zvyšování průměrného věku obyvatel (muži: 40 let, ženy: 43 let). V roce 2017 zde bylo dosaženo celkového přírůstku obyvatelstva oproti roku 2016, ve kterém byl zaznamenán úbytek. Podíl nezaměstnaných osob¹¹ zde v roce 2017 klesl na 2,84 %. V roce 2017 bylo zaznamenáno 19 469 podnikatelských subjektů ve formě fyzických osob, což tvoří 83,99 % všech registrovaných subjektů (ČSÚ, 2017).

Okres Česká Lípa patří mezi okresy s tradičně rozšířeným průmyslem, přičemž dnes je zde nejvýznamnější výroba zaměřená na automobilové díly a doplňky (Česká Lípa a Stráž pod Ralskem). Je také důležitým dopravním uzlem regionu (ČSÚ, 2017). Obce Kamenický Šenov a Nový Bor jsou pak charakteristické sklářským průmyslem.

Okres Jablonec nad Nisou

V okrese se nachází 34 obcí (z toho 79,41 % venkovského typu). K 31. 12. 2017 žilo v daném okrese celkem 90 376 obyvatel, z čeho ženy tvořily 51,15 %. Průměrný věk zde postupně mírně roste (muži: 41 let, ženy: 44 let). V roce 2017 okres zaznamenal celkový přírůstek obyvatelstva, který byl však nižší než v předešlém roce. Podíl nezaměstnaných osob klesl na 3,63 %. Počet podnikajících fyzických osob byl ve výši 19 946, což činilo 82,68 % všech registrovaných subjektů (ČSÚ, 2017).

Okres Liberec

K 31. 12. 2017 se v okrese Liberec nacházelo 59 obcí (z toho 81,36 % obcí venkovského typu). Ke konci roku 2017 žilo na území okresu 173 948 obyvatel (ženy 50,93 %). Rozmístění obyvatel na území okresu je velmi nerovnoměrné a koncentruje se do měst. V okrese žilo 84,10 % obyvatel v obcích městského typu. Hustota osídlení byla ve výši 175,8 obyvatel/km². V daném roce byl zaznamenán celkový přírůstek obyvatel, avšak menší než tomu bylo v roce 2016. Průměrný věk obyvatel se pomalu

¹¹ Podíl nezaměstnaných na obyvatelstvu ve věku 15–64 let.

zvyšuje (muži: 40 let; ženy: 43 let). Podíl nezaměstnaných osob činil 4,26 % (pokles oproti 2016). Počet podnikajících fyzických osob byl 39 678, což činilo 78,02 % všech registrovaných subjektů (ČSÚ, 2017).

Okres Liberec patří mezi okresy s rozšířenou průmyslovou výrobou. Mezi nejvýznamnější odvětví okresu patří výroba kovodělných výrobků, strojů a zařízení, dále výrobků pro automobilový průmysl a také plastikářský průmysl. Významné postavení má v tomto okrese i terciární sféra (ČSÚ, 2018a).

Okres Semily

V okrese Semily se nachází 65 obcí (z toho 92,31 % venkovského typu). Ke konci roku 2017 žilo v tomto okrese celkem 773 882 obyvatel (50,32 % žen). Hustota osídlení byla 105,7 obyvatel/km². V daném okrese je ze všech regionů Libereckého kraje nejvyšší průměrný věk obyvatel, který stále stoupá (muži: 42 let; ženy: 45 let). V tomto jediném okrese byl také zaznamenán celkový úbytek obyvatel, což představuje pokles oproti roku 2016. Podíl nezaměstnaných osob činil 4,10 % (pokles oproti roku 2016). Počet podnikání ve formě fyzických osob byl 16 603, což činilo 84,30 % všech registrovaných subjektů. Tento podíl je nejvyšší z okresů Libereckého kraje (ČSÚ, 2017). Okres Semily je také jediným okresem Libereckého kraje, který lze (na základě definice stanovené ve výzkumu) považovat za okres venkovského typu.

6 Kritické zhodnocení dosavadních teoretických poznatků a identifikace mezer pro další poznání

Vymezení pojmu rodinné podnikání není v odborné literatuře jednotné. Každý autor či výzkumná organizace, věnující se problematice rodinného podnikání, využívá k takovému výzkumu vlastní definici. Ta bývá odvozená na základě již získaných poznatků z literatury, a také na základě specifik dané ekonomiky. V České republice je snaha o vytvoření definice rodinného podnikání, ve kterém je zahrnuto i podnikání fyzických osob splňující určité předpoklady. Zatímco ve světě je rodinné podnikání již řadu let zkoumáno, problematice českých rodinných podnikání je pozornost věnována poměrně krátkou dobu. Odborná vědecká literatura i nejrůznější průzkumy rodinných firem se však navíc zabývají především problematikou rodinných podnikání ve formě obchodních korporací. Vzhledem ke snaze vymezení rodinného podnikání v ČR z hlediska právních forem podnikání, kde je zahrnuto i podnikání fyzických osob (AMSP ČR, 2018b), by měla být věnována pozornost odlišnostem těchto dvou, v případě rozlišení rodinného závodu a rodinného seskupení tří, typů rodinných podnikání.

Odborná literatura také hovoří o významu rodinného podnikání pro národní hospodářství, jeho specifických charakteristikách i o problematice nástupnictví. Tématika nástupnictví je zkoumána z různých pohledů. Z hlediska procesu jako takového (jak by měl proces nástupnictví vypadat a na co se při něm zaměřit), z pohledu majitele (předávajícího) i z pohledu nástupce (možné osobnostní charakteristiky, jaké psychologické, finanční a jiné faktory na ně mohou působit). Byly dohledány statisticky podložené výsledky výzkumů zabývajících se faktory, které ovlivňují převzetí rodinného podnikání nástupcem. Tyto vazby a faktory však bývají neuceleny z hlediska propojení jednotlivých fází (možností) zapojení členů rodiny (možných nástupců) do podnikání, obzvláště v kontextu obce a typu rodinného podnikání.

Kvůli zaznamenaným rozdílnostem v rozvoji obcí venkovského a městského typu je v České republice snaha o podporu rozvoje venkovských oblastí. Pouze okrajově je

však ve vědeckých kruzích věnována pozornost odlišnostem rodinného podnikání ve městech a na venkově. Rodinným podnikáním, jakožto možným zdrojem rozvoje obce, se dlouhodobě věnuje tým katedry podnikové ekonomiky a managementu Ekonomické fakulty Technické univerzity v Liberci. Na tomto pracovišti je tato disertační práce také napsána.

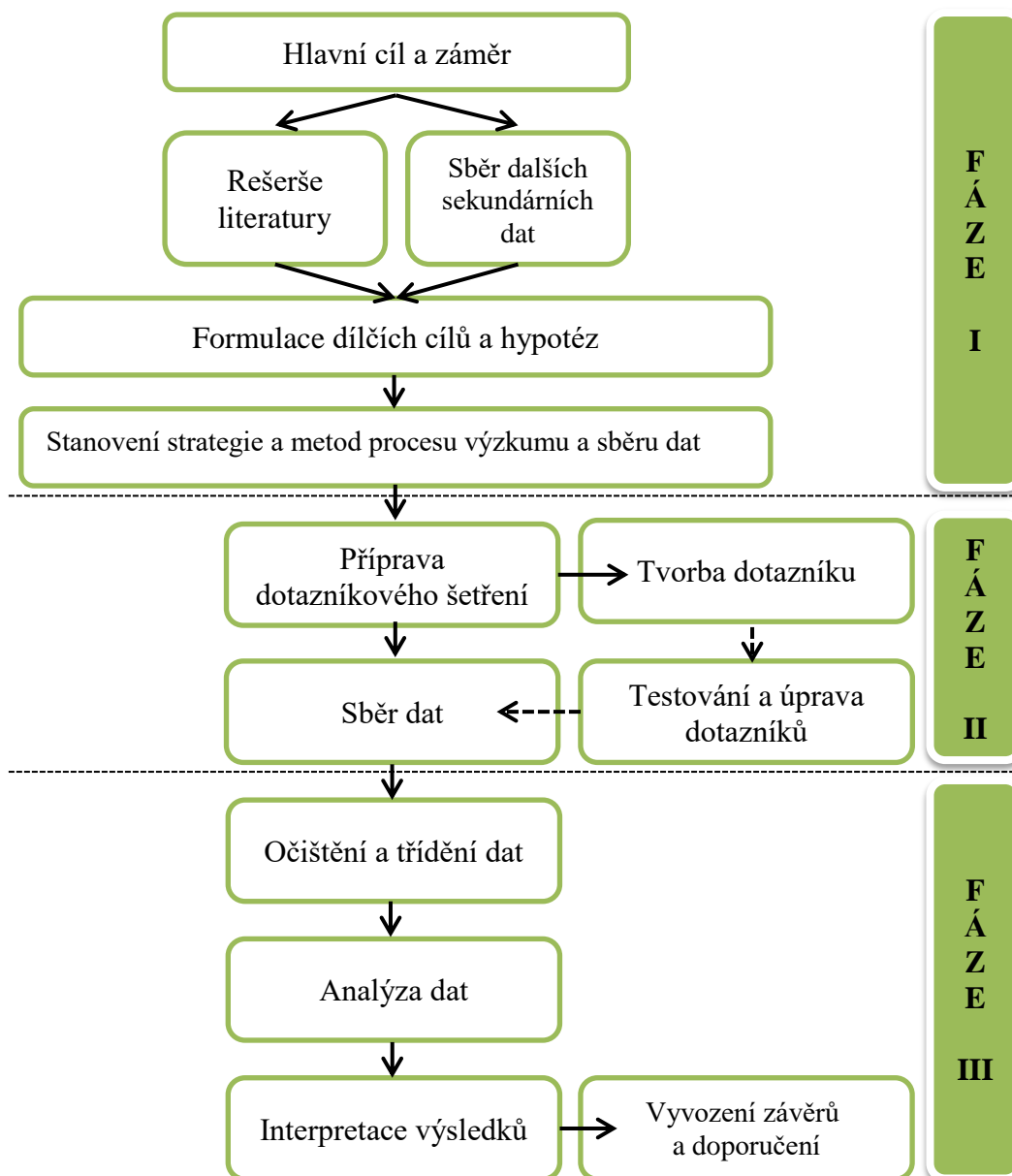
Výzkum v předkládané disertační práci propojuje výše uvedené. Věnuje se komplexnímu rozhodovacímu procesu mladých lidí vedoucímu k převzetí rodinného podnikání. Jsou zde zahrnuty faktory, které jednotlivé fáze rozhodovacího procesu ovlivňují. Je brán zřetel na typ obce (venkovský vs. městský typ), ve které je rodinné podnikání provozováno, i na typ rodinného podnikání (rodinná obchodní korporace vs. rodinné podnikání fyzických osob).

7 Metodika a popis řešení

Tato kapitola popisuje koncepční rámec a metodiku, která byla ve výzkumu použita. Jedná se o deskriptivní a explorativní výzkum, který je založený na kvantitativní i kvalitativní povaze získávaných informací. Výzkum je postaven na primárních datech, která byla získána dotazníkovým šetřením (písemným dotazováním) a následně statisticky vyhodnocována. Nejprve je zde představen postup výzkumu, který ukazuje základní uchopení disertační práce.

Výzkum byl rozdělen do třech fází (viz obrázek 3). V **první fázi** byl stanoven hlavní cíl disertační práce, na jehož základě se provedla rešerše literatury a sběr dalších sekundárních dat (například statistické údaje z Českého statistického úřadu). Následovalo formulování dílčích cílů a hypotéz, na základě nichž byla stanovena strategie a metody výzkumu. **Druhá fáze** zahrnovala identifikaci venkovských oblastí Libereckého kraje, přípravu dotazníkového šetření, tvorbu dotazníku včetně jeho testování a samotný sběr dat. V závěrečné **třetí fázi** došlo k očištění a setřídění získaných dat, jejich analýze, interpretaci výsledků a k vyvození závěrů.

V rámci této kapitoly jsou dále identifikovány jednotlivé postupy vedoucí k naplnění stanovených cílů a zdůvodnění jejich volby. Jsou zde popsány metody sběru dat a strategie výběru vzorku respondentů, představena koncepce dotazníku a v neposlední řadě vysvětleny použité statistické metody.

Obrázek 3: Postup výzkumu
Zdroj: vlastní zpracování

7.1 Metody sběru dat

Pro hlavní výzkum byla, kvůli cílenému zjišťování postojů, vybrána technika dotazování. Ta je, zvláště v sociálních výzkumech, nejrozšířenějším způsobem získávání údajů (Kozel et al., 2011; Reichel, 2009). Jako nástroj této metody byl použit dotazník. S ohledem na vysoké množství respondentů bylo zvoleno písemné dotazování. Nevýhodou tohoto typu dotazování je nízká návratnost dotazníků (Karlíček, 2013; Kozel et al., 2006). Dále je nutné počítat se špatně vyplněnými dotazníky, které je potřeba z výzkumu vyřadit. Pro zajištění vyšší návratnosti dotazníků byl vytvořen

dotazník v papírové formě s cílem jej osobně rozdat a po vyplnění i osobně od respondentů vybrat. Při sběru dat bylo také částečně použito online (elektronické) dotazování, ve kterém lze využít výhody online aplikací z pohledu přehlednosti dotazníku. Je také z hlediska technik dotazování nejlevnější a nejrychlejší (Karlíček, 2013; Kozel et al., 2006). Pro oba typy dotazování byl použit stejný dotazník, a proto bylo možné odpovědi vyhodnocovat společně. Proces sběru dat a zvolený vzorek respondentů jsou představeny v následující kapitole.

V průběhu ledna a února 2018 byl tvořen rozsáhlý dotazník, jehož cílem bylo zjistit zejména participaci mladých lidí v rodinném podnikání v kontextu obce. Do přípravy dotazníku byly ve dvou termínech zapojeny 4 focus groups (neboli ohniskové skupiny). V rámci těchto ohniskových skupin se získávají data pomocí skupinových interakcí. Jsou založeny na debatě moderované výzkumníkem, u níž je téma přesně stanoveno (ohnisko oblasti zkoumání). Jedná se o skupinový rozhovor, kde je důležitým aspektem účast členů cílové skupiny (Reichel, 2009). Dle Tahala et al. (2017) se skupinových rozhovorů obvykle účastní 8 - 12 respondentů.

Dvě focus groups, po 8 - 10 studentech posledních ročníků středních škol a učilišť, byly, po dohodě s vedoucí vychovatelkou, realizovány v Domově mládeže v Liberci. Diskuse byla provedena v uvolněné atmosféře, pro jejíž zajištění bylo pro účastníky doneseno občerstvení. Další 2 focus groups, po 8 - 10 studentech posledních ročníků bakalářského studia EF TUL, byly realizovány v prostorách Technické univerzity v Liberci.

Na začátku bylo uvedeno téma „rodinné podnikání“. Studenti nejprve hovořili, co si pod daným pojmem představují. Bylo zjištěno, že pod pojmem rodinné podnikání si studenti spíše představují obchodní korporaci. V případě rodinného podnikání fyzických osob si tuto skutečnost neuvědomovali.

Poté bylo studentům představeno vymezení rodinného podnikání v rámci daného výzkumu. Následovala diskuse o zapojení těchto mladých lidí v rodinném podnikání či jejich zkušenosti se zapojením u přátel. Tato diskuse měla za cíl zjistit jejich postoje k rodinnému podnikání a podpořit či doplnit tvrzení v dotazníku, která byla vyhledána na základě rešerší.

Na konci prvního sezení studenti otestovali první verzi dotazníku. Druhá skupina (při druhém sezení) na konci diskuse otestovala druhou verzi dotazníku, tj. verzi po zpracování poznatků z prvních skupin.

Finální verze dotazníku byla otestována na vybraných studentech posledních ročníků středních škol a učilišť. Dále byl test dotazníku proveden i u prvního ročníku studentů oboru Podniková ekonomika na EF TUL. Časová náročnost byla měřena a srozumitelnost dotazníků zjišťována u všech testů dotazníku, a na základě nich byla upravována struktura dotazníku.

7.2 Strategie výběru vzorku respondentů a sběr dat

První část této kapitoly se zabývá strategií výběru vzorku dotazovaných. Další část poté popisuje samotný sběr primárních dat.

Strategie výběru vzorků respondentů

Výzkum se zabývá participací mladých lidí v rodinném podnikání v Libereckém kraji. Jak již bylo zmíněno v úvodu, v České republice je za mladého člověka, podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR, 2019a), označována osoba ve věku od 15 do 29 let.

Základní soubor respondentů je tvořen osobami od 15 do 29 let věku, pocházejícími z Libereckého kraje, identifikujícími v rodině rodinné podnikání. V České republice, a potažmo ani v Libereckém kraji, není statistickým úřadem monitorováno rodinné podnikání, přestože je tento monitoring v ohnisku zájmu Evropského hospodářského a sociálního výboru (Evropský hospodářský a sociální výbor, 2015). Prvotním problémem je nejednotné vymezení pojmu „rodinné podnikání“. Neexistuje tedy databáze rodinných podnikání, a tudíž ani není známa velikost základního souboru.

Kvůli absenci opory výběru není možné stanovit vzorek respondentů z řad rodinných firem/podnikání Libereckého kraje, a dotázat se mladé generace ve věku 15 - 29 let na požadované informace ohledně jejich zapojení v tomto typu podnikání. Z důvodu legislativních omezení (ochrana osobních údajů), časové a finanční náročnosti nemohlo dojít ani k dvoustupňovému výběrovému šetření, ve kterém by byli mladí lidé ve věku

15 - 29 let v Libereckém kraji dotázání na rodinné podnikání, a až na základě odpovědí by byl zkoumán pouze výběrový soubor těch, u nichž by bylo rodinné podnikání identifikováno. V rámci výběru vzorků respondentů byla tedy použita záměrná technika **úsudkového výběru**, technika vhodné příležitosti. Úsudkový výběr patří mezi nestatistické výběry a používá se tehdy, pokud hledáme respondenty se specifickými charakteristikami (Tahal et al., 2017).

Mladý člověk začíná s výběrem své profesní dráhy částečně na konci základní školy, kdy se rozhoduje, jaký obor bude dále na střední škole či učilišti studovat. Před nástupem na střední stupeň školy však student ještě nemůže s jistotou vědět, že se po jejím absolvování bude chtít oboru věnovat. Studenti posledních ročníků středních škol a učilišť by však již měli mít představu o své další profesní dráze, jelikož otázky „Čemu se chci po studiu věnovat? Co budu dělat?“ musí těsně před dovršením studia na dané škole řešit. Za cílovou skupinu tohoto výzkumu jsou tedy považováni prezenční studenti posledních ročníků středních škol (a vyšších odborných škol) a učilišť Libereckého kraje. Dále pak také studenti posledních ročníků bakalářských a magisterských studijních programů (prezenční i kombinované formy studia) na Technické univerzitě v Liberci, která je jedinou veřejnou vysokou školou v Libereckém kraji. Celý vzorek respondentů, včetně demografických charakteristik, je představen v kapitole 8.1 Charakteristiky subjektů dotazníkového šetření.

Cílovou skupinou jsou studenti posledních ročníků středního a vyššího stupně studia Libereckého kraje, splňující definici mladého člověka dle MŠMT ČR.

Sběr dat

V únoru 2018 byla vytvořena databáze středních škol, VOŠ a středních odborných učilišť Libereckého kraje obsahující kontakty na ředitele škol a jejich zástupce. V období únor až květen 2018 byli oslovováni a po dohodě (pro zvýšení úspěšnosti realizace dotazníkového šetření) i osobně navštěvováni ředitele středních škol a učilišť Libereckého kraje či jejich zástupci, a byla dojednávána spolupráce na výzkumu.

Na základě schůzek, kde byl představen cíl projektu a rámcové otázky dotazníku, byl dohodnut harmonogram dotazníkového šetření na dané škole i vypracování závěrečné zprávy pro ředitele školy za danou instituci. Ředitelům škol (či jejich zástupcům) byla

nabídnuť možnost zahrnutí do dotazníku další, jimi nadefinované, otázky. Této možnosti také někteří z nich využili.

Ředitelé škol (či jejich zástupci) měli dále možnost výběru ze tří způsobů sběru dat (kvůli snaze přizpůsobit se harmonogramu výuky na dané škole a minimálnímu zásahu do výuky posledních ročníků v jejich závěrečném pololetí):

- první způsob zahrnoval vyučovací hodinu k tématu rodinného podnikání, v jejímž průběhu studenti vyplňovali dotazník;
- v rámci druhého způsobu byl studentům pouze představen cíl projektu, co se v rámci projektu považuje za rodinné podnikání, a upozornění na vybrané aspekty dotazníku. Po tomto úvodu následovalo vyplnění dotazníků respondenty s možností se na případné nejasnosti doptat přímo samotného tazatele;
- třetí možnost představovala rozdělení i vybrání dotazníků pedagogy vyučující ekonomiku či společenskou vědu na dané škole. Pro tento případ byl dán pedagogům, za účelem co nejpřesnější interpretace výzkumu a dotazníku, průvodní list s instrukcemi.

Dotazníkového šetření se ve finále účastnilo celkem 38 ze 47¹² středních škol, VOŠ a středních odborných učilišť Libereckého kraje, kde 2 ze škol neúčastnících se šetření byly záměrně eliminovány z důvodu jejich specifického zaměření. Šetření se tedy účastnilo 84,44% (38 ze 45) škol Libereckého kraje středního stupně studia.

Od března do května 2018 probíhal samotný sběr dat. Studenti byli dotazováni v hodinách ekonomiky či občanské nauky/základů společenských věd. Každá škola byla při sběru dat navštívena minimálně jednou v závislosti na množství tříd a rozvrhu studentů.

V období květen až červenec 2018 byla data pěti členy výzkumného týmu ručně zadávána do elektronické podoby za každou školu zvlášť (z důvodů následné přípravy závěrečných zpráv pro ředitele škol). V období červenec až srpen 2018 byla data

¹² V rejstříku středních škol MŠMT ČR (2019b), je evidováno 49 právnických osob poskytujících středoškolské vzdělání. Střední škola v libereckých Kateřinkách je soukromá škola, která je rozdělena na 3 části, které mají stejné sídlo i ředitele, proto byla do výzkumu zahrnuta jako jedna škola - Střední škola Kateřinky.

postupně očišťována a kódována pro potřeby statistického zpracování. V srpnu 2018 došlo k souhrnu dat do jednoho souboru a bylo započato jejich vyhodnocování.

Závěrečné zprávy pro ředitele škol byly vytvářeny v období září až listopad 2018. V rámci těchto zpráv byla k vyhodnocení použita všechna data za danou školu, tj. nevyřazovaly se neúplně vyplněné dotazníky. Pro každou z 38 škol byla zpráva vypracována zvlášť. Následně byly zprávy s doprovodným komentářem osobně předány jednotlivým školám, a to jak v papírové tak i elektronické podobě. Na těchto schůzkách také proběhla diskuse ohledně možnosti dalšího dotazníkového šetření v akademickém roce 2019/2020.

V září 2018 bylo započato dodatečné dotazníkové šetření na Technické univerzitě v Liberci (TUL). Prostřednictvím studijního oddělení či proděkanů pro studijní záležitosti byli osloveni studenti posledních ročníků bakalářského a magisterského studia (prezenční i kombinované formy studia) všech fakult Technické univerzity v Liberci kromě Fakulty přírodovědě-humanitní a pedagogické, u níž k rozeslání dotazníků nedošlo.

Oslovený vzorek respondentů a návratnost dotazníků

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 2 113 respondentů (1 952 studentů středního stupně studia/161 studentů TUL). Na TUL bylo osloveno přibližně 1 200 studentů, přičemž návratnost činila cca 13 %. Na středních školách byli osloveni a dotazník vyplnili pouze aktuálně přítomní žáci, Podle informací zástupců škol a výročních práv činil celkový počet studentů na těchto školách cca 2 500¹³. V rámci těchto škol tedy dotazníky vyplnilo 78 % studujících v posledním ročníku studia. Při zohlednění posledních ročníků všech středních škol a VOŠ Libereckého kraje, by celkový počet respondentů činil cca 4 550. Vyplněné dotazníky tedy představují zhruba 42,90 % všech potenciálních respondentů ze středních škol a učilišť Libereckého kraje.

Studenti byli z různých oborů. Mezi respondenty byli studující technické obory, ale také obory ekonomické, zaměřené na pedagogiku, gastronomii a hotelnictví, zdravotnictví

¹³ Na jedné ze škol se podařilo oslovit pouze některé obory, v ostatních případech dotazníky nebyly vyplněny kvůli absenci studentů.

či obory všeobecného vzdělávání. Dotazníkového šetření se zúčastnili studenti oborů týkajících se stavebnictví, textilu, sklářství či služeb (např. kadeřnictví, kosmetika, aranžérství).

Z vyhodnocování byli nejprve vyřazeni studenti, kteří nesplňují věkový limit do 29 let. Poté bylo nutné vyřadit také špatně vyplněné dotazníky, tzn. neúplně vyplněné dotazníky a dotazníky, u nichž byly odpovědi jednotvárné (stejně v průběhu celého dotazníku). Dále byli vyřazeni ti, co nepochází z Libereckého kraje, po jejichž eliminaci zbylo 1 826 dotazníků (548 z těchto respondentů identifikovalo v rodině rodinné podnikání). Na závěr došlo k vyloučení těch, u nichž není rodinné podnikání provozováno v Libereckém kraji. Ve finále byla vyhodnocována data od 497 dotazovaných.

7.3 Koncepce dotazníku

Dotazník byl rozdělen do třech základních částí a obsahoval uzavřené i otevřené otázky. V rámci uzavřených otázek byly použity škály či výběr z variant. Otevřené otázky byly pouze u některé z identifikačních otázek. Tím, že dotazník byl rozdáván v papírové podobě, nemohli respondenti automaticky přeskokovat otázky, které pro ně nebyly určeny, proto byla snaha jej koncipovat tak, aby byl pro respondenty co nejpřehlednější.

V první části byly položeny základní otázky ke zjištění charakteristik respondenta (studovaný obor, pohlaví, věk, obec a okres bydliště, ambice k dalšímu vzdělávání), a jestli mají v rodině rodinné podnikání.

Druhá část se zaměřovala pouze na rodinné podnikání a měla několik podotázek (otázky 3 až 13). Nejprve byly zjišťovány charakteristiky rodinného podnikání (typ RP, hlavní provozovatel, obec a okres RP, kde je podnikání provozováno¹⁴, předmět podnikání). Bylo zde i zjišťováno, zdali bylo toto rodinné podnikání hlavním důvodem pro výběr aktuálně studovaného oboru. Druhá oblast této části byla zaměřena na účast respondentů v rodinném podnikání a na faktory, které jejich rozhodnutí ovlivňují. Respondent vždy nejprve odpověděl, zdali se do rodinného podnikání zapojuje, a až na základě odpovědi

¹⁴ Provozovna podnikání, tzn. kde je podnikání skutečně provozováno, nemusí být totožná s adresou sídla. V rámci tohoto výzkumu se zkoumá účast mladých lidí na samotném podnikání, proto je zde kladen důraz na provozovnu, nikoliv na sídlo rodinného podnikání.

(ano, ne) na škále 1 až 5 vyplňoval míru souhlasu s uvedeným tvrzením. Třetí oblast této části zahrnovala otázku vztahenou k setrvání v obci v případě převzetí rodinného podnikání a míru diskuse o nástupnictví RP.

Poslední část dotazníku se týkala vztahu respondenta k obci trvalého bydliště. Student byl dotázán, zdali plánuje žít v obci svého trvalého bydliště. Na základě jeho odpovědi dotazovaný opět uváděl míru souhlasu s tvrzeními týkajícími se faktorů ovlivňujících jejich rozhodnutí. Otázky vztahující se k názoru na setrvání v obci nejsou předmětem této disertační práce, proto s nimi není dále uvažováno. Dotazník, kromě jeho třetí části, lze nalézt v příloze A - Vzor dotazníku (str. 168).

7.4 Použité statistické metody

Vyhodnocování dat bylo provedeno v MS Excel a statistickém programu Statgraphics Centurion. Vyhodnocení proběhlo využitím metod popisné statistiky a dále analýzou závislosti vybraných proměnných. V rámci analýzy závislostí byly využity: *test nezávislosti kategoriálních proměnných*, analýza rozptylu (respektive její neparametrická varianta *Kruskal-Wallisův test*), a okrajově také *regresní analýza*. V případě absence dat byla použita metoda vypouštění údajů pairwise, tedy metoda, při níž jsou vypouštěny pouze ty řádky, které se týkají alespoň jedné z proměnných v právě probíhajících výpočtech. Pro zjištění faktorů participace mladé generace na rodinném podnikání byla využita *explorační faktorová analýza*.

Deskriptivní statistika

Základní charakteristiky respondentů jsou vyobrazeny v tabulkách rozdělení četností. Dotazovaní dále odpovídali v rozsahu pětibodových škál, které lze v socioekonomických výzkumech považovat za kardinální proměnné. Deskripce spočívala ve vyhodnocení **charakteristik polohy**, jako je průměr a medián. Dále byla počítána **charakteristika variability**, a to směrodatná odchylka. Tu lze, na rozdíl od rozptylu, lépe interpretovat. Směrodatná odchylka představuje, o kolik se hodnoty liší od průměru.

Analýza rozptylu

Při komparaci proměnných se zjišťují statisticky významné rozdíly mezi jednotlivými skupinami proměnných. Tyto rozdíly jsou zjišťovány na základě porovnání průměrů jednotlivých proměnných. Při porovnání dvou proměnných se používá tzv. *t*-test, ve kterém se testuje shoda průměrů. Analýza rozptylu umožňuje porovnání libovolného počtu průměrů, jedná se to tzv. *F*-test. Validita této analýzy však předpokládá normalitu rozdělení a shodu rozptylů jednotlivých skupin (Hendl, 2004).

Hodnoty byly v rámci všech proměnných testovány na normální rozdělení. U žádné z proměnných však nebylo normální rozdělení potvrzeno. Při analýzách tedy byly použity robustnější neparametrické testy založené místo na průměru hodnot na jejich mediánu.

Jedním z těchto testů je **Kruskalův-Wallisův test** (dále také označeno jako K-W test). Jedná se o podobný test jako je *F*-test. Nulová hypotéza zde předpokládá, že měření ve skupinách mají stejné mediány. Všechny učiněné K-W testy byly provedeny na hladině významnosti $\alpha = 5 \%$.

Analýza závislosti kategoriálních proměnných

Ve většině případů se touto metodou testovaly dichotomické proměnné: ano/ne. K vyhodnocení analýzy závislostí v rámci výzkumných otázek byl z tohoto důvodu použit Chí-kvadrát - test nezávislosti v kontingenční tabulce. Je testována nulová hypotéza, že proměnné jsou nezávislé. Test spočívá v porovnání pozorovaných a teoretických četností (Hendl, 2004). Pokud je zamítnuta nulová hypotéza, výběry se považují za závislé.

V této analýze není určen směr závislosti, jak tomu jen například u testů na bázi analýzy rozptylu. Lze však zjistit sílu závislosti. Ta je dána Cramerovým koeficientem. Koeficient může nabývat hodnot od 0 do 1, přičemž hodnota v intervalu je považována: $\langle 0; 0,1 \rangle$ za zanedbatelnou, $\langle 0,1; 0,3 \rangle$ za slabou závislost, $\langle 0,3; 0,7 \rangle$ za střední závislost a $\langle 0,7; 1,0 \rangle$ za silnou závislost (Budíková et al., 2010). Všechny testy byly provedeny na hladině významnosti $\alpha = 5 \%$.

Při zjišťování vlivu charakteristik studentů a rodinných podnikání na jednotlivé fáze participace, byly u zjištěných závislostí prováděny dodatečné testy. Pomocí těchto testů bylo zkoumáno, zdali je zjištěná závislost ovlivněná čtyřmi základními charakteristikami dotazovaných:

- a) pohlaví respondenta (muž/žena);
- b) ambice ve vzdělání (nižší/střední/vyšší),

a dále vybranými charakteristikami rodinných podnikání:

- c) typ rodinného podnikání (rodinná obchodní korporace/rodinné podnikání fyzických osob);
- d) typ obce/oblasti, ve které je rodinné podnikání provozováno (venkov/město).

Případně bylo zkoumáno, jaké charakteristiky ovlivňují dodatečné volby dotazovaných. Základní model participace byl tedy sestaven zejména na základě syntézy získaných informací z výsledků analýz závislostí.

Regresní analýza

Pomocí regresní analýzy se popisuje tvar vztahu mezi analyzovanými proměnnými. Jde zde také o snahu charakterizovat vhodnost tohoto vztahu pro predikci hodnot závislé proměnné pomocí hodnot proměnné nezávislé. Vztah je ve finále popsán tzv. regresní funkcí, která obsahuje několik neznámých parametrů. V základu se člení tato funkce na model **lineární** (tj. funkce je v parametrech lineární) a model **nelineární** (Hendl, 2004). V rámci této statistické metody je důležitý směr závislosti, tedy stanovení závislé a nezávislé proměnné. K analýze dat byl v tomto výzkumu použit jednoduchý lineární model.

V tomto modelu je nejprve nutné získat statistické odhady neznámých parametrů regresní funkce. Nejčastější metodou, která je v tomto smyslu používána, je metoda nejmenších čtverců. Hodnoty parametrů a a b přímky $y = a + bx$ jsou na základě této metody odvozeny tak, aby byl součet čtverců reziduálních hodnot minimální. Reziduální hodnota je rozdíl mezi naměřenou a predikovanou hodnotou (představující přímku) (Hendl, 2004).

Poté je nutno otestovat hypotézy o těchto parametrech, jež nám poví, zdali jsou parametry zjištěné regresní funkce významné či nikoliv. Na závěr se ověřují

předpoklady regresního modelu. Rozptýlenost bodů kolem regresní přímky by měla být stejná pro všechny hodnoty nezávislé proměnné (jedná se o tzv. *homoskedasticitu*). Stejně tak by data měla mít normální rozdělení. Malé odchylky od těchto předpokladů však lze tolerovat (Hendl, 2004).

Explorační faktorová analýza

Faktorová analýza (FA) má za cíl analyzovat korelace většího množství proměnných. Více proměnných se shlukuje tak, že v rámci jednoho shluku jsou proměnné silně korelované. Naopak proměnné z různých shluků mezi sebou nekorelují (Hendl, 2004). Pomocí FA se zjišťuje, zdali jsou korelace způsobené jednou či více skrytých příčin, tzv. *společných faktorů* (Hebák et al., 2013).

Před faktorovou analýzou je také dobré nejprve změřit reliabilitu (spolehlivost) dat, která vypovídá o konzistenci dat. Pro zjištění vnitřní jednotnosti výsledku se používá tzv. *Cronbachova alfa*. To nabývá hodnot od nuly do jedné, přičemž čím vyšší je reliabilita dat, tím více se alfa blíží k hodnotě jedna. Pro výzkum, ve kterém se porovnávají různé skupiny, je doručována hodnota Cronbachova alfa vyšší než 0,7 (Leung, 2001).

Důležité je také posoudit, zdali je faktorová analýza vůbec vhodná k popisu vztahu daných proměnných. Nejpoužívanějším ukazatelem, který tuto vhodnost zjišťuje, je *Kaiser-Meyer-Olkinova míra* (KMO). Koeficient KMO může nabývat hodnot mezi 0 a 1. Pro hodnoty KMO platí, že pokud je jejich hodnota menší než 0,5, faktorová analýza nemá smysl, od 0,5 do 0,6 se jedná o špatnou vypovídací schopnost FA, 0,6 - 0,7 značí nízkou vypovídací schopnost, střední hodnocení KMO je v rozmezí 0,7 - 0,8, vysoké hodnocení nabývá hodnot od 0,8 do 0,9, a 0,9 - 1,0 svědčí o skvělé vypovídací schopnosti FA (Škaloudová, 2010).

U faktorové analýzy se rozlišují dvě fáze: extrakce faktorů a rotace. V první fázi se používají metody extrakce, pomocí nichž se určuje počet faktorů a velikost faktorových zátěží. Stanovení počtu faktorů je velice obtížné. Často se tato problematika řeší tzv. *Kaiserovým pravidlem*, na základě kterého se porovnává rozptyl faktorů s rozptylem manifestních proměnných. Do faktorové analýzy jsou zahrnuty ty faktory,

jejichž rozptyl (vlastní číslo) je větší než 1 (Škaloudová, 2010). Z metod extrakce se nejčastěji používá metoda hlavních komponent (PCA: principal component analysis) (Hendl, 2004). Ta se zabývá možností snížení počtu proměnných pomocí tzv. *hlavních komponent*. Těmito komponentami se popisuje variabilita všech proměnných a zjišťují se vztahy mezi nimi. Cílem této analýzy je vytvořit ze stávajících proměnných nové proměnné, které mezi sebou nekorelují, což způsobí, že každá z nových proměnných má jinou vlastnost (Hendl, 2004).

Ve druhé fázi faktorové analýzy se kvůli existenci nezměrného množství faktorových řešení a z důvodu lepší interpretace, používají metody rotace faktorů. Cílem rotace je dosažení nejjednodušší struktury soustavy faktorů (dojde k maximalizaci některých faktorových zátěží a k minimalizaci jiných). Nejčastěji používanou metodou rotace je *varimax*, která minimalizuje počet proměnných, jež mají vysoké zátěže s každým společným faktorem (Škaloudová, 2010).

Faktorové zátěže jsou ukazatelem tzv. *sycenosti faktorů* danými uvažovanými proměnnými. Pokud je faktorová zátěž menší než 0,3 (v absolutní hodnotě), sycenost faktoru danou proměnnou je zanedbatelná. Absolutní hodnota vyšší než 0,5 je již považována za dostatečně silnou sycenost faktoru danou proměnnou (Škaloudová, 2010). Výsledná faktorová skóre u jednotlivých pozorování (respondentů) lze pak použít při dalších analýzách závislostí (Rabušic, 2005).

8 Výsledky výzkumu

V této kapitole, rozdělené do čtyř hlavních podkapitol, jsou uvedeny výsledky primárního výzkumu. V první podkapitole jsou popsány základní charakteristiky respondentů dotazníkového šetření. Tato část také představuje vzorek rodinných podnikání, které vyplynuly z odpovědí dotazovaných. Druhá podkapitola se podrobně zabývá jednotlivými druhy participace v identifikovaných rodinných podnikáních, a zahrnuje charakteristiky mladých lidí i aspektů rodinných podnikání ovlivňující tuto participaci. Dále jsou zde nastíněny faktory, které jednotlivá rozhodnutí ovlivňují. Třetí podkapitola se zabývá faktory participace, a to se zaměřením zejména na dva extrémy. Prvním extrémem je nezapojení studentů v rodinném podnikání při studiu, jejich neochota v rodinném podnikání pracovat a nevěle jej jednou převzít. Druhý extrém zahrnuje rozhodnutí studenta zapojit se do RP již při studiu, jeho touhu v podnikání pracovat a jednou jej i převzít.

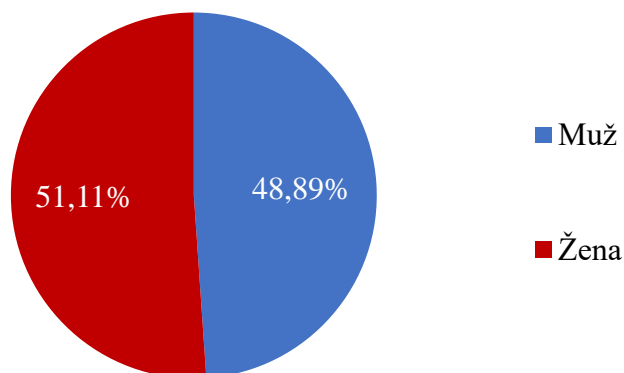
8.1 Charakteristiky subjektů dotazníkového šetření

Podkapitola představuje nejprve charakteristiky respondentů dotazníkového šetření a zjištěné souvislosti mezi nimi. Dále jsou zde uvedeny charakteristiky rodinných podnikání a rovněž souvislosti, které byly u daných charakteristik nalezeny. V rámci vyhodnocení bylo použito 497 dotazníků studentů středních škol, učilišť, vyšších odborných škol a vysoké školy, pocházejících z Libereckého kraje, kteří identifikovali v rodině rodinné podnikání, jež se rovněž nachází v Libereckém kraji.

8.1.1 Charakteristika respondentů dotazníkového šetření

Respondenti jsou v této subkapitole charakterizováni dle pohlaví, věku, vzdělání, svých ambic se dále vzdělávat, dle okresu bydliště, typu oblasti bydliště (venkov/město) a typu obce (venkovská/městská).

Z hlediska pohlaví je rozdělení dotazovaných rovnoměrné, viz obrázek 4. Lze vidět stejnoměrné zastoupení mužů a žen, které koresponduje i s podílem mužů a žen v Libereckém kraji.

Obrázek 4: Struktura respondentů dle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 5 zobrazuje rozdělení respondentů dle věku a pohlaví, přičemž největší zastoupení je u osob ve věku 19 let. Jelikož jde o výzkum zaměřený na osoby v určitém věkovém rozmezí, nebude tedy věk, jakožto jedna z proměnných, zahrnut do dalších analýz.

Tabulka 5: Struktura respondentů: věk a pohlaví

Pohlaví/ Věk	Muž		Žena		Celkem		Celkem kumulativně	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
17 let	8	3,29	3	1,18	11	2,21	11	2,21
18 let	69	28,40	73	28,74	142	28,57	153	30,78
19 let	125	51,44	137	53,94	262	52,72	415	83,50
20 let	21	8,64	21	8,27	42	8,45	457	91,95
21 let	6	2,47	6	2,36	12	2,41	469	94,36
22 let	6	2,47	6	2,36	12	2,41	481	96,77
23 let	2	0,82	2	0,79	4	0,80	485	97,57
24 let	1	0,41	1	0,39	2	0,40	487	97,97
25 let	3	1,23	4	1,57	7	1,41	494	99,38
26 let	1	0,41	0	0,00	1	0,20	495	99,58
27 let	0	0,00	1	0,39	1	0,20	496	99,78
28 let	1	0,41	0	0,00	1	0,20	497	≈100
Celkem	243	100,00	254	100,00	497	100,00	-	-

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 6 zobrazuje rozdělení respondentů dle studijního oboru. Nejvíce dotazovaných, tj. 78 %, studovalo maturitní obor. Některé statistické metody vyžadují větší výběry,

proto byli respondenti studující VOŠ sloučeni se studenty maturitních oborů¹⁵, viz tabulka 7.

Tabulka 6: Struktura respondentů: vzdělání

Stupeň studia	Celkem		Muž		Žena	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
Učební obor	83	16,70	56	23,05	27	10,63
Maturitní obor	388	78,07	175	72,02	213	83,86
Obor vyšší odborné školy	9	1,81	6	2,47	3	1,18
Vysokoškolský obor	17	3,42	6	2,47	11	4,33
Celkem	497	100	243	100	254	100

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 7: Struktura respondentů: vzdělání úprava

Stupeň studia - úprava	Celkem		Muž		Žena	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
Učební obor	83	16,70	56	23,05	27	10,63
Maturitní obor (+ VOŠ)	397	79,88	181	74,49	216	85,04
Vysokoškolský obor	17	3,42	6	2,47	11	4,33
Celkem	497	100	243	100	254	100

Zdroj: vlastní zpracování

V rámci výzkumu byla zohledněna i ambice mladých lidí se dále vzdělávat. Studenti tedy odpovídali na otázku, zdali chtějí ve studiu ještě dále pokračovat. Na tuto otázku odpovědělo 489 dotazovaných. Pokračovat ve studiu chce 74 % z nich, naopak touhu zapojit se do pracovního procesu bez dalšího vzdělávání vyjádřilo 26 % těchto respondentů. Tabulka 8 zobrazuje „budoucí“ vzdělání dotazovaných na základě jejich touhy dále studovat či nikoliv.

Tabulka 8: Struktura respondentů: vzdělání-ambice

Vzdělání-ambice	Celkem		Muži		Ženy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
Učební obor	39	7,98	28	11,67	11	4,42
Maturitní obor	123	25,15	77	32,08	46	18,47
Vysokoškolský obor	327	66,87	135	56,25	192	77,11
Celkem	489	100,00	240	100	249	100

Zdroj: vlastní zpracování

¹⁵ Vyšší odborné školy se řídí, stejně jako základní a střední školy, školským zákonem, nikoliv zákonem o vysokých školách. Z tohoto důvodu byli dotazovaní studující VOŠ přiřazeni k maturitním oborům (Školský zákon, 2004).

Jelikož jsou respondenty většinou studenti středního stupně studia, kteří nejčastěji uvažují o dalším vzdělávání, byla v analýzách závislostí použita pouze charakteristika respondenta „vzdělání-ambice“.

Tabulka 9 zobrazuje podíl studentů s podnikáním v rodinném zázemí oproti těm, kteří rodinné podnikání v rodině neidentifikovali. Celkem jsou zde zahrnuty odpovědi od 1 775 studentů. V tabulce je vidět, že největší podíl je v okrese Jablonec nad Nisou.

Tabulka 9: Podíl RP na celkovém počtu respondentů: dle okresů

Okres	Česká Lípa	Jablonec nad Nisou	Liberec	Semily	Celkem
Bez RP	261	266	517	234	1 278
S rodinným podnikáním	81	123	205	88	497
Celkem	342	389	722	322	1 775
Podíl RP v Libereckém kraji	24 %	32 %	28 %	27 %	-

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 10 zobrazuje tentýž podíl studentů (tj. porovnání počtu respondentů s rodinným podnikáním s těmi, jež jej v rodině neidentifikovali), avšak dle správních obvodů obcí s rozšířenou působností. V tabulce je vidět, že největší podíl je ve správním obvodu ORP Frýdlant, Jablonec nad Nisou a Železný Brod.

Tabulka 10: Podíl RP na celkovém počtu respondentů: dle SO ORP

SO ORP	Česká Lípa	Frýdlant*	Jablonec nad Nisou	Jilemnice**	Liberec
Bez RP	76 %	66 %	65 %	72 %	72 %
S rodinným podnikáním	24 %	34 %	35 %	28 %	28 %
SO ORP	Nový Bor*	Semily	Tanvald*	Turnov**	Železný Brod**
Bez RP	77 %	76 %	77 %	70 %	68 %
S rodinným podnikáním	23 %	24 %	23 %	30 %	32 %

Zdroj: vlastní zpracování

* Hospodářsky problémové regiony

** Venkovské regiony

Tabulka 11 zobrazuje strukturu dotazovaných dle území obcí s rozšířenou působností. Je zde vidět, že z hospodářsky problémových regionů pochází 15,70 % dotazovaných a 18,50 % pochází z venkovských regionů. Podíl respondentů dle jednotlivých SO ORP přibližně odpovídá podílu celkového počtu obyvatel v jednotlivých SO ORP Libereckého kraje, viz kapitola 5 Liberecký kraj. Pouze z SO ORP Česká Lípa je podíl

respondentů podstatně nižší (přibližně o 5 %) nežli je podíl obyvatel tohoto správního obvodu na obyvatelích Libereckého kraje.

Tabulka 11: Struktura respondentů: SO ORP

SO ORP	Četnost	%
Česká Lípa	57	11,47
Frýdlant*	31	06,24
Jablonec nad Nisou	77	15,49
Jilemnice**	20	04,02
Liberec	169	34,00
Nový Bor*	24	04,83
Semily	24	04,83
Tanvald*	23	04,63
Turnov**	53	10,66
Železný Brod**	19	03,82
Celkem	497	100,00

Zdroj: vlastní zpracování

* Hospodářsky problémové regiony

** Venkovské regiony

Nejvíce dotazovaných pochází z okresu Liberec (41 %). Téměř čtvrtina z nich bydlí v okrese Jablonec nad Nisou, viz tabulka 12. Méně než 20 % studentů bydlí v okresech Semily a Česká Lípa. Při zohlednění velikosti obce z hlediska počtu obyvatel, většina dotazovaných (73 %) pochází z obcí městského typu (nad 2 000 obyvatel). V okresech Liberec, Jablonec nad Nisou a Česká Lípa převažují respondenti z městských obcí. Jinak tomu je v okrese Semily, kde mírně převažují dotazovaní bydlící v obcích venkovského typu (do 1 999 obyvatel).

Tabulka 12: Struktura respondentů: okresy vč. typu obce

Okres bydliště		Celkem	Městská obec	Venkovská obec
Liberec	Četnost	205	174	31
	%	41,25	84,88	15,12
Jablonec nad Nisou	Četnost	123	91	32
	%	24,75	73,98	26,02
Semily	Četnost	88	40	48
	%	17,71	45,45	54,55
Česká Lípa	Četnost	81	57	24
	%	16,30	70,37	29,63
Celkem	Četnost	497	362	135
	%	100,00	72,84	27,16

Zdroj: vlastní zpracování

Dále byly zjišťovány souvislosti mezi vybranými charakteristikami dotazovaných. Na základě testu nezávislosti kategoriálních znaků bylo zjištěno, že:

- u žen převládá vyšší ambice k vyššímu vzdělání nežli u mužů;
- v hospodářsky problémových regionech žijí spíše muži;
- respondenti z venkovských obcí/venkova mívají nižší ambice k vyššímu vzdělání.

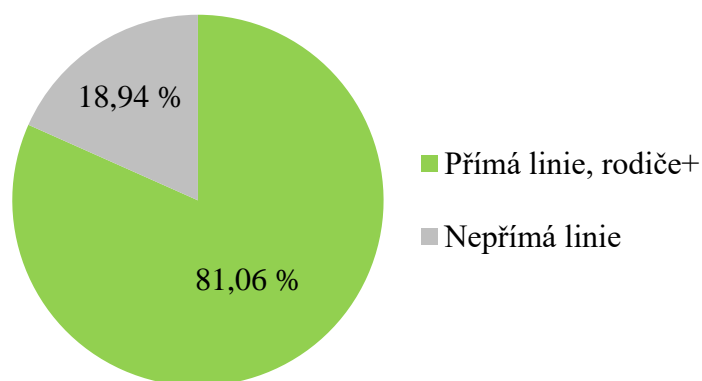
8.1.2 Charakteristika rodinných podnikání v dotazníkovém šetření

V dotazníkovém šetření respondenti uváděli charakteristiky jejich rodinného podnikání. Rodinná podnikání jsou zde charakterizována z hlediska okresu, ve kterém je toto RP provozováno, typu obce provozovny a typu oblasti provozovny (venkov vs. město). V návaznosti na bydliště dotazovaného a provozovny RP je zde také uvedeno, zdali je obec bydliště dotazovaného shodná s obcí, ve které je rodinné podnikání provozováno. Z charakteristik RP je zde také uveden typ RP, pohlaví hlavního provozovatele rodinného podnikání, a také příbuzenský vztah hlavního provozovatele RP k dotazovanému.

Dotazovaní uváděli, kdo z rodinných příslušníků (ve vztahu k respondentovi) je hlavním provozovatelem rodinného podnikání. Tuto skutečnost uvedlo 491 studentů. Respondenti jsou z toho pohledu rozděleni na studenty, u nichž je rodinné podnikání provozováno zejména:

- osobou/osobami v přímé rodinné linii (rodiče, prarodiče), případně provozováno rodiči společně s dalším členem rodiny (dále také označeno jako *přímá linie, rodiče+*);
- ostatními členy rodiny (sourozenci, tety, strýcové, prarodiče společně s dalšími členy rodiny mimo přímou linii, apod.) – dále také označeno jako *nepřímá linie*.

Z obrázku 5 je patrné, že převažuje provozování rodinného podnikání zejména osobami v přímé příbuzenské linii, přičemž nejvíce osob ve vedlejší (nepřímé) příbuzenské linii bylo v SO ORP Česká Lípa (viz tabulka 13), nejnižší pak v SO ORP Jilemnice.

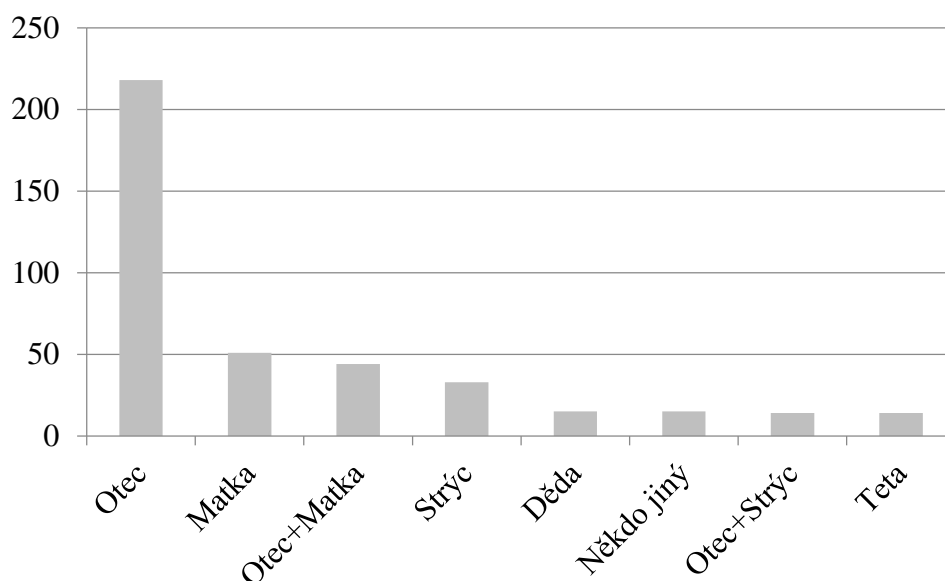
Obrázek 5: Charakteristika RP: příbuzenský vztah
Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 13: Charakteristika RP: přímá linie dle SO ORP

SO ORP	Nepřímá linie	Přímá linie
Česká Lípa	23,53 %	74,51 %
Frydlant	16,13 %	83,87 %
Jablonec nad Nisou	19,48 %	79,22 %
Jilemnice	10,53 %	89,47 %
Liberec	20,35 %	77,91 %
Nový Bor	14,81 %	81,48 %
Semily	13,79 %	86,21 %
Tanvald	21,74 %	78,26 %
Turnov	14,29 %	85,71 %
Železný Brod	21,05 %	78,95 %

Zdroj: vlastní zpracování

Na obrázku 6 lze vidět 80 % nejčtenějších osob dle příbuzenského vztahu k respondentovi, kteří dané rodinné podnikání provozují. Otec dotazovaného je, jakožto hlavní provozovatel podnikání, uváděn nejčastěji (ve 44 %).

Obrázek 6: Charakteristika RP: hlavní provozovatel RP
Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 14 uvádí rozdělení hlavních provozovatelů rodinných podnikání dle pohlaví. Lze zde vyčíst, že provozovatelé jsou zejména muži (např. otec, strýc, děda či jejich kombinace). *Spolupráce obou pohlaví* značí provozování rodinného podnikání příbuzným mužského i ženského pohlaví (např. otec + matka, otec + teta, strýc + teta, apod.). *Nemožno posoudit* představuje provozovatele, u nichž byl alespoň jeden člen označen jako „někdo jiný“ a nebylo zde uvedeno, o jakého příbuzného se jedná. Jednalo se tedy především o příbuzné ve vedlejší příbuzenské linii či jejich kombinaci s někým z přímé či vedlejší příbuzenské linie. Do analýz, ve kterých figurovala otázka pohlaví hlavního provozovatele, tito nebyli zahrnuti.

Tabulka 14: Charakteristika RP: pohlaví hlavního provozovatele RP

Pohlaví provozovatele	Před úpravou		Po úpravě	
	Četnost	%	Četnost	%
Muž	302	61,51	302	63,85
Žena	83	16,90	83	17,55
Spolupráce obou pohlaví	88	17,92	88	18,60
Nemožno posoudit	18	3,67	-	-
Celkem	491	100,00	473	100,00

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 15 zobrazuje rozdělení četností dle okresu, ve kterém je rodinné podnikání provozováno a typem obce. Z tabulky vyplývá, že nejvíce RP je provozováno v okrese

Liberec, a to v obcích městského typu. Naopak nejvyšší podíl RP v obcích venkovského typu je v okrese Semily.

Tabulka 15: Charakteristika RP: okresy RP vč. typu obce RP

Okres RP		Celkem	Městská obec	Venkovská obec
Liberec	Četnost	211	185	26
	%	45,45	87,68	12,32
Jablonec nad Nisou	Četnost	124	93	31
	%	24,95	75,00	25,00
Semily	Četnost	84	43	41
	%	16,90	51,19	48,81
Česká Lípa	Četnost	78	59	19
	%	15,69	75,64	24,36
Celkem	Četnost	497	389	117
	%	100,00	76,46	23,54

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 16 uvádí členění rodinných podnikání dle SO ORP. Podíl rodinných podnikání na jednotlivých ORP většinou kopíruje podíl ORP u trvalých bydlíšť respondentů.

Tabulka 16: Charakteristika RP: SO ORP

SO ORP - RP	Četnost	%
Česká Lípa	51	10,26 %
Frýdlant*	31	06,24 %
Jablonec nad Nisou	77	15,49 %
Jilemnice**	19	03,82 %
Liberec	172	34,61 %
Nový Bor*	27	05,43 %
Semily	29	05,84 %
Tanvald*	23	04,63 %
Turnov**	49	09,86 %
Železný Brod**	19	03,82 %
Celkem	497	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

* Hospodářsky problémové regiony

** Venkovské regiony

Dále byla zkoumána shoda obcí bydlíště dotazovaného a provozovny rodinného podnikání. Bylo zjištěno, že v obci, kde je provozováno RP má zároveň i bydlíště

359 dotazovaných, což činí 66 % z celkového počtu, viz tabulka 17. Jediným regionem, kde převažuje odlišnost lokalit je HPR Tanvald.

Tabulka 17: Charakteristika RP: SO ORP dle shodnosti lokalit

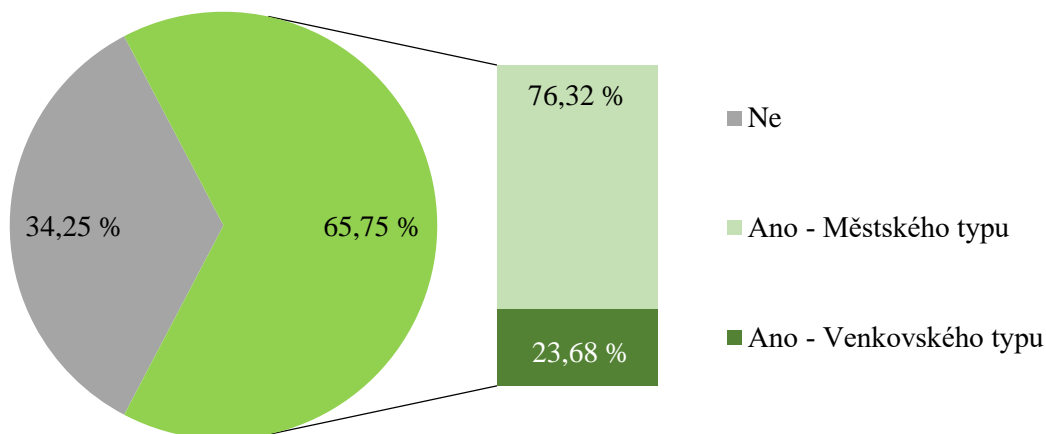
SO ORP	Shodná lokalita	Odlišná lokalita
Česká Lípa	72,55 %	27,45 %
Frýdlant*	74,19 %	25,81 %
Jablonec nad Nisou	67,53 %	32,47 %
Jilemnice**	84,21 %	15,79 %
Liberec	78,49 %	21,51 %
Nový Bor*	70,37 %	29,63 %
Semily	72,41 %	27,59 %
Tanvald*	39,13 %	60,87 %
Turnov**	69,39 %	30,61 %
Železný Brod**	68,42 %	31,58 %
Celkem	65,75 %	34,25 %

Zdroj: vlastní zpracování

* Hospodářsky problémové regiony

** Venkovské regiony

Shodnost lokalit bydliště dotazovaného a rodinného podnikání je vidět i na obrázku 7. Z něj je také patrné, že necelá čtvrtina těchto obcí (24 %) je venkovského typu.

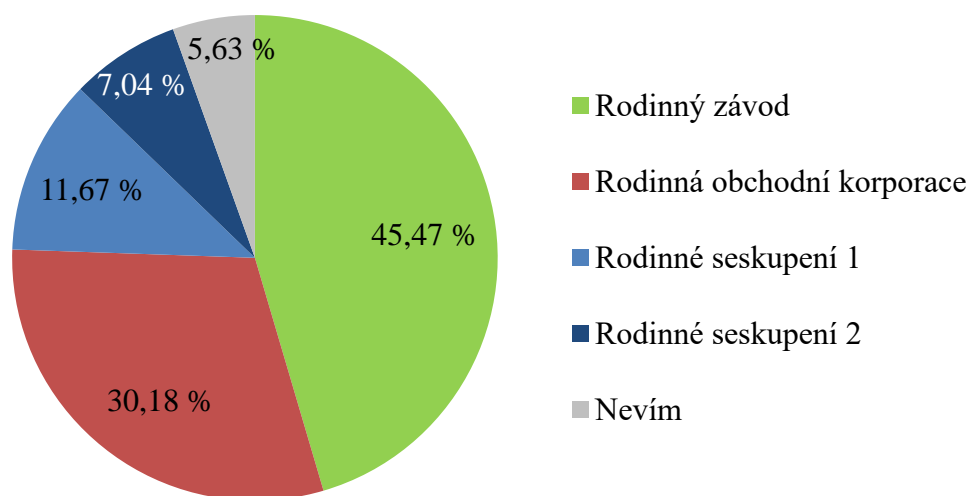

Obrázek 7: Charakteristika RP: Shodnost lokalit

Zdroj: vlastní zpracování

Rozdělení respondentů dle typu rodinného podnikání je patrné z obrázku 8. Nejčastěji byl uváděn typ *rodinný závod* (45 %), tj. podnikání fyzické osoby na základě živnostenského nebo jiného oprávnění a zapojení do tohoto podnikání dalšího člena

rodiny bez jakýchkoliv smluv či dohod. Rodinná obchodní korporace byla identifikována ve 30 % případů.

Obrázek 8: Charakteristika RP: typy rodinných podnikání
Zdroj: vlastní zpracování

Pro účely analýz závislostí byly typy *rodinné seskupení 1*, *rodinné seskupení 2* a *rodinný závod* sjednoceny pod jediný pojem **rodinné podnikání fyzických osob**. Dále byly v analýzách, zahrnujících typ rodinného podnikání, vyřazeny odpovědi respondentů, kteří typ RP neuvedli/neznali.

Tabulka 18: Charakteristika RP: typy rodinných podnikání

Typ RP	Četnost	%	Typ RP (po úpravě)	Četnost	%
Rodinná obchodní korporace	150	30,18	Rodinná obchodní korporace	150	31,98
Rodinný závod	226	45,47	Rodinné podnikání fyzických osob	319	68,02
Rodinné seskupení 1	58	11,67			
Rodinné seskupení 2	35	7,04			
Nevím	28	5,63			
Celkem	497	100,00	Celkem	469	100,00

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 19 ukazuje výskyt typů rodinných podnikání v jednotlivých typech obcí. Je zde vidět, že ve venkovských i městských obcích převahuje rodinné podnikání fyzických osob. V obcích venkovského typu je však proporce těchto dvou typů rodinného podnikání vyšší v porovnání s obcemi typu městského.

Tabulka 19: Typ RP dle typu obce

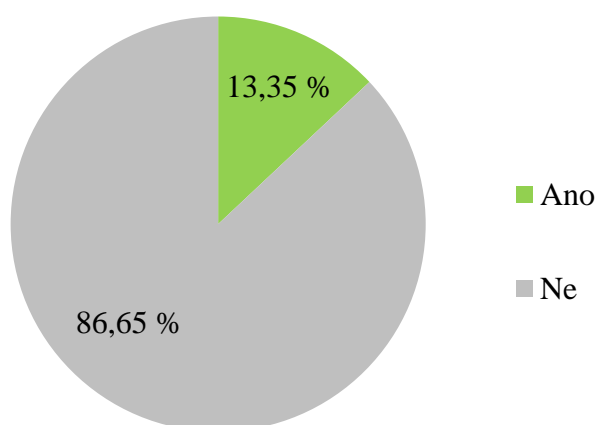
Typ RP/Typ obce	Městská obec		Venkovská obec	
	Četnost	%	Četnost	%
Rodinná obchodní korporace	122	34,27	28	24,78
Rodinné podnikání fyzických osob	234	65,73	85	75,22
Celkem	356	100,00	113	100,00

Zdroj: vlastní zpracování

Dále byly opět zjišťovány souvislosti mezi vybranými charakteristikami rodinných podnikání. Na základě testu nezávislosti kategoriálních proměnných bylo zjištěno, že:

- u rodinného podnikání fyzických osob je více žen-provozovatelek, než u rodinné obchodní korporace;
- u podnikání fyzických osob se obec bydliště respondenta a místa provozu rodinného podnikání shoduje častěji nežli u rodinných obchodních korporací;
- přímá linie je častěji uváděna u těch respondentů, u nichž je shodnost lokalit bydliště a provozovny RP.

Studenti byli také dotázáni, jestli je rodinné podnikání hlavním důvodem, proč šli studovat jimi vybraný obor. Na tuto otázku odpovědělo 472 dotazovaných. Obrázek 9 zobrazuje rozdělení četností jejich odpovědí. Třináct procent studentů uvedlo, že výběr oboru studia byl zásadním způsobem ovlivněn rodinným podnikáním.

Obrázek 9: Hlavní důvod studia

Zdroj: vlastní zpracování

V tabulce 20 jsou uvedeny statisticky významné výsledky testů nezávislosti kategoriálních znaků, pomocí nichž bylo zjišťováno, u jakých charakteristik

respondenta (pohlaví, vzdělání-ambice) či rodinného podnikání (typ RP, shodnost lokalit, příbuzenská linie, typ obce-RP, typ oblasti-RP, ORP-RP a okres-RP) se projevila závislost výběru studovaného oboru a rodinného podnikání.

Tabulka 20: Hlavní důvod studia: charakteristiky respondenta a RP

Charakteristika		Četnost	Statistika	P-Value	Cramerovo V
Student	Vzdělání-ambice	464	6,457	0,040	0,118
Rodinné podnikání	Typ RP	446	13,321	0,000	0,173
	Typ oblasti-RP	472	8,640	0,003	0,135
	Příbuzenská linie	467	3,928	0,048	0,092

Zdroj: vlastní zpracování

Studovaný obor si kvůli rodinnému podnikání vybírají studenti s **nižšími ambicemi ve vzdělání**. Z charakteristik RP byla odlišnost nalezena u typu RP, kdy výběr oboru ve vazbě na RP je učiněn častěji u **rodinných obchodních korporací**. Z hlediska porovnání prostorů venkov vs. město, častěji bývá rodinné podnikání důvodem výběru oboru ve **venkovských oblastech**. Příbuzenský vztah má na tuto skutečnost zanedbatelný vliv. **Přímá příbuzenská linie** nepatrným způsobem pozitivně ovlivňuje výběr oboru studia dotazovaného směrem k RP.

8.1.3 Shrnutí výsledků: charakteristiky subjektů dotazníkového šetření

Zprvu je nutné uvést charakteristiky samotných dotazovaných, kteří se vyjadřovali k rodinnému podnikání. U žen v porovnání s muži převládají ambice k vysokoškolskému vzdělání. Vzdělanostní struktura respondentů tak koresponduje s trendem v ČR (ČSÚ, 2019). Nižší ambice ke vzdělání jsou naopak zaznamenány na venkově a v obcích venkovského typu. Tyto nižší ambice jsou pro venkov charakteristické a Svobodová (2011) je považuje za jednu z bariér rozvoje podnikání na venkově. Snahou Libereckého kraje je pozvednout vzdělanostní úroveň venkova.

V rodinách studentů Libereckého kraje s věkovou strukturou nejčastěji 17 - 20 let, se rodinné podnikání vyskytuje v průměru ve 30 % případů. Nejvyšší podíl rodinných podnikání byl shledán u studentů žijících v ORP Frýdlant, ORP Jablonec nad Nisou, ORP Železný Brod a v případě okresů v okrese Jablonec nad Nisou. ORP Frýdlant je zařazen mezi hospodářsky problémové regiony (MMR ČR, 2013) a ORP Železný Brod

je z hlediska tohoto výzkumu považován za venkovský prostor. Okres Jablonec nad Nisou se od ostatních okresů Libereckého kraje v základních demograficko-ekonomických ukazatelích neliší. Výzvou pro další zkoumání je posouzení aspektů rodinných podnikání v jednotlivých okresech, popřípadě správních obvodech obcí s rozšířenou působností. Daný výsledek však může být mírně zkreslen faktem, že studenti mezi sebou mohli mít příbuzenský vztah, a tudíž se více studentů mohlo vyjadřovat k jednomu a tomu samému rodinnému podnikání.

V případě absolutní četnosti rodinných podnikání, nejvíce jich bylo zaznamenáno v ORP Liberec (potažmo v okrese Liberec). Toto je pochopitelné vzhledem k tomu, že město Liberec je krajským městem Libereckého kraje a sdružuje se zde nejvíce podnikatelských subjektů.

Byl také zkoumán příbuzenský vztah mezi hlavním provozovatelem rodinného podnikání a studentem. Většina respondentů (81 %) byla s provozovatelem v přímé příbuzenské linii či rodiče dotazovaného spolupracovali s někým dalším z rodiny. Z hlediska pohlaví jsou provozovateli nejčastěji muži, přičemž převažuje podnikání otce dotazovaného. Nejméně rodinná podnikání provozují ženy. Vzhledem k nižšímu počtu podnikajících žen v porovnání s muži (AMSP ČR, 2018c; MPO ČR, 2019) je toto očekávaný výsledek.

Dále bylo zjištěno, že většina studentů mívá bydliště ve stejné obci, kde je provozováno rodinné podnikání. Vzhledem k tomu, že rodinná podnikání mají (i rodinnou) vazbu na místo svého podnikání (Rydvalová et al., 2015), byl tento fakt předpokládán. Podíl je však opačný v SO ORP Tanvald, ve kterém mají studenti častěji odlišné obce bydliště a provozovny rodinného podnikání. Tento fakt však není způsoben tím, že by se u daného správního obvodu častěji vyskytoval nepřímý příbuzenský vztah studenta a provozovatele rodinných podnikání.

Z hlediska typů rodinných podnikání mají nejvyšší podíl rodinná podnikání fyzických osob. Výsledek koresponduje se statistikami Libereckého kraje, a potažmo jednotlivých okresů, kde podnikání fyzických osob převažuje nad ostatními formami podnikání (ČSÚ, 2018a). V případě rozdělení tohoto typu podnikání na rodinný závod a rodinné seskupení, nejčastěji se vyskytuje institut rodinného závodu, tj. jeden člen rodiny

podniká na základě živnostenského nebo jiného oprávnění, a další člen rodiny mu v tomto podnikání vypomáhá bez jakýchkoliv smluv či dohod. Převaha rodinného podnikání fyzických osob je o to větší v obcích venkovského typu, což koresponduje s faktem, že ve venkovských obcích převahuje podnikání fyzických osob (Svobodová, 2011).

Také byly zjištěny souvislosti mezi jednotlivými charakteristikami. Bylo zjištěno, že ženy-provozovatelky RP podnikají v porovnání s muži častěji jako fyzické osoby nežli jako osoby právnické. Statistiky ČSÚ (2018c) uvádí, že podnikající muži jsou ve 21,56 % zaměstnavateli (v porovnání s prací na vlastní účet), kdežto u žen je toto procento 13,07 %. Z výše uvedeného lze usoudit, že výsledky korespondují se stavem podnikání u mužů a žen v České republice.

Rodinná podnikání fyzických osob mívají shodné lokality bydliště dotazovaného a provozovny častěji než rodinné obchodní korporace. Toto může být způsobeno umístěním například výrobní haly blíže potřebným výrobním zdrojům či umístěním pobočky blíže koncovým zákazníkům. Větší shodnost lokalit byla pochopitelně prokázána u těch, kteří jsou v přímé rodinné linii provozovatele. U rodinných obchodních korporací se však nevyskytuje vyšší procento osob v nepřímé rodinné linii, než je u podnikání fyzických osob, takže spolu tyto dva aspekty přímo nesouvisí.

Výzkum také potvrdil, že rodinné podnikání v některých případech ovlivňuje výběr studovaného oboru, a to zejména u studentů s nižším vzděláním-ambicí, ve venkovských oblastech, a také pokud je RP rodinnou obchodní korporací. Venkov bývá spojen s řemeslem a zemědělstvím (Svobodová, 2011; Dlouhá, 2017), takže pokud chce mladý člověk pokračovat v rodinných šlépějích, je i pravděpodobné, že bude studovat učební obor. U rodinných obchodních korporací to může být způsobeno vkládáním rodinného majetku do podniku a snahou tento, již podnikový majetek, rozvíjet. Správa a rozvoj majetku znamenají potřebu lidských zdrojů, čímž se mohou mladí lidé do podnikání zapojovat již od dětství, což v nich vybuduje touhu věnovat se oboru i nadále.

Pro tematickou oblast charakteristik respondentů a rodinných podnikání byly vytvořeny hypotézy představené v úvodní kapitole disertační práce:

H1: Rodinná podnikání provozují zejména muži.

H2: Výběr studovaného oboru na základě rodinného podnikání je častější v případě rodinných obchodních korporací.

Tyto hypotézy (**H1** a **H2**) se pomocí popisné statistiky a testu nezávislosti kategoriálních znaků **podařilo potvrdit**. U 61,51 % dotazovaných je hlavním provozovatelem rodinného podnikání muž. Pokud je v rodině studenta rodinná obchodní korporace, vybere si svůj obor studia dle oboru tohoto podnikání spíše, než v případě rodinného podnikání fyzických osob. Právní forma podnikání má tedy vliv na výběr studovaného oboru studenta.

Na základě výsledků výzkumu bylo možno odpovědět na dílčí cíl tematické oblasti charakteristik respondentů a rodinného podnikání:

DC 4) Zjistit charakteristiky mladých lidí s podnikání v rodinném zázemí včetně charakteristik těchto podnikání.

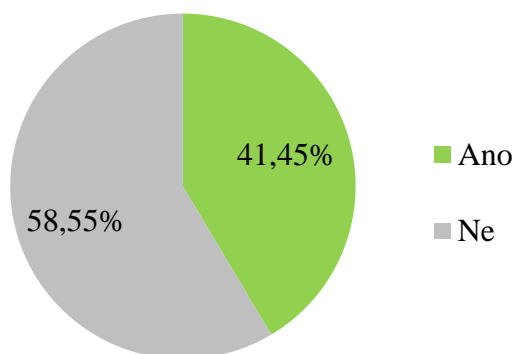
8.2 Fáze participace

Podkapitola popisuje jednotlivé fáze zapojení mladých lidí do rodinného podnikání, tj. zapojení studenta do rodinného podnikání při studiu, jeho vůli účastnit se podnikání po dokončení studia, a také jeho vůli toto rodinné podnikání jednou převzít. Jsou zde také popsány charakteristiky respondentů, které ovlivňují jejich participaci na rodinném podnikání, a charakteristiky rodinných podnikání, na základě nichž se studenti do rodinného podnikání (ne)zapojují.

V jednotlivých subkapitolách jsou okrajově uvedeny faktory, které rozhodnutí dotazovaných ovlivňují. Studenti na škále 1 až 5 uváděli míru souhlasu (1 = zcela souhlasím, 5 = zcela nesouhlasím) s tvrzeními, která se týkají důvodu jejich účasti či neúčasti na rodinném podnikání v jednotlivých fázích.

8.2.1 Zapojení do rodinného podnikání při studiu

V této subkapitole je uvedeno zapojení mladého člověka do rodinného podnikání již při studiu. Z obrázku 10 je patrné, že většina studentů se do rodinného podnikání při studiu nezapojovala.

Obrázek 10: Zapojení v RP
Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 21 zobrazuje statisticky významné výsledky testu chí-kvadrátu (test nezávislosti kategoriálních dat), pomocí něhož bylo zjišťováno, zdali zapojení studentů do rodinného podnikání souvisí s charakteristikami dotazovaných (pohlaví, vzdělání-ambice) a aspekty rodinného podnikání (příbuzenská linie, shodnost lokalit, pohlaví provozovatele, typ RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP, ORP-RP, okres-RP).

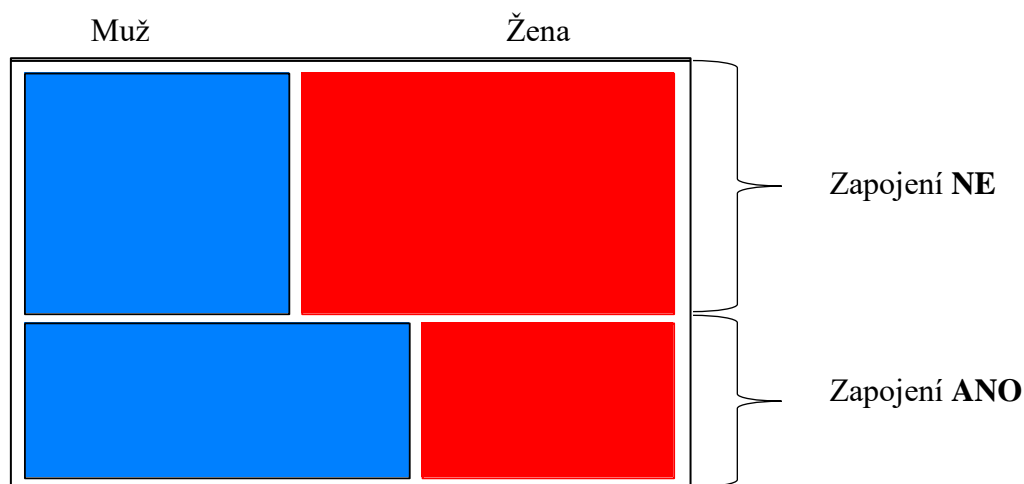
Zapojení do rodinného podnikání při studiu je odlišné dle pohlaví studentů. Z hlediska charakteristik RP má na něj vliv také příbuzenská linie, pohlaví provozovatele RP a typ obce/oblasti RP. Byť jsou výše uvedené charakteristiky statisticky významné, Cramerův koeficient korelace svědčí o slabé závislosti, přičemž nejsilnější závislost (19 %) vykazuje charakteristika respondenta - pohlaví.

Tabulka 21: Zapojení v RP: charakteristiky respondenta a RP

Charakteristika		Četnost	Statistika	P-Value	Cramerovo V
Student Rodinné podnikání	Pohlaví	497	17,981	0,000	0,190
	Příbuzenská linie	491	10,162	0,001	0,144
	Pohlaví provozovatele	473	6,978	0,031	0,122
	Typ obce RP	497	7,203	0,007	0,120
	Typ oblasti-RP	497	6,871	0,009	0,118

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě pohlaví se do rodinného podnikání při studiu zapojují spíše **muži**. Respektive spíše ženy se do podnikání při studiu nezapojují, viz obrázek 11. Zatímco přibližně 51 % mužů se do RP při studiu zapojovalo, ženy byly zapojeny ve 32 %.

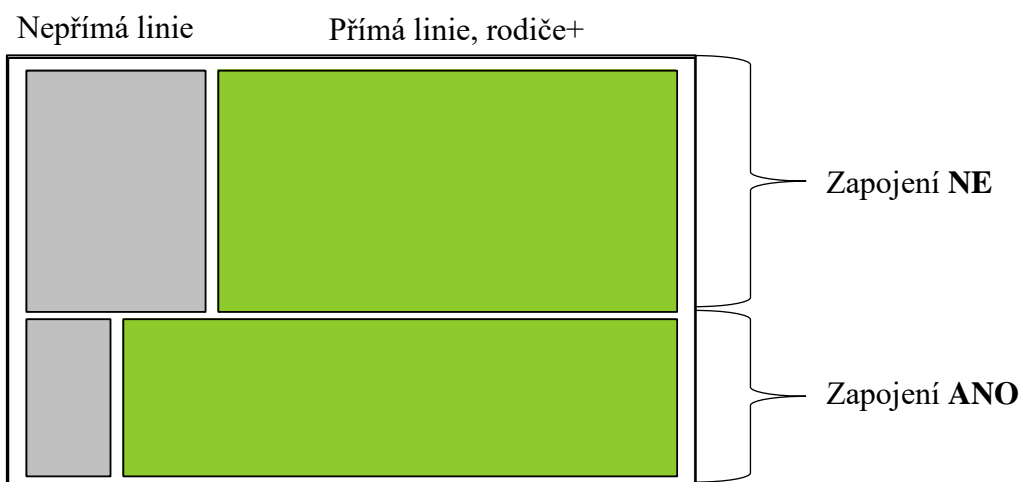
Obrázek 11: Závislost zapojení do RP na pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě testů nezávislosti kategoriálních znaků byla také zjištěna dodatečná odlišnost této závislosti u rodinných podnikání fyzických osob, venkovských oblastí a maturitního/vyššího vzdělání (ambice ke vzdělání). V případě těchto charakteristik se do rodinného podnikání při studiu zapojují spíše muži.

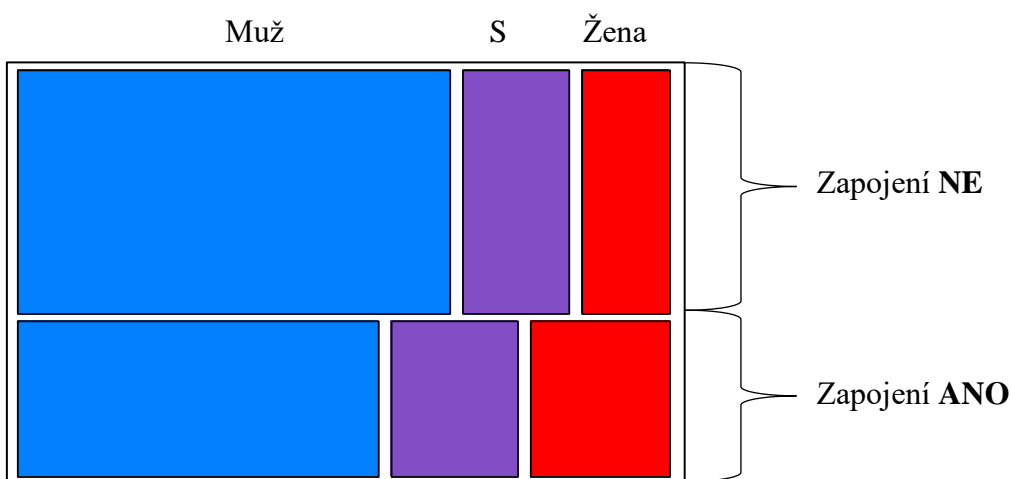
Další statisticky významná závislost byla zaznamenána u aspektu rodinného podnikání, a to u příbuzenské linie mezi respondentem a hlavním provozovatelem rodinného podnikání. Pokud hlavní provozovatel není rodičem či prarodičem respondenta (či rodič s dalším příbuzným), studenti se do rodinného podnikání zapojují méně. Pokud je hlavní provozovatel v **přímé linii** dotazovaného, student se zapojuje ve 44,97 % případů. Pokud provozovatel není v přímé příbuzenské linii, respondent se zapojuje pouze ve 26,88 % případů, viz obrázek 12 na následující straně.

Dodatečné testy nezávislosti kategoriálních znaků ukázaly odlišnost této závislosti v případě pohlaví a vzdělání-ambice. Závislost se projevila spíše u mužů než u žen, a také u středního/vyššího vzdělání-ambice nežli nižšího vzdělání-ambice.

Obrázek 12: Závislost zapojení do RP na příbuzenském vztahu
Zdroj: vlastní zpracování

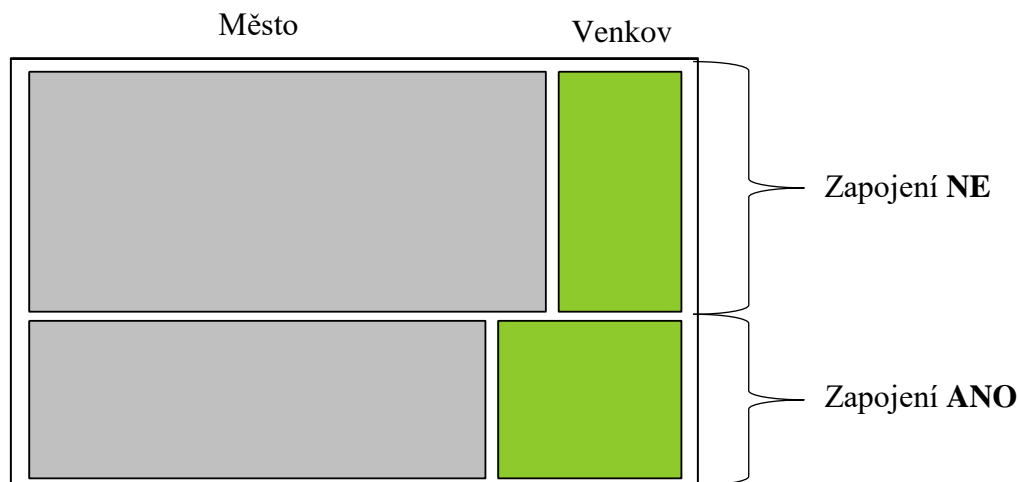
Dvanáctiprocentní závislost byla statisticky prokázána u dalšího aspektu rodinného podnikání, a sice u pohlaví provozovatele, viz obrázek 13. Pokud je/jsou provozovatel/é mužského pohlaví, bývá ochota dotazovaných se do podnikání zapojit spíše nižší (36,75 %). Respektive studenti se do rodinného podnikání zapojovali více, pokud byla hlavní provozovatelkou RP **žena** (v 51,81 %) či pokud **obě pohlaví spolupracovala** (45,45 %).

Obrázek 13: Závislost zapojení do RP na pohlaví provozovatele RP
Zdroj: vlastní zpracování
Pozn.: S = spolupráce obou pohlaví

Dodatečné testy tuto závislost prokázaly zejména u respondentů ženského pohlaví a u rodinných podnikání fyzických osob.

Závislost zapojení studenta v rodinném podnikání při studiu byla nalezena u typu obce i typu oblasti rodinného podnikání. Dotazovaní se více zapojovali do rodinného podnikání, které je provozováno v **obcích a oblastech venkovského typu**.

Obrázek 14: Závislost zapojení do RP na typu obce RP
Zdroj: vlastní zpracování

Na základě dodatečných testů lze konstatovat, že větší zapojení do rodinného podnikání v obcích venkovského typu, má souvislost s pohlavím studenta, typem rodinného podnikání a vzděláním-ambicí. V obcích venkovského typu se budou více zapojovat muži, s nižší ambicí ve vzdělání, a dále ti, v jejichž rodině je rodinná obchodní korporace. Závislost u venkovských oblastí naopak byla nalezena u mužů, u nichž je rodinné podnikání fyzických osob, a u těch s nižším/středním vzděláním-ambicí.

Zapojení do rodinného podnikání při studiu - ANO

Při studiu se do rodinného podnikání zapojovalo 206 dotazovaných. Studenti na škále 1 až 5 (1 = zcela souhlasím; 5 = zcela nesouhlasím) vyjadřovali míru souhlasu s jednotlivými tvrzeními, proč se do rodinného podnikání při studiu zapojují. Tabulka 22 zobrazuje výsledky popisné statistiky seřazené dle mediánu (a následně průměru) hodnocení (vah) přiřazených respondenty jednotlivým tvrzením.

Tabulka 22: Zapojení v RP – ANO: popisná statistika

	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylna
1	Rodinné vztahy	2,23	2	1,11
2	Potřeba studenta/Absence pracovních sil	2,46	2	1,27
3	Obliba oboru	2,74	3	1,41
4	Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu	2,85	3	1,56
5	Tradice	3,13	3	1,41
6	Nižší náklady	3,16	3	1,46
7	Apel na rodinné příslušníky	3,66	4	1,49

Zdroj: vlastní zpracování

Rozhodnutí studentů se při studiu do rodinného podnikání zapojit nejvíce ovlivnily dobré vztahy s rodinou. Druhý nejčastějším důvodem byla potřeba výpomoci studenta v rodinném podnikání. Naopak nejméně ovlivňujícím faktorem byla neochota majitele do rodinného podnikání zapojovat nerodinné pracovníky.

Zapojení do rodinného podnikání při studiu - NE

Naopak 291 dotazovaných se do rodinného podnikání při studiu nezapojovalo. Studenti zde na škále 1 až 5 (1 = zcela souhlasím; 5 = zcela nesouhlasím) vyjadřovali míru souhlasu s jednotlivými tvrzeními, proč se do rodinného podnikání při studiu nezapojili. Tabulka 23 uvádí jednotlivá tvrzení seřazená dle hodnoty mediánu a průměru hodnocení.

Tabulka 23: Zapojení v RP – NE: popisná statistika

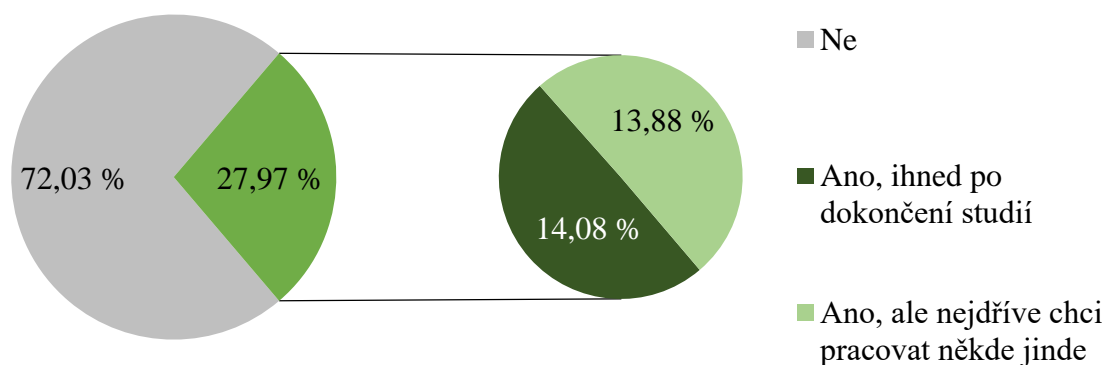
	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylna
1	Nedostatek času	2,04	2	1,27
2	Zaměření na jiný obor	2,35	2	1,48
3	Časová náročnost	2,85	3	1,34
4	Majitel nechce výpomoc	3,28	3	1,41
5	Absence pracovní pozice	3,98	5	1,28
6	Nepřímá rodinná linie	4,38	5	1,30
7	Lokalita	4,46	5	1,17
8	Rodinné vztahy	4,57	5	1,04

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastějším důvodem neúčasti v podnikání je nedostatek času způsobený aktuálním studiem dotazovaného. Druhý nejčastější důvod je zaměření studenta na jiný obor, než je obor rodinného podnikání. Nejméně častým důvodem neúčasti studentů v rodinném podnikání při studiu jsou špatné rodinné vztahy.

8.2.2 Práce v rodinném podnikání po dokončení studia

Tato subkapitola se zabývá vůlí dotazovaného pracovat v rodinném podnikání po dokončení studia. Většina respondentů (72 %) v rodinném podnikání po dokončení studia pracovat nechce, viz obrázek 15. Z těch, kteří v tomto podnikání pracovat chtějí, chce polovina nejprve pracovat mimo rodinné podnikání a do rodinného podnikání se zapojit později.

Obrázek 15: Práce v RP
Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky výzkumu, které jsou dále uvedeny, počítají pouze se dvěma variantami rozhodnutí, a to „ne - nechci pracovat v rodinném podnikání“ nebo „ano - chci pracovat v rodinném podnikání“.

Tabulka 24 zobrazuje statisticky významné výsledky testů nezávislosti kategoriálních proměnných, pomocí nichž bylo zjišťováno, zdali vůle studentů pracovat v rodinném podnikání po dokončení studia souvisí s charakteristikami dotazovaných (pohlaví,

vzdělání-ambice) a aspekty rodinného podnikání (příbuzenská linie, shodnost lokalit, pohlaví provozovatele, typ RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP, okres-RP).

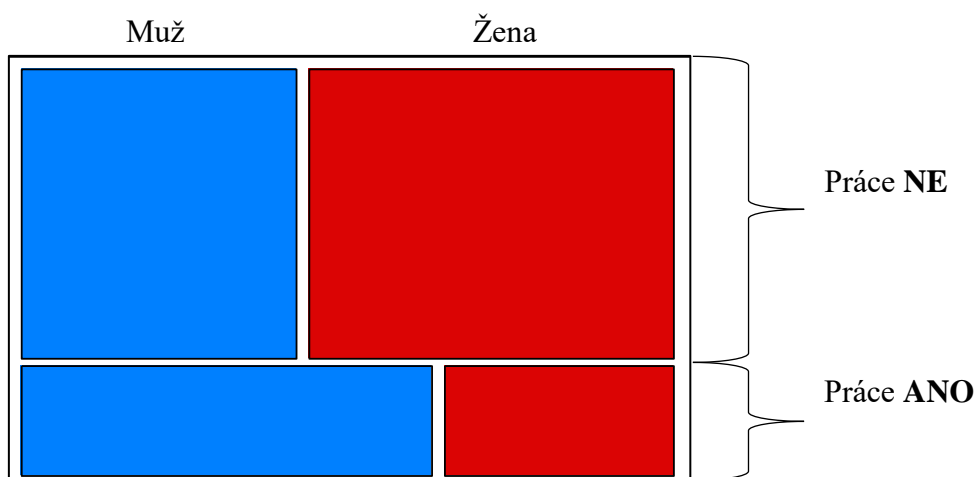
Vůle studenta v rodinném podnikání pracovat se liší na základě pohlaví dotazovaného, vzdělání-ambice, okresu-RP, příbuzenské linie, typu oblasti/obce-RP. Uvedené charakteristiky vyšly jako statisticky významné, avšak Cramerův koeficient korelace svědčí o slabé závislosti, u typu obce-RP dokonce zanedbatelné.

Tabulka 24: Práce v RP: charakteristiky respondenta a RP

Charakteristika		Četnost	Statistika	P-Value	Cramerovo V
Student	Pohlaví	497	16,049	0,000	0,180
	Vzdělání-ambice	489	13,346	0,001	0,165
Rodinné podnikání	Okres-RP	497	14,993	0,002	0,174
	Příbuzenská linie	491	8,387	0,004	0,131
	Typ oblasti-RP	497	7,871	0,005	0,126
	Typ obce-RP	497	4,776	0,029	0,098

Zdroj: vlastní zpracování

Nesilnější závislost (18 %) u charakteristik respondenta byla nalezena u pohlaví dotazovaného. Z hlediska pohlaví chtějí v rodinném podnikání pracovat spíše **muži**, viz obrázek 16. Muži chtějí v rodinném podnikání po studiu pracovat ve 36 %, v případě žen je tomu tak u 20 % z nich.

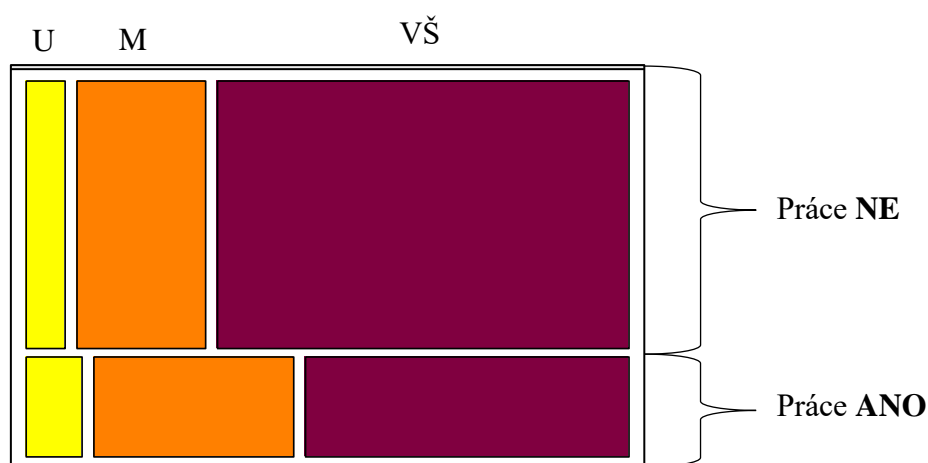

Obrázek 16: Závislost práce v RP na pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě dodatečných testů byla prokázána odlišnost této závislosti u typu rodinného podnikání a vzdělání-ambice. Častější vůle mužů pracovat v rodinném podnikání se projevila u rodinného podnikání fyzických osob, a také u vyššího vzdělání.

Ambice ve vzdělání mladého člověka (obrázek 17) má také vliv na jeho ochotu v rodinném podnikání pracovat. Nejvyšší ochota pracovat v rodinném podnikání po studiu byla zaznamenána u studentů, kteří chtějí mít **maturitní vzdělání** (39 %), podobně tomu tak je u **vyučených respondentů** (36 %). Nižší vůle pracovat v rodinném podnikání je u studentů aspirujících na vysokoškolský titul (23 %).

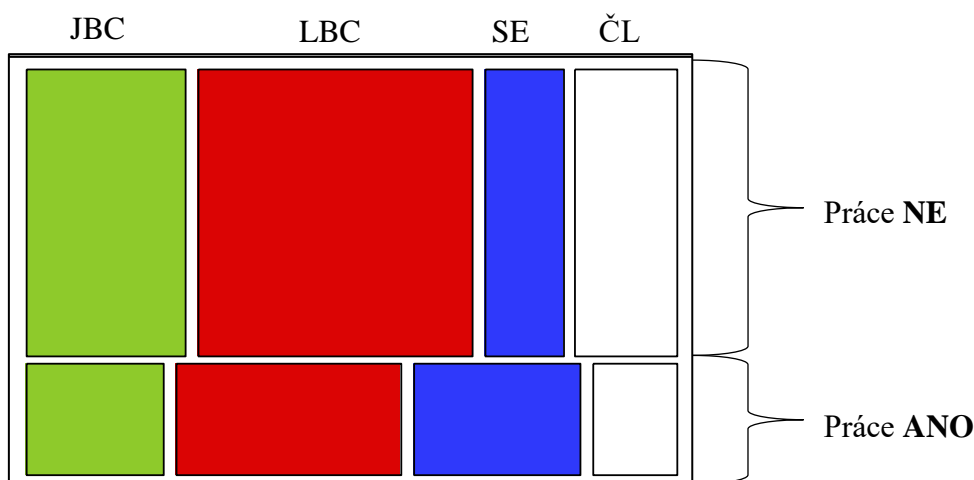
Obrázek 17: Závislost práce v RP na vzdělání-ambice

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: U = učební obor; M = maturitní obor; VŠ = vysokoškolský obor

Dle dodatečných testů nezávislosti kategoriálních testů se vyšší ochota pracovat v rodinném podnikání u studentů, kteří mají nižší ambice ve vzdělání, týká zejména rodinných podnikání fyzických osob a venkovských obcí.

Závislost byla nalezena u okresů provozoven rodinných podnikání, viz obrázek 18. **Semily** se zde ukázaly jako okres, v němž je silnější vůle dotazovaných v RP pracovat, nežli u respondentů z ostatních okresů LBK.

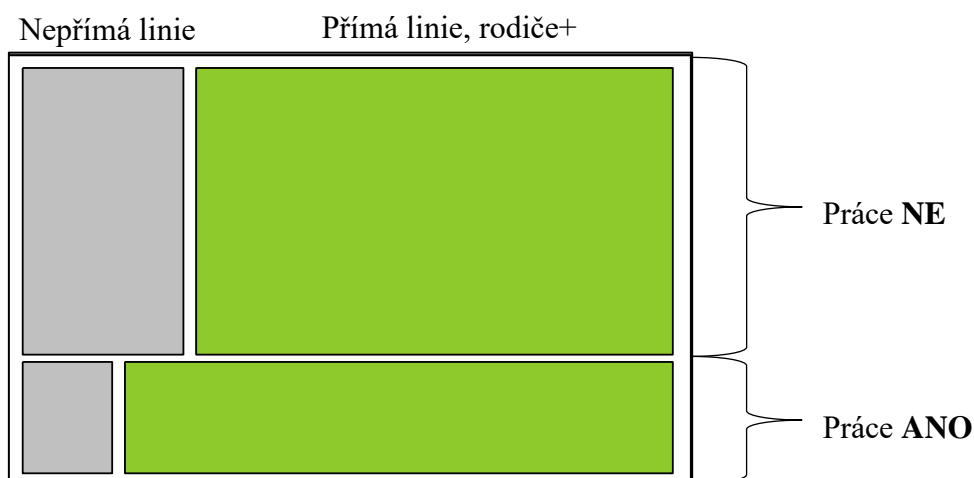

Obrázek 18: Závislost práce v RP na okresu-RP

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: JBC = Jablonec nad Nisou; LBC = Liberec; SE = Semily; ČL = Česká Lípa

Statisticky významná závislost se projevila také u příbuzenské linie provozovatele rodinného podnikání ve vztahu k dotazovanému, viz obrázek 19. **Přímá příbuzenská linie** pozitivně působí na vůli studenta v rodinném podnikání pracovat.

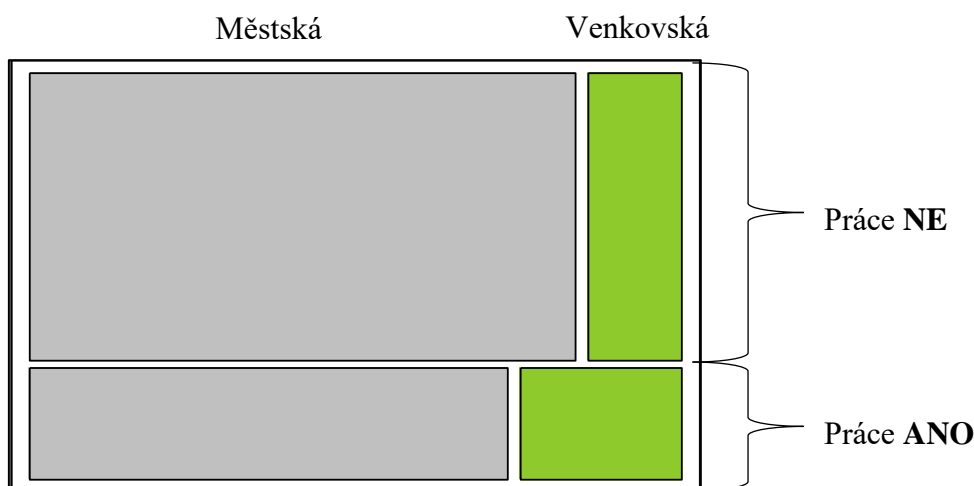

Obrázek 19: Závislost práce v RP na příbuzenském vztahu

Zdroj: vlastní zpracování

Dodatečné testy ukázaly, že větší ochota studentů pracovat v RP v případě přímé příbuzenské linie platí zejména pro studenty-muže, rodinné podnikání fyzických osob, venkovských oblastí a studentů s vyššími ambicemi ve vzdělání.

Typ obce-RP/oblasti-RP také ovlivňuje vůli studenta v podnikání po studiu pracovat. Jak lze vyčíst z obrázku 20, tak mladí lidé chtějí spíše pracovat v rodinném byznysu, který je na **venkově**.

Obrázek 20: Závislost práce v RP na typu oblasti/obce RP
Zdroj: vlastní zpracování

Na základě dodatečných testů lze konstatovat, že větší vůle studenta v rodinném podnikání pracovat v případě obcí venkovského typu je závislá na pohlaví studenta, typu rodinného podnikání a vzdělání-ambice. V obcích venkovského typu se budou více zapojovat muži, s nižší ambicí ve vzdělání, a dále ti, v jejichž rodině je rodinná obchodní korporace. Závislost u venkovských oblastí naopak byla nalezena u rodinného podnikání fyzických osob, u mužů a studentů s nižším vzděláním-ambicí.

Práce v rodinném podnikání - ANO

Po dokončení studia má v plánu pracovat v rodinném podnikání 139 dotazovaných. Studenti na škále 1 až 5 (1 = zcela souhlasím; 5 = zcela nesouhlasím) vyjadřovali míru souhlasu se třinácti tvrzeními, proč v rodinném podnikání chtějí pracovat. Tabulka 25 zobrazuje výsledky popisné statistiky seřazené dle mediánu (a průměru) hodnocení jednotlivých tvrzení.

Tabulka 25: Práce v RP – ANO: popisná statistika

	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
1	Předávání zkušeností/kontaktů	1,70	1	0,91
2	Rodinné vztahy	1,78	2	0,93
3	Obliba oboru	2,05	2	1,07
4	Časová flexibilita	2,07	2	1,25
5	Potřebnost studenta	2,12	2	1,07
6	Jistota dlouhodobé práce	2,26	2	1,25
7	Příprava na převzetí	2,27	2	1,11

	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
8	Pracovní místo "na míru"	2,30	2	1,20
9	Jistota financí	2,40	2	1,18
10	Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu	2,58	2	1,36
11	Finanční ohodnocení	2,63	3	1,29
12	Možnost kariérního růstu	2,78	3	1,40
13	Apel na rodinné příslušníky	3,68	4	1,36

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastějším důvodem, proč studenti chtějí pracovat v rodinném podnikání, je předávání zkušeností a kontaktů. Druhou nejčastější příčinou jsou dobré vztahy v rodině. Naopak nejméně důležitým se zdá apel na rodinné příslušníky.

Práce v rodinném podnikání - NE

Svoji účast v rodinném podnikání po studiu zamítlo 358 respondentů. Studenti na škále 1 až 5 (1 = zcela souhlasím; 5 = zcela nesouhlasím) vyjadřovali míru souhlasu s 16 tvrzeními, proč v rodinném podnikání pracovat nechtějí. Tabulka 26 zobrazuje výsledky popisné statistiky seřazené dle mediánu hodnocených tvrzení.

Tabulka 26: Práce v RP – NE: popisná statistika

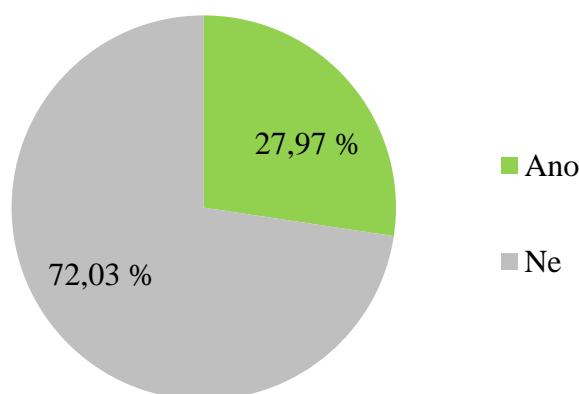
	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
1	Zaměření na jiný obor	1,93	1	1,30
2	Nevyužití schopností/dovedností	2,23	2	1,35
3	Nedostatečné finanční ohodnocení	2,65	3	1,43
4	Omezený kariérní růst	3,08	3	1,53
5	Nevůle pracovat pod vedením členů rodiny	3,16	3	1,57
6	Časová náročnost	3,28	3	1,40
7	Zahraničí	3,37	3	1,49
8	Nemožnost podnikání vlastnit	3,72	4	1,49
9	Majitel nechce výpomoc	3,77	4	1,32
10	Odpovědnost	3,81	4	1,33
11	Absence pracovní pozice	3,91	4	1,32
12	Administrativní náročnost	3,92	4	1,23
13	Lokalita	4,31	5	1,16
14	Možný zánik RP	4,35	5	1,11
15	Nepřímá rodinná linie	4,40	5	1,25
16	Rodinné vztahy	4,43	5	1,18

Zdroj: vlastní zpracování

Jako nejčastější důvod, proč studenti nechtějí v rodinném podnikání pracovat, je uveden obor rodinného podnikání, který nekoresponduje s oborem studovaným dotazovaným. Druhým aspektem s nejvyšší důležitostí je dostatečné nevyužití schopností a dovedností. Naopak (horší) rodinné vztahy jsou nejméně častým důvodem pro nenastoupení do rodinného podnikání po studiu.

8.2.3 Vůle převzít rodinné podnikání

Subkapitola se zabývá vůlí dotazovaného jednou rodinné podnikání převzít. V případě, že dotazovaný toto podnikání převzít nechce, je dále dotazován, co by jej přimělo rodinné podnikání převzít. Z obrázku 21 lze vyčíst, že rodinné podnikání by chtěla jednou převzít méně jak třetina dotazovaných.

Obrázek 21: Převzetí RP
Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 27 zobrazuje statisticky významné výsledky testů nezávislosti slovních proměnných, pomocí nichž bylo zjišťováno, zdali vůle studenta rodinné podnikání převzít závisí na jeho charakteristikách (pohlaví, vzdělání-ambice) a na aspektech rodinného podnikání (příbuzenská linie, shodnost lokalit, pohlaví provozovatele, typ RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP, okres-RP a ORP-RP).

Vůle převzít rodinné podnikání je odlišná na základě pohlaví a ambic ve vzdělání dotazovaných. Dále na ni má vliv příbuzenský vztah studenta a hlavního provozovatele RP, typ tohoto podnikání, okres a typ oblasti RP. Všechny uvedené statisticky významné závislosti jsou dle Cramerova koeficientu korelace spíše slabší.

Tabulka 27: Převzetí RP: dle charakteristik respondenta a RP

	Charakteristika	Četnost	Statistika	P-Value	Cramerovo V
Student	Pohlaví	497	21,214	0,000	0,207
	Vzdělání-ambice	489	12,591	0,002	0,161
Rodinné podnikání	Příbuzenská linie	491	17,098	0,000	0,187
	Okres-RP	497	10,265	0,016	0,144
	Typ RP	469	8,296	0,004	0,133
	Typ oblasti-RP	497	7,871	0,005	0,126

Zdroj: vlastní zpracování

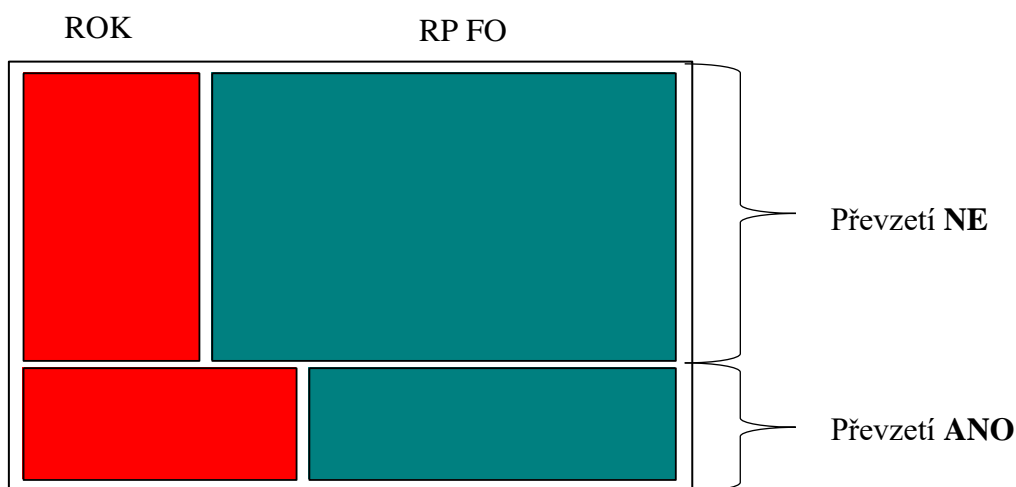
Jako nejsilnější se opět jeví závislost na **pohlaví** dotazovaného. Z hlediska pohlaví rodinné podnikání nechtějí převzít spíše ženy. Zatímco 37 % **mužů** touží rodinné podnikání převzít, žen jen pouhých 19 %. Tato závislost platí zejména a u rodinného podnikání fyzických osob se středním/vyšším vzděláním.

Vzdělání, respektive ambice k němu se také ukázaly jako důležitá charakteristika ovlivňující převzetí rodinného podnikání. Aspirace k vyššímu vzdělání indikuje nižší touhu jednou rodinné podnikání převzít. U **vyučených** mladých lidí, je vůle převzít RP identifikována ve 44 % případů, u studentů toužících po maturitním vzdělání 36 % a vysokoškolsky vzdělaných 23 %. Tato závislost byla potvrzena zejména u rodinného podnikání fyzických osob a v městských oblastech.

Dále má na vůli převzít rodinné podnikání vliv příbuzenská linie dotazovaného a provozovatele RP. **Přímá linie** (rodiče+) indikuje větší touhu studentů převzít toto podnikání. V případě, že se jedná o nepřímou příbuzenskou linii, je ochotno RP převzít 11 % respondentů oproti 32 % těch, kteří jsou v přímé rodinné linii (rodiče+) provozovatele RP. Dodatečnými testy byla zjištěna odlišnost této závislosti u typu rodinného podnikání a vzdělání-ambice. Projevila se zejména u rodinných obchodních korporací a středního/vyššího vzdělání-ambice.

Typ rodinného podnikání také ovlivňuje vůli mladého člověka rodinné podnikání převzít. Pokud je RP ve formě rodinné obchodní korporace, bývá touha rodinné podnikání převzít vyšší, viz obrázek 22 na následující straně. V případě rodinného podnikání fyzické osoby chce RP převzít 24 % dotazovaných, avšak v případě rodinné

obchodní korporace je tomu tak u 37 % studentů. Dodatečnými testy byla tato závislost potvrzena u žen, městských oblastí a vyššího vzdělání.

Obrázek 22: Závislost převzetí RP na typu RP

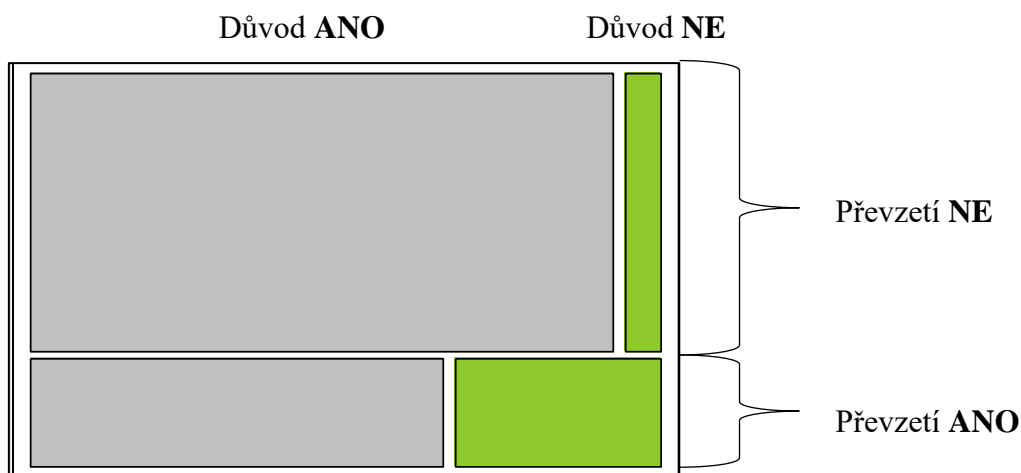
Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: ROK = rodinná obchodní korporace; RP FO = rodinné podnikání fyzických osob

Dále byla nalezena souvislost mezi vůlí převzít RP a typem oblasti, ve které je rodinné podnikání provozováno. Ve **venkovských oblastech** byl nalezen větší zájem o převzetí rodinného podnikání (zvláště pak u mužů a u rodinných podnikání fyzických osob).

Odlišnost byla zpozorována i u okresu rodinného podnikání, přičemž se tato odlišnost projevila v **okrese Semily**. U rodinných podnikání v tomto okrese se vyskytuje vyšší zájem o převzetí podnikání.

Byla také zjišťována a **potvrzena závislost mezi výběrem oboru studia a převzetím RP**, tj. jestli rodinné podnikání hrálo významnou roli při výběru studia dotazovaného na vůli jednou podnikání převzít. Závislost byla zjišťována testem nezávislosti kategoriálních proměnných (Statistika: 63,285; P-Value: 0,000; Cramérův koeficient: 0,366). Uvedený výsledek je i zobrazen na obrázku 23.

Obrázek 23: Závislost převzetí RP: důvod studia
Zdroj: vlastní zpracování

Převzít rodinné podnikání - ANO

Vůli rodinné podnikání převzít vyjádřilo 139 studentů. Dotazovaní na škále 1 až 5 (1 = zcela souhlasím; 5 = zcela nesouhlasím) vyjadřovali míru souhlasu s 12 tvrzeními, proč toto podnikání touží převzít. Tabulka 28 zobrazuje výsledky popisné statistiky seřazené dle mediánu (a následně průměru) přiřazených vah k jednotlivým tvrzením.

Tabulka 28: Převzetí RP – ANO: popisná statistika

	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
1	Jistota práce	1,93	2	1,08
2	Rozvoj podnikání	1,95	2	1,00
3	Časová flexibilita	1,97	2	1,10
4	Odpovědnost k rodině	1,99	2	1,14
5	Jistota financí	2,01	2	0,96
6	Tradice	2,01	2	1,13
7	Vybudovaný vztah k RP	2,14	2	1,12
8	Vlastnictví	2,31	2	1,21
9	Finanční ohodnocení	2,40	2	1,19
10	Očekávání rodiny	2,51	2	1,30
11	Obliba oboru	2,53	2	1,35
12	Vedení pracovníků	2,77	3	1,46

Zdroj: vlastní zpracování

Jako důvod převzetí studenti nejčastěji uvádí jistotu práce. Dalším důležitým faktorem je možnost rozvíjet podnikání dle svých představ. Časová flexibilita se ukázala také jako jeden z nejdůležitějších aspektů pro převzetí tohoto typu podnikání. Naopak za nejméně důležitý faktor studenti považují možnost vést pracovníky.

Převzít rodinné podnikání – NE

Nástupnictví odmítá 358 dotazovaných. Respondenti na škále 1 až 5 (1 = zcela souhlasím; 5 = zcela nesouhlasím) vyjadřovali míru souhlasu s 16 tvrzeními týkajícími se jejich důvodu nepřevzetí rodinného podnikání. Tabulka 29 zobrazuje výsledky popisné statistiky seřazené opět dle mediánu a průměru hodnocení jednotlivých tvrzení.

Tabulka 29: Převzetí RP – NE: popisná statistika

	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
1	Touha budovat něco vlastního	2,39	2	1,46
2	Nezájem o obor RP	2,52	2	1,42
3	Časová náročnost	3,37	3	1,39
4	Odpovědnost	3,58	4	1,39
5	Není plán předat	3,61	4	1,41
6	Administrativní náročnost	3,84	4	1,30
7	Velikost RP	3,85	4	1,28
8	Jiný nástupce z rodiny	3,83	5	1,47
9	Vedení pracovníků	3,97	5	1,29
10	Lokalita	4,22	5	1,21
11	Možný zánik RP	4,35	5	1,08
12	Roztříštěnost vlastnictví	4,47	5	0,93
13	Rodinné vztahy	4,56	5	1,06
14	Jiný nástupce vně rodiny	4,61	5	0,81
15	Cena převodu	4,67	5	0,79
16	Tlak na převzetí	4,71	5	0,77

Zdroj: vlastní zpracování

Za nejčastější důvod, proč studenti nechtějí rodinné podnikání převzít je v první řadě jejich touha vybudovat si něco vlastního. Druhým aspektem s nejvyšší důležitostí je obor rodinného podnikání, o který dotazovaní nejeví zájem. Tlak na převzetí podnikání je naopak považován za nejméně důležitý faktor negativně ovlivňující rozhodnutí studenta rodinné podnikání převzít.

ZMĚNA názoru na převzetí rodinného podnikání

V případě, že studenti projeví negativní postoj k převzetí rodinného podnikání, byli dále dotázáni, co by je přimělo toto podnikání převzít. Respondenti na škále 1 až 5 (1 = zcela souhlasím; 5 = zcela nesouhlasím) opět vyjadřovali míru souhlasu se 14 tvrzeními týkajícími se změny názoru na (ne)převzetí rodinného podnikání. Tabulka 30

zobrazuje výsledky popisné statistiky seřazené dle mediánu hodnocení jednotlivých tvrzení.

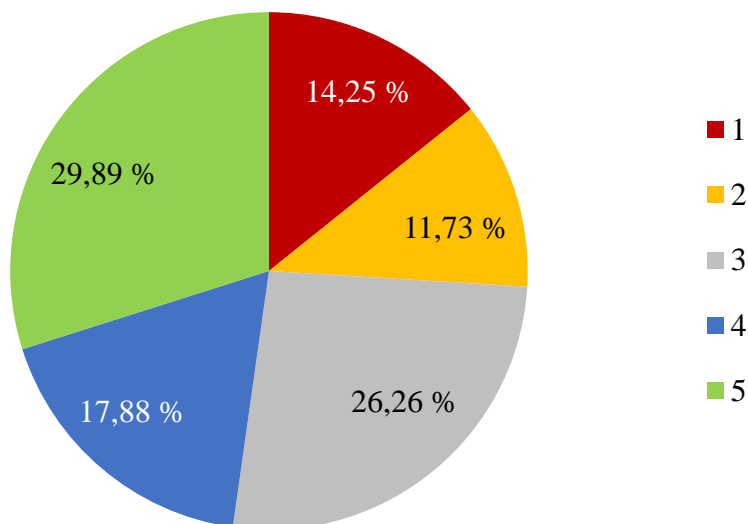
Tabulka 30: Převzetí RP – změna názoru: popisná statistika

	Tvrzení	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
1	Využití studovaného oboru v RP	2,54	2	1,52
2	Absence pracovních příležitostí	2,63	2	1,47
3	Větší ziskovost RP	3,44	3,5	1,50
4	Absence nástupce	3,44	4	1,53
5	Větší velikost RP	3,47	4	1,51
6	Rozšíření RP do zahraničí	3,58	4	1,49
7	Jednodušší administrativa	3,86	4	1,31
8	Nulová cena převodu	3,86	5	1,44
9	Změna lokality	4,04	5	1,30
10	Lepší rodinné vztahy	4,13	5	1,38
11	Dostupná cena převodu	4,13	5	1,25
12	Samostatnost v řízení	4,15	5	1,25
13	Respekt	4,24	5	1,14
14	Menší roztržičnost vlastnictví	4,35	5	1,03

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastěji by studenty přimělo rodinné podnikání převzít, pokud by se v podnikání mohli věnovat tomu, co vystudovali. Na druhém místě se umístil faktor absence jiných pracovních příležitostí. Na třetím místě se umístil faktor větší ziskovosti rodinného podnikání.

Poslední, patnácté, tvrzení v rámci otázky změny názoru na převzetí RP, se týkalo míry neochoty rodinné podnikání převzít. Studenti zde vyjadřovali míru souhlasu s tvrzením (opět na škále 1 až 5), že by rodinné podnikání nepřevzali za žádnou cenu. Obrázek 24 vyjadřuje sílu averze ke změně názoru na převzetí rodinného podnikání. Hodnota 1 představuje averzi ke změně názoru, hodnota 5 naopak averzi žádnou. Z obrázku 24 vyplývá, že 26 % dotazovaných, kteří nechťejí rodinné podnikání převzít, vyjádřilo silnou averzi ke změně názoru.

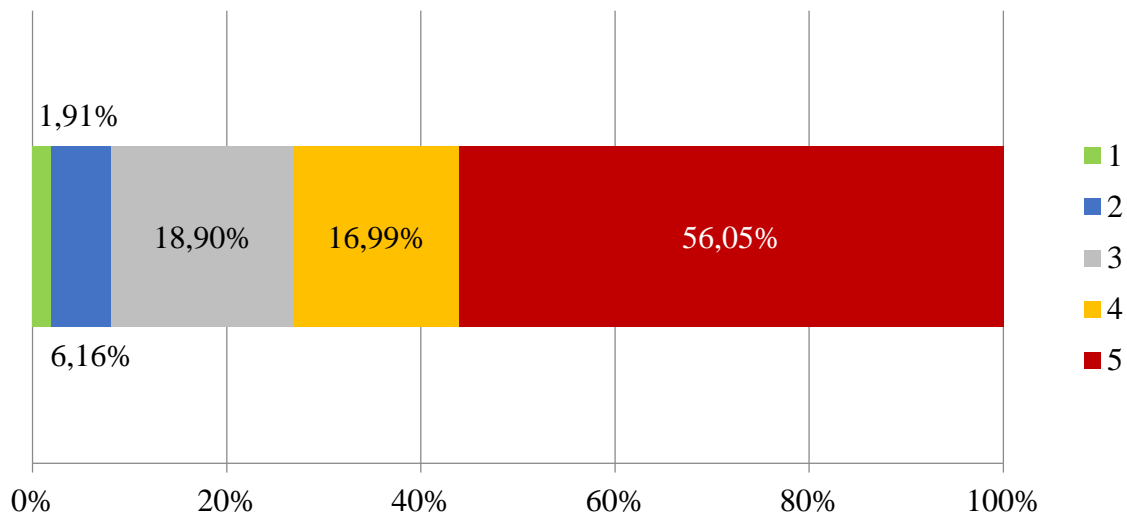

Obrázek 24: Převzetí RP – změna názoru: síla averze ke změně
Zdroj: vlastní zpracování

Na základě K-W testů nebyla zjištěna odlišnost mezi vyjádřením míry averze a charakteristikami respondenta (pohlaví, vzdělání-ambice) a charakteristikami rodinného podnikání (shodnost lokalit, příbuzenská linie, pohlaví provozovatele RP, typ RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP, ORP-RP a okres-RP).

8.2.4 Diskuse o nástupnictví

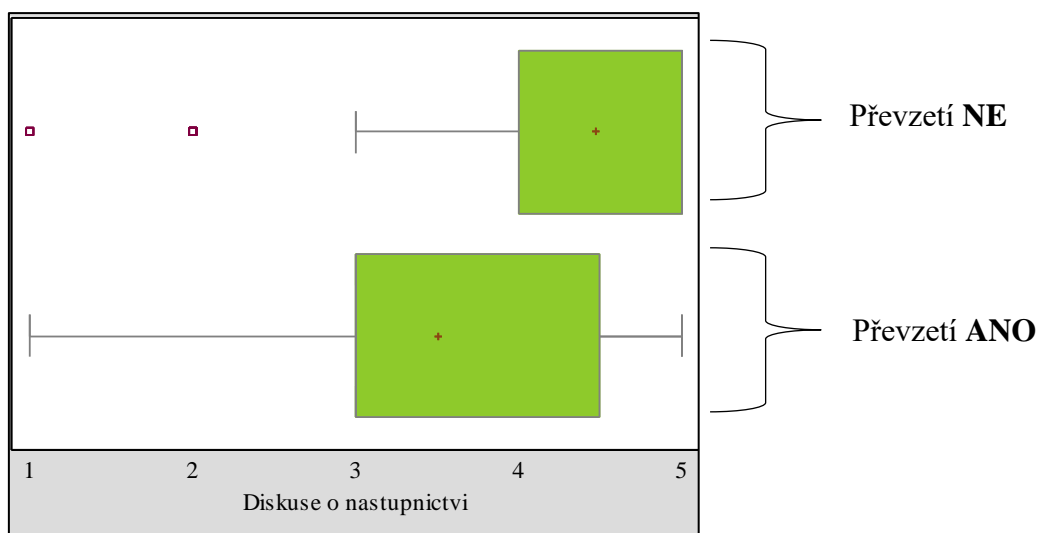
Obrázek 25 zachycuje stav diskuse na téma nástupnictví v rodinách studentů. Na otázku odpovědělo 471 dotazovaných. Studenti opět na škále 1 až 5 (1 = Víme přesně, jak a kdy se bude podnikání předávat; 5 = Nikdy jsme se o nástupnictví nebavili) vyjadřovali míru probírání problematiky nástupnictví v rodině. Ve většině případů se problematika nástupnictví ještě žádným způsobem neřešila. V některých případech však přesně vědí, jakým způsobem a kdy se bude rodinné podnikání předávat. Důležité je však uvést, že diskuse o nástupnictví se nemusí týkat daného respondenta jakožto nástupce, ale za nástupce může být považován jiný člen rodiny.

Obrázek 25: Diskuse v rodině o nástupnictví

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek 26, krabicový graf, zobrazuje výsledky Kruskal-Wallisova testu, pomocí něhož bylo zjišťováno, zdali míra diskuse v rodině o nástupnictví souvisí s vůlí dotazovaných převzít rodinné podnikání. Na hladině významnosti $\alpha = 5\%$ bylo prokázáno, že existuje souvislost mezi diskusí o nástupnictví a vůlí rodinné podnikání převzít (Statistika: 91,389; P-Value: 0,000).

Obrázek 26: Diskuse o nástupnictví: vůle převzít RP

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě zjištění závislosti mezi výše uvedenými proměnnými byly dále zjišťovány aspekty ovlivňující tuto diskusi. Byly položeny hypotézy o nezávislosti, které byly testovány pomocí neparametrického Kruskal-Wallisova testu. Testy se týkaly

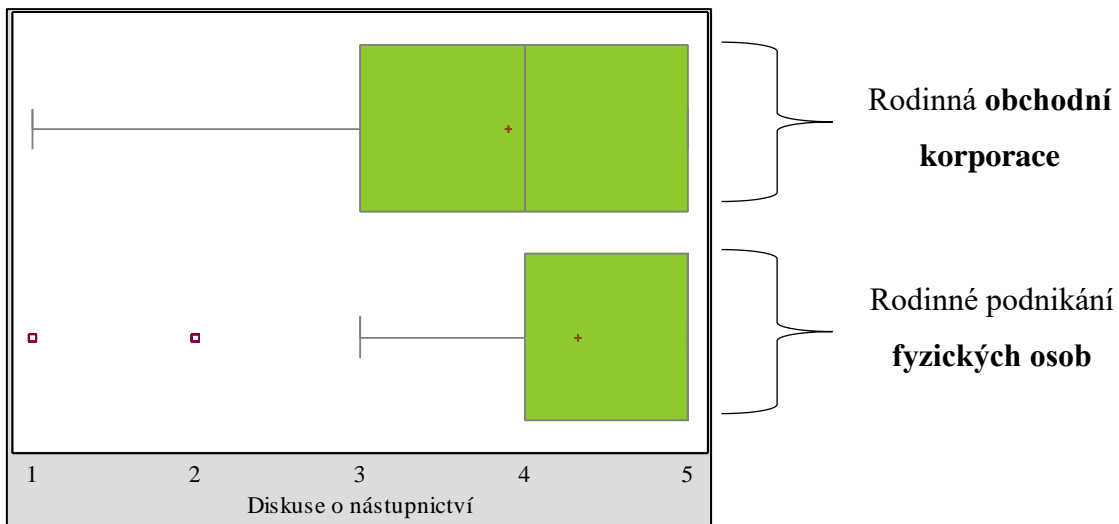
nezávislosti diskuse o nástupnictví s charakteristikami rodinných podnikání (typ RP, příbuzenská linie, pohlaví provozovatele RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP, typ ORP-RP a okres-RP). Nulové hypotézy včetně výsledků zobrazuje tabulka 31. V textu dále jsou uvedeny krabicové grafy zobrazující zjištěné závislosti. Na závěr byla k tématice diskuse o nástupnictví provedena analýza závislosti také u důvodu výběru studia.

Tabulka 31: Diskuse o nástupnictví: hypotézy nezávislosti

Hypotéza H0	Statistika	P-Value	Závislost
Diskuse v rodině o nástupnictví nesouvisí s typem RP .	15,981	0,000	Zamítáme H0
Diskuse v rodině o nástupnictví nesouvisí s příbuzenskou linií .	18,613	0,000	Zamítáme H0
Diskuse v rodině o nástupnictví nesouvisí s pohlavím provozovatele RP .	5,361	0,690	Nezamítáme H0
• Diskuse v rodině o nástupnictví u muže nesouvisí s pohlavím provozovatele rodinného podnikání.	0,288	0,866	Nezamítáme H0
• Diskuse v rodině o nástupnictví u ženy nesouvisí s pohlavím provozovatele rodinného podnikání.	6,115	0,047	Zamítáme H0
Diskuse v rodině o nástupnictví nesouvisí s typem obce RP .	1,774	0,183	Nezamítáme H0
Diskuse v rodině o nástupnictví nesouvisí s typem oblasti RP .	7,689	0,006	Zamítáme H0
Diskuse v rodině o nástupnictví nesouvisí se SO ORP rodinného podnikání .	16,164	0,064	Nezamítáme H0
Diskuse v rodině o nástupnictví nesouvisí s okresem RP .	12,676	0,005	Zamítáme H0

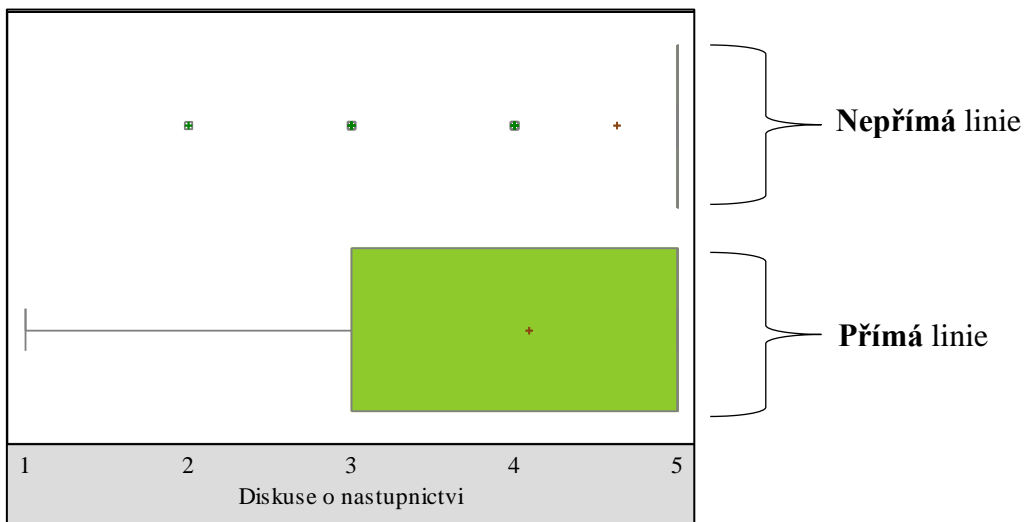
Zdroj: vlastní zpracování

Na hladině významnosti 95 % byla zamítnuta nezávislost diskuse v rodině o nástupnictví a typu rodinného podnikání. Obrázek 27 ukazuje, že diskuse o nástupnictví probíhá častěji v rodinných obchodních korporacích nežli u rodinného podnikání fyzických osob.

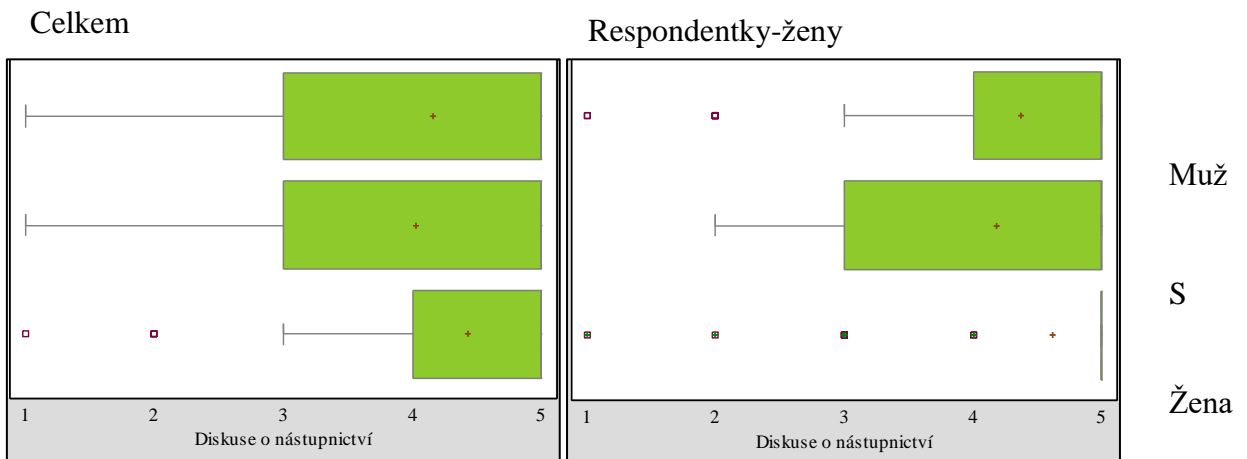
Obrázek 27: Diskuse o nástupnictví: typ RP
Zdroj: vlastní zpracování

Jak bylo předpokládáno, pokud není student v přímé linii provozovatele RP, téměř vůbec se o nástupnictví nehovoří. Tuto skutečnost lze zpozorovat na obrázku 28.

Obrázek 28: Diskuse o nástupnictví: příbuzenská linie
Zdroj: vlastní zpracování

Závislost diskuse v rodině o nástupnictví na pohlaví provozovatele rodinného podnikání nebyla potvrzena, avšak jak vyplývá z obrázku 29 (vlevo: Celkem), tak ženy-provozovatelky méně hovoří o nástupnictví. Dle výsledků dodatečných testů byly zjištěny významné rozdíly u studentů ženského pohlaví, viz obrázek 29 (vpravo: Respondentky-ženy). U studentek, u nichž je hlavní provozovatelka RP žena, se v rodině o tématu nástupnictví téměř nehovoří.

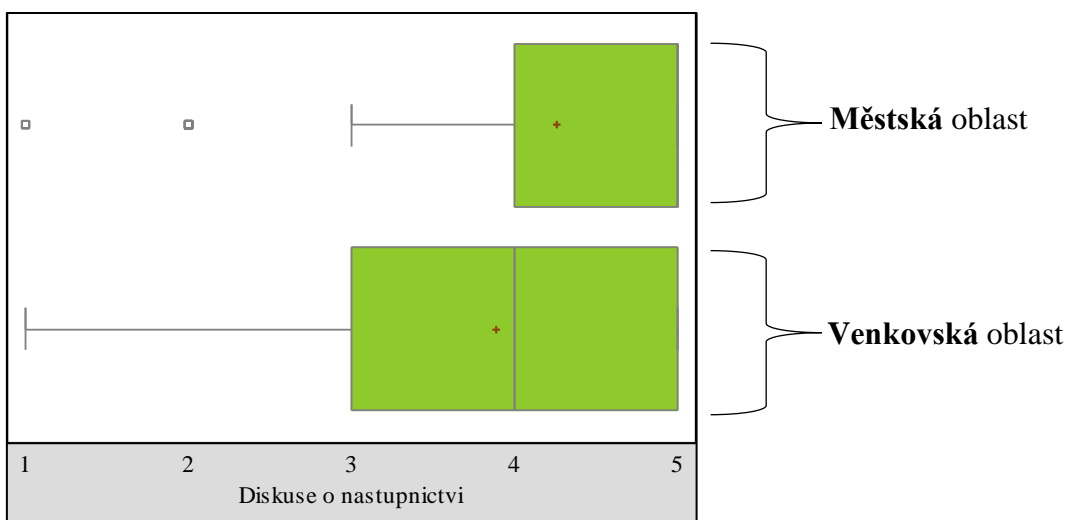

Obrázek 29: Diskuse o nástupnictví: pohlaví provozovatele RP

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: S = spolupráce obou pohlaví

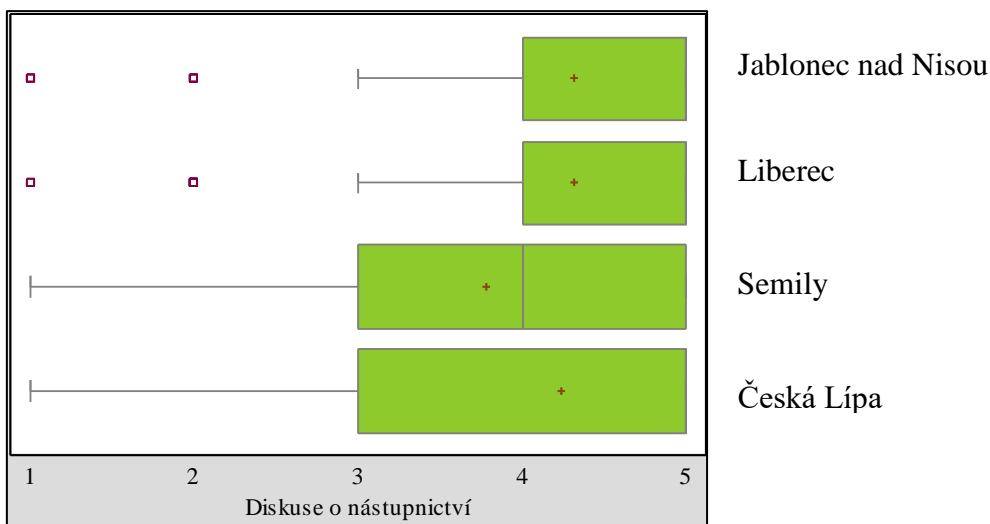
Ve venkovských oblastech se o nástupnictví hovoří více nežli v oblastech městských, viz obrázek 30.

Obrázek 30: Diskuse o nástupnictví: oblast RP

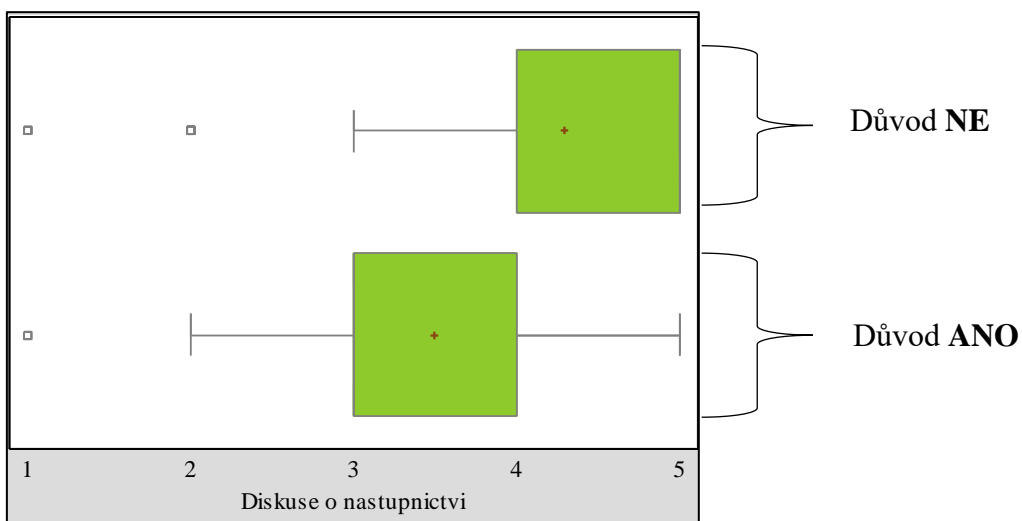
Zdroj: vlastní zpracování

Zamítnuta byla i hypotéza o nezávislosti diskuse o rodinném podnikání a okresu, ve kterém je rodinné podnikání provozováno. Nejčastěji o nástupnictví diskutují v okrese Semily, a také na Českolipsku, viz obrázek 31.

Obrázek 31: Diskuse o nástupnictví: okres-bydliště/RP
Zdroj: vlastní zpracování

Dále bylo pomocí Kruskal-Wallisova testu (Statistika: 32,643; P-Value: 0,000) zjištěno, že výběr studia bývá volen na základě rodinného podnikání častěji v rodině, kde se hovoří o nástupnictví, viz obrázek 32.

Obrázek 32: Diskuse o nástupnictví: výběr studia
Zdroj: vlastní zpracování

8.2.5 Fáze participace - souhrnně

Dále byl zkoumán vliv zapojení studenta do rodinného podnikání a jeho vůli v rodinném podnikání pracovat a později jej dokonce převzít. Tabulka 32 uvádí výsledky testu chí-kvadrátu v kontingenční tabulce. Z výsledků vyplývá, že pokud je student do rodinného podnikání zapojován již při studiu, bude v práci chtít pokračovat

i po dokončení studií (středně silná závislost). Ochota podnikání převzít je pak velice silně ovlivněna (korelační koeficient 79 %) vůlí v podnikání pracovat po dokončení studia.

Tabulka 32: Test nezávislosti kategoriálních proměnných: fáze participace

Fáze participace	Statistika	P-Value	Cramerovo V
Zapojení-Práce	67,124	0,000	0,368
Práce-Převzetí	310,383	0,000	0,790
Zapojení-Převzetí	54,486	0,000	0,331

Zdroj: vlastní zpracování

Lze tedy konstatovat, že zapojení studenta v rodinném podnikání je důležité pro jeho další participaci. Zapojení při studiu totiž povede k jeho vůli v podniku pracovat a jednou jej i převzít.

V tabulce 33 je rozdělení četností dle vyjádření vůle studentů o jejich celkovém zapojení v rodinném podnikání. Polovina dotazovaných v rodinném podnikání nebyla při studiu zapojena, nechce v něm ani pracovat po dokončení studií a nemají ani vůli jej převzít (rozhodnutí „NE-NE-NE“ = nulová participace). Druhá nejvyšší četnost je zastoupena rozhodnutím „ANO-NE-NE“, tj. že studenti jsou do podnikání zapojení pouze při studiu. Další účast na tomto podnikání vylučují. Třetí nejčtenější odpovědi se týkají varianty, kdy se dotazovaní do rodinného podnikání zapojovali při studiu, chtějí v něm dále pracovat i po studiu a zároveň mají v plánu jej i jednou převzít (tj. „ANO-ANO-ANO“ = plná participace).

Tabulka 33: Rozdělení respondentů dle participace

Zapojení-Práce-Převzetí	Četnost	%	% kumulativně
NE-NE-NE	239	48,09	48,09
ANO-NE-NE	98	19,72	67,81
ANO-ANO-ANO	84	16,90	84,71
NE-ANO-ANO	34	6,84	91,55
ANO-ANO-NE	14	2,82	94,37
NE-NE-ANO	11	2,21	96,58
ANO-NE-ANO	10	2,01	98,59
NE-ANO-NE	7	1,41	100,00
Celkem	497	100,00	-

Zdroj: vlastní zpracování

Na závěr byly dodatečně zkoumány rozdíly v charakteristikách u nulové a plné participace, viz tabulka 34. Závislost byla zjišťována testem nezávislosti slovních proměnných (na hladině významnosti 95 %) a v tabulce jsou zjištěny pouze ty, jež se ukázaly jako statisticky významné.

Tabulka 34: Plná/nulová participace: charakteristiky respondenta a RP

Charakteristika		Statistika	P-Value	Cramerovo V
Student	Pohlaví	25,160	0,000	0,279
	Vzdělání-ambice	11,683	0,003	0,192
Rodinné podnikání	Typ oblasti-RP	15,469	0,000	0,219
	Typ obce-RP	12,841	0,000	0,199
	Příbuzenská linie	11,106	0,001	0,187
	Okres-RP	09,415	0,024	0,171
	Typ RP	05,493	0,019	0,135

Zdroj: vlastní zpracování

Z analýzy vyplynulo, že rozhodnutí o plné participaci ve srovnání s nulovou účastí častěji uskutečňují **muži**. Plná participace se týká spíše mladých lidí **bez ambic vyššího vzdělání**. Závislost byla také prokázána u příbuzenské linie. V případě **přímé linie** bylo více dotazovaných rozhodnuto k plné participaci, nežli u linie nepřímé. Typ rodinného podnikání má také vliv na rozhodnutí o plné participaci. U **rodinné obchodní korporace** je pro tuto možnost rozhodnuto větší množství studentů než u rodinného podnikání fyzických osob. Plná participace se také častěji vyskytuje v **obcích-RP/oblastech-RP venkovského typu**. Na závěr byla plná participace výrazněji zaznamenána u **okresu-RP Semily** nežli v ostatních okresech Libereckého kraje.

8.2.6 Shrnutí výsledků: fáze participace

V rodinném podnikání se při studiu zapojovalo 41 % studentů. Respondenti, kteří se do RP při studiu zapojovali, byli zejména muži. Jelikož dle průzkumů bývají za nástupce považováni spíše muži (Aldamiz-Echevarría et al., 2017; Campopiano et al., 2017; Machek, 2017), není tento fakt překvapivý.

Častější bylo také zapojení těch, u nichž je hlavní provozovatel rodinného podnikání v přímé příbuzenské linii, což plyne ze silnější rodinné vazby u přímých příbuzných.

Pokud je provozovatelka ženského pohlaví (či spolupráce obou pohlaví), je zapojení, zvláště žen-studentek, do podnikání také častější. Tento fakt může pramenit ze vztahu otec-dcera, kdy dcera nebývá považována za nástupce, jelikož je otcem považována za dítě (či ze zakořeněných kulturních tradic), a tudíž není vedena k zapojení se do podnikání (Machek, 2017). Podnikající žena může naopak povzbuzovat či motivovat svoji aktivitou dceru k podnikání. Dalším faktorem ovlivňující nezapojení žen může být obor rodinného podnikání, který je specifický pro muže. Výzvou pro další výzkum je zaměřit se na studovaný obor respondenta, a porovnat jej s předmětem rodinného podnikání.

Studenti se do rodinného podnikání zapojovali spíše ve venkovských oblastech a ve venkovských obcích. Bylo předpokládáno, že studenti z venkovských oblastí/obcí se budou do rodinného podnikání při studiu zapojovat méně kvůli času potřebnému ke studiu a případnému ubytování mimo obec trvalého bydliště. Tento výsledek indikuje silnou vazbu mladých lidí k rodinnému podnikání v obcích a oblastech venkovského typu.

Byla také nalezena pozitivní souvislost mezi zapojením studenta v rodinném podnikání při studiu a vůlí v tomto podnikání pracovat. Lze tedy konstatovat, že zapojení mladých lidí do rodinného podnikání při studiu podporuje vazbu studenta k tomuto typu podnikání.

V rodinném podnikání chce pracovat 28 % studentů, přičemž pouze polovina z nich chce nabírat zkušenosti nejprve mimo rodinné podnikání. Studenti, kteří chtějí v rodinném podnikání pracovat, jsou opět spíše muži. Opět také nižší ambice ve vzdělání pozitivně ovlivňuje ochotu mladých v podnikání pracovat. Dále ti, u nichž je hlavní provozovatel rodinného podnikání v přímé linii. Studenti chtějí pracovat rovněž spíše v takovém rodinném podnikání, které je ve venkovských oblastech a venkovských obcích. Závislost zde byla nalezena i u okresu Semily. To může být způsobeno faktem, že okres Semily byl shledán jako jediný okres Libereckého kraje, který vykazuje znaky venkovského prostoru.

Pozitivní souvislost byla také nalezena mezi vůlí v rodinném podnikání pracovat a vůlí rodinné podnikání převzít. Tento výsledek také značí, že někteří mladí lidé již přemýšleli o své budoucnosti a uvažují o své kariéře podnikatele.

Rodinné podnikání chce převzít 28 % studentů. Tento výsledek je podobný výsledkům průzkumu GUESSS zaměřeného na vysokoškolské studenty v ČR, kde nevlí převzít rodinné podnikání vyjádřilo přibližně 80 % dotazovaných (Antlová et al., 2017). Studenti, kteří touží RP převzít, jsou rovněž spíše muži a osoby s nižší ambicí ve vzdělání. Hlavní provozovatel rodinného podnikání v přímé linii pozitivně ovlivňuje názor studenta na nástupnictví. Studenti chtějí převzít spíše takové rodinné podnikání, které je provozováno ve venkovských oblastech, zvláště v okrese Semily. Ochota je větší u rodinných obchodních korporací, a také v případě, že si student na základě tohoto podnikání vybral svůj studovaný obor. Jak již bylo zmíněno, příčinou užšího vztahu k rodinné obchodní korporaci je pravděpodobně předpoklad firemního majetku, ve kterém jsou vázány prostředky rodiny, a u něhož je snaha jej postupně rozšiřovat. S růstem je spojena i nutnost zapojovat zaměstnance. Vytváří se pocit sociální odpovědnosti i s ohledem na zaměstnance.

Diskuse o nástupnictví v rodině ve většině případů neexistuje, přičemž tento fakt ovlivňuje vůli podnikání převzít. V již zmiňovaném průzkumu GUESSS se 88 % dotazovaných vyjádřilo, že v rodině není připravován plán nástupnictví. V tomto výzkumu se podobné procento (83 % dotazovaných) vyjádřilo, že v rodině se o nástupnictví nehovoří.

Diskuse o nástupnictví probíhají častěji u rodinných obchodních korporací, s provozovatelem v přímé příbuzenské linii. O nástupnictví se také více hovoří ve venkovských oblastech, v okrese Semily a také v okrese Česká Lípa. Pokud je hlavním provozovatelem žena, diskutuje se o nástupnictví v podnikání méně, obzvláště v případě vztahu žena-žena.

Pro tematickou oblast fáze participace, jsou níže uvedeny hypotézy, představené v úvodu disertační práce:

H3: Při studiu se do rodinného podnikání zapojují méně studenti z venkovských oblastí.

- H4:** Pokud se mladý člověk do rodinného podnikání při studiu zapojuje, bude v něm chtít pracovat i po studiu.
- H5:** Pokud bude chtít mladý člověk v rodinném podnikání pracovat i po studiu, bude chtít toto podnikání jednou převzít.
- H6:** Vůle převzít rodinné podnikání je vyšší u rodinných obchodních korporací nežli u rodinného podnikání fyzických osob.
- H7:** Pokud je rodinné podnikání důvodem pro výběr oboru studia, student chce podnikání převzít.
- H8:** Vůle převzít rodinné podnikání je vyšší u mužů.
- H9:** Vůle převzít rodinné podnikání je vyšší v případě rodinných podnikání provozovaných v obcích městského typu.
- H10:** O nástupnictví se v rodinách studentů spíše nehovoří.
- H11:** O nástupnictví se hovoří spíše v rodinách, které provozují rodinnou obchodní korporaci.

Hypotéza **H3** byla **zamítnuta**, jelikož na základě testu nezávislosti kategoriálních proměnných bylo zaznamenáno častější zapojování při studiu studentů z venkovských oblastí i z venkovských obcí. Pomocí chí-kvadrátu bylo možné **potvrdit** hypotézu **H4**. Pokud je student zapojován do rodinného podnikání při studiu, bude v něm chtít pracovat i po dokončení studia. Tato hypotéza vycházela z předpokladu, že zapojování mladého člověka do rodinného podnikání při studiu v něm bude budovat vztah k tomuto podnikání. Hypotézu **H5** je možné **potvrdit** na základě testu nezávislosti kategoriálních proměnných. V případě, že student chce v rodinném podnikání pracovat, bude jej chtít i převzít.

Na základě testu nezávislosti kategoriálních znaků byla **potvrzena** hypotéza **H6**. V případě rodinné obchodní korporace je o převzetí podnikání větší zájem než u rodinných podnikání fyzických osob. Tímto testem byla **potvrzena** i hypotéza **H7**, tzn., že pokud si student vybral obor studia s ohledem na rodinné podnikání, činí tak s vůlí podnikání převzít. Stejným testem byla **potvrzena** i hypotéza **H8** - rodinné podnikání chtějí převzít spíše muži.

Hypotéza **H9** byla **zamítnuta**. Nebyla nalezena souvislost mezi vůlí RP převzít a typem obce. Byla však nalezena závislost u oblastí, ve kterých jsou podnikání provozována,

přičemž chtějí studenti podnikání převzít častěji ve venkovských oblastech. Hypotéza **H10** byla **potvrzena** na základě popisné statistiky. Bylo potvrzeno, že v rodinách se o nástupnictví spíše nehovoří. Hypotéza **H11** byla **potvrzena** pomocí Kruskal-Wallisova testu. Typ právní formy podnikání má vliv na diskusi o nástupnictví v rodině. Tyto diskuse probíhají spíše v rodinných obchodních korporacích.

Na základě výsledků výzkumu bylo možno odpovědět na dílčí cíle tematické oblasti fáze participace:

DC 5) Fáze participace:

- a) zjistit charakteristiky studentů a RP dle jednotlivých fází participace
- b) identifikovat nejběžnější fáze z pohledu matice participace;
- c) zjistit, jestli zapojení do RP vede k ochotě jej převzít;
- d) sestavit základní model participace.

Základní model participace byl sestaven na základě výše uvedených zjištění. Vše je postaveno na nalezených závislostech jednotlivých fází rozhodovacího procesu. Pokud budou studenti do rodinného podnikání zapojeni při studiu, budou v něm chtít po studiu pracovat, a jednou i podnikání převzít.

Model začíná pohlavím studenta, u kterého byla nalezena závislost ve všech jednotlivých fázích procesu participace. Při studiu se zapojují nejvíce muži, v případě žen spíše dojde k zapojení, pokud je podnikání provozováno ženou či v případě spolupráce obou pohlaví.

V další fázi vstupuje do role ovlivňující proměnné ambice ke vzdělání. V rodinném podnikání chtějí pracovat spíše studenti s nižšími ambicemi ve vzdělání. Pokud jsou tyto ambice vyšší, vůle v podnikání pracovat, a potažmo jej převzít, je ovlivněna typem rodinného podnikání. Častější vůle RP převzít je u rodinných obchodních korporací.

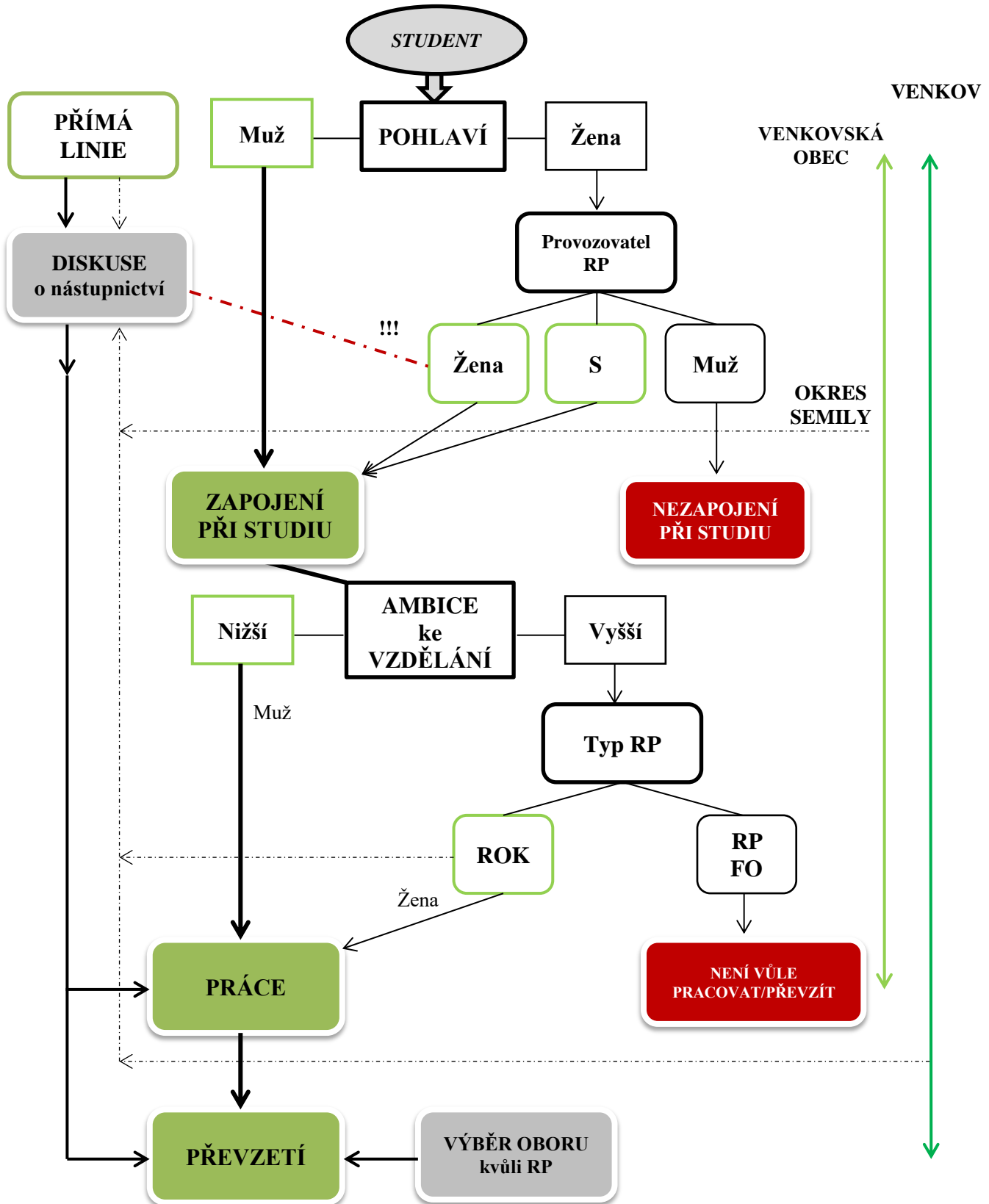
S převzetím souvisí i výběr oboru studia a diskuse v rodině o nástupnictví. Tato diskuse o nástupnictví je ovlivněná přímou příbuzenskou linií (ta zároveň ovlivňuje zapojení studenta skrze všechny fáze participace), typem rodinného podnikání (častěji se o nástupnictví hovoří u rodinné obchodní korporace) i typem oblasti podnikání, kde se

častěji hovoří o nástupnictví ve venkovských oblastech, tj. v SO ORP Jilemnice, Turnov a Železný Brod a v okrese Semily.

V případě rodinného podnikání, obzvláště v městských oblastech, a také v případě žen-provozovatelek je nutné, aby docházelo k diskusím o nástupnictví již při studiích. Tyto diskuse povedou k větší ochotě rodinné podnikání jednou převzít, čímž se v obci udrží tradice, zaměstnanost i sociální vazby.

**Na základě výše uvedených statisticky významných závislostí byl vytvořen
základní model participace studenta v rodinném podnikání,
viz obrázek 33 (str. 114).**

ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY	ŽENY: VENKOV a VENKOVSKÉ OBCE: PROVOZOVATELKA-ŽENA: RP FO: PŘÍMÁ LINIE:	ambice k vyššímu formálnímu vzdělání nižší ambice k formálnímu vzdělání spíše rodinné podnikání fyzických osob častěji shodnost lokalit bydliště a obce provozu RP častěji shodnost lokalit bydliště a obce provozu RP
-------------------------------------	---	--

Obrázek 33: Základní model participace
Zdroj: vlastní zpracování

8.3 Faktory participace

Tato podkapitola se zabývá osmi částmi matice participace. Obsahuje tvrzení, u nichž byla, na základě popisné statistiky (na základě mediánu a průměru), shledána nejvyšší důležitost. Podrobnější výsledky jsou následně uvedeny v přílohách E až L této práce. Dále jsou zde subkapitoly zaměřené na plnou a nulovou participaci. V těchto je pomocí EFA zkoumáno, zdali se v rozhodovacím procesu nachází skryté faktory (latentní proměnné) ovlivňující participaci mladých lidí v rodinném podnikání.

Všechny části matice participace jsou nejprve uvedeny v tabulkách 35 (zapojení při studiu) až 37 (převzetí rodinného podnikání) dle třech tvrzení, kterým byla studenty přiřazena nejvyšší důležitost.

V případě **nezapojení** se do podnikání při studiu jsou u všech částí matice participace shodná tvrzení, a to nedostatek času, zaměření na jiný obor a časová náročnost podnikání. Na druhou stranu jsou zde vidět rozdíly u důvodů pro **zapojení** se do RP při studiu. Rodinné vztahy jsou na prvním místě pouze u plné participace, avšak jsou uvedeny u všech částí matice participace. U ostatních částí hraje roli i potřeba studenta. V případě rozhodnutí „ANO-ANO-NE“ je na prvním místě oblíbenost oboru.

Tabulka 35: Tvrzení dle matice participace: zapojení při studiu

ZAPOJENÍ při studiu		
Rozhodovací proces	ANO	NE
PLNÁ participace	1. rodinné vztahy 2. oblíbenost oboru 3. tradice	X
NE-ANO-ANO	X	1. nedostatek času 2. časová náročnost 3. obor
ANO-NE-ANO	1. potřeba studenta 2. rodinné vztahy 3. apel na rodinné příslušníky	X
NE-NE-ANO	X	1. nedostatek času 2. obor 3. časová náročnost
ANO-ANO-NE	1. oblíbenost oboru 2. rodinné vztahy 3. potřeba studenta	X
NE-ANO-NE	X	1. nedostatek času 2. časová náročnost 3. obor

ZAPOJENÍ při studiu		
Rozhodovací proces	ANO	NE
ANO-NE-NE	1. potřebnost studenta 2. rodinné vztahy 3. úspora nákladů	X
NULOVÁ participace	X	1. nedostatek času 2. obor 3. časová náročnost

Zdroj: vlastní zpracování

Při **nevůli** v rodinném podnikání **pracovat**, jsou důvody u všech částí matice participace totožné. Jedná se o nevyhovující obor RP, nevyužití schopností a dovedností a nedostatečné finanční ohodnocení. Rozdíl je opět shledán u rozhodnutí v rodinném podnikání **pracovat**. Rodinné vztahy figurují ve všech případech, avšak předávání zkušeností je nejdůležitější u plné participace a u rozhodnutí „NE-ANO-ANO“. Naopak pro rozhodnutí „ANO-ANO-NE“ a „NE-ANO-NE“ je nejdůležitější časová flexibilita.

Tabulka 36: Tvzení dle matice participace: práce

PRÁCE po studiu		
Rozhodovací proces	ANO	NE
PLNÁ participace	1. předávání zkušeností 2. rodinné vztahy 3. potřebnost studenta	X
NE-ANO-ANO	1. předávání zkušeností 2. rodinné vztahy 3. jistota dlouhodobé práce	X
ANO-NE-ANO	X	1. obor 2. nevyužití schopností 3. finanční ohodnocení
NE-NE-ANO	X	1. obor 2. nevyužití schopností 3. finanční ohodnocení
ANO-ANO-NE	1. časová flexibilita 2. předávání zkušeností 3. rodinné vztahy	X
NE-ANO-NE	1. časová flexibilita 2. rodinné vztahy 3. jistota dlouhodobé práce	X
ANO-NE-NE	X	1. obor 2. nevyužití schopností 3. finanční ohodnocení
NULOVÁ participace	X	1. obor 2. nevyužití schopností 3. finanční ohodnocení

Zdroj: vlastní zpracování

U nástupnictví se nezájem o obor a touha budovat něco vlastního, vyskytuje u všech případů **neochoty RP převzít**. Časová náročnost pak hraje roli ve všech těchto rozhodnutích vyjma „NE-ANO-NE“, zde je faktor jiného nástupce z rodiny. Absence nástupce by tyto respondenty ovlivnila v rozhodnutí RP převzít. Dále je vidět, že v případě „ANO-ANO-NE“ je důvodem strach z odpovědnosti, jelikož jednodušší administrativa by tyto studenty přiměla rodinné podnikání převzít. Co se týče **touhy** rodinné podnikání **převzít**, tak zde se ve všech případech, kromě rozhodnutí „NE-ANO-ANO“, vyskytuje odpovědnost k rodině. U plné participace však hraje častou roli rozvoj podnikání dle svých představ a snaha o udržení tradice. Jistota práce se ukázala nejčastějším faktorem rozhodnutí „NE-ANO-ANO“ a „ANO-NE-ANO“. U těchto dvou rozhodnutí také hraje roli časová flexibilita.

Tabulka 37: Tvrzení dle matice participace: převzetí

PŘEVZETÍ			
Rozhodovací proces	ANO	NE	ZMĚNA
PLNÁ participace	1. rozvoj podnikání 2. tradice 3. odpovědnost k rodině	X	X
NE-ANO-ANO	1. jistota práce 2. časová flexibilita 3. jistota financí	X	X
ANO-NE-ANO	1. jistota práce 2. odpovědnost k rodině 3. časová flexibilita	X	X
NE-NE-ANO	1. odpovědnost k rodině 2. tradice 3. vlastnictví	X	X
ANO-ANO-NE	X	1. touha budovat 2. odpovědnost 3. časová náročnost	1. absence pracovních příležitostí 2. jednodušší administrativa 3. obor
NE-ANO-NE	X	1. touha budovat 2. jiný nástupce z rodiny 3. obor	1. absence pracovních příležitostí 2. jednodušší administrativa 3. absence nástupce

PŘEVZETÍ			
Rozhodovací proces	ANO	NE	ZMĚNA
ANO-NE-NE	X	1. touha budovat 2. obor 3. časová náročnost	1. obor 2. absence pracovních příležitostí 3. absence nástupce
NULOVÁ participace	X	1. obor 2. touha budovat 3. časová náročnost	1. obor 2. absence pracovních příležitostí 3. ziskovost RP

Zdroj: vlastní zpracování

8.3.1 Plná participace

Třicet dva faktorů bylo vyhodnocováno pomocí faktorové analýzy. Cílem faktorové analýzy je shrnout informace obsažené ve větším počtu proměnných a redukovat je do menšího počtu faktorů. Za účelem lepší interpretace výsledků byla provedena rotace metodou varimax. Faktorová analýza byla provedena ve třech fázích, viz tabulka 38. V první fázi vyšla faktorová zátěž pro **úsporu nákladů, možnost kariérního růstu a předávání zkušeností a kontaktů** menší než 0,5, a proto byla tato tvrzení z analýzy vyřazena.

Tabulka 38: Plná participace: výsledky faktorové analýzy

Plná participace: výsledky faktorové analýzy	Fáze I	Fáze II
Počet pozorování	84	84
Kaiser-Meyer-Olkin kritérium	0,722	0,713
Bartlettův test sféricity	0,000	0,000
Kronbachovo alfa	0,884	0,872
Počet faktorů vstupujících do FA	32	29
Výsledný počet faktorů	9	9
Procento vysvětlené variability kumulativně	72,011	74,711

Zdroj: vlastní zpracování

Kaiser-Meyer-Olkinovo kritérium vyšlo 0,713. Použití faktorové analýzy bylo tedy průměrně užitečné. Bartlettův test sféricity vyšel rovněž pozitivně (P-Value < 0,05), proto bylo možno faktorovou analýzu realizovat. Tabulka 39 shrnuje informace o celkové vysvětlené variabilitě a vlastních číslech korelační matice. Počet faktorů byl

zvolen podle Kaiserova pravidla. Toto kritérium splňuje **devět** faktorů, které společně vysvětlují 74,7 % celkové variability. Faktory jsou seřazeny dle důležitosti, na základě procenta vysvětleného rozptylu.

Tabulka 39: Plná participace: metoda hlavních komponent

Faktor		Vlastní číslo	% variability	% variability kumulativně
1	Jistota	7,351	25,349	25,349
2	Obliba oboru	2,718	9,372	34,721
3	Vnitřní motiv	2,460	8,482	43,203
4	Vnější motiv	2,233	7,700	50,903
5	Apel na rodinnost	1,758	6,061	56,963
6	Časová flexibilita	1,495	5,154	62,118
7	Rodinné vztahy	1,438	4,958	67,076
8	Management	1,149	3,962	71,038
9	Vlastnictví	1,065	3,674	74,711

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 40 představuje výsledky faktorové analýzy. Kvůli lepší přehlednosti jsou zobrazeny pouze faktorové zátěže v absolutní hodnotě větší než 0,3, které mají význam pro interpretaci. Řádky tabulky odpovídají vstupním položkám (tvrzením dle fází participace: Z = zapojení při studiu; P = práce; N = nástupnictví), sloupce reprezentují faktory. Do faktorové analýzy byla zařazena všechna tvrzení napříč rozhodovacím procesem, jelikož důležitost faktorů může být v jednotlivých fázích odlišná.

Tabulka 40: Plná participace: matice varimax

TVZRENÍ/FAKTORY	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Jistota	Obliba oboru	Emocionální závazek	Normativní závazek	Apel na rodinnost	Časová flexibilita	Rodinné vztahy	Management	Vlastnictví
Jistota financí_P	0,820								
Jistota práce_N	0,819								
Jistota dlouhodobé práce_P	0,784								
Jistota financí_N	0,752								
Finanční ohodnocení_P	0,741								-0,376
Finanční ohodnocení_N	0,735								
Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu_P	0,684								0,300
Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu_Z	0,650		0,332						0,363
Pracovní místo "na míru"_P	0,506	0,473				0,312			
Obliba oboru_Z		0,824							
Obliba oboru_N		0,804							
Obliba oboru_P		0,902							
Tradice_Z			0,858						
Tradice_N			0,753						
Vybudovaný vztah k RP_N		0,373	0,533					0,440	
Příprava na převzetí_P			0,521		0,322				
Odpovědnost k rodině_N				0,836					
Potřeba studenta_P				0,744					
Očekávání rodiny_N				0,742					0,302

TVZRENÍ/FAKTORY	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Jistota	Obliba oboru	Emocionální závazek	Normativní závazek	Apel na rodinnost	Časová flexibilita	Rodinné vztahy	Management	Vlastnictví
Apel na rodinné příslušníky_Z					0,905				
Apel na rodinné příslušníky_P					0,850				
Potřeba studenta_Z					0,526				
Časová flexibilita_P						0,862			
Časová flexibilita_N						0,828			
Rodinné vztahy_P							0,877		
Rodinné vztahy_Z							0,869		
Rozvoj podnikání_N								0,794	
Vedení pracovníků_N								0,610	
Vlastnictví_N									0,749

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: Z = zapojení při studiu, P = práce, N = nástupnictví

*Metoda extrakce: analýza hlavních komponent

**Metoda rotace: varimax

Z tabulky 40 vyplývá, že **první** faktor (jistota), je sycen tvrzením týkajícím se jistoty financí, jistoty práce, finančního ohodnocení, jednoduchosti zapojení se do pracovního procesu a pracovním místem vytvořeným „na míru“. **Druhý** faktor (obliba oboru) zahrnuje oblibu oboru napříč všemi fázemi participace. **Třetí** faktor (emocionální závazek) se skládá z touhy pokračovat v tradici, vybudovaného vztahu k RP a z touhy studenta se na převzetí podnikání postupně připravovat. **Čtvrtý** faktor (normativní závazek) obsahuje pocit odpovědnosti k rodině, snahu o naplnění očekávání členů rodiny a potřebnost studenta v rodinném podnikání po dokončení studia. **Pátý** faktor (apel na rodinnost) zahrnuje tvrzení týkající se neochoty majitele zapojit do RP nerodinné příslušníky, a s tím spojené potřebnosti studenta v RP při studiu. **Šestým** faktorem je časová flexibilita. **Sedmý** faktor shrnuje dobré rodinné vztahy. **Osmý** faktor (management) je složen z rozvoje podnikání dle svých představ a možností vést pracovníky. Poslední, **devátý** faktor, zahrnuje touhu po vlastnictví. Těchto devět faktorů je označeno za stěžejní pro plnou participaci.

Dále bylo pomocí Kruskal-Wallisova testu zjišťováno, jak je těchto 9 faktorů podstatných pro jednotlivé studenty dle jejich charakteristik (pohlaví, vzdělání-ambice), a také podle aspektů rodinných podnikání (pohlaví provozovatele, příbuzenská linie, shodnost lokalit, typ RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP, ORP-RP a okres RP). V tabulce 41 jsou zobrazeny pouze testy, které byly, na hladině významnosti 95 %, vyhodnoceny jako statisticky významné.

Tabulka 41: Plná participace: faktory - charakteristiky respondenta a RP

	Faktor	Charakteristika	Statistika	P-Value
1	Jistota	Typ obce-RP	5,433	0,020
2	Obliba oboru	Typ obce-RP	6,002	0,014
3	Emocionální závazek	Typ obce-RP	7,424	0,006
4	Normativní závazek	Typ obce-RP	6,742	0,009
7	Rodinné vztahy	Pohlaví	5,353	0,021
		Typ RP	5,254	0,022
8	Management	Pohlaví	7,370	0,007
9	Vlastnictví	Typ obce-RP	4,973	0,026

Zdroj: vlastní zpracování

Jistota, obliba oboru, emocionální a normativní závazek, jako důvody plné participace, jsou důležité zejména u rodinných podnikání v obcích venkovského typu. **Rodinné vztahy** jsou pro rozhodnutí o plné participaci důležité u žen, a také v případě rodinného podnikání fyzických osob. **Management** se ukázal jako faktor důležitější pro ženy a **vlastnictví** se ukázalo podstatnější u rodinných podnikání ve venkovských obcích.

Faktor **předávání zkušeností a kontaktů** se v rámci popisné statistiky projevil jako nejdůležitější. Ve faktorové analýze však jeho faktorová zátěž byla menší než 0,50, a tudíž byl z FA vyřazen. Na základě analýzy korelací vytvořením korelační tabulky bylo zjištěno, že toto vyřazení bylo způsobeno korelací faktoru s většinou ostatních tvrzení. Pomocí Kruskal-Wallisova testu tedy bylo zjištěno, s jakými nově vzniklými faktory tvrzení souvisí. Ve finále došlo k okrajovému zařazení faktoru předávání zkušeností a kontaktů do sestavy plné participace.

Dále bylo zjišťováno, jestli se důležitost 9 faktorů plné participace neliší dle základních charakteristik, které jsou v tomto výzkumu sledovány. Těmi jsou kontext obce a typ rodinného podnikání, viz tabulka 42. Nalezená závislost je v tabulce označena číslem faktoru a charakteristikou, u které byla zaznamenána vyšší důležitost daného faktoru.

Tabulka 42: Plná participace: faktory - typ obce, typ RP dle charakteristik

Charakteristika	Typ obce		Typ rodinného podnikání	
	Městská	Venkovská	ROK	RP FO
Pohlaví	-	8-žena	-	2-žena 5-muž 6-žena 7-žena 8-žena 9-žena
Vzdělání-ambice	-	-	3-M,VŠ,U	-
Shodnost lokalit	-	-	-	-
Příbuzenská linie	-	8-přímá	-	-
Pohlaví provoz.	3-muž,S,žena	-	-	-
Typ RP	-	7-RP FO	X	X
Typ obce-RP	X	X	-	1-venkovská 2-venkovská 3-venkovská 4-venkovská
Typ oblastí-RP	-	-	-	-

Charakteristika	Typ obce		Typ rodinného podnikání	
	Městská	Venkovská	ROK	RP FO
Okres-RP	-	-	-	3-SE,LBC,JBC,ČL 4-SE,LBC,JBC,ČL

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: ROK = rodinná obchodní korporace, RP FO = rodinné podnikání fyzických osob

U = učební obor, M = maturitní obor, VŠ = vysokoškolský obor

JBC = Jablonec nad Nisou, LBC = Liberec, SE = Semily, ČL = Česká Lípa

S = spolupráce obou pohlaví

Dodatečnými testy bylo zjištěno, že v případě **obce městského typu** se faktor emocionálního závazku projevuje zejména u provozovatelů-mužů a je méně důležitý u provozovatelek-žen.

Ve **venkovských obcích** se závislost projevila u faktoru rodinných vztahů, který je důležitější v rodinných podnikáních fyzických osob. Faktor managementu zde hraje větší roli u žen a přímé linie.

U **rodinné obchodní korporace** byla závislost nalezena u faktoru emocionálního závazku, přičemž tento je důležitější pro studenty s ambicí středního až vyššího vzdělání, nejméně pak pro ty s nižším vzděláním-ambicí.

V případě **rodinného podnikání fyzických osob** byly nalezeny faktory zejména u žen, a to faktor oblíbenosti oboru, časové flexibility, rodinných vztahů, managementu a vlastnictví. Naopak pro muže je důležitější apel na rodinnost. Dále, u venkovských obcí hraje roli faktor jistoty, oblíbenosti oboru, emocionálního i normativního závazku. U okresů Libereckého kraje také byly nalezeny závislosti. Zde se projeví faktory emocionálního a normativního závazku, přičemž ty hrají nejvyšší roli v okrese Semily, dále v okrese Liberec, Jablonci nad Nisou a nejméně důležité jsou v okrese Česká Lípa.

8.3.2 Nulová participace

Čtyřicet zkoumaných tvrzení bylo vyhodnocováno pomocí faktorové analýzy. Cílem bylo zredukovat množství faktorů skrze celý rozhodovací proces na ty nejpodstatnější. Jako technika rotace byla vybrána metoda varimax. Faktorová analýza byla provedena ve třech fázích, viz tabulka 43. V první fázi vyšly faktorové zátěže pro **nedostatek času, nemožnost podnikání vlastnit, nevíli pracovat pod vedením členů rodiny,**

nevyužití schopností/dovedností, tlak na převzetí a není plán podnikání předat menší než 0,5, a proto byla tato tvrzení z analýzy vyřazena.

Tabulka 43: Nulová participace: výsledky faktorové analýzy

Nulová participace: výsledky faktorové analýzy	Fáze I	Fáze II
Počet pozorování	239	239
Kaiser-Meyer-Olkin kritérium	0,704	0,699
Bartlettův test sféricity	0,000	0,000
Kronbachovo alfa	0,830	0,809
Počet faktorů vstupujících do FA	40	34
Výsledný počet faktorů	12	11
Procento vysvětlené variability kumulativně	66,145	69,120

Zdroj: vlastní zpracování

Kaiser-Meyer-Olkinovo kritérium je ve výši 0,699, což svědčí o střední až slabé vypovídací hodnotě faktorové analýzy. Bartlettův test sféricity vyšel $< 0,05$, proto bylo možno faktorovou analýzu realizovat. V tabulce 44 jsou shrnuty informace o celkové vysvětlené variabilitě a vlastních číslech korelační matice. Počet faktorů byl zvolen podle Kaiserova pravidla. Toto kritérium splňuje jedenáct faktorů. Celkem těchto jedenáct faktorů vysvětluje 69 % variability. Faktory jsou na základě procenta vysvětleného rozptylu seřazeny dle důležitosti.

Tabulka 44: Nulová participace: metoda hlavních komponent

Faktor	Vlastní číslo	% variability	% variability kumulativně
1 Nepodnikavost	5,418	15,935	15,935
2 Rodinné vztahy	2,799	8,232	24,167
3 Nepotřebnost	2,526	7,431	31,598
4 Časová náročnost	2,377	6,990	38,588
5 Lokalita	1,802	5,299	43,887
6 Příbuzenský vztah	1,735	5,103	48,990
7 Možnosti rozvoje	1,658	4,876	53,866
8 Obor	1,539	4,528	58,394
9 Stav podnikání	1,358	3,994	62,388
10 Nástupnictví	1,211	3,561	65,949
11 Ambice	1,078	3,171	69,120

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 45 zobrazuje výsledky faktorové analýzy. Z důvodu lepší přehlednosti jsou zobrazeny pouze faktorové zátěže v absolutní hodnotě větší než 0,3, které mají pro interpretaci význam. Řádky tabulky odpovídají vstupním položkám (tvrzením dle fází participace: Z = zapojení při studiu; P = práce; N = nástupnictví), sloupce reprezentují faktory. Do faktorové analýzy byla zařazena všechna tvrzení napříč rozhodovacím procesem, jelikož důležitost faktorů může být v jednotlivých fázích odlišná.

Tabulka 45: Nulová participace: matice varimax

FAKTORY/ TVZRENÍ/	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Nepodnikavost	Rodinné vztahy	Nepotřebnost	Časová náročnost	Lokalita	Příbuzenský vztah	Možnosti rozvoje	Nezájem o obor	Stav podnikání	Nástupnictví	Ambice
Odpovědnost_N	0,812										
Vedení pracovníků_N	0,725										
Odpovědnost_P	0,724										
Administrativní náročnost_N	0,675										
Administrativní náročnost_P	0,616										
Rodinné vztahy_N		0,905									
Rodinné vztahy_P		0,880									
Rodinné vztahy_Z		0,875									
Majitel nechce výpomoc_P			0,807								
Absence pracovní pozice_P			0,789								
Absence pracovní pozice_Z			0,717								
Majitel nechce výpomoc_Z			0,704								
Časová náročnost_Z				0,855							
Časová náročnost_P				0,839							
Časová náročnost_N	0,367			0,747							
Lokalita_N					0,826						
Lokalita_P					0,815						
Lokalita_Z					0,780						

TVZRENÍ/FAKTORY	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Nepodnikavost	Rodinné vztahy	Nepotřebnost	Časová náročnost	Lokalita	Příbuzenský vztah	Možnosti rozvoje	Nezájem o obor	Stav podnikání	Nástupnictví	Ambice
Nepřímá rodinná linie_Z						0,937					
Nepřímá rodinná linie_P						0,925					
Omezený kariérní růst_P							0,747				
Finanční ohodnocení_P							0,758				
Velikost RP_N							0,638				
Obor_P								0,847			
Obor_Z								0,821			
Obor_N							0,323	0,605			
Možný zánik RP_N									0,898		
Možný zánik RP_P									0,852		
Roztříštěnost vlastnictví_N										0,797	
Cena převodu_N										0,663	
Jiný nástupce uvnitř_N						0,363				0,588	
Touha budovat něco vlastního_N											0,749
Zahraničí_P							0,361				0,582
Jiný nástupce vně_N											0,566

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: Z = zapojení při studiu, P = práce, N = nástupnictví

*Metoda extrakce: analýza hlavních komponent

**Metoda rotace: varimax

Z tabulky 45 vyplývá, že **první** faktor (nepodnikavost) je složen ze strachu z odpovědnosti, z vedení pracovníků a z administrativní náročnosti. **Druhý** faktor (rodinné vztahy) zahrnuje horší rodinné vztahy průřezem všech fází participace. **Třetí** faktor (nepotřebnost) obsahuje absenci pracovní pozice a tvrzení, že majitel nechce v podnikání další výpomoc. **Čtvrtým** faktorem je časová náročnost. **Pátý** faktor (lokalita) zahrnuje nevyhovující lokalitu RP napříč všemi fázemi. **Šestý** faktor (příbuzenský vztah) shrnuje fakt nepřímé příbuzenské linie. **Sedmý** faktor (možnosti rozvoje) se skládá z omezené možnosti kariérního růstu, nedostatečné velikosti RP a nedostatečného finančního odhodnocení. **Osmý** faktor (nezájem o obor) se týká pro respondenta nezajímavého oboru. **Devátý** faktor (stav podnikání) zahrnuje špatný stav rodinného podnikání, kde je dle respondentů možné, že toto podnikání zanikne. **Desátý** faktor (nástupnictví) se skládá z roztržitosti vlastnictví (existuje vícero možných vlastníků), ceny převodu a jiného nástupce z řad rodiny. **Jedenáctý** faktor (ambice) značí touhu studenta budovat něco vlastního, úmysl vyjet do zahraničí, a bývá i v případech, kdy se hovoří o nástupci mimo rodinu. Těchto jedenáct faktorů je označeno za hlavní příčiny nulové participace.

Dále bylo pomocí Kruskal-Wallisova testu zjišťováno, jak je těchto 11 faktorů ovlivněno charakteristikami dotazovaných (pohlaví, vzdělání-ambice), a také aspekty rodinných podnikání (pohlaví provozovatele, příbuzenská linie, shodnost lokalit, typ RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP a okres RP). V tabulce 32 jsou zobrazeny pouze testy, které byly na hladině významnosti 95 % vyhodnoceny jako statisticky významné.

Tabulka 46: Nulová participace: faktory - charakteristiky respondenta a RP

Faktor		Charakteristika	Statistika	P-Value
1	Nepodnikavost	Pohlaví	4,555	0,033
		Shodnost lokalit	5,797	0,016
		Typ oblasti-RP	4,679	0,031
2	Rodinné vztahy	Pohlaví	4,646	0,031
3	Nepotřebnost	Vzdělání-ambice	7,627	0,022
		Příbuzenská linie	6,746	0,009
		Typ oblasti-RP	6,110	0,013
4	Časová náročnost	Vzdělání-ambice	16,861	0,000
		Okres-RP	11,474	0,009
5	Lokalita	Pohlaví	8,330	0,004
		Shodnost lokalit	20,603	0,000
		Příbuzenská linie	11,939	0,001

Faktor		Charakteristika	Statistika	P-Value
6	Příbuzenský vztah	Pohlaví	5,209	0,022
		Shodnost lokalit	21,000	0,000
		Příbuzenská linie	75,645	0,000
7	Možnosti rozvoje	Pohlaví	6,461	0,011
9	Stav podnikání	Pohlaví	5,431	0,020
10	Nástupnictví	Vzdělání-ambice	6,645	0,036
		Shodnost lokalit	6,477	0,011
		Příbuzenská linie	23,313	0,000
		Typ RP	6,067	0,014
11	Ambice	Vzdělání-ambice	12,124	0,002
		Příbuzenská linie	6,338	0,012

Zdroj: vlastní zpracování

Nepodnikavost převažuje u mužského pohlaví a u respondentů z oblastí městského typu, přičemž také hraje roli odlišnost lokalit bydliště studenta a rodinného podnikání. **Horší rodinné vztahy** přimějí k nulové participaci spíše muže. Faktor **nepotřebnosti** je častější u respondentů, kteří nejsou s provozovatelem RP v přímé linii (rodič+), dále pak u studentů s vyšším vzděláním-ambicí, a také v městských oblastech. **Časová náročnost** je jako faktor ovlivňující nulovou participaci častěji uváděn u studentů s vyšším vzděláním-ambicí a u rodinných podnikání v okrese Semily. **Lokalita** je důležitá pro ty, u nichž není obec bydliště shodná s obcí rodinného podnikání a převážně pro muže. Hraje zde roli i nepřímá příbuzenská linie. **Příbuzenský vztah** pochopitelně zahrnuje faktor nepřímé rodinné linie a ovlivňuje zejména rozhodnutí mužů. K nulové participaci z tohoto důvodu dochází spíše v případech, kdy jsou obec bydliště studenta a provozovny RP v odlišné lokalitě. Omezené **možnosti rozvoje** a špatný **stav podnikání** ovlivňují zejména muže. Faktor **nástupnictví** má vliv na ty, kteří nejsou v přímé příbuzenské linii s provozovatelem RP, a u nichž je odlišná lokalita provozovny a bydliště. Tomuto faktoru přiřkládají vyšší důležitost ti, jež mají rodinnou obchodní korporaci. Studenti toužící po maturitním vzdělání, potažmo vyučení mladí lidé, dávají tomuto faktoru vyšší váhu nežli ti, co usilují o vysokoškolský titul. **Ambice** ovlivňují osoby toužící po vyšším vzdělání, a když nejsou v přímé rodinné linii majitele RP.

Dále bylo zjišťováno, jestli se důležitost těchto 11 faktorů liší i z hlediska typu obce a typu rodinného podnikání, viz tabulka 47. Nalezená závislost je v tabulce označena číslem faktoru a charakteristikou, u níž byla zaznamenána vyšší důležitost daného faktoru.

Tabulka 47: Nulová participace: faktory - typ obce, typ RP dle charakteristik

Charakteristika	Typ obce		Typ rodinného podnikání	
	Městská obec	Venkovská obec	ROK	RP FO
Pohlaví	5-muž 7-muž 9-muž	-	-	6-muž 7-muž
Vzdělání-ambice	3-VŠ,M,U 4-VŠ,M,U 10-M,U,VŠ 11-VŠ,M,U	-	-	3-VŠ,M,U 4-VŠ,M,U 6-M,VŠ,U 7-VŠ,M,U 10-M,VŠ,U 11-VŠ,M,U
Shodnost lokalit	5-odlišná 6-odlišná	1-odlišná 2-odlišná 3-odlišná 5-odlišná 6-odlišná 7-odlišná 9-odlišná 10-odlišná	-	1-odlišná 3-odlišná 5-odlišná 6-odlišná 10-odlišná
Příbuzenská linie	3-nepřímá 5-nepřímá 6-nepřímá 10-nepřímá 11-nepřímá	1-nepřímá 6-nepřímá	3-přímá	5-nepřímá 6-nepřímá 10-nepřímá
Pohlaví provoz.	-	-	-	-
Typ RP	10-ROK	-	X	X
Typ obce-RP	X	X	-	-
Typ oblasti-RP	3-městská	2-městská 9-městská	3-městská	-
Okres-RP	1-SE, JBC, LC, ČL 4-SE, JBC, LBC, ČL 9-SE, ČL, LBC, JBC	4-SE, JBC, LBC, ČL	-	-

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: ROK = rodinná obchodní korporace, RP FO = rodinné podnikání fyzických osob
U = učený obor, M = maturitní obor, VŠ = vysokoškolský obor
JBC = Jablonec nad Nisou, LBC = Liberec, SE = Semily, ČL = Česká Lípa

Bylo zjištěno, že u **obce městského typu** hraje roli, převážně u mužů, nevyhovující lokalita, možnost rozvoje a špatný stav podnikání. Z pohledu vzdělání-ambic je spíše pro vyšší vzdělání (oproti nižšímu) důležitější faktor nepotřebnosti, časové náročnosti a ambice. Faktor nástupnictví pak více ovlivňuje ty se středním vzděláním, a nejméně se vzděláním vyšším. Studenty z odlišných lokalit pochopitelně ovlivňuje nevyhovující lokalita, a také příbuzenský vztah. Z hlediska přímé linie jsou ovlivněni ti, jež nejsou s provozovatelem v přímém příbuzenském vztahu, což se projevuje u faktoru nepotřebnosti, nevyhovující lokality, příbuzenského vztahu, nástupnictví a ambice. U rodinných obchodních korporací hraje u nulové participace vliv faktoru nástupnictví. V městských oblastech pak nepotřebnost. Z hlediska okresů se projeví rozdíly u faktoru nepodnikavosti, časové náročnosti a stavu podnikání. Nepodnikavost a časová náročnost hraje roli zejména v okrese Semily, poté v Jablonci nad Nisou a nejméně v okrese Česká Lípa. Stav podnikání je důležitý v případě okresu Semily, v okresu Česká Lípa a nejméně na Jablonecku.

U **venkovských obcí** se projevuje vliv shodnosti lokalit. V případě odlišnosti lokalit jsou podstatné faktory nepodnikavosti, rodinných vztahů, nepotřebnosti, nevyhovující lokality, příbuzenského vztahu, možností rozvoje, stavu podnikání a nástupnictví. U nepřímé linie se projevila nepodnikavost a příbuzenský vztah. Městská oblast je ovlivněna rodinnými vztahy a stavem podnikání. Časová náročnost ovlivňuje nulovou participaci zejména v okrese Semily, Jablonec nad Nisou, Liberec a nejméně v okrese Česká Lípa.

U **rodinné obchodní korporace** byla nalezena závislost u příbuzenské linie, kdy faktor nepotřebnosti se projevil spíše u studentů, kteří jsou v přímé linii provozovatele, a také v městských oblastech.

Nulová participace u **rodinného podnikání fyzických osob** byla, ve větší míře u mužů, ovlivněna příbuzenským vztahem a možnostmi rozvoje. Ti, co mají vyšší ambice ve vzdělání, jsou oproti těm s nižšími ambicemi, ovlivněni nepotřebností, časovou náročností, možnostmi rozvoje a ambicemi. Pro ty s ambicí středního vzdělání je, na rozdíl od těch se vzděláním nižším, důležitější faktor příbuzenský vztah a nástupnictví. U studentů z odlišných lokalit hrála roli nepodnikavost, nepotřebnost,

nevyhovující lokalita, příbuzenský vztah a nástupnictví. U studentů v nepřímé příbuzenské linii, pak hrála roli nevyhovující lokalita, příbuzenský vztah a nástupnictví.

8.3.3 ZMĚNA rozhodnutí o (ne)převzetí RP

Studenti, kteří vyjádřili neochotu RP převzít, odpovídali také na to, co by je přimělo k nástupnictví (co by je přimělo změnit názor). Tvrzení týkající se změny názoru na (ne)převzetí rodinného podnikání byla podrobena faktorové analýze. Vyhodnocováno bylo čtrnáct faktorů. Jako technika rotace byla zvolena opět metoda varimax. Analýza proběhla ve čtyřech fázích, viz tabulka 48. V první fázi vyšly u dvou tvrzení (**jednodušší administrativa, lepší lokalita**) faktorové zátěže nižší než 0,5, a proto byla tato tvrzení vyřazena. Ve druhé fázi vyšla faktorová zátěž větší než 0,5 v rámci tvrzení **absence pracovních příležitostí** u dvou vzniklých faktorů, proto bylo tvrzení z analýz vyřazeno. V rámci třetí fáze FA bylo vyřazeno tvrzení **nulová cena**, jelikož u něj vyšla faktorová zátěž vyšší než 0,5 u dvou výsledných faktorů.

Tabulka 48: Změna názoru na převzetí: výsledky faktorové analýzy

Změna názoru na převzetí: výsledky FA	Fáze I	Fáze II	Fáze III	Fáze IV
Počet pozorování	239	239	239	239
Kaiser-Meyer-Olkin kritérium	0,842	0,830	0,847	0,826
Bartlettův test sféricity	0,000	0,000	0,000	0,000
Kronbachovo alfa	0,847	0,831	0,824	0,795
Počet faktorů vstupujících do FA	14	12	11	10
Výsledný počet faktorů	4	4	3	3
Procento vysvětlené variability kumulativně	61,903	67,680	61,296	61,919

Zdroj: vlastní zpracování

Vysoká užitečnost faktorové analýzy byla potvrzena Kaiser-Meyer-Olkinovým kritériem, které vyšlo 0,826. Na základě Bartlettova testu sféricity (P-Value menší než 0,05) bylo možno faktorovou analýzu realizovat. V tabulce 49 jsou shrnuty informace o celkové vysvětlené variabilitě a vlastních číslech korelační matice. Počet faktorů byl opět zvolen na základě Kaiserova pravidla. Toto kritérium splňují tři faktory, které vysvětlují celkem 62 % variability. Faktory jsou seřazeny dle důležitosti, na základě procenta vysvětleného rozptylu.

Tabulka 49: Změna názoru na převzetí: metoda hlavních komponent

Faktor	Vlastní číslo	% variability	% variability kumulativně
Aspekty rodiny	3,866	38,665	38,665
Podnikové aspekty	1,296	12,963	51,628
Využití oboru	1,029	10,291	61,919

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 50 zobrazuje výsledky faktorové analýzy. Kvůli lepší přehlednosti jsou opět zobrazeny pouze faktorové zátěže v absolutní hodnotě větší než 0,3. Řádky tabulky odpovídají vstupním položkám, sloupce představují faktory.

Tabulka 50: Změna názoru na převzetí: matice varimax

TVZRENÍ/FAKTORY	Aspekty rodiny	Podnikové aspekty	Využití oboru
Respekt	0,780		
Samostatnost v řízení	0,721	0,345	
Rodinné vztahy	0,625	0,323	
Absence nástupce	0,611		
Roztříštěnost vlastnictví	0,577		-0,322
Dostupná cena převodu	0,543	0,453	
Velikost RP		0,867	
Ziskovost RP		0,853	
Zahraničí	0,303	0,686	
Obor			0,927

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky 50 vyplývá, že **první** faktor (aspekty rodiny) je složen z touhy po větším respektu ze strany spolupracovníků RP či po možnosti řídit podnikání samostatně. Dále je faktor sycen tvrzeními, která se týkají menšího počtu vlastníků v rodinném podnikání, absence nástupce, a možnosti za převzetí RP zaplatit pouze tolik, aby se dotazovaný příliš nezadlužil. Patří sem i zlepšení rodinných vztahů. **Druhý** faktor (podnikové aspekty) zahrnuje vyšší ziskovost a velikost rodinného podnikání, a také rozšíření podnikání do zahraničí. **Třetí** faktor souvisí s možností využít v rodinném podnikání vystudovaný obor.

Dále bylo pomocí Kruskal-Wallisova testu zjišťováno, jaké charakteristiky dotazovaných (pohlaví, vzdělání-ambice), a také aspekty rodinných podnikání (pohlaví provozovatele, příbuzenská linie, shodnost lokalit, typ RP, typ obce-RP, typ oblasti-RP, ORP-RP a okres RP) ovlivňují tyto tři zjištěné faktory. Na hladině významnosti 95 % byly zjištěny statisticky významné závislosti uvedené v tabulce 51.

Tabulka 51: Nulová participace - změna názoru: faktory - charakteristiky

	Faktor	Charakteristika	Statistika	P-Value
1	Aspekty rodiny	Shodnost lokalit	6,921	0,009
2	Podnikové aspekty	Pohlaví	6,782	0,009
		Shodnost lokalit	4,472	0,034
3	Využitelnost oboru	Vzdělání-ambice	8,265	0,016

Zdroj: vlastní zpracování

Faktor, který je sycen **aspekty rodiny**, je důležitý pro změnu názoru zejména pro ty, u nichž není shodná lokalita provozovny rodinného podnikání a bydliště. Co se týče **podnikových aspektů**, ty úzce souvisí s pohlavím studenta, přičemž ovlivňují spíše názory mužů. Rovněž také těch, u nichž se jedná o odlišnost lokalit. Na **využitelnost oboru** apelují zejména vyučení studenti společně s těmi, kteří touží po vysokoškolském vzdělání.

V tabulce 52 lze vidět jednotlivé charakteristiky, u nichž byly jednotlivé faktory porovnávány z hlediska typu obce a typu rodinného podnikání. Nalezená závislost je v tabulce označena číslem faktoru a charakteristikou, které byla zaznamenána vyšší důležitost daného faktoru.

Tabulka 52: Nulová participace - změna názoru: faktory - typ obce, typ RP

Charakteristika	Typ obce		Typ rodinného podnikání	
	Městská obec	Venkovská obec	ROK	RP FO
Pohlaví	2-muž	-	-	1-žena 2-muž 3-žena
Vzdělání	3-U,VŠ,M	-	-	3-U,VŠ,M
Shodnost lokalit	1-odlišná	-	-	1-odlišná 2-odlišná
Příbuzenská linie	-	-	3-přímá	1-nepřímá
Pohlaví provoz.	-	-	1-žena,muž,S	-
Typ RP	-	-	X	X
Typ obce-RP	X	X	-	-

Charakteristika	Typ obce		Typ rodinného podnikání	
	Městská obec	Venkovská obec	ROK	RP FO
Typ oblasti-RP	-	-	-	-
Okres-RP	-	-	-	-

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: ROK = rodinná obchodní korporace, RP FO = rodinné podnikání fyzických osob

U = učební obor, M = maturitní obor, VŠ = vysokoškolský obor

S = spolupráce obou pohlaví

Dodatečné testy zjistily, že v **městských obcích** by podnikové aspekty k převzetí podnikání ovlivnily zejména muže. Využitelnost oboru by hrála roli u těch s nižším vzděláním-ambicí, poté u studentů s vyšším vzděláním-ambicí a nejméně by ovlivnila respondenty, kteří chtějí vystudovat maturitní obor. Faktor aspektů rodiny by ovlivnil spíše studenty z odlišných lokalit.

U **obcí venkovského typu** nebyly nalezeny rozdíly u jednotlivých charakteristik z pohledu faktorů změny názoru.

V případě **rodinných obchodních korporací** byla nalezena závislost u faktoru využitelnosti oboru, přičemž je tento faktor důležitější pro ty v přímé linii provozovatele. Aspekty rodiny pak hrají roli u provozovatele rodinného podnikání, kdy větší důležitost byla shledána u provozovatelky-ženy, nejmenší pak v případě spolupráce obou pohlaví.

Změna názoru na převzetí **rodinného podnikání fyzických osob** se liší dle pohlaví. Faktor aspektů rodiny a využitelnosti oboru hraje roli u žen, zatímco faktor podnikových aspektů ovlivňuje ve větší míře muže. Využitelnost oboru je důležitější pro ty s nižší ambicí ve vzdělání a nejméně důležitá pro ty, kteří chtějí mít střední vzdělání s maturitou. U studentů z odlišných lokalit hrají roli podnikové aspekty i aspekty rodiny. Aspekty rodiny ovlivňují i osoby, které nejsou v přímé příbuzenské linii s provozovatelem RP.

Na závěr byla pomocí regresní analýzy posouzena averze ke změně rozhodnutí o převzetí u jednotlivých faktorů nulové participace, tj. byl zjišťován lineární vztah mezi uvedenými proměnnými. Nejprve byly pomocí individuálních *t*-testů ověřeny vhodnosti parametrů regresní přímky, poté byl proveden *F*-test pro zjištění vhodnosti

modelu. Tabulka 53 ukazuje statisticky významné výsledky jednoduchého lineárního modelu.

Tabulka 53: Nulová participace - regresní analýza: averze ke změně rozhodnutí

Faktor	<i>t</i> -test (vhodnost parametrů)	<i>F</i> -test (vhodnost modelu)	Korelační koeficient
F7 Možnosti rozvoje	< 0,05	0,006	0,177
F8 Nezáměr o obor	< 0,05	0,001	0,218

Zdroj: vlastní zpracování

Na hladině významnosti 95 % byl zjištěn lineární vztah mezi faktory nulové participace: **možnosti rozvoje a nezáměr o obor**. Čím vyšší váhu studenti těmto faktorům dávali, tím vyšší je jejich neochota názor na (ne)převzetí podnikání změnit.

8.3.4 Shrnutí výsledků: faktory participace

V rámci zjišťování faktorů ovlivňujících participaci studentů v rodinném podnikání byly zjišťovány nejvyšší váhy uvedené studenty dle jednotlivých fází participace. Skryté faktory byly dále zjišťovány zvlášť pro plnou participaci a zvlášť pro participaci nulovou. V případě nulové participace bylo dále zjišťováno, co by studenty přimělo rodinné podnikání převzít.

Výsledky popisné statistiky

Nejčastější příčinou zapojení studentů do rodinného podnikání při studiu jsou dobré rodinné vztahy, naopak důvodem nezapojení se je nedostatek času z důvodu studia. Hlavním důvodem práce v tomto podnikání je předávání zkušeností a kontaktů, naopak důvodem neochoty v podnikání pracovat je zaměření na jiný obor, než je obor rodinného podnikání. Nejčastějším důvodem touhy k nástupnictví je jistota práce, naopak důvodem neochoty rodinné podnikání převzít je touha budovat něco vlastního. Studenty, kteří rodinné podnikání nechtějí převzít, by přimělo názor změnit, pokud by v tomto podnikání mohli využít studovaný obor.

Výsledky faktorové analýzy

Nejprve jsou zde uvedeny faktory plné i nulové participace včetně obecně nalezených závislostí na charakteristikách subjektů, doprovázené zjištěnými závislostmi dle typů obcí a typů rodinného podnikání.

Z hlediska **PLNÉ** participace byly zjištěny faktory (uvedené dle důležitosti vysvětlené variability): jistota, obliba oboru, emocionální závazek, normativní závazek, apel na rodinnost, časová flexibilita, rodinné vztahy, management a vlastnictví. Předávání zkušeností a kontaktů má na dané faktory rovněž vliv.

U obcí *venkovského typu* hraje roli jistota, obliba oboru, emocionální a normativní závazek i faktor vlastnictví. Pro *ženy* je pak důležitý management a rodinné vztahy. Dobré rodinné vztahy jsou obzvláště důležité také v případě *rodinného podnikání fyzických osob*.

Faktor **jistoty** je důležitý zejména u *rodinného podnikání fyzických osob*, které je provozováno v *obcích venkovského typu*. U *tohoto typu obce*, u **RP FO**, je také důležitá **obliba oboru**.

Emocionální závazek je u **RP FO** podstatný ve *venkovských obcích* (zejména v *okrese Semily*, poté na Liberecku a nejméně na Českolipsku). Dále hraje významnou roli v *městských obcích*, kde je hlavním *provozovatelem RP muž*. V případě *rodinných obchodních korporací* emocionální závazek ovlivňuje zejména studenty toužící po středním *vzdělání-ambicích s maturitou*, dále ty s aspirací k vysokoškolskému vzdělání.

Závazek normativní je důležitý obzvláště u *rodinných podnikání fyzických osob*, která se nachází v *obcích venkovského typu*. U **apelu na rodinné příslušníky** bylo zjištěno, že u tohoto typu podnikání, hraje tento faktor roli zejména u *mužů*. **Časová flexibilita**, u téhož typu RP, oproti tomu ovlivňuje spíše *ženy*.

Faktor dobrých **rodinných vztahů** způsobuje plnou participaci u **RP FO** spíše u *žen* než u mužů. Ve *venkovských obcích* pak rodinné vztahy pozitivně ovlivňují zapojení studentů do *rodinných podnikání fyzických osob*.

Management hraje roli v *obcích venkovského typu*, kde se kvůli tomuto faktoru vyjádřily k plné participaci spíše *ženy*, a dále ti v *nepřímé rodinné linii* majitele RP. U **RP FO** tento faktor ovlivňuje opět spíše studentky *ženského pohlaví*.

Na plnou participaci v *rodinném podnikání fyzických osob* má také vliv faktor **vlastnictví**. Ten zde hraje roli především u *žen*.

V případě **NULOVÉ** participace byly zjištěny faktory (uvedené dle důležitosti - vysvětlené variability): nepodnikavost, rodinné vztahy, nepotřebnost, časová náročnost, lokalita, příbuzenský vztah, možnosti rozvoje, nezájem o obor, stav podnikání, nástupnictví a ambice.

Nepodnikavost je obecně shledána u mužů, v městských oblastech a u odlišných lokalit. Je také důvodem k nulové participaci v případě *odlišnosti lokalit* zejména u rodinných podnikání ve *venkovských obcích* (zvláště u *nepřímé linie*) a u *rodinného podnikání fyzických osob*. U *městských obcí* byla nepodnikavost zaznamenána zejména v *okrese Semily*, Jablonec nad Nisou a nejméně na Českolipsku.

Nepodnikavost je v dnešní době běžnou záležitostí. Z celosvětového průzkumu GUESSS vyplynulo, že většina vysokoškolských studentů nechce podnikat, a preferují spíše zaměstnanecký poměr (Antlová et al., 2017). Tato skutečnost může být způsobena aktuální příznivou situací na trhu práce (snižující se nezaměstnanost v celém Libereckém kraji). Neochota k podnikání také bývá spojena s životní úrovní v daném státu. Pokud je tato vnímána jako lepší, jsou studenti méně motivováni k podnikání (Antlová et al., 2017).

Faktor **rodinných vztahů** se projevuje zejména u *mužů*. V případě *venkovských obcí* je tento faktor, jako důvod nulové participace, zaznamenán u osob s *odlišnými lokalitami* a u podnikání v *městských oblastech*.

Rodinné vztahy, které jsou pro rodinné podnikání typické a klíčové, se řadí jak mezi klady, tak i záporny tohoto typu podnikání. Mohou zde vznikat emocionální tlaky, zvláště pak v příbuzenském vztahu otec-syn (Koráb, 2008). Rodinné konflikty, přenášející se do podnikání nebo dokonce způsobující absenci nástupce, mohou eskalovat k zániku podniku či přerušení tradice. To může poškodit i obec, ve které je rodinné podnikání provozováno. Dojde nejen ke ztrátě podnikatelského subjektu, ale může také dojít k odstěhování osob, do té doby s obcí svázaných.

Nepotřebnost byla shledána důležitější v *městských oblastech*, u osob s ambicemi k *vyššímu vzdělání* a u *nepřímé linie*. U **městských obcí** se tento faktor projevuje v případě, že studenti touží po *vyšším vzdělání*. Dále ovlivňuje ty, kteří *nejsou v přímé linii* provozovatele rodinného podnikání, a u nichž je rodinné podnikání provozováno v *městských oblastech*. *Nepřímá příbuzenská linie* a *městská oblast* hraje roli, v případě tohoto faktoru, také u **rodinných obchodních korporací**. Nepotřebnost se rovněž vyskytuje u **rodinného podnikání FO**, u studentů toužících po *vyšším vzdělání*, kteří jsou z *odlišných lokalit*. *Odlišná lokalita* se u faktoru nepotřebnosti projevuje i u **venkovských obcí**.

Tento faktor může znamenat, že stávající majitel rodinného podnikání nevěří schopnostem příslušníka rodiny, a proto jej do podnikání nezapojuje, se zdůvodněním, že jej nepotřebuje. Dále může být faktor způsoben tím, že není navázán přímý rodinný vztah ke studentovi (student není majitelem nijak ovlivňován), takže o jeho zapojení stávající majitel ani neuvažuje. Za další možnou příčinu lze považovat nízkou ambici aktuálního provozovatele k rozšiřování podnikání, tj. status quo majiteli vyhovuje.

Časová náročnost ovlivňuje mladé lidi s ambicí *vyššího vzdělání*, zvláště v **městských obcích** a u **rodinného podnikání fyzických osob**. Bez ohledu na typ obce je shledán faktor časové náročnosti jako důvod k nulové participaci u *okresů Semily, Jablonec nad Nisou, Liberec* a nejméně ovlivnil okres *Česká Lípa*.

Výzkum nezohledňoval, zdali se rodinné podnikání týká hlavní či vedlejší podnikatelské činnosti. Vedlejších činností v České republice každoročně přibývá (AMSP ČR, 2018c). Pro ty, kteří chtějí být zaměstnáni, či uvažují o založení vlastního podnikání, pak časová náročnost v rodinném podnikání může hrát významnou roli. Výzvou pro další výzkum je zjistit, jakou roli hrají vedlejší činnosti u rodinných podnikání. Z hlediska přínosu pro obec, tj. podnikatelská činnost v obci či udržení počtu obyvatel v obci, bude mít tento fakt omezený vliv. Podnikatelská činnost je zde vykonávána, byť v omezené míře (s předpokladem ohledu na stav poptávky).

Faktor nevyhovující **lokality** je zřejmý u *odlišných lokalit* rodinného podnikání a bydliště mladého člověka, *nepřímé linie* a především u *mužů*. *Odlišnost lokalit* se

v rámci tohoto faktoru projevuje zejména u **rodinných podnikání fyzických osob** a u obou **typů obce**. Faktor se projevuje v případě **nepřímé příbuzenské linie** u **RP FO** a v **městských obcích**. V **městských obcích** shledávají nevyhovující lokalitu jako důvod k nulové participaci spíše **muži**.

Příbuzenský vztah pochopitelně ovlivňuje ty, kteří jsou s provozovatelem rodinného podnikání v **nepřímé rodinné linii**, dále hlavně **muže**, a pak také respondenty s **odlišností lokalit**. Z hlediska dílčích testů faktor ovlivňuje studenta v **nepřímé linii** u **RP FO** a bez ohledu na **typ obce**. Stejným způsobem ovlivňuje ty, kteří mají **odlišné lokality** bydliště a provoz rodinného podnikání. V případě **rodinného podnikání fyzických osob** byl vliv tohoto faktoru zaznamenán v převážné většině u **mužů a středního vzdělání-ambic** (poté vyššího a nejméně nižšího).

Možnosti rozvoje ovlivňují **muže**, zvláště pak v **městských obcích** a v **rodinném podnikání fyzických osob**. **Odlišná lokalita** hraje u tohoto faktoru roli ve **venkovských obcích**. Možnosti rozvoje jsou důvodem nulové participace u osob s touhou po **vyšším vzdělání-ambicích** (poté po středním a nižším nejméně) v případě **RP FO**. Dále bylo zjištěno, že pokud student přikládá tomuto faktoru vyšší váhu, zvyšuje se mu i averze ke změně názoru na převzetí podnikání. S rostoucím počtem pracovních příležitostí pro mladé, zvláště pak v nadnárodních korporacích a v době ekonomického růstu, jsou možnosti rozvoje pro mladé důležitým aspektem.

U faktoru **nezájem o obor** nebyl zaznamenán rozdíl mezi charakteristikami dotazovaných a jimi identifikovaných podnikání. Bylo však zjištěno, že míra averze ke změně rozhodnutí je přímo úměrná důležitosti, jež student tomuto faktoru přikládá. Výzvou pro další výzkum je zaměřit se blíže na studované obory dotazovaných, kterému oboru se chtějí dále věnovat, a také na obor rodinného podnikání. Zvláště pak v rámci tradičního sklářského odvětví v Libereckém kraji.

Stav podnikání řeší zejména **muži**, a to zejména v **městských obcích**. V těchto obcích faktor ovlivňuje nulovou participaci zejména v **okrese Semily**, dále na Českolipsku a nejméně v okrese Jablonec nad Nisou. Ve **venkovských obcích** hraje tento faktor roli v případě **odlišnosti lokalit a městských oblastí**. Faktor se týká problému se špatným stavem podnikání, které zaniká z ekonomických důvodů a nikoliv z důvodu absence

nástupce. Výzvou pro další zkoumání je blíže se zaměřit na tyto obce z hlediska ekonomické situace, struktury obyvatelstva a podnikatelských subjektů, zvláště těch na rodinné bázi.

Nástupnictví ovlivňuje rozhodnutí o nulové participaci osoby s *vyšším vzděláním-ambicí*, v *nepřímé linii*, z *odlišných lokalit* a u *obchodní korporace*. Dílčí testy ukázaly, že faktor ovlivňuje studenty se *středními až vyššími ambicemi* ke vzdělání v *městských obcích* a v případě **RP FO**. *Odlišné lokality* bydliště a provozovny RP se projevují ve *venkovských obcích* a rovněž u **RP FO**. Faktor má vliv i na ty, kteří *nejsou v přímé linii* majitele, a to zejména u **RP FO** v *městských obcích*. V *městských obcích* se nechtějí kvůli faktoru nástupnictví podnikání účastnit studenti, jejichž podnikání je ve formě *rodinné obchodní korporace*.

Faktor je spojen s faktem, že v rodině je další člen, který je do rodinného podnikání zapojen nebo má morální nárok na jeho výsledky. Nástupnictví se neřeší pouze z hlediska řízení, ale také z hlediska vlastnictví. Využití rodinné ústavy¹⁶, jako institutu, který pomáhá řídit i vlastnické aspekty ve vztahu k rodinnému podnikání, by mohlo pomoci objasnit vztahy v podnikatelské rodině i vzhledem k morálním nárokům členů nezapojených do řízení podnikání. Tento faktor je pochopitelný zvláště v případě nepřímé linie.

Ambice se projevily jako podstatné pro ty s *vyšším vzděláním-ambicí*, a to zvláště u **RP FO** a v *obcích městského typu*. Faktor také obecně ovlivňuje osoby v *nepřímé linii*, u *městského typu obce* obzvláště.

Jako faktory ovlivňující **ZMĚNU NÁZORU** na (ne)převzetí rodinného podnikání byly zjištěny (uvedeny dle důležitosti vysvětlené variability): aspekty rodiny, podnikové aspekty a využitelnost oboru.

Aspekty rodiny se projevily jako důležitější u respondentů, kteří mají *odlišnou lokalitu* rodinného podnikání a obce bydliště, zejména v *městských obcích* a v případě *rodinného podnikání fyzických osob*. Tento faktor by u **RP FO** ovlivnil spíše

¹⁶ Rodinná ústava je určitou formou základního mravního a morálního kodexu rodiny (Servus, 2018).

rozhodnutí *žen* než mužů. U **rodinné obchodní korporace** by došlo ke změně názoru u těch, u nichž je rodinné podnikání *provozováno ženou*, případně mužem (nejmenší vliv mají provozovatelé-spolupráce obou pohlaví).

Podnikové aspekty by spíše ovlivnily k převzetí rodinného podnikání *muže*, a to v případě **rodinného podnikání fyzických osob a městských obcí**. U **RP FO** dále také ty, co pochází z *odlišných lokalit*.

Využitelnost oboru je důvodem pro změnu názoru zejména mladých lidí s *nižšími*, případně *vyššími ambicemi ve vzdělání* u **obcí městského typu a rodinného podnikání fyzických osob**. U tohoto typu podnikání by faktor ovlivnil především *ženy*. Příbuzenský vztah zde také hraje roli. Využitelnost oboru je důležitá v případě **rodinných obchodních korporací u přímé linie**, avšak v případě **RP FO u linie nepřímé**.

Pro tematickou oblast faktorů ovlivňující participaci, jsou níže uvedeny hypotézy, představené v úvodu disertační práce:

H12: Hlavním faktorem ochoty rodinné podnikání převzít je pocit závazku k rodině.

H13: Hlavním faktorem neochoty převzít rodinné podnikání je nezájem o obor rodinného podnikání.

Na základě explorativní faktorové analýzy a popisné statistiky byla **zamítnuta** hypotéza **H13**. Jako nejdůležitější faktor, který ovlivňuje vůli k nástupnictví, respektive plnou participaci, u mladého člověka, je faktor jistoty. Dále byla **zamítnuta** hypotéza **H14**, že hlavním důvodem nepřevzetí podnikání je nezájem obor. Z hlediska nulové participace byla nalezena latentní proměnná, kterou je nepodnikavost studentů. Nezájem o obor se však umístil na předních příčkách z hlediska hodnocení jednotlivých tvrzení v rámci všech částí matice participace.

Na základě výsledků výzkumu bylo možno odpovědět na dílčí cíl tematické oblasti faktorů ovlivňujících participaci:

DC 6) Zjistit, jaké faktory ovlivňují účast mladých lidí na rodinném podnikání.

Na základě výše uvedeného byla vytvořena sestava faktorů plné participace, viz příloha C na straně 177, a také sestava faktorů nulové participace (a faktorů změny názoru), viz příloha D, strana 181.

9 Shrnutí výsledků a diskuse

Tématem disertační práce bylo sestavení faktorů ovlivňujících účast mladých lidí v rodinném podnikání vedoucí k ochotě k nástupnictví. Téma nástupnictví je pro rodinné podnikání klíčové. V České republice je snaha o vymezení rodinného podnikání i z hlediska podnikání fyzických osob, avšak dle výsledků ze skupinových rozhovorů vyplynulo, že si studenti často v podnikání příbuzných ani neuvědomují, že by se mohlo jednat o tento typ podnikání. Dále bývá opomíjen kontext obce, ve které je rodinné podnikání provozováno. Na venkově jsou charakteristická drobná řemesla a služby, například v pohostinství (Svobodová, 2011).

V rámci tohoto výzkumu, v němž spíše ženy inklinují k vyššímu formálnímu vzdělání a nižší ambice ke vzdělání jsou charakteristické pro respondenty z venkovských obcí, bylo shledáno, že v případě žen-provozovatelek rodinného podnikání je častější formou podnikání fyzických osob. U tohoto typu rodinného podnikání se také častěji projevuje shoda lokality (obce) provozu podnikání a bydliště dotazovaného.

Byla vytvořena matice participace, která popisuje jednotlivé fáze účasti studentů v rodinném podnikání, u níž byly definovány pojmy plná a nulová participace. Plná participace se týká mladého člověka, který se v rodinném podnikání zapojoval při studiu, chce v něm pracovat i po studiu a plánuje jej jednou převzít. Nulová participace značí pravý opak. V této matici byly nalezeny odlišnosti u významu hodnocených tvrzení vztahujících se k účasti či neúčasti studentů v rodinném podnikání. Tyto rozdíly byly zaznamenány zejména u kladné participace (zapojování se do RP), kdy se někteří studenti účastní rodinného podnikání kvůli tradici a pocitu odpovědnosti k rodině (např. plná participace), jiní zase kvůli pocitu jistoty.

Z hlediska zapojování mladých lidí do rodinného podnikání se většina dotazovaných do RP při studiu nezapojovala, ani v něm nechtěla po studiu pracovat a ani jej převzít. Tento fakt potvrzuje stav zaznamenaný například Zellwegerem (2011) nebo v České republice Antlovou et al. (2017). Byla však potvrzena hypotéza, že mladí lidé, kteří jsou v rodinném podnikání zapojováni již při studiu, v něm chtějí pracovat i po dokončení studií a poté jej i převzít. Pokud tedy bude majitel mladého člověka zapojovat

do podnikání již při studiu, bude větší pravděpodobnost, že jej bude chtít tento mladý člověk i převzít. V průběhu let se samozřejmě mohou názory měnit. Například Overbeke et al. (2013) uvádí, že i ti, co v mládí nechtěli pracovat a převzít rodinné podnikání se stali nástupci v rodinných firmách. Na druhou stranu mohou nastat situace, které v budoucnu ovlivní mladého člověka k neochotě rodinné podnikání převzít. Těmito důvody mohou být například vstup partnera či partnerky do rodiny, nově vzniklé konflikty v rodině, apod. Výsledky tohoto výzkumu tedy platí zejména za předpokladu zachování statu quo.

Co se týče charakteristik, ovlivňujících účast na rodinném podnikání, bylo zjištěno, že obecně se více zapojují muži s nižšími ambicemi k formálnímu vzdělání. To indikuje orientaci na řemeslo. Obecně vyšší zapojení je spíše v obcích venkovského typu, zvláště u plné participace. Dále se pak ukázal vliv venkovských oblastí (SO ORP Jilemnice, Turnov a Železný Brod), ve kterých se častěji hovoří o nástupnictví nežli v oblastech městských. Diskuse o nástupnictví v rodině je podceňovanou problematikou. Nepopiratelný vliv, skrze všechny tři fáze participace, má samozřejmě také příbuzenský vztah, tj. jestli je student v přímé rodinné linii provozovatele rodinného podnikání. Někteří studenti si také přímo vybrali studovaný obor kvůli rodinnému podnikání. Tito jej plánují ve většině případů převzít.

Pro zapojení žen do rodinného podnikání při studiu je důležitý provozovatel rodinného podnikání. U mužů-provozovatelů se ženy do RP při studiu zapojují podstatně méně nežli v případě provozovatelky-ženy či při spolupráci obou pohlaví. Vyšší ambice ke vzdělání způsobují, že studenti rodinné podnikání převzít nechtějí. Takovéto studenty by pak k práci v rodinném podnikání motivovala spíše rodinná obchodní korporace nežli rodinné podnikání fyzických osob. Typ rodinného podnikání má vliv zejména v otázce nástupnictví. Častěji chtějí rodinné podnikání převzít ti, u nichž je rodinná obchodní korporace, a to bez ohledu na typ obce.

Problém s postupným zapojováním mladých lidí do podnikání (a posléze převzetím) byl identifikován zejména u žen, u studentů s vyšší ambicí ke vzdělání a rodinných podnikání fyzických osob.

Na základě explorativní faktorové analýzy dat bylo identifikováno devět faktorů, které ovlivňují **plnou participaci** mladých lidí v rodinném podnikání. Tyto faktory jsou:

- jistota;
- obliba oboru;
- emocionální závazek;
- normativní závazek;
- apel na rodinnost;
- časová flexibilita;
- rodinné vztahy;
- management;
- vlastnictví.

Dále byly identifikovány faktory, ovlivňující **nulové zapojení** mladých lidí do rodinného podnikání. Mezi zjištěných jedenáct faktorů patří:

- nepodnikavost;
- rodinné vztahy;
- nepotřebnost;
- časová náročnost;
- lokalita;
- příbuzenský vztah;
- možnosti rozvoje;
- nezájem o obor;
- stav podnikání;
- nástupnictví;
- ambice.

Na základě zjištěných souvislostí faktorů a charakteristik jak respondentů, tak rodinných podnikání lze vyvodit doporučující závěry vztažené k vytvořenému základnímu modelu participace.

U žen, které inklinují k vyššímu formálnímu vzdělání, a pravděpodobně tedy budou chtít podnikání převzít spíše v případě rodinné obchodní korporace, lze pro RP FO doporučit posilování emocionálního a normativního závazku (obecně rodinné aspekty)

a pocit jistoty. Dále v podnikání umožnit využití vystudovaného oboru například diverzifikací produktového portfolia či spoluprací. Zvláště ve venkovských obcích umožnit rozvíjet podnikání dle jejich představ a vést pracovníky. V tomto typu obcí je u RP FO obzvláště důležité posilovat rodinné vztahy. V obcích městského typu se snažit posílit faktor emocionálního závazku i u studentů, u nichž je provozovatelka RP žena.

U mladých lidí s vyšší ambicí k formálnímu vzdělání je třeba se snažit o podporu možností rozvoje, která může začít například transformací právní formy podnikání a snahou stávajícího majitele o podnikový růst. Tento aspekt je však již zakořeněn v samotném podnikatelském myšlení stávajícího provozovatele. Další možností je pokusit se vzbudit impuls přímo u mladého člověka k rozvoji daného podnikání, aby došlo k zúžitkování nasbíraných zkušeností stávajícího majitele.

V městských oblastech je nutné rozvíjet podnikavost, jelikož strach z odpovědnosti a administrativní náročnosti byl spatřen zvláště u tohoto typu oblasti.

9.1 Přínosy výzkumu pro teorii

Výzkumy v České republice, zaměřující se na rodinné podnikání, se váží k otázkám na provozovatele těchto podnikání. Směrem k nástupcům jsou pořádány kulaté stoly a tam zjišťovány jejich důvody pro účast v rodinném podnikání. Autorkou disertační práce však nebylo dohledáno rozdělení a odlišení těchto faktorů/příčin dle typů rodinného podnikání a ani z pohledu kontextu obce.

Hlavním přínosem této práce je *základní model participace* mladých lidí (studentů) v rodinném podnikání v kontextu obce, viz příloha B. Bylo zjištěno, že zapojení mladého člověka do podnikání již při studiu povede k jeho vůli v rodinném podnikání pracovat i po studiu a později rodinné podnikání převzít. Na celkovou participaci má vliv zejména příbuzenský vztah, tj. jestli je provozovatel rodinného podnikání se studentem v přímé či nepřímé (vedlejší) příbuzenské linii.

Byla také nalezena souvislost mezi účastí mladého člověka v podnikání a velikostí obce, respektive typem oblasti, ve které je rodinné podnikání provozováno. Venkovský prostor se ukázal jako oblast (v prvních dvou fázích rozhodovacího procesu i venkovská

obec), ve kterém je vyšší ochota rodinná podnikání převzít. Tato ochota byla nalezena zvláště v okrese Semily, který je jediným venkovským okresem v Libereckém kraji.

K plné participaci dochází spíše u rodinných obchodních korporací. Vliv na ochotu k převzetí má volba oboru studia. Výzkum také prokázal, že u většiny studentů se o nástupnictví v rodině nehovoří, což způsobuje jejich menší ochotu účastnit se tohoto typu podnikání.

Výzkum zohledňuje i pohlaví hlavního provozovatele rodinného podnikání, kde bylo zjištěno, že tento fakt má vliv na zapojení mladého člověka do podnikání při studiu. Pohlaví provozovatele má vliv zejména na zapojení žen. Mladé ženy se do podnikání zapojí spíše, pokud bude hlavní provozovatelkou-žena či pokud bude podnikání založené na spolupráci obou pohlaví. Žena-provozovatelka má naopak negativní vliv na převzetí podnikání, jelikož v rodinách žen-provozovatelek se o nástupnictví téměř vůbec nehovoří, zvláště pak u mladých žen.

V rámci Libereckého kraje byl tedy zjištěn stav rodinných podnikání v rodinách mladých lidí (studentů). Byla zde potvrzena obecná neochota zapojit se do rodinného podnikání, zejména ve fázi převzetí rodinného podnikání. Tímto dané podnikání postupně ztratí svoji rodinnost a výhody z ní plynoucí i pro obec, ve které je toto podnikání provozováno.

Obecně k zapojování a případně následnému převzetí RP spějí spíše muži, s nižší ambicí ve vzdělání, jejichž přímý příbuzný provozuje rodinné podnikání fyzických osob ve venkovském prostoru. Protipólem jsou ženy. Ty mají vyšší ambice ve vzdělání a jsou ochotny se rodinného podnikání účastnit spíše v případě rodinné obchodní korporace v městských oblastech.

Na základě výsledků lze konstatovat, že v obcích venkovského typu (které jsou v mnoha výzkumech označovány za venkov) mají mladí lidé k rodinnému podnikání vztah. Udržení tradice rodinného podnikání bude pro obec znamenat možnost využívat výhod tohoto typu podnikání.

Model také představuje *sestavu faktorů*, které ovlivňují zapojení mladých lidí do rodinného podnikání, viz přílohy C a D. Dále jsou zde představeny faktory, které způsobují neúčast mladých lidí na tomto typu podnikání včetně faktorů, na základě kterých by byl jejich negativní postoj přehodnocen.

Byla *vytvořena matice participace*, na jejímž základě lze zjišťovat shodu či rozdílnost důvodů, ovlivňujících rozhodnutí o účasti mladých lidí v rodinném podnikání. V České republice je snaha definovat rodinné podnikání i u podnikání fyzických osob. V rámci skupinových rozhovorů bylo zjištěno, že si studenti u podnikajících fyzických osob často neuvědomují rodinnost v jejich podnikání. V dotazníkovém šetření se na středních školách a učilištích hovořilo i o tomto typu rodinného podnikání. *Zvýšilo se tak povědomí o rodinném podnikání*, jakožto specifické formě podnikání, zvláště u rodinných podnikání fyzických osob.

9.2 Přínosy výzkumu pro praxi

Přínosem výzkumu pro praxi je *základní model participace* mladých lidí v rodinném podnikání v kontextu obce (viz příloha B). V případě, že stávající majitelé chtějí rodinné podnikání předat další generaci, model jim udává základní rámec toho, na co se zaměřit s ohledem na pohlaví i vzdělání-ambice studenta, typ rodinného podnikání a typ obce, ve kterém je toto podnikání provozováno.

Zvláště je zde jasná zpětná vazba pro ženy-provozovatelky rodinného podnikání, díky kterým se ženy sice do rodinného podnikání při studiu zapojují, avšak absence diskuse o nástupnictví způsobuje jejich neochotu rodinné podnikání převzít.

Sestavy faktorů ovlivňující participaci (ať už *nulovou* nebo *plnou*, viz přílohy C a D) mohou sloužit jako poklad pro rodinná podnikání i obce Libereckého kraje. Stávající majitelé zde mohou vidět, jaké faktory ovlivňují jejich rodinné příslušníky a na tyto faktory se zaměřit (buď je posilovat či utlumovat), a to z pohledu kontextu typu obce (oblasti), ve které podnikají či s ohledem na jejich právní formu podnikání. Obcím Libereckého kraje sestava faktorů ukazuje, jaké faktory mladé lidi (studenty) ovlivňují i vzhledem k jejich velikosti či typu oblasti ve které se nachází.

V dotazníkovém šetření, zvláště na středních školách a učilištích, se studenti zamýšleli nad rodinností u podnikání v jejich rodině. V některých případech byla dokonce představena problematika rodinného podnikání v širším kontextu (výhody a nevýhody tohoto typu podnikání). Zamyšlení se nad rodinností v podnikání a uvědomění si tohoto faktu, může vést k *lepšímu pochopení případných problémů* či nejasností v podnikání a k možnosti vyhledat již konkrétní nástroje k řešení těchto problémů.

Závěr

Výzkum představený v této disertační práci byl věnován komplexnímu rozhodovacímu procesu mladých lidí vedoucímu k převzetí rodinného podnikání v kontextu typu rodinného podnikání i typu obce. Jsou zde uvedeny faktory, které jednotlivé fáze rozhodovacího procesu ovlivňují.

Hlavním cílem disertační práce bylo vytvořit model participace mladých lidí v rodinném podnikání v kontextu obce se zaměřením na ochotu k nástupnictví.

Cíle bylo dosaženo na základě rozsáhlého dotazníkového šetření v Libereckém kraji u studentů středních škol a učilišť, a také dodatečně studentů veřejné vysoké školy.

K naplnění hlavního cíle bylo zapotřebí splnění šesti dílčích cílů. U těchto dílčích cílů byly stanoveny hypotézy výzkumu. První tři dílčí cíle byly naplněny rešerší literatury, statistických údajů a jejich analýzou. Dílčí cíle 4 až 6 byly splněny pomocí statistických metod, na jejichž základě byl **vytvořen základní model participace**. V něm je uvedeno, že zapojení mladého člověka do rodinného podnikání povede k jeho vůli v rodinném podnikání pracovat a později jej i převzít. Zapojení studentů do podnikání je však kritickou otázkou, protože většina z nich do rodinného podnikání zapojována nebyla.

Výzkumem bylo zjištěno, že do rodinného podnikání se zapojují spíše muži, dále ti s nižší ambicí k formálnímu vzdělání. Dále byl nalezen větší vliv venkovských oblastí a venkovských obcí oproti obcím a oblastem městského typu. Tento fakt je pro venkov zřejmý, jelikož jsou zde řemesla zakořeněna v tradici.

Výzkum prokázal, že ženy se do rodinného podnikání zapojují častěji, pokud je hlavní provozovatel rovněž ženského pohlaví (či pokud obě pohlaví spolupracují). Touha žen se do podnikání zapojit po dokončení studia se však jeví, jako velice slabá. To je dáno zejména tím, že ženy mají vyšší ambice k formálnímu vzdělání. Ženy se pak do podnikání zapojí spíše, pokud se bude jednat o rodinnou obchodní korporaci. Výzkum odhalil i absenci diskuse o nástupnictví u provozovatelek-žen. Zvláště

ve vztahu ke studentkám. Absence této diskuse má souvislost s negativním přístupem k převzetí rodinného podnikání ženami.

Dále byly **sestaveny faktory plné a nulové participace**. Mezi důvody, proč se studenti do rodinného podnikání zapojují a chtějí je i převzít je zejména *jistota* práce i finančních prostředků. Je poté otázkou, jestli tento faktor je dostatečně silný k přetrvání pozitivního názoru na nástupnictví až do doby převzetí. Mladý člověk by měl mít k podnikání silný vztah, aby se jej snažil provozovat i v době hospodářské krize.

U faktorů nulové participace je hlavním důvodem *nepodnikavost* studentů. Tento faktor zahrnuje strach z odpovědnosti, administrativní náročnosti a nevíli vést pracovníky. Kromě zjednodušení administrativní náročnosti v ČR by na školách a univerzitách mělo docházet k podpoře podnikavosti mladých lidí, mimo jiné i dostatečným vysvětlováním problematiky administrativních záležitostí v podnikání a možnostmi poradenství v této oblasti. Snížení této nevědomosti by mohlo oslabit strach studentů z odpovědnosti v podnikání. Podpoře podnikavosti v Libereckém kraji se věnuje například iniciativa Student Business Clubu na Technické univerzitě v Liberci či liberecký podnikatelský inkubátor LipoInk.

Byla **vytvořena matice participace**, na jejímž základě lze zjišťovat rozdílnost faktorů ovlivňujících rozhodnutí o účasti či neúčasti mladých lidí v rodinném podnikání. Z této matice vyplývá, že zvláště u zapojování mladých lidí do rodinného podnikání, skrze všechny fáze rozhodovacího procesu, se vyskytují odlišnosti v důvodech tohoto zapojení.

V České republice je snaha definovat rodinné podnikání se zahrnutím podnikání fyzických osob. Pomocí skupinových rozhovorů bylo zjištěno, že si studenti u podnikajících fyzických osob často neuvědomují rodinnost v tomto typu podnikání. Dotazníkovým šetřením se nejen zvýšilo obecné povědomí o rodinném podnikání, zároveň došlo i k objasnění skutečnosti, že rodinnost ve spojení s podnikáním (a jejich specifika), lze spatřit také u podnikajících fyzických osob. Zamyšlení se nad rodinností v podnikání a uvědomění si tohoto faktu, může vést k lepšímu pochopení případných

problémů či nejasností v podnikání. Po tomto základním uvědomění si specifčnosti podnikání je možné si vyhledat již konkrétní nástroje k řešení případných problémů.

Přínosem disertační práce je tedy vytvoření materiálu, který přináší ucelený pohled na problematiku participace mladého člověka (studenta) v rodinném podnikání dle jeho typu, a to v kontextu typu obce v Libereckém kraji. **Vytvořený základní model participace, včetně sestav faktorů** plné a nulové participace, a faktorů změny názoru na převzetí v případě nulové participace, lze nalézt v **přílohách B - D**.

Výzkum v této oblasti bude dále pokračovat, a to zejména s ohledem na obor rodinného podnikání a obor vybraný a studovaný mladým člověkem, tj. bude analyzován studijní obor, který studenta zajímá a předmět podnikání daného rodinného podnikání. Budou hledány souvislosti mezi těmito obory a participací studenta v rodinném podnikání se snahou zjištěné vztahy zakomponovat do aktuálně vytvořeného základního modelu participace.

Dále také bude zkoumána vazba mladého člověka (studenta) na obec, respektive na jeho vůli setrvat v obci, a jestli se tento přístup liší u osob s podnikáním v rodinném zázemí či nikoliv. I o tuto problematiku by se měl v budoucnosti rozšířit základní model participace.

Výzvou pro další výzkum je zjistit, jakou roli hraje v rodinném podnikání hlavní a vedlejší činnost. Liší se podíl podnikatelských subjektů nerodinného typu s hlavní či vedlejší podnikatelskou činností od těch, jež vykazují znaky rodinného podnikání? Liší se participace mladé generace na rodinném podnikání v případě hlavní a vedlejší činnosti? Jsou u těchto druhů činností odlišné či totožné faktory participace?

Výsledky výzkumu jsou aktuálně platné pro Liberecký kraj. Každý kraj má však svá specifika. Další výzvou do budoucnosti je možnost aplikace tohoto výzkumu i v dalších krajích České republiky, poté porovnání výsledků a zjištění odlišností.

Vlastní publikační činnost

1	<i>Participation of Young People in Family Business</i> - PŘIJATO k publikování		
Kde: (J_{imp}) Philosophy.Sociology		Rok: 2019	Podíl: 80 %
HORČIČKOVÁ, Zuzana a Nerijus STASIULIS. 2019. Participation of Young People in Family Business. <i>Filosofija.Sociologija</i> . 30 (1). ISSN 2424-4546.			
2	<i>Willingness of young people to work in the family business: pilot survey</i>		
Kde: (J_{rec}) Trendy v podnikání/Business Trends		Rok: 2018	Podíl: 100 %
HORČIČKOVÁ, Zuzana. 2018. Willingness of young people to work in the family business: pilot survey. <i>Trendy v podnikání</i> . 8 (2): 33-38.			
3	<i>Rodinné podnikání: Finanční modul</i> – výuková skripta		
Kde: (BN) Technická univerzita v Liberci, Liberec		Rok: 2017	Podíl: 50 %
JÁČ, Ivan a Zuzana HORČIČKOVÁ. 2017. <i>Rodinné podnikání: Finanční modul</i> . Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN: 978-80-7494-375-1. Dostupné v elektronické formě na e-learningovém portálu Technické univerzity v Liberci.			
4	<i>Succession and Other Goals of Family Businesses: A Study of Selected Czech SMEs</i>		
Kde: (D) 13 th International Conference Liberec Economic Forum 2017, Liberec		Rok: 2017	Podíl: 100 %
HORČIČKOVÁ, Zuzana. 2017. Succession an Other Goals of Family Businesses: A Study of Selected Czech SMEs. In: <i>Proceedings of the 13th International Conference Liberec Economic Forum 2017</i> . Liberec: Technical University of Liberec, pp. 499-505. ISBN 978-80-7494-349-2.			
5	<i>Performance in Family Small and Medium-Sized Companies: Evidence from the Czech Republic</i>		
Kde: (D) International Scientific Conference Hradec Economic Days 2017		Rok: 2017	Podíl: 33 %
FRANĀKOVÁ, Zuzana, Lenka BÍLKOVÁ a Ladislava MÍKOVÁ. 2017. Performance in Family Small and Medium-Sized Companies: Evidence from the Czech Republic. In: <i>Proceedings of the International Scientific Conference Hradec Economic Days 2017</i> . Hradec Králové: University of Hradec Králové, pp. 199-205. ISBN 978-80-7435-664-3.			
6	<i>Environmental Reporting: Comparison of Czech Family and Non-Family SMEs</i>		
Kde: (DN) International Masaryk Conference for Ph.D. students and Young Researchers		Rok: 2016	Podíl: 33 %
FRANĀKOVÁ, Zuzana, Ladislava MÍKOVÁ a Lenka BÍLKOVÁ. 2016. Environmental Reporting: Comparison of Czech Family and Non-Family SMEs. In: <i>Proceedings of the 7th International Masaryk Conference for Ph.D.students and Young Researchers</i> . Hradec Králové: Magnanimitas, pp. 115-121. ISBN 978-80-87952-17-7.			

7	<i>The Organizational Structure and the Company Size Depending on the Form of the Ownership</i>		
Kde: (DN) International Masaryk Conference for Ph.D. students and Young Researchers		Rok: 2016	Podíl: 33 %
BÍLKOVÁ Lenka, Zuzana FRANĀKOVÁ a Ladislava MÍKOVÁ. 2016. The Organizational Structure and the Company Size Depending on the Form of the Ownership . In: <i>Proceedings of the 7th International Masaryk Conference for Ph.D. students and Young Researchers</i> . Hradec Králové: Magnanimitas, pp. 365-370. ISBN 978-80-87952-17-7.			
8	<i>Non-family Manager in Family Businesses: Evidence from the Czech Republic</i>		
Kde: (J _{rec}) Trendy v podnikání/Business Trends		Rok: 2016	Podíl: 33 %
FRANĀKOVÁ, Zuzana, Lenka BÍLKOVÁ a Ladislava MÍKOVÁ. 2016. Non-family Manager in Family Businesses: Evidence from the Czech Republic. Trendy v podnikání. 2016(3): 48-53. ISSN 1805-0603.			
9	<i>Percepiton and Values of Family Business</i>		
Kde: (D) 12 th International Conference Liberec Economic Forum 2015, Liberec		Rok: 2015	Podíl: 50 %
FRANĀKOVÁ, Zuzana a Ivan JÁĀ. 2015. Percepiton and Values of Family Business. In: <i>Proceedings of the 12th International Conference Liberec Economic Forum 2015</i> . Liberec: Technical University of Liberec, pp. 47-55. ISBN 978-80-7494-225-9.			

Seznam použité literatury

Citace

ALDAMIZ-ECHEVARRÍA, Covadonga, Idoia IDÍGORAS a María-Azucena VICENTE-MOLINA. 2017. Gender issues related to choosing the successor in the family business. *European Journal of Family Business*. 7(1-2): 54-64. <https://doi.org/10.1016/j.ejfb.2017.10.002>

ALTINAY, Levent, Melih MADANOGLU, Roberto DANIELE a Conrad LASHLEY. 2012. The influence of family tradition and psychological traits on entrepreneurial intention. *International Journal of Hospitality Management*. 31(2012): 489-499. doi:10.1016/j.ijhm.2011.07.007

AMSP ČR. 2013. Názory majitelů a jednatelů k rodinnému podnikání. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné také z: <http://amsp.cz/22-pruzkum-amsp-cr-nazory-majitelu-a-jednatelu-k-rodinnemu-podnikani/>

AMSP ČR. 2014. Rodinné firmy. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné také z: <http://amsp.cz/26-pruzkum-amsp-cr-rodinne-firmy/>

AMSP ČR. 2015a. Rodinné firmy. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné také z: <http://amsp.cz/32-pruzkum-amsp-cr-rodinne-firmy/>

AMSP ČR. 2016. Specifika rodinného podnikání. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné také z: <http://amsp.cz/40-pruzkum-amsp-cr-specifika-rodinneho-podnikani/>

AMSP ČR. 2017. Specifika rodinného podnikání. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné také z: <http://amsp.cz/48-pruzkum-specifika-rodinneho-podnikani/>

AMSP ČR. 2018a. Analýza rodinného podnikání v Evropské unii. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://amsp.cz/wp-content/uploads/2018/01/Anal%C3%BDza-rodinn%C3%A9ho-podnik%C3%A1n%C3%AD-v-EU.pdf>

AMSP ČR. 2018b. Definice rodinného podnikání. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR*. Tisková zpráva ze dne 30. 1. 2018.

AMSP ČR. 2018c. Srovnávací analýza podnikatelů a podnikatelek. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://amsp.cz/wp-content/uploads/2018/04/Anal%C3%BDza-podnikatel%C3%A9-podnikatelky.pdf>

AMSP ČR. 2018d. Výroční průzkum k trendům rodinného podnikání. *Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://amsp.cz/58-pruzkum-amsp-cr-vyrocní-pruzkum-k-trendum-rodinneho-podnikani/>

ANTLOVÁ, Klára, Petra RYDVALOVÁ a Marián LAMR. 2017. *Vztah studentů k podnikání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN: 978-80-7494-379-9.

ARNOFF, Craig E. a John L. WARD. 2011. *Preparing Successors for Leadership: Another Kind of Hero*. United States, New York: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-137-51031-0.

ASOCIACE KRAJŮ. 2013. Liberecký kraj: charakteristika kraje. *Asociace krajů České republiky* [online] [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <http://www.asociacekrajů.cz/kraje-cr/liberecky-kraj/charakteristika-kraje-5/>

BACKMAN M., a PALMBERG, J. 2015. Contextualizing small family firms: How does the urban-rural context affect firm employment growth?. *Journal of Family Business Strategy*. **6**(2015): 247-258. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfbs.2015.10.003>.

BARTOŇOVÁ et al. 2014. Regionální řešerše: Liberecký kraj. Zpracováno v rámci projektu *ESF v ČR Sektorové dohody jako nástroj sociálního dialogu při řešení dlouhodobých problémů v oblasti rozvoje lidských zdrojů*, reg. č. proj.: CZ.1.04/1.1.01/B9.00013 [online] [cit. 2019-02-22]. Dostupné také z: www.socialnidialog.cz

BEDNAŘÍK, R., a MIKULKA, M. 2014. Nástup nové generace znamená pro rodinné firmy zlomové období: První vlna majitelů předává firmy. *Hospodářské noviny*, 228, 1.

BEDNAŘÍKOVÁ Zuzana, BAVOROVÁ, M., & PONKINA, E. V. 2016. Migration motivation of agriculturally educated rural youth: The case of Russian Siberia. *Journal of Rural Studies*. **45**(2016): 99-111.

BERRONE, Pascual, Cristina CRUZ a Luis R. GOMEZ-MEJIA. 2012. Socioemotional Wealth in Family Firms: Theoretical Dimensions, Assessment Approaches, and Agenda for Future Research. *Family Business Review*. **25**(3): 258-279. doi:10.1177/0894486511435355.

BÍNEK, Jan, Vojtěch KORÁB, Iva GALVASOVÁ, Jan HOLEČEK, Veronika BUMBEROVÁ, Jan ROSENBERG, Hana SVOBODOVÁ, Dušan HALÁSEK. 2011. *Obce a regiony pro podnikatele & podnikatelé pro obce a region*. Brno: GaREP, spol s r. o.

BUDÍKOVÁ, Marie, Maria KRÁLOVÁ a Bohumil MAROŠ. 2010. *Průvodce základními statistickými metodami*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3243-5.

CAMPOPIANO, Giovanna, Alfredo DE MASSIS, Francesca Romana RINALDI a Salvatore SCIASCIA. 2017. Women's involvement in family firms: Progress and challenges for future research. *Journal of Family Business Strategy*. **8**(2017): 200-212. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfbs.2017.09.001>

CZECH TRADE. 2017. Charakteristika Libereckého kraje. *BusinessInfo.cz* [online] [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-libereckeho-kraje-2147.html>

ČSÚ. 2005. Index ekonomického zatížení v roce 2005. *Český statistický úřad* [online] [cit. 2019-02-02]. Dostupné také z: <https://www.czso.cz/csu/xl/030703105>

ČSÚ. 2014. Sociální vývoj: Ekonomická aktivita. *Český statistický úřad* [online] [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-2105-05-v_letech_2000_az_2004-4_3_ekonomicka_aktivita

ČSÚ. 2016a. Územní prvky – okresy. *Český statistický úřad* [online] [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/rso/okres_rso

ČSÚ. 2017. Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Libereckého kraje. *Český statistický úřad* [online] [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/120615_tendence

ČSÚ. 2018a. Liberecký kraj. *Český statistický úřad* [online] [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xl/kraj>

ČSÚ. 2018b. *Postavení venkova v Libereckém kraji* [online]. Liberec: Český statistický úřad. [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20565919/511361-09.pdf/fd927885-1345-4190-9ad7-105efb74eefc?version=1.0>

ČSÚ. 2018c. Zaostřeno na ženy a muže – 2018. *Český statistický úřad* [online] [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/60622084/30000218.pdf/ca944559-950a-45c0-bd6b-fbe949cd0373?version=1.5>

ČSÚ. 2019. Gender: vzdělání. *Český statistický úřad* [online] [cit. 2019-02-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/1-gender_vzdelani

DAVIS, John. 2018. How Three Circles Changed the Way We Understand Family Business. *Cambridge Family Enterprise Press* [online] [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: <https://johndavis.com/how-three-circles-changed-the-way-we-understand-family-business/>

DELOITTE. 2016. Next-generation family businesses: Evolution keeping family values alive. *Deloitte* [online] [cit. 2018-11-18]. Dostupné také z: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Strategy/gx-family-business-nextgen-survey.pdf>

DLOUHÁ, Jana. 2017. Udržitelné podnikání na venkově - inspirace pro vzdělávání. *Envigogika*. 12(1): 1-34. doi: 10.14712/18023061.544

EDDLESTON, Kimberly A. a Robert M. MORGAN. 2014. Trust, commitment and relationships in family business: Challenging conventional wisdom. *Journal of Family Business Strategy*. 5(2014): 213-216. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfbs.2014.08.003>

EVROPSKÁ KOMISE. 2018. Family Business: Common European definition of a family business. *Evropská komise* [online] [cit. 2018-12-20]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/family-business_en

EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. 2016. *Rodinné podniky v Evropě jako zdroj budoucího růstu a lepších pracovních míst* [online]. Brusel: Evropský hospodářský a sociální výbor, [cit. 2017-06-01]. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52015IE0722>

GAREP. 2018. Metodická podpora regionálního rozvoje. *GaRep, spol. s r.o.* [online] [cit. 2018-12-26] Dostupné z: http://www.regionálnírozvoj.cz/index.php/regiony_red.html

HANŽLOVÁ, Jitka. 2018. Mladí lidé podnikají méně než dřív. Může za to také složitá administrativa i nasycenost trhu. *iROZHLAS.cz* [online] [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/mladi-podnikatele-podnikani-firmy_1806250830_per

HATAK, Isabella, Teemu KAUTONEN, Matthias FINK a Juha KANSIKAS. 2016. Innovativeness and family-firm performance: The moderating effect of family commitment. *Technological Forecasting and Social Change*. **102**(2016): 120-131. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2015.02.020>

HEBÁK, Petr et al. 2013. *Statistické myšlení a nástroje analýzy dat*. Praha: Informatorium. ISBN 978-80-7333-105-4.

HENDL, Jan. 2004. *Přehled statistických metod zpracování dat: Analýza a metaanalýza*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 80-7178-820-1.

HNÁTEK, Milan a Milena HNÁTKOVÁ. 2014. Rodinné podnikání ve světle korpusu a českých zákonů. *Acta academica karviniensia*. **14**(3). ISSN 1212-415X.

HNÁTEK, Milan. 2015. Entrepreneurial Thinking as a Key Factor of Family Business Success. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. **181**(2015). 342-348. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.896>

HORČIČKOVÁ, Zuzana. 2018. Willingness of young people to work in the family business: pilot survey. *Trendy v podnikání*. **8**(2): 33-38.

HOUDEN, Deb. 2019. Introducing Teens and Young Adults to the Family Enterprise. *The Family Business Consulting Group* [online] [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.thefbcg.com/introducing-teens-and-young-adults-to-the-family-enterprise/>

IMD. 2014. To be, or not to be, the next-generation family business leader. *IMD* [online] [2019-01-22]. Dostupné z: <https://www.imd.org/research-knowledge/articles/to-be-or-not-to-be-the-next-generation-family-business-leader/>

- INSTITUTE FOR FAMILY BUSINESS. 2011. The UK Family Business Sector: Working to grow the UK economy. *Institute for Family Business* [online] [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <http://www.oxfordeconomics.com/my-oxford/projects/129083>
- JÁČ, Ivan et al. 2010. *Jedinečnost obce v regionu*. Příbram: Kamil Mařík - Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-038-6.
- JANDOUREK, Jan. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 80-7178-535-0.
- KARLÍČEK, Miroslav et al. 2013. *Základy marketingu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4208-3.
- KASLOW, Florence W. 2006. *Handbook of Family Business and Family Business consultation*. New York, USA: Internatinal Business Press. ISBN-10: 0-7890-2777-1.
- KENYON-ROUVINEZ, Denise a John L. WARD. *Rodinná firma: Jak vybudovat, úspěšně vést a předat rodinný podnik*. Brno: Barrister&Principal. ISBN 978-80-7485-095-0.
- KNERR Beatrice. 2017. *International Labor Migration and Livelihood Security in Nepal: Considering the Household Level*. Kassel: Kassel university press GmbH. ISBN 978-3-86219-944-0.
- KORÁB, Vojtěch, Alena HANZELKOVÁ a Marek MIHALISKO. 2008. *Rodinné podnikání*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-1843-6.
- KOZEL et al. 2006. *Moderní marketingový výzkum*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0966-X.
- KOZEL, Roman, Lenka MYNÁŘOVÁ a Hana SVOBODOVÁ. 2011. *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3527-6.
- KPMG. 2011. Family Business Succession: Managing the All-Important Family Component. *KPMG Enterprise* [online] [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2015/07/3468-succession.pdf>
- KROŠLÁKOVÁ, Monika. 2014. Atraktivita rodinného podnikania pre mladých ľudí. *Európske partnerstvo pre verejné stratégie* [online] [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: https://www.eppp.sk/docs/seminar-rp_kroslakovam.pdf
- KUBÍČEK, Aleš a Petra ŠTAMFESTOVÁ. 2017. Příběhy nástupnictví českých rodinných podniků. *Trendy v podnikání*. 7(1): 33-41.
- LEACH, P., W. KENWAY-SMITH, A. HART, T. MORRIS, J. AINSWORTH, E. BETERLSEN, S. IRAQI a V. PASARI. 1990. *Managing the family business in the U.K.: A Stoy Hayward survey in conjunction with the London Business School*. London: Stoy Hayward.

LEUNG, Wai-Ching. 2001. *Statistics and Evidence-based Medicine for Examinations. Berkshire*. UK: LibraPharm Limited. ISBN 1-900603-59-4.

LIBERECKÝ KRAJ. 2014. Program rozvoje Libereckého kraje 2014-2020. *Liberecký kraj* [online] [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://regionalni-rozvoj.kraj-lbc.cz/page1884/program-rozvoje-libereckeho-kraje-2014-2020>

MACHEK, Ondřej. 2017. *Rodinné firmy*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-638-8.

MANDL, Irene. 2008. Overview of Family Business Relevant Issues: Final Report. *Austrian Institute for SME Research*. [online] [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/10389/attachments/1/translations/en/rendition/s/native>

MCCONAUGHY Daniel L., Michael C. WALKER, Glenn V. HENDERSON Jr., Chandra S. MISHRA. 1998. Founding family controlled firms: Efficiency and value. *Review of Financial Economic*. 7(1): 1-19.

MMR ČR. 2010. Rozvojové možnosti obcí. Praha: GaREP, spol. s r.o. ISBN 978-80-87147-29-0.

MMR ČR. 2013. Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020. *Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky*.

MMR ČR. 2019. Portál územního plánování. *Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky* [online] [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <http://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/obce.asp>

MOŽNÝ, Ivo. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-58-X.

MPO ČR, 2017. Zpráva o vývoji malého a středního podnikání a jeho podpoře v roce 2017. *Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky* [online] [cit. 2019-01-15]. Dostupné také z: https://www.mpo.cz/assets/cz/podnikani/male-a-stredni-podnikani/studie-a-strategicke-dokumenty/2018/10/Zprava_MSP_2017.pdf

MPO ČR, 2019. Počty podnikajících fyzických osob a živnostenských oprávnění dle pohlaví. *Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky* [online] [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/pocty-podnikajicich-fyzickych-osob-a-zivnostenskych-opravneni-dle-pohlavi--225455/>

MŠMT ČR. 2019a. Mládež v ČR. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online] [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/mladez-v-cr>

MŠMT ČR. 2019b. Rejstřík škol a školských zařízení. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online] [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://profa.uiv.cz/rejskol/>

- MURPHY, Linda a Frank LAMBRECHTS. 2015. Investigating the actual career decisions of the next generations: The impact of family business involvement. *Journal of Family Business Strategy*. **6**(2015): 33-44. <https://doi.org/10.1016/j.jfbs.2014.10.003>
- ODEHNALOVÁ, Pavla. 2011. *Přednosti a meze rodinného podnikání*. Brno: Masarykova univerzita Brno. ISBN 978-80-210-5603-9
- OVERBEKE, Kathyann Kesler, Diana BILIMORIA a Sheri PERELLI. 2013. The dearth of daughter successors in family businesses: Gendered norms, blindness to possibility, and invisibility. *Journal of Family Business Strategy*. **4**(2013): 201-212. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfbs.2013.07.002>
- PABLO-LERCHUNDI, Iciar, Gustavo MOREALE-ALONSO a Rosa María GONZÁLEZ-TIRADOS. 2015. Influences of parental occupation on occupational choices and professional values. *Journal of Business Research*. **68**(2015): 1645-1649. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.02.011>
- PERLÍN, Radim. 1998. Venkov, typologie venkovského prostoru. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online] [cit. 2019-1-17]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf
- PERLÍN, Radim. 2009. Vymezení venkovských obcí v Česku. *Deník veřejné správy* [online] [cit. 2019-01-17]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6384068>
- PETRŮ, Naděžda. 2018. *Nástupnická strategie v českých rodinných podnicích*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, a.s., 2018. ISBN 978-80-7408-162-0.
- POLEDNA, Juraj a Marianna POLEDNOVÁ. 2008. Overview of Family Business Relevant Issues: Country Fiche Czech Republic. *Austrian Institute for SME Research*. [online] [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/craft/family_business/doc/familybusiness_country_fiche_czech_republic_en.pdf
- POZA, Ernesto J. 2010. *Family Business*. 3.vyd. USA, Mason: South-Western Cengage Learning. ISBN-10: 0-324-59769-X.
- PRICEWATERHOUSECOOPERS. 2012. Celosvětový průzkum rodinných firem 2012. *PricewaterhouseCoopers* [online] [cit. 2018-09-22]. Dostupné z: <https://anzdoc.com/celosvtovy-przkum-rodinnych-firem-2012.html>
- PRICEWATERHOUSECOOPERS. 2015. CEE Family Business Survey: Family businesses at a crossroads. *PricewaterhouseCoopers* [online] [cit. 2018-09-22]. Dostupné z: https://www.pwc.com/hu/hu/kiadvanyok/assets/pdf/cee_family_survey_2015.pdf
- RABUŠIC, Ladislav. 2005. Explorační faktorová analýza. *Informační systém Masarykovy univerzity* [online] [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2005/SOC708/um/Lekce-11_faktan.pdf
- RASTOGI, Sanjay a Reena AGRAWAL. 2017. Intention of offspring to join the family enterprise: a study of Indian businesses. *Annals of Innovation & Entrepreneurship*. <https://doi.org/10.3402/aie.v1i1.5641>

REICHEL, Jiří. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3006-6.

ROKUNDO, S. Friend a Emmanuel M. CYEZE. 2015. Factors influencing intention to family business succession: A case of Kigali Independent University ULK. *Direct Research Journal of Social Science and Educational Studies*. 2(6): 77-88. ISSN 2449-0806.

RYDVALOVÁ, Petra et al. 2017. *Typologie a hodnocení vitality rodinného podnikání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN: 978-80-7494-352-2.

RYDVALOVÁ, Petra, Eva KARHANOVÁ HORYNOVÁ a Magdalena ZBRÁNKOVÁ. 2016. Family business as source of municipality development in the Czech Republic. *Amfitratu Economic*. 18(41): 168-183.

RYDVALOVÁ, Petra, Ivan JÁČ, Eva KARHANOVÁ HORYNOVÁ, Eliška VALENTOVÁ a Magdalena ZBRÁNKOVÁ. 2015. *Rodinné podnikání - zdroj rozvoje obcí*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7494-245-7.

SARIDAKIS, George, Yanqing LAI, Rebeca I. Muñoz TORRES, Anne-Marie MOHAMMED. 2017. Actual and intended growth in family firms and non-family owned firms: Are they different? *Enterprise Research Centre* [online] [cit. 2018-01-17]. Dostupné z: https://www.enterpriseresearch.ac.uk/wp-content/uploads/2017/07/ERC-ResPap60-SaridakisLai-et-al_Final.pdf

SERVUS, Stanislav, David ELISCHER a Tomáš HORÁČEK. 2018. *Aktuální otázky nástupnictví při rodinném podnikání*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7552-643-4.

SHARMA, Pramodita a P. Gregory IRVING. 2005. Four Bases of Family Business Successor Commitment: Antecedents and Consequences. *Entrepreneurship Theory and Practice*. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2005.00067.x>

SCHRÖDER Elke a Eva SCHMITT-RODERMUND. 2013. Antecedents and consequences of adolescents' motivation to join the family business. *Journal of Vocational Behavior*. 83(2013): 476-485. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jvb.2013.07.006>

STOUGH, Roger, Friederike WELTER, Joern BLOCK, Karl WENNERBERG a Rodrigo BASCO. 2015. Family business and regional science: „Bridging the gap“. *Journal of Family Business Strategy*. 6(2015): 208-218.

SUND, Lars-Göran, Leif MELIN a Kajsa HAAG. 2015. Intergenerational ownership succession: Shifting the focus from outcome measurements to preparatory requirements. *Journal of Family Business Strategy*, 6(2015): 166-177. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfbs.2015.07.001>

SVOBODOVÁ, Hana et al. 2011. *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno: GaREP, spol s r.o. ISBN: 978-80-904308-8-4.

- SWATOS, William H. 1998. *Encyclopedia of religion and society*. AltaMira Press.
- ŠKALOUDOVÁ, Alena. 2010. Faktorová analýza. *Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta* [online] [cit. 2018-10-12] Dostupné z: http://kps.pdf.cuni.cz/skalouda/fa/extrakce_fak.htm
- ŠKOLSKÝ ZÁKON. 2004. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání č. 561/2004 Sb. *Česká republika*.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3181-0.
- ŠTICHHAUEROVÁ, Eva a Natalie PELLONEOVÁ. 2017. Význam rodinného podnikání v obcích ČR. *Trendy v podnikání*. 7(3): 51-59. ISSN 1805-0603.
- TAHAL, Radek et al. 2017. *Marketingový výzkum: Postupy, metody, trendy*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-0206-8.
- WARD, John L. a Stephen L. MCCLURE. 2019. Family Business Succession: 15 Guidelines. *The Family Business Consulting Group* [online] [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://www.thefbcg.com/Family-Business-Succession--15-Guidelines/>
- ZÁKON O KRAJÍCH. 2000. Zákon o krajích č. 129/2000 Sb. *Česká republika*.
- ZÁKON O OBCÍCH. 2000. Zákon o obcích č. 128/2000 Sb. *Česká republika*.
- ZÁKON O PODPOŘE REGIONÁLNÍHO ROZVOJE. 2000. Zákon o podpoře regionálního rozvoje č. 248/2000 Sb. *Česká republika*.
- ZÁKON OBČANSKÝ ZÁKONÍK. 2012. Zákon občanský zákoník č. 89/2012 Sb. *Česká republika*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89?text=p%C5%99%C3%ADbuzenstv%C3%AD>
- ZELLWEGER, Thomas, Philipp SIEGER a Frank Halter. 2011. Should I stay or should I go? Career choice intentions of students with family business background. *Journal of Business Venturing*. 26(2011): 521-536. doi: 10.1016/j.jbusvent.2010.04.001
- ZELLWEGER, Thomas. 2017. *Managing the Family Business: Theory and Practice*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited. ISBN 978-1-78347-070-9.
- ŽIŽKA, Miroslav et al. 2013. *Hospodářský rozvoj regionů: Vymezení funkčních regionů, významné socioekonomické faktory, regionální odolnost a inovační intenzita*. Příbram: Kamil Mařík - Professional Publishing.
- ŽIŽKA, Miroslav, Petra RYDVALOVÁ, Jiří ŠMÍDA a Klára POPKOVÁ. 2011. *Atlas ekonomických ukazatelů: Cesta poznání k odpovědnému rozhodování o rozvoji obce*. Příbram: Kamil Mařík-Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-074-4.

Bibliografie

EGER, Ludvík a Dana EGEROVÁ. 2017. *Základy metodologie výzkumu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0735-4.

RISY.CZ. 2016. Regionální informační servis [online]. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR*. Dostupné z: www.risy.cz

SOCHŮREK, Jan a Květuše SLUKOVÁ. 2013. *Stručný úvod do základů metodologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-943-1.

TAHAL, Radek. 2015. *Základní metody sběru primárních dat v marketingovém výzkumu*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-585-5.

Výroční zprávy středních škol Libereckého kraje [online].

Seznam příloh

Příloha A	Vzor dotazníku.....	168
Příloha B	Základní model participace.....	173
Příloha C	Sestava faktorů plné participace	177
Příloha D	Sestava faktorů nulové participace a změny názoru na převzetí RP	181
Příloha E	Popisná statistika nulové participace	186
Příloha F	Popisná statistika rozhodnutí „ANO-NE-NE“	188
Příloha G	Popisná statistika plné participace	190
Příloha H	Popisná statistika rozhodnutí „NE-ANO-ANO“	192
Příloha I	Popisná statistika rozhodnutí „ANO-ANO-NE“.....	194
Příloha J	Popisná statistika rozhodnutí „NE-NE-ANO“	196
Příloha K	Popisná statistika rozhodnutí „ANO-NE-ANO“	198
Příloha L	Popisná statistika rozhodnutí „NE-ANO-NE“.....	200

Příloha A Vzor dotazníku

Mladá generace v rodinném podnikání v kontextu obce

(Liberecký kraj)

Dobrý den,

tímto bych Vás chtěla požádat o spolupráci na výzkumu „*Mladá generace v rodinném podnikání v kontextu obce*“. Zajímám se o Vaše důvody pro žití v obci a Vaše postoje k rodinnému podnikání.

V první části dotazníku naleznete otázky vztahující se k rodinnému podnikání. Druhá část je zaměřena na Váš vztah k obci.

Za rodinné podnikání je považován:

- **podnik** (s.r.o., v.o.s., a.s., k. s), kde **má rodina min. 50% vlastnický podíl**, a kde jsou, ať už prací nebo vlastnictvím, zapojeni **alespoň 2 členové rodiny**
- člen rodiny podniká jako **fyzická osoba** (OSVČ, živnostník/zemědělec/svobodné povolání) a alespoň 1 další člen rodiny mu vypomáhá **bez jakýchkoliv smluv/dohod**
- člen rodiny podniká jako **fyzická osoba** (OSVČ, živnostník/zemědělec/svobodné povolání) a alespoň 1 další člen rodiny mu vypomáhá na **základě smlouvy/dohody**
- **více členů** rodiny podniká jako **fyzická osoba** (OSVČ, živnostník/zemědělec/svobodné povolání) a **spolupracují spolu**

Dotazník je anonymní. Jeho vyplněním souhlasíte se zpracováním poskytnutých údajů. Data budou v souhrnné podobě použita do odborných článků, do mé disertační práce a do zprávy z dotazníkového šetření zpracované v období červenec až září pro ředitele školy.

Velice Vám děkuji za vyplnění. ☺

Zuzana Horčíčková
Katedra podnikové ekonomiky a managementu
Ekonomická fakulta
Technická univerzita v Liberci

Obor studia (napište název oboru, který studujete):															
Věk (napište svůj věk):															
Pohlaví:		☐ MUŽ					☐ ŽENA								
V jaké obci bydlíte? (trvalé bydliště – ne přechodné jako je například internát nebo koleje):		Název obce:					Okres:								
							<i>(v Libereckém kraji jsou okresy: Liberec, Jablonec nad Nisou, Semily a Česká Lípa)</i>								
1. Chci po dokončení aktuálního studia ještě ve studiu pokračovat?		☐ ANO – Jaký obor?					☐ NE - V jakém oboru chci pracovat?								
2. Máme v rodině rodinné podnikání?		☐ ANO (pokud jich je více, v dotazníku uvažujte to, které je Vám nejbližší)					☐ NE – pokračujte na otázku č. 14								
3. V naší rodině je rodinné podnikání, kde:		☐ máme podnik (s.r.o., v.o.s., a.s., k. s), kde má rodina min. 50% vlastnický podíl, a kde jsou, ať už prací nebo vlastnictvím, zapojeni alespoň 2 členové rodiny													
		☐ člen rodiny podniká jako fyzická osoba (OSVČ, živnostník/zemědělec/svobodné povolání) a alespoň 1 další člen rodiny mu vypomáhá bez jakýchkoliv smluv či dohod													
		☐ člen rodiny podniká jako fyzická osoba (OSVČ, živnostník/zemědělec/svobodné povolání) a alespoň 1 další člen rodiny mu vypomáhá na základě smlouvy/dohody													
		☐ více členů rodiny podniká jako fyzická osoba (OSVČ, živnostník/zemědělec/svobodné povolání) a spolupracují spolu													
		☐ nevím													
4. Kdo rodinné podnikání vlastní/je hlavním provozovatelem? (zaškrtněte 1 nebo více možností)		☐ Otec		☐ Děda		☐ Bratr		☐ Strýc		☐ Někdo jiný					
		☐ Matka		☐ Babička		☐ Sestra		☐ Teta							
5. V jaké obci se rodinné podnikání nachází? (kde/odkud se dané podnikání provozuje)		Obec:					Okres:								
							<i>(v Libereckém kraji jsou okresy: Liberec, Jablonec nad Nisou, Semily a Česká Lípa)</i>								
6. Jaký je název činnosti/obor rodinného podnikání? <i>(např.: truhlářství, pekařství, obchod s potravinami, pneuservis, daňové poradenství, lékař, zedník atd.):</i>															
7. Bylo toto rodinné podnikání jedním z hlavních důvodů, kvůli kterým jsem si vybral (a) studovaný obor?		☐ ANO					☐ NE								
8. Jsem aktuálně v rodinném podnikání zapojen(a)? (vyberte 1 z možností: ANO nebo NE)															
☐ ANO - Proč jsem v rodinném podnikání aktuálně zapojen(a): <i>(zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru souhlasu=1/nesouhlasu=5 u každého z následujících tvrzení)</i>		☐ NE - Proč nejsem v rodinném podnikání zapojen(a): <i>(zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru souhlasu=1/nesouhlasu=5 u každého z následujících tvrzení)</i>													
Majitel (členové rodiny) potřebuje výpomoc a není nikdo jiný, kdo by to dělal.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Horší vztahy či konflikty v rodině.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím
Majitel nechce v rodinném podnikání nerodinné zaměstnance.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Zaměřuji se na jiný obor, který nelze využít v rodinném podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím
Jsou se mnou v rámci rodinného podnikání spojeny nižší náklady (např. pracuji levněji, nemusí se platit odvody, aj.)	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Rodinné podnikání je daleko od mého aktuálního bydliště.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím
Nemusím shánět práci někde jinde.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Majitel (člen rodiny) nechce další výpomoc.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím

Proč ano? ↓	Pokračování otázky: Jsem aktuálně v rodinném podnikání zapojen(a)? ↓										Proč ne?				
Pracuji tak v oboru, který mě baví.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Není volné pracovní místo.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Práce s rodinou mě baví.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Aktuálně nemám kvůli studiu čas.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Majitel chce udržet tradici, tak mne již do rodinného podnikání zapojuje.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Práce v rodinném podnikání je časově náročná.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Pokud jiný důvod, uveďte jaký:								Rodinné podnikání není vlastněno mými pra/rodiči (nejsem v přímé rodinné linii majitele).	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
								Pokud jiný důvod, uveďte jaký:							
9. Plánuji v rodinném podnikání (i nadále) pracovat po VEŠKERÉM studiu? (vyberte 1 z možností: ANO- hned po studiu, ANO- nejprve ale práce jinde, nebo NE)															
☐ ANO – hned po veškerém studiu ☐ ANO – nejprve ale chci získat zkušenosti jinde a pak se vrátit								☐ NE - Proč v rodinném podnikání po (veškerém) studiu nechci pracovat?							
Proč chci po (veškerém) studiu pracovat v rodinném podnikání? (zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru souhlasu=1/nesouhlasu=5 u každého z následujících tvrzení)								(zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru souhlasu=1/nesouhlasu=5 u každého z následujících tvrzení)							
Máme dobré vztahy v rodině – rád(a) budu pracovat se členy rodiny.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Protože zde není vidina toho, že v budoucnu budu rodinné podnikání vlastnit.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Rodina mne v rodinném podnikání bude potřebovat.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Rodinné podnikání není vlastněno mými pra/rodiči (nejsem v přímé rodinné linii majitele).	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Majitel nechce v rodinném podnikání nerodinné zaměstnance.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Zaměřuji se na jiný obor, který nelze využít v rodinném podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Nebudu muset shánět práci někde jinde.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Nechci pracovat pod vedením členů rodiny.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Jistota dlouhodobé práce.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Horší vztahy či konflikty v rodině.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Kvůli jistotě financí.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Chci do zahraničí a rodinné podnikání mi to neumožní.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Budu mít pracovní místo vytvořené „na míru“.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Kvůli administrativní náročnosti podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Budu mít možnost kariérního růstu.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Práce v rodinném podnikání je časově náročná.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
V rodinném podnikání budu mít lepší peníze, než bych měl(a) někde jinde.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Nechci mít odpovědnost.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Časově flexibilní práce.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Je tu omezená možnost kariérního růstu.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Práce v oboru mě baví.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Nevyužiji zde plně svoje schopnosti a dovednosti.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Budou mi předávány dlouholeté zkušenosti, kontakty apod.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Jinde si vydělám více peněz.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Chci se postupně připravovat na převzetí rodinného podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím	Majitel (příbuzný) nechce další výpomoc.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
Pokud jiný důvod, uveďte jaký:								Není pro mne volná pracovní pozice.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
								Kvůli poloze/místě rodinného podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
								Podnikání se aktuálně nedaří a je možné, že zanikne	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela nesouhlasím
								Pokud jiný důvod, uveďte jaký:							

10. Plánuji jednu rodinné podnikání PŘEVZÍT? (vyberte 1 z možností: ANO nebo NE)																				
☐ ANO - Proč chci jednu rodinné podnikání převzít? <small>(zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru souhlasu=1/nesouhlasu=5 u každého z následujících tvrzení)</small>							☐ NE - Proč nechci jednu rodinné podnikání převzít? <small>(zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru souhlasu=1/nesouhlasu=5 u každého z následujících tvrzení)</small>													
Jistota financí.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Kvůli horším vztahům v rodině.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
V rodinném podnikání budu mít lepší peníze, než bych měl(a) někde jinde.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Je na mne od členů rodiny vyvíjen příliš velký tlak na převzetí podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Jistota práce.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Obor rodinného podnikání mě nezajímá.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Chci pokračovat v tradici.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Příliš velká odpovědnost.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Cítím závazek/odpovědnost k rodině.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Nechci řídit lidi.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Chci naplnit očekávání členů rodiny.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Kvůli poloze/místě rodinného podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Mám k rodinnému podnikání již vybudovaný vztah.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Kvůli administrativní náročnosti rodinného podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Mám vztah k oboru.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Práce v rodinném podnikání je časově náročná.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Budu něco vlastnit.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Rodinné podnikání je pro mne příliš malé.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Budu podnikání rozvíjet dle svých představ.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Chci si vybudovat něco vlastního.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Budu pánem/paní svého času.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Majitel(é) neplánují podnikání předat.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Budu řídit lidi.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím	Za nástupce je považován jiný člen rodiny.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím					
Pokud jiný důvod, uveďte jaký:							Za nástupce je považován někdo mimo rodinu.							Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím
							V rodinném podnikání je příliš mnoho nástupců (vlastnictví bude roztržštěné)							Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím
							Majitel bude chtít za předání podnikání zaplatit nebo budu muset vyplatit sourozence.							Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím
							Podnikání se nedaří a je možné, že zanikne.							Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela Nesouhlasím
							Pokud jiný důvod, uveďte jaký:													

11. Když NECHCI podnikání převzít - Co by mě PŘIMĚLO rodinné podnikání převzít? (pokud podnikání převzít chcete, pokračujte na otázku č. 12). (zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru souhlasu=1/nesouhlasu=5 u každého z následujících tvrzení)									
Jednodušší administrativa spojená s podnikáním.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Lepší vztahy v rodině.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdyby majitel po předání rodinného podnikání již do chodu firmy nezasahoval/nemluvil.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdyby se rodinné podnikání rozšířilo i do zahraničí.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Jiná lokalita rodinného podnikání.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdybych mohl(a) v rodinném podnikání dělat to, co jsem vystudoval(a)/vystuduji.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdyby budoucí vlastnictví nebylo roztržštěné (nyní je příliš mnoho budoucích vlastníků/nástupců).	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdyby nebyl nikdo jiný, kdo by rodinné podnikání převzal.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdyby mě zaměstnanci/spolupracovníci v rodinném podnikání více respektovali.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdybych za převzetí podnikání mohl(a) zaplatit jen takovou část, abych se příliš nezadlužil(a).	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdybych nemusel(a) za převzetí podnikání platit vůbec.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdyby se rodinnému podnikání více dařilo (byl větší zisk).	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdyby rodinné podnikání bylo větší (větší firma).	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Kdybych neměl(a) jiné pracovní příležitosti/možnost pracovat někde jinde.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Rodinné podnikání bych nepřevzal(a) za žádnou cenu.	Zcela souhlasím	1	2	3	4	5	Zcela NESouhlasím		
Pokud jiný důvod, uveďte jaký:									
12. V případě, že převzmu/bych převzal(a) rodinné podnikání, zůstal(a) bych v obci svého nynějšího trvalého bydliště?						☐ ANO		☐ NE	☐ nevím
13. Probíráme doma problematiku nástupnictví/převzetí rodinného podnikání? (zakroužkováním 1-5 vyjádřete svou míru přípravy na nástupnictví)		Víme přesně, jak a kdy se bude podnikání předávat		1	2	3	4	5	Nikdy jsme se o nástupnictví nebavili

Děkuji za vyplnění dotazníku. ☺

Příloha B Základní model participace

Model je představen na následujícím listu. Na této stránce jsou uvedeny vysvětlivky k základnímu modelu participace.

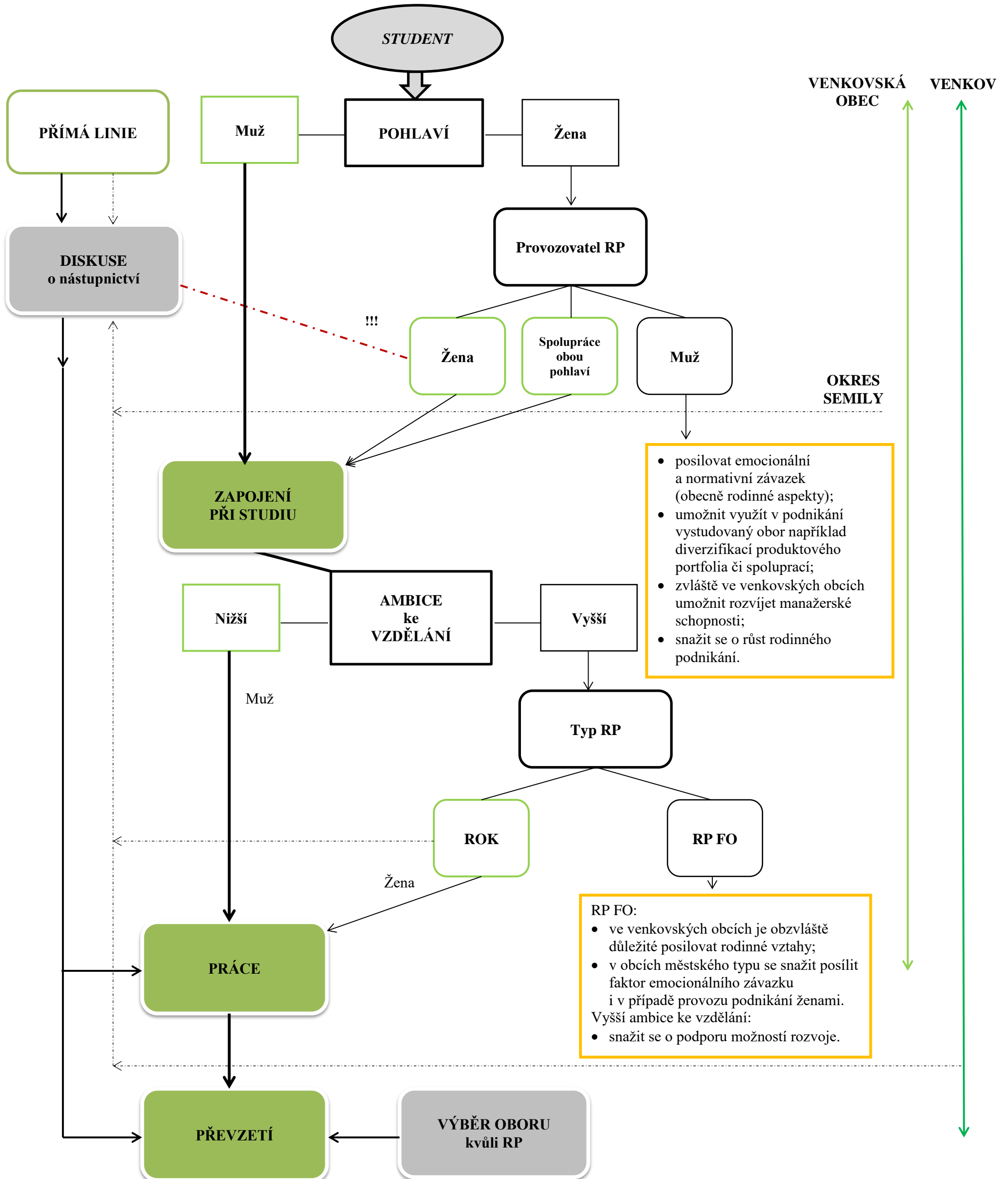
RP = rodinné podnikání

RP FO = rodinné podnikání fyzických osob

ROK = rodinná obchodní korporace

	Je ovlivněno.
	Silnější závislost.
	Vede k diskusi o nástupnictví.
	Nedostatečná komunikace o nástupnictví.
	Pozitivní vliv venkovské obce v dané fázi participace.
	Pozitivní vliv venkovské oblasti v dané fázi participace.
	Doporučení.
	Charakteristika studenta.
	Charakteristika rodinného podnikání.
	Participace ANO
	Participace NE
	Další aspekty rodinného podnikání.

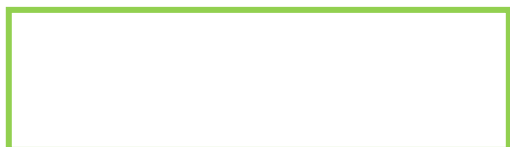
ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY:	ŽENY: VENKOV a VENKOVSKÉ OBCE: PROVOZOVATELKA-ŽENA: RP FO: PŘÍMÁ LINIE:	ambice k vyššímu formálnímu vzdělání nižší ambice k formálnímu vzdělání spíše rodinné podnikání fyzických osob častěji shodnost lokalit bydliště a obce provozu RP častěji shodnost lokalit bydliště a obce provozu RP
----------------------------------	---	--

Příloha C Sestava faktorů plné participace

Název faktoru a jeho pořadí z hlediska vysvětlené variability.

Tvrzení, která sytí faktor.

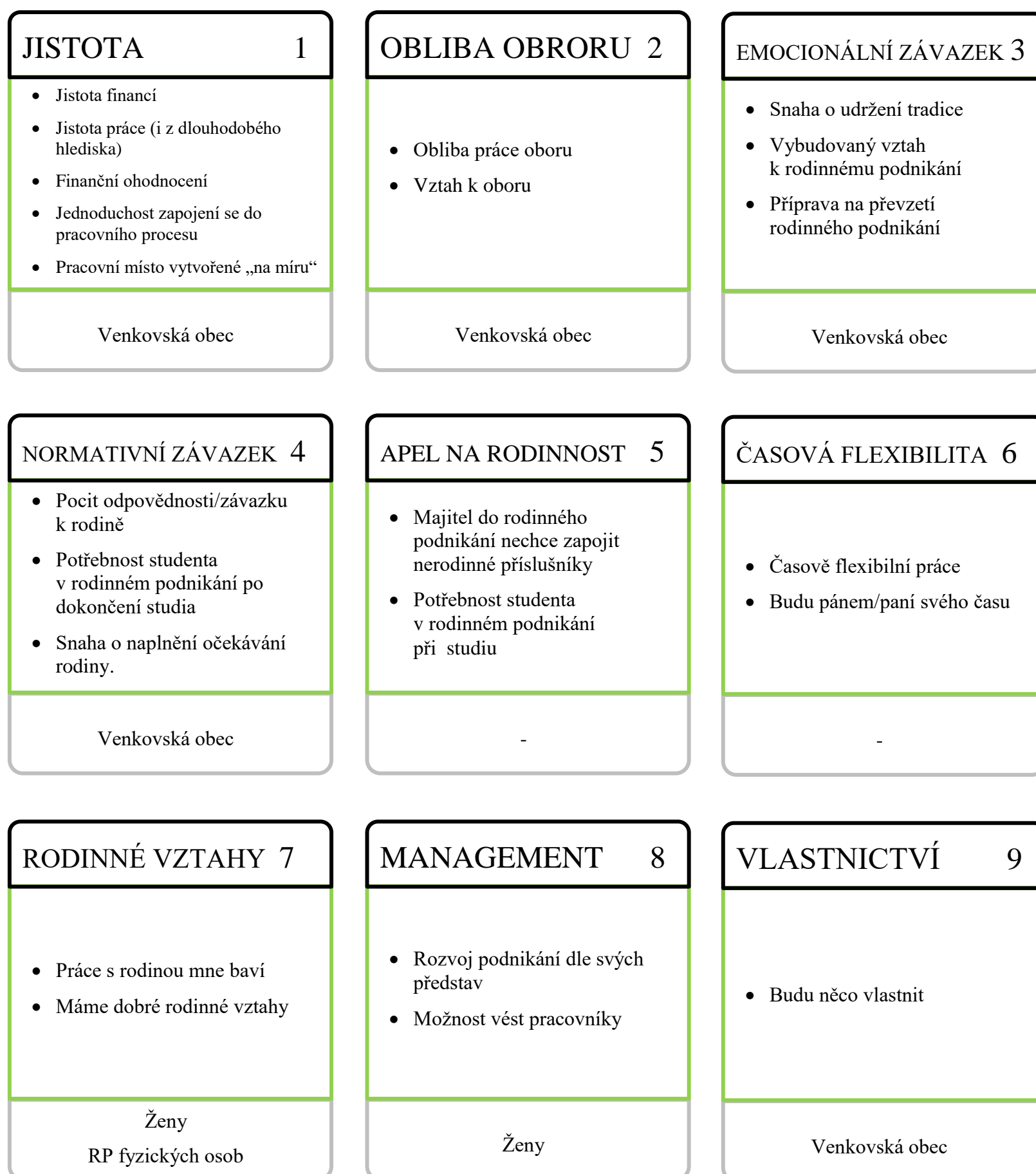
Charakteristiky, u kterých faktor převažuje na základě analýzy závislostí.

Tvrzení okrajově se dotýkající všech faktorů.

+ Tabulka C.1 - charakteristiky, u kterých faktor plné participace převažuje na základě analýzy závislostí:

- dle typu OBCE;
- dle typu RODINNÉHO PODNIKÁNÍ.

DŮLEŽITOST FAKTORŮ PLNÉ PARTICIPACE dle charakteristik		
Obec venkovského typu	Ženy	Rodinné podnikání fyzických osob
JISTOTA	MANAGEMENT	RODINNÉ VZAHY
OBLIBA OBORU		
EMOCIONÁLNÍ ZÁVAZEK	RODINNÉ VZAHY	
NORMATIVNÍ ZÁVAZEK		
VLASTNICTVÍ		

Tabulka C.1: Plná participace: závislost v kontextu typu obce a RP

Charakteristika		PLNÁ PARTICIPACE									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
		Jistota	Obľiba oboru	Emocionální závazek	Normativní závazek	Apel na rodinnost	Časová flexibilita	Rodinné vztahy	Management	Vlastnictví	
TYP OBCE	MĚSTSKÁ OBEC	Pohlaví									
		Vzdělání									
		Shodnost lokalit									
		Příbuzenská linie									
		Pohlaví provoz.			Muž-smíšené-žena						
		Typ RP									
		Typ obce RP	X	X	X	X	X	X	X	X	X
		Typ oblasti RP									
	Okres RP										
	VENKOVSKÁ OBEC	Pohlaví							Žena		
		Vzdělání									
		Shodnost lokalit									
		Příbuzenská linie							Nepřímá		
		Pohlaví provoz.									
Typ RP								RP FO			
Typ obce RP		X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Typ oblasti RP											
Okres RP											
TYP RP	RODINNÁ OBCHODNÍ KORPORACE	Pohlaví									
		Vzdělání			M-VŠ-U						
		Shodnost lokalit									
		Příbuzenská linie									
		Pohlaví provoz.									
		Typ RP	X	X	X	X	X	X	X	X	
		Typ obce RP									
		Typ oblasti RP									
	Okres RP										
	RODINNÉ PODNIKÁNÍ FYZICKÝCH OSOB	Pohlaví		Žena			Muž	Žena	Žena	Žena	Žena
		Vzdělání									
		Shodnost lokalit									
		Příbuzenská linie									
		Pohlaví provoz.									
Typ RP		X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Typ obce RP		Venkovská	Venkovská	Venkovská	Venkovská						
Typ oblasti RP											
Okres RP			SE-LBC-JBC-ČL								

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: U = učeňní obor; M = maturitní obor; VŠ = vysokoškolský obor
 JBC = Jablonec nad Nisou; LBC = Liberec; SE = Semily; ČL = Česká Lípa
 ROK = rodinná obchodní korporace; RP FO = rodinné podnikání fyzických osob

Příloha D Sestava faktorů nulové participace a změny názoru na převzetí RP

Název faktoru a jeho pořadí z pohledu vysvětlené variability.

Tvrzení, která sytí faktor nulové participace.

Tvrzení, která sytí faktor změny názoru na převzetí RP u nulové participace.

Charakteristiky, u kterých faktor převažuje na základě analýzy závislostí.

+ Tabulka D.1 - charakteristiky, u kterých faktor **nulové** participace převažuje na základě analýzy závislostí:

- dle typu OBCE;
- dle typu RODINNÉHO PODNIKÁNÍ.

+ Tabulka D.2 - charakteristiky, u kterých faktor **změny názoru** na převzetí rodinného podnikání převažuje na základě analýzy závislostí:

- dle typu OBCE;
- dle typu RODINNÉHO PODNIKÁNÍ.

NEPODNIKAVOST 1 <ul style="list-style-type: none"> • Nechci mít odpovědnost • Příliš velká odpovědnost • Nechci vést pracovníky • Administrativní náročnost rodinného podnikání <p>Odlišná lokalita, Muži, Městská oblast</p>	RODINNÉ VZTAHY 2 <ul style="list-style-type: none"> • Horší vztahy či konflikty v rodině <p>Muži</p>	NEPOTŘEBNOST 3 <ul style="list-style-type: none"> • Není pro mne volná pracovní pozice • Majitel nechce výpomoc <p>Vyšší vzdělání, Městská oblast, Nepřímá linie</p>	ČASOVÁ NÁROČNOST 4 <ul style="list-style-type: none"> • Práce v rodinném podnikání je časově náročná <p>Vyšší vzdělání, Okres Semily</p>
--	--	---	--

LOKALITA 5 <ul style="list-style-type: none"> • Rodinné podnikání je daleko od mého aktuálního bydliště, proto se při studiu nezapojuji • Nevyhovující lokalita RP <p>Muži, Odlišná lokalita, Nepřímá linie</p>	PŘÍBUZENSKÝ VZTAH 6 <ul style="list-style-type: none"> • Nejsem v přímé rodinné linii majitele <p>Muži, Odlišná lokalita, Nepřímá linie</p>	MOŽNOSTI ROZVOJE 7 <ul style="list-style-type: none"> • Omezený kariérní růst • Nedostatečné finanční ohodnocení • Nedostatečná velikost RP <p>Muži</p>	NEZÁJEM O OBOR 8 <ul style="list-style-type: none"> • Zaměřuji se na jiný obor, který nelze využít v rodinném podnikání • Obor RP mě nezajímá <p>-</p>
--	---	---	---

STAV PODNIKÁNÍ 9 <ul style="list-style-type: none"> • Rodinnému podnikání se nedaří, s je možné, že zanikne <p>Muži</p>	NÁSTUPNICTVÍ 10 <ul style="list-style-type: none"> • Roztříštěnost vlastnictví v budoucnosti • Nutnost za převzetí zaplatit • Za nástupce je považován jiný člen rodiny <p>Vyšší vzdělání, Odlišná lokalita, Nepřímá linie, ROK</p>	AMBICE 11 <ul style="list-style-type: none"> • Touha vybudovat něco vlastního • Chci do zahraničí a RP to neumožňuje • Za nástupce je považován někdo mimo rodinu <p>Vyšší vzdělání, Nepřímá linie</p>
---	---	--

DŮLEŽITOST FAKTORŮ NULOVÉ PARTICIPACE dle charakteristik

Městská oblast	Vyšší vzdělání	Nepřímá linie	Muž	Odlišná lokalita	Rodinná obchodní korporace	Okres Semily
NEPODNIKAVOST	NEPOTŘEBNOST	NEPOTŘEBNOST	NEPODNIKAVOST	NEPODNIKAVOST	NÁSTUPNICTVÍ	ČASOVÁ NÁROČNOST
	ČASOVÁ NÁROČNOST	NEVYHOVUJÍCÍ LOKALITA	RODINNÉ VZTAHY	NEVYHOVUJÍCÍ LOKALITA		
NEPOTŘEBNOST	NÁSTUPNICTVÍ	PŘÍBUZENSKÝ VZTAH	PŘÍBUZENSKÝ VZTAH	PŘÍBUZENSKÝ VZTAH		
		NÁSTUPNICTVÍ	MOŽNOSTI ROZVOJE	NÁSTUPNICTVÍ		
	AMBICE	AMBICE	STAV RP			

VYUŽITELNOST OBORU 3 <ul style="list-style-type: none"> • Možnost v rodinném podnikání využít vystudovaný obor
--

PODNIKOVÉ ASPEKTY 2 <ul style="list-style-type: none"> • Větší velikost RP • Vyšší ziskovost RP • Rozšíření RP do zahraničí

ASPEKTY RODINY 1 <ul style="list-style-type: none"> • Respekt • Samostatnost v řízení • Rodinné vztahy • Absence nástupce • Menší roztříštěnost vlastnictví • Dostupná cena převodu
--

Tabulka D.1: Nulová participace: závislost v kontextu typu obce a RP

NULOVÁ PARTICIPACE													
Charakteristika			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
			Nepodnikavost	Rodinné vztahy	Nepotřebnost	Časová náročnost	Lokalita	Příbuzenský vztah	Možnosti rozvoje	Nezájem o obor	Stav podnikání	Nástupnictví	Ambice
TYP OBCE	MĚSTSKÁ OBEC	Pohlaví					Muž		Muž		Muž		
		Vzdělání			VŠ-M-U	VŠ-M-U						M-U-VŠ	VŠ-M-U
		Shodnost lokalit					Odlišná	Odlišná					
		Příbuzenská linie			Nepřímá		Nepřímá	Nepřímá				Nepřímá	Nepřímá
		Pohlaví provoz.											
		Typ RP										ROK	
		Typ obce RP											
		Typ oblasti RP			Městská								
	Okres RP	SE-JBC-LBC-ČL			SE-JBC-LBC-ČL					SE-ČL-LBC-JBC			
	VENKOVSKÁ OBEC	Pohlaví											
		Vzdělání											
		Shodnost lokalit	Odlišná	Odlišná	Odlišná		Odlišná	Odlišná	Odlišná		Odlišná	Odlišná	
		Příbuzenská linie	Nepřímá					Nepřímá					
		Pohlaví provoz.											
Typ RP													
Typ obce RP													
Typ oblasti RP			Městská							Městská			
Okres RP				SE-JBC-LBC-ČL									
TYP RP	RODINNÁ OBCHODNÍ KORPORACE	Pohlaví											
		Vzdělání											
		Shodnost lokalit											
		Příbuzenská linie			Nepřímá								
		Pohlaví provoz.											
		Typ RP											
		Typ obce RP											
		Typ oblasti RP			Městská								
	Okres RP												
	RODINNÉ PODNIKÁNÍ FYZICKÝCH OSOB	Pohlaví						Muž	Muž				
		Vzdělání			VŠ-M-U	VŠ-M-U		M-VŠ-U	VŠ-M-U			M-VŠ-U	VŠ-M-U
		Shodnost lokalit	Odlišná		Odlišná		Odlišná	Odlišná				Odlišná	
		Příbuzenská linie					Nepřímá	Nepřímá				Nepřímá	
		Pohlaví provoz.											
Typ RP													
Typ obce RP													
Typ oblasti RP													
Okres RP													

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: U = učební obor; M = maturitní obor; VŠ = vysokoškolský obor

JBC = Jablonec nad Nisou; LBC = Liberec; SE = Semily; ČL = Česká Lípa

ROK = rodinná obchodní korporace; RP FO = rodinné podnikání fyzických osob

Tabulka D.2: Nulová participace: Převzetí změna: závislost v kontextu typu obce a RP

NULOVÁ PARTICIPACE – ZMĚNA NÁZORU					
Charakteristika			1	2	3
			Aspekty rodiny	Podnikové aspekty	Využití oboru
TYP OBCE	MĚSTSKÁ OBEC	Pohlaví		Muž	
		Vzdělání			U-VŠ-M
		Shodnost lokalit	Odlišná		
		Příbuzenská linie			
		Pohlaví provoz.			
		Typ RP			
		Typ obce RP			
		Typ oblasti RP			
		Okres RP			
	VENKOVSKÁ OBEC	Pohlaví			
		Vzdělání			
		Shodnost lokalit			
		Příbuzenská linie			
		Pohlaví provoz.			
		Typ RP			
		Typ obce RP			
		Typ oblasti RP			
		Okres RP			
TYP RP	RODINNÁ OBCHODNÍ KORPORACE	Pohlaví			
		Vzdělání			
		Shodnost lokalit			
		Příbuzenská linie			Přímá
		Pohlaví provoz.	Žena-muž-S		
		Typ RP			
		Typ obce RP			
		Typ oblasti RP			
		Okres RP			
	RODINNÉ PODNIKÁNÍ FYZICKÝCH OSOB	Pohlaví	Žena	Muž	Žena
		Vzdělání			U-VŠ-M
		Shodnost lokalit	Odlišná	Odlišná	
		Příbuzenská linie			Nepřímá
		Pohlaví provoz.			
		Typ RP			
		Typ obce RP			
		Typ oblasti RP			
		Okres RP			

Zdroj: vlastní zpracování

Pozn.: U = učební obor; M = maturitní obor; VŠ = vysokoškolský obor

S = spolupráce obou pohlaví

Příloha E Popisná statistika nulové participace

Tabulka E.1: Nulová participace: Zapojení - NE: popisná statistika

ZAPOJENÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Nedostatek času	2,130	2	1,320
Obor	2,155	2	1,404
Časová náročnost	2,841	3	1,316
Majitel nechce výpomoc	3,213	3	1,441
Absence pracovní pozice	4,033	5	1,243
Nepřímá rodinná linie	4,293	5	1,374
Lokalita	4,452	5	1,176
Rodinné vztahy	4,536	5	1,076

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka E.2: Nulová participace: Práce - NE: popisná statistika

PRÁCE - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obor	1,816	1	1,260
Nevyužití schopností/dovedností	2,180	2	1,365
Finanční ohodnocení	2,653	3	1,435
Nevůle pracovat pod vedením členů rodiny	2,987	3	1,592
Časová náročnost	3,029	3	1,373
Omezený kariérní růst	3,092	3	1,528
Zahraníčí	3,385	3	1,459
Majitel nechce výpomoc	3,506	4	1,372
Nemožnost podnikání vlastnit	3,565	4	1,557
Odpovědnost	3,682	4	1,384
Absence pracovní pozice	3,711	4	1,401
Administrativní náročnost	3,770	4	1,257
Nepřímá rodinná linie	4,272	5	1,362
Možný zánik RP	4,331	5	1,094
Lokalita	4,368	5	1,122
Rodinné vztahy	4,410	5	1,219

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka E.3: Nulová participace: Převzetí - NE: popisná statistika

PŘEVZETÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obor	2,339	2	1,402
Touha budovat něco vlastního	2,356	2	1,439
Časová náročnost	3,293	3	1,383
Odpovědnost	3,456	3	1,377
Není plán předat	3,515	4	1,443
Jiný nástupce z rodiny	3,653	4	1,501
Administrativní náročnost	3,778	4	1,321
Vedení pracovníků	3,895	4	1,297
Velikost RP	3,912	4	1,279
Lokalita	4,264	5	1,217
Možný zánik RP	4,377	5	1,053
Roztříštěnost vlastnictví	4,402	5	0,973
Rodinné vztahy	4,523	5	1,118
Jiný nástupce vně rodiny	4,569	5	0,832
Cena převodu	4,665	5	0,818
Tlak na převzetí	4,762	5	0,708

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka E.4: Nulová participace: Převzetí změna: popisná statistika

PŘEVZETÍ – ZMĚNA	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obor	2,473	2	1,517
Absence pracovních příležitostí	2,674	2	1,490
Ziskovost RP	3,431	3	1,499
Zahraničí	3,460	3	1,457
Velikost RP	3,435	4	1,499
Absence nástupce	3,452	4	1,538
Jednodušší administrativa	3,849	4	1,320
Nulová cena převodu	3,715	5	1,502
Lokalita	4,008	5	1,316
Dostupná cena převodu	4,042	5	1,292
Rodinné vztahy	4,054	5	1,432
Samostatnost v řízení	4,092	5	1,287
Respekt	4,172	5	1,202
Roztříštěnost vlastnictví	4,297	5	1,096

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha F Popisná statistika rozhodnutí „ANO-NE-NE“

Tabulka F.1: ANO-NE-NE: Zapojení - ANO: popisná statistika

ZAPOJENÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Potřebnost studenta	2,398	2	1,233
Rodinné vztahy	2,449	2	1,141
Úspora nákladů	3,082	3	1,551
Jednoduchost zapojení	3,143	3	1,593
Obliba oboru	3,184	3	1,350
Tradice	3,857	4	1,103
Apel na rodinné příslušníky	3,745	4,5	1,494

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka F.2: ANO-NE-NE: Práce - NE: popisná statistika

PRÁCE - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obor	2,112	2	1,307
Nevyužití schopností/dovedností	2,245	2	1,347
Finanční ohodnocení	2,643	3	1,452
Omezený kariérní růst	2,949	3	1,562
Zahraníčí	3,245	3	1,567
Nevůle pracovat pod vedením členů rodiny	3,469	4	1,487
Časová náročnost	3,745	4	1,342
Odpovědnost	3,980	5	1,227
Nemožnost podnikání vlastnit	4,020	5	1,339
Administrativní náročnost	4,143	5	1,175
Lokalita	4,163	5	1,266
Možný zánik RP	4,337	5	1,209
Majitel nechce výpomoc	4,408	5	0,940
Rodinné vztahy	4,459	5	1,132
Absence pracovní pozice	4,480	5	0,852
Nepřímá rodinná linie	4,643	5	0,997

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka F.3: ANO-NE-NE: Převzetí - NE: popisná statistika

PŘEVZETÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Touha budovat něco vlastního	2,418	2	1,492
Obor	2,755	3	1,400
Časová náročnost	3,571	4	1,400
Velikost RP	3,704	4	1,278
Není plán předat	3,837	4	1,329
Odpovědnost	3,990	5	1,320
Administrativní náročnost	4,061	5	1,250
Lokalita	4,133	5	1,232
Vedení pracovníků	4,194	5	1,265
Možný zánik RP	4,265	5	1,163
Jiný nástupce z rodiny	4,276	5	1,258
Rodinné vztahy	4,582	5	1,015
Roztříštěnost vlastnictví	4,612	5	0,845
Cena převodu	4,684	5	0,726
Jiný nástupce vně rodiny	4,694	5	0,738
Tlak na převzetí	4,714	5	0,732

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka F.4: ANO-NE-NE: Převzetí - změna: popisná statistika

PŘEVZETÍ – ZMĚNA	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obor	2,571	2	1,526
Absence pracovních příležitostí	2,633	2	1,474
Absence nástupce	3,439	3,5	1,527
Velikost RP	3,449	4	1,547
Ziskovost RP	3,459	4	1,521
Zahraničí	3,816	5	1,542
Jednodušší administrativa	4,051	5	1,205
Lokalita	4,143	5	1,300
Nulová cena převodu	4,245	5	1,185
Rodinné vztahy	4,347	5	1,219
Samostatnost v řízení	4,357	5	1,124
Dostupná cena převodu	4,388	5	1,109
Roztříštěnost vlastnictví	4,500	5	0,876
Respekt	4,500	5	0,888

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha G Popisná statistika plné participace

Tabulka G.1: Plná participace: Zapojení - ANO: popisná statistika

ZAPOJENÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Rodinné vztahy	1,893	2	0,982
Obliba oboru	2,167	2	1,269
Tradice	2,190	2	1,217
Jednoduchost zapojení	2,476	2	1,540
Potřeba studenta	2,512	2	1,358
Úspora nákladů	3,238	3	1,411
Apel na rodinné příslušníky	3,643	4	1,437

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka G.2: Plná participace: Práce - ANO: popisná statistika

PRÁCE - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Předávání zkušeností/kontaktů	1,655	1	0,898
Rodinné vztahy	1,726	2	0,827
Potřeba studenta	1,929	2	0,941
Obliba oboru	1,940	2	1,057
Příprava na převzetí	2,060	2	0,986
Časová flexibilita	2,131	2	1,342
Pracovní místo "na míru"	2,286	2	1,208
Jistota dlouhodobé práce	2,417	2	1,328
Jistota financí	2,512	2	1,256
Možnost kariérního růstu	2,595	2	1,441
Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu	2,655	2,5	1,452
Finanční ohodnocení	2,619	3	1,316
Apel na rodinné příslušníky	3,750	4	1,343

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka G.3: Plná participace: Převzetí - ANO: popisná statistika

PŘEVZETÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Rozvoj podnikání	1,821	2	0,894
Tradice	1,881	2	1,046
Odpovědnost k rodině	1,905	2	1,037
Vybudovaný vztah k RP	1,952	2	1,040
Časová flexibilita	1,964	2	1,080
Jistota práce	1,988	2	1,135

PŘEVZETÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Jistota financí	2,024	2	0,931
Vlastnictví	2,202	2	1,117
Obliba oboru	2,238	2	1,219
Finanční ohodnocení	2,381	2	1,140
Očekávání rodiny	2,393	2	1,252
Vedení pracovníků	2,798	3	1,421

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha H Popisná statistika rozhodnutí „NE-ANO-ANO“

Tabulka H.1: NE-ANO-ANO: Zapojení - NE: popisná statistika

ZAPOJENÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Nedostatek času	1,618	1	1,015
Časová náročnost	2,941	3	1,594
Obor	3,441	4	1,541
Majitel nechce výpomoc	3,735	4	1,238
Absence pracovní pozice	3,647	4,5	1,574
Lokalita	4,618	5	0,853
Rodinné vztahy	4,706	5	0,906
Nepřímá rodinná linie	4,941	5	0,343

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka H.2: NE-ANO-ANO: Práce - ANO: popisná statistika

PRÁCE – ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Předávání zkušeností/kontaktů	1,588	1	0,957
Rodinné vztahy	1,676	1	1,147
Jistota dlouhodobé práce	1,912	1,5	1,111
Časová flexibilita	1,971	2	1,114
Příprava na převzetí	2,000	2	0,888
Jistota financí	2,059	2	1,043
Potřebnost studenta	2,088	2	1,083
Pracovní místo "na míru"	2,176	2	1,267
Obliba oboru	2,206	2	1,122
Finanční ohodnocení	2,382	2	1,129
Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu	2,500	2,5	1,237
Možnost kariérního růstu	2,824	3	1,381
Apel na rodinné příslušníky	3,559	3,5	1,330

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka H.3: NE-ANO-ANO: Převzetí - ANO: popisná statistika

PŘEVZETÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Jistota práce	1,588	1	0,857
Časová flexibilita	1,794	1,5	0,946
Jistota financí	1,794	2	0,914
Tradice	2,000	2	1,044
Rozvoj podnikání	2,029	2	0,870

PŘEVZETÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Finanční ohodnocení	2,088	2	1,190
Odpovědnost k rodině	2,294	2	1,338
Vlastnictví	2,324	2	1,173
Vybudovaný vztah k RP	2,353	2	1,178
Obliba oboru	2,676	3	1,451
Vedení pracovníků	2,735	3	1,421
Očekávání rodiny	2,794	3	1,343

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha I Popisná statistika rozhodnutí „ANO-ANO-NE“

Tabulka I.1: ANO-ANO-NE: Zapojení - ANO: popisná statistika

ZAPOJENÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obliba oboru	2,214	2	1,251
Rodinné vztahy	2,500	2,5	0,941
Potřebnost studenta	2,714	3	1,139
Jednoduchost zapojení	2,714	3	1,139
Úspora nákladů	3,071	3	1,269
Tradice	3,214	3	1,369
Apel na rodinné příslušníky	3,429	4	1,742

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka I.2: ANO-ANO-NE: Práce - ANO: popisná statistika

PRÁCE - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Časová flexibilita	2,000	1,5	1,109
Předávání zkušeností/kontaktů	1,929	2	0,730
Rodinné vztahy	2,143	2	0,770
Jistota dlouhodobé práce	2,143	2	1,027
Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu	2,214	2	1,122
Obliba oboru	2,214	2	0,975
Jistota financí	2,429	2,5	1,158
Potřebnost studenta	2,714	2,5	1,069
Pracovní místo "na míru"	2,714	3	0,914
Finanční ohodnocení	2,929	3	1,328
Možnost kariérního růstu	3,214	3	0,893
Příprava na převzetí	3,429	3,5	1,089
Apel na rodinné příslušníky	3,500	4	1,653

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 1.3: ANO-ANO-NE: Převzetí - NE: popisná statistika

PŘEVZETÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Touha budovat něco vlastního	2,571	2	1,604
Odpovědnost	3,071	3	1,439
Časová náročnost	3,357	3,5	1,447
Administrativní náročnost	3,500	3,5	1,225
Velikost RP	3,643	4	1,336
Obor	3,786	4	1,251
Vedení pracovníků	3,786	4	1,122
Není plán předat	3,857	4	1,167
Lokalita	3,929	4	1,072
Tlak na převzetí	4,000	4,5	1,301
Jiný nástupce z rodiny	4,214	5	1,311
Možný zánik RP	4,357	5	1,151
Roztříštěnost vlastnictví	4,714	5	0,726
Jiný nástupce vně rodiny	4,857	5	0,535
Cena převodu	4,857	5	0,535
Rodinné vztahy	4,929	5	0,267

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 1.4: ANO-ANO-NE: Převzetí - změna: popisná statistika

PŘEVZETÍ - ZMĚNA	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Absence pracovních příležitostí	2,143	2	1,167
Jednodušší administrativa	3,143	3	1,610
Obor	3,143	3	1,562
Ziskovost RP	3,500	3	1,454
Absence nástupce	3,214	3,5	1,672
Samostatnost v řízení	3,643	4	1,447
Respekt	3,714	4	1,383
Zahraničí	3,643	4,5	1,646
Nulová cena převodu	3,643	4,5	1,692
Lokalita	4,000	4,5	1,240
Dostupná cena převodu	4,000	4,5	1,240
Velikost RP	4,000	5	1,468
Rodinné vztahy	4,071	5	1,592
Roztříštěnost vlastnictví	4,214	5	1,051

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha J Popisná statistika rozhodnutí „NE-NE-ANO“

Tabulka J.1: NE-NE-ANO: Zapojení - NE: popisná statistika

ZAPOJENÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Nedostatek času	1,455	1	0,820
Obor	2,818	3	0,982
Časová náročnost	3,273	3	1,191
Majitel nechce výpomoc	3,455	3	1,214
Absence pracovní pozice	3,727	3	1,348
Lokalita	3,909	5	1,868
Rodinné vztahy	4,636	5	0,924
Nepřímá rodinná linie	4,727	5	0,905

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka J.2: NE-NE-ANO: Práce - NE: popisná statistika

PRÁCE - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obor	2,364	2	1,502
Nevyužití schopností/dovedností	2,636	2	1,502
Finanční ohodnocení	2,545	3	1,293
Omezený kariérní růst	3,364	3	1,690
Majitel nechce výpomoc	3,455	3	1,293
Absence pracovní pozice	3,545	4	1,440
Nevůle pracovat pod vedením členů rodiny	3,727	4	1,421
Časová náročnost	4,000	4	1,183
Zahraničí	3,636	5	1,629
Nemožnost podnikání vlastnit	4,364	5	1,120
Rodinné vztahy	4,455	5	1,036
Odpovědnost	4,455	5	0,820
Lokalita	4,455	5	1,214
Nepřímá rodinná linie	4,727	5	0,905
Možný zánik RP	4,727	5	0,647
Administrativní náročnost	4,818	5	0,603

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka J.3: NE-NE-ANO: Převzetí - ANO: popisná statistika

PŘEVZETÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Odpovědnost k rodině	1,364	1	0,674
Tradice	1,909	1	1,300
Vlastnictví	2,273	1	1,794
Jistota financí	2,182	2	1,250
Jistota práce	2,182	2	1,250
Rozvoj podnikání	2,273	2	1,348
Časová flexibilita	2,273	2	1,348
Očekávání rodiny	2,364	2	1,502
Vybudovaný vztah k RP	2,545	2	1,440
Vedení pracovníků	2,727	2	1,902
Finanční ohodnocení	2,727	3	1,104
Obliba oboru	2,909	3	1,300

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha K Popisná statistika rozhodnutí „ANO-NE-ANO“

Tabulka K.1: ANO-NE-ANO: Zapojení - ANO: popisná statistika

ZAPOJENÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Potřebnost studenta	2,200	2	1,033
Rodinné vztahy	2,600	3	1,350
Apel na rodinné příslušníky	3,300	3,5	1,703
Úspora nákladů	3,400	3,5	1,430
Jednoduchost zapojení	3,400	3	1,265
Tradice	3,700	3,5	1,059
Obliba oboru	4,000	4	0,943

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka K.2: ANO-NE-ANO: Práce - NE: popisná statistika

PRÁCE - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Obor	2,500	2,5	1,581
Nevyužití schopností/dovedností	2,700	3	0,949
Finanční ohodnocení	2,900	3	1,449
Absence pracovní pozice	3,600	4	1,578
Nevůle pracovat pod vedením členů rodiny	3,700	4,5	1,567
Nemožnost podnikání vlastnit	3,800	3,5	1,135
Omezený kariérní růst	3,800	3,5	1,135
Zahraničí	4,000	4,5	1,333
Časová náročnost	4,100	4	0,994
Majitel nechce výpomoc	4,300	5	1,059
Lokalita	4,300	5	1,059
Administrativní náročnost	4,400	5	0,843
Rodinné vztahy	4,500	5	0,707
Odpovědnost	4,600	5	0,516
Možný zánik RP	4,700	5	0,675
Nepřímá rodinná linie	4,800	5	0,632

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka K.3: ANO-NE-ANO: Převzetí - ANO: popisná statistika

PŘEVZETÍ - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Jistota práce	2,300	2	0,949
Odpovědnost k rodině	2,300	2	1,418
Časová flexibilita	2,300	2	1,418
Jistota financí	2,400	2,5	0,966
Rozvoj podnikání	2,400	1,5	1,647
Vybudovaný vztah k RP	2,600	2,5	0,966
Očekávání rodiny	2,700	2	1,418
Vedení pracovníků	2,700	2,5	1,567
Tradice	3,200	3,5	1,398
Vlastnictví	3,200	3	1,135
Finanční ohodnocení	3,300	3,5	1,337
Obliba oboru	4,100	4	0,994

Zdroj: vlastní zpracování

Příloha L Popisná statistika rozhodnutí „NE-ANO-NE“

Tabulka L.1: NE-ANO-NE: Zapojení - NE: popisná statistika

ZAPOJENÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Nedostatek času	1,857	2	0,690
Časová náročnost	2,143	2	0,690
Obor	3,143	2	1,773
Majitel nechce výpomoc	3,000	3	1,291
Absence pracovní pozice	4,143	4	0,690
Nepřímá rodinná linie	4,143	5	1,464
Lokalita	4,714	5	0,756
Rodinné vztahy	4,857	5	0,378

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka L.2: NE-ANO-NE: Práce - ANO: popisná statistika

PRÁCE - ANO	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Časová flexibilita	2,000	2	1,155
Rodinné vztahy	2,143	2	1,069
Jistota dlouhodobé práce	2,286	2	1,113
Pracovní místo "na míru"	2,286	2	1,380
Obliba oboru	2,286	2	1,113
Předávání zkušeností/kontaktů	2,286	2	1,113
Jednoduchost zapojení se do pracovního procesu	2,714	2	1,380
Jistota financí	2,571	3	0,787
Potřeba studenta	3,286	3	1,496
Finanční ohodnocení	3,286	3	1,496
Apel na rodinné příslušníky	3,714	4	1,380
Příprava na převzetí	3,714	4	1,113
Možnost kariérního růstu	3,857	4	1,464

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka L.3: NE-ANO-NE: Převzetí - NE: popisná statistika

PŘEVZETÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Touha budovat něco vlastního	2,571	2	1,718
Jiný nástupce z rodiny	3,000	2	1,915
Obor	2,714	3	1,113
Odpovědnost	3,000	3	1,414
Časová náročnost	3,000	3	1,155

PŘEVZETÍ - NE	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Není plán předat	3,286	3	1,380
Vedení pracovníků	3,571	3	1,397
Administrativní náročnost	3,286	4	1,380
Jiný nástupce vně rodiny	4,143	5	1,215
Tlak na převzetí	4,286	5	1,113
Velikost RP	4,429	5	0,976
Cena převodu	4,429	5	1,134
Lokalita	4,571	5	0,787
Roztříštěnost vlastnictví	4,571	5	0,535
Možný zánik RP	4,571	5	0,535
Rodinné vztahy	4,714	5	0,488

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka L.4: NE-ANO-NE: Převzetí - změna: popisná statistika

PŘEVZETÍ - ZMĚNA	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Absence pracovních příležitostí	2,286	2	1,254
Jednodušší administrativa	3,000	3	1,414
Absence nástupce	3,286	3	1,496
Lokalita	3,571	3	1,134
Obor	3,000	4	1,633
Ziskovost RP	3,286	4	1,890
Rodinné vztahy	4,000	4	1,414
Velikost RP	3,857	5	1,676
Zahraničí	4,000	5	1,528
Dostupná cena převodu	4,000	5	1,528
Nulová cena převodu	4,000	5	1,291
Samostatnost v řízení	4,143	5	1,069
Respekt	4,143	5	1,215
Roztříštěnost vlastnictví	4,429	5	0,787
Absence pracovních příležitostí	2,286	2	1,254

Zdroj: vlastní zpracování

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat kolegům z katedry podnikové ekonomiky a managementu, kteří mi svými odbornými radami a podporou byli nápomocni při vypracování mé disertační práce. Poděkování také patří mým nejbližším za jejich trpělivost, podporu a pomoc.